

SAMPLE of HIS WRITING

Mr. Marten Bron
220 Stremler Dr.
Lynden, WA 98264

Mr. Marten Bron
220 Stremler Dr.
Lynden, WA 98264

J. J.

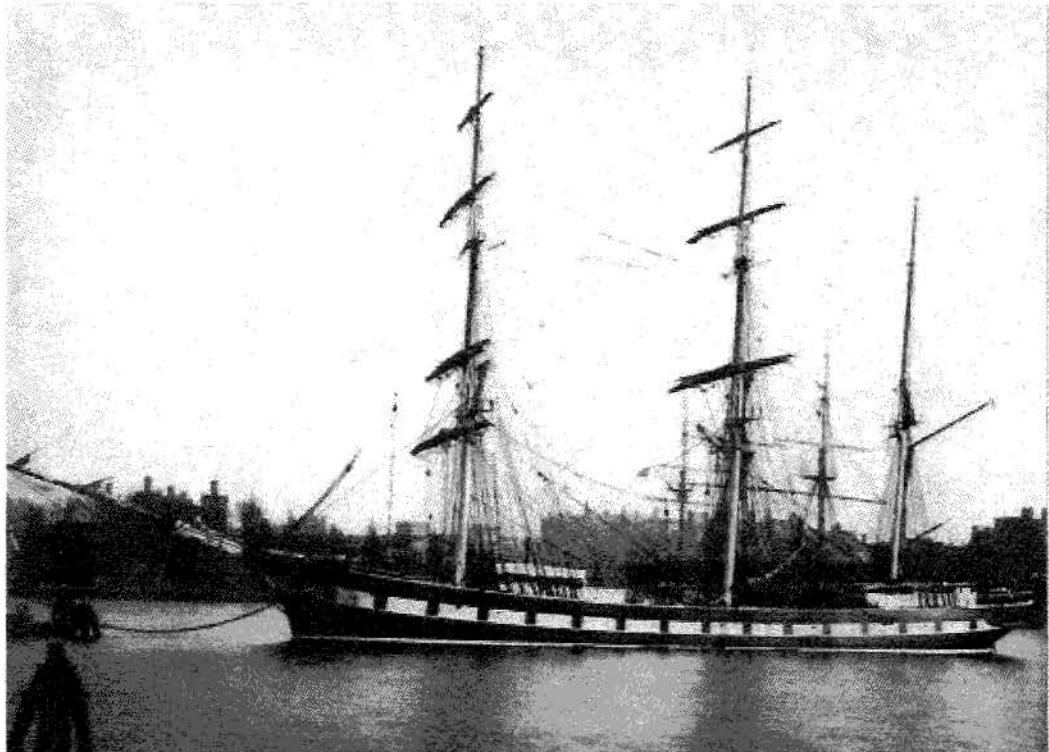
Ondergetekende gezaghebber
van dit Stadts Balckschip
Oostenburg

verklareit hiermede dat de
Lading te ophalen huis
van mij en lief wigt tot welke
wegs aan boord van genoemde
schip heeft gevonden, dat hy
gevonden die stam tot mit
zijer of last heeft getrouw om
wel te leveren dat hy niet
geen ander heeft gevonden dat
er eenig geschil best voor
een en haal val in hem schuldde
dat er op zijn gedrag en gedaan
zaam huis niet aan te merken
Mogen mijn verklaringe is weg
gezon den

Phila delphia 21 Maart
Jeff Bronnen

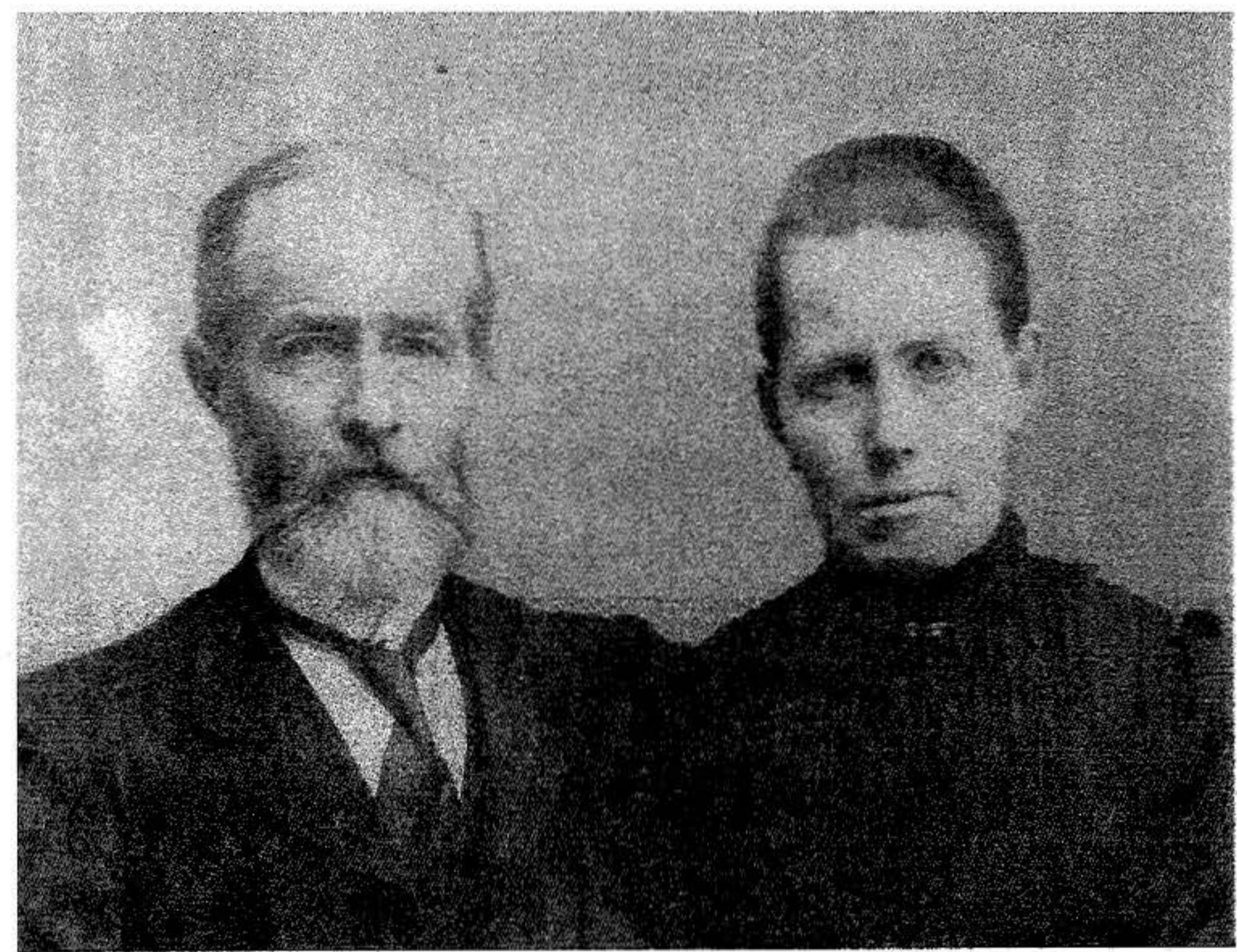

Mr. Marten Bron
220 Stremler Dr.
Lynden, WA 98264

DE OOSTENBURG

De bark de Oostenburg is in 1888 te Amsterdam gebouwd. In die tijd was de zeilvaart niet erg economisch en probeerde men van alles om hier verbetering in te brengen. Het is één van de weinige ijzeren zeilboten, die er gebouwd zijn en mat slechts 1007 ton.

H.J. Bron en J.H. Bron-Koch

Johanna H Bron-Koch (1861 – 1907)
Marten H.J. Bron (1886 – 1933)
Lina M.J. Schoo (1880), dochter Gepkea Schoo-Koch
Hendrik Okko Bron (1885 – 1946)

L. S.

Onster geteckende gezag van den
van het Stadt Galv Schip
Coolenburg

en d'laardt heemsele dat de
zoon die te v' Peculen hie
wan op so lapt oogt dat wacht
wgo aan hand bauw gemaend
schip heeft gevonden; dat hy
gecluven de stien tijds mocht
vouw of last heeft getrouwom
dat te leuen dat hy mind
van vader heeft getrouwom dat
an eenig gerucht had vrees
d'laardt van wal in hand d'laardt de
dat er op zijn ga drag en gehou
zoon hie veel aan te mechen niet
Wegom munderatatie is weeg
gezon dan

Phila delphina 31 Maart 1800
H. J. Brown

Familie Bron

Marten Luppes Bron geboren 1811 te Beerta overleden 1940 Nieuwe Schans	getrouwde met	Lumke Heike Kramer X geboren 1810 te Jengum overleden 1880 Nieuwe Schans
Trintje Bron 1832 – 1895?	kinderen getrouwde met	Jan Pals
Heiko Bron 1838 - ? overleden te Foefso, China, aan pokken	kinderen: Martha en Wubbina Pals	
Luppo Bron 1840 – 30 dec. 1894	getrouwde met was kapitein op het schip Noordzeekanaal, woonde op diverse adressen in Amsterdam, laatste adres Houtmankade 63 geen kinderen	Trijntje Dekker geb. 13 mei 1880 te Zaandam
Geuko Bron geboren 1842	getrouwde met 7 kinderen	Remke Buis
Mathilde Jacoba Bron geboren 1844	ongehuwd	
Jacob Kramer Bron ✓ 1847 – 1912 (nam de naam van zijn moeder aan)	getrouwde met 8 kinderen	Fennegien Mulder geboren 10 april 1853
Marten Bron geboren 1850 beroep onderwijzer	getrouwde met 5 kinderen	Elisabeth Sikkema
Hinderikus Johannes Bron 3 febr. 1852 te Nieuwe Schans ovl. 11 mrt 1908 te Appingedam	getrouwde 21 juni 1883 te Amsterdam	Johanna Hinderika Koch 31 aug. 1861 te Amsterdam overl. 4 nov. 1907 App.dam
Als stuurman voer hij in elk geval een periode bij zijn schoonvader op de Albatros(2), hij ondertekende op 30 september 1886 als 1 ^e stuurman de akte van overlijden van H.H.Koch	kinderen:	
Hendrik Okko Bron, geboren 19 mrt 1885 te Amsterdam, Houtmankade 95 beroep kapitein Kon. Ned. Pakketvaart, overleden 22 nov. 1946		
Marten Hendrik Johan Bron, geboren 28 dec. 1886 te Vreeland beroeploods-stuurman, overleden 17 maart 1933 te Maassluis.		
Occo Marinus Bron, geboren 22 nov. 1888, overleden 25 febr. 1889		
Johan Hendrik Bron, 6 febr. 1892, overleden 26 maart 1892 te Vreeland		
Luppo Jacobus Bron, 25 febr. 1893, overleden 28 februari 1893 te Hilversum		

Familie Koch

Hendrik Hoorn Koch
geboren 6 febr. 1822 te Emden
overleden 30 sept. 1886 op zee
beroep kapitein Albatros

getrouwde met

Okkelina M. Wiers
geb. 31 oct. 1831 te Emden
overl. 16 aug. 1903 te Emden

Gepke Henriette Koch
geb. 10 apr. 1857 te Emden

kinderen:

getrouwde met

Johan Jurrian Schoo
geb. 12 mrt 1849 te Velsen

8 kinderen

Lina Schoo was het 3^e kind van Kea en werd geboren te Scherpenzeel op 16 febr. 1880,
woonde bij oma Koch en bleef vrijgezel, in elk geval tot 1925.
De reden dat Lina bij Oma in huis was, had waarschijnlijk een financiële achtergrond. Kea
kreeg totaal elf kinderen en ze hadden het mogelijk niet zo breed.

Johanna Hendrika Koch
geb. 31 aug. 1861 te Amsterdam
overl. 4 nov. 1907 Appingedam

H.J. Bron
3 februari 1852-11 mrt 1908

Francisca Margaretha Koch getrouwde met
geb. 30 juli 1863

Carl Fisser

**O.M. Koch-Wiers 1831-1903
Hendrik Okko Bron 1885 -1946**

blz. 436 t/m 443

Simonsstad, 23 januari 1897

Waarde broeder, zuster en kinderen

Met je geopende brief voor mij, die ik voor enige dagen ontving, vind ik wel een weinig stof om je die behoorlijk te beantwoorden, maar ik heb ook maar heel weinig tijd. Doch de post vertrekt eerst over een paar dagen, ik zal dus bij gedeelten schrijven, vandaag iets en morgen weer.

Eerst vraagt gij een uitvoerig bericht van mijn avontuur met kapitein Jones. Wel ik geloof dat mijn vorig schrijven reeds duidelijk genoeg was. Maar kom aan, hier volgt zoals alles zich voerde.

's Morgens met het dag worden was er een schip achteruit in het zicht, dat ons opliep (zeemanstermen, in werkelijkheid is het, dat sneller zeilde dan wij). Het was wat men noemt ruw weer, dik van regen, zeer hoge zee, lage dalende barometer. 's Nachts was door ons reeds gedeelitelijk zeil geminderd. Je kent de zeilen zeker reeds bij naam, dus luister. Bramzeil vast, boven bramzeil vast, buiten kluwer grootzeil en enige kleine andere zeilen vast. Je weet dat van ons tuig bijna alles vernieuwd is. Dit tuig raakt gewoonlijk in het begin door beweging een bagateel meer op zijn plaats; bovendien rekken valrepen (*er staat tal reezen*) enz. iets op, dus om een zeil stevig te hebben was het tuig te los (ik hoop, dat gij het vat) weer en gelegenheid in aamerting genomen. De Eastern Monarch echter, had al de zeilen, die aan het tuig hingen, bijgezet, dus wel een verschil in opvatting. Onwillekeurig zei ik tot stuurman Vos "wat een branie". Die kerel is zeker waanzinnig, was het antwoord. Gewoonlijk is het, die het laatst lacht, lacht het beste. (Ik heb zo lang geen lachen of laggen geschreven, dat ik niet weet of het met een g of een ch geschreven moet worden).

Gij zijt wat wijdlopig ... toe gegeven, maar kan ik een uitvoerig bericht geven zonder uitvoerig te zijn? Terzake, de schuit liep ons in minder dan een half uur voorbij en maakte toen de skyzeils (deze zijn boven de boven bramzeilen aan de ra's gebonden) vast.

Weldra was hij in de dikke regen vooruit uit het zicht verdwenen. Tegen de middag klaarde het een weinig op en terwijl wij met het gisbestek bezig waren (geen zon gehad) riep Vos, die aan dek bleef: "een schip vooruit voor klein zeil" (dit betrekent voor heel weinig zeil). Ik kwam aan dek, nam het glas (kijker) en antwoordde, stuur recht naar hem toe. Het schip heeft geloof ik tuig verloren. Weldra bemerkten wij, het was hetzelfde schip van 's morgens, nu echter met grote mast geheel weg, een paar stengen hangende, alles slingerde (als gij je met hoge zee moet verbeelden met zo'n zwaar tuig) geheel in onredderde toestand.

Dit was nu iets waar van men vragen moest, waarom is deze man zo'n groot kapitaal toevertrouwd geweest. Het schip was veel groter dan de Oostenburg, had 3300 ton steenkolen in voor Callao (westkust Zuid-Amerika). Weldra kwamen de vlaggen te voorschijn. Heb hulp nodig. Wilt gij bij mij blijven. Wilt gij de gehele nacht in mijn nabijheid blijven? Zo spoedig mogelijk werd nu bij ons het mastzeil geborgen en bijgedraaid, waarschijnlijk met hoge zee gedurig over één of andere zijde te gaan om bij hem te blijven, wenden en keren gedurende de hele nacht, dat is niet aangenaam. Met gewoon weer gaat men wenden, met ruw weer en zeil is dit onmogelijk en moet men steeds voor de wind rond en deze perioden,wanneer een schip voor de wind ligt met weinig zeil, dus geen vaart maakt, komt er gewoonlijk ontzettend veel water over het dek, dan lopen de zeeën, die meer kracht hebben, met geweld over de verschansing, terwijl men bovendien zo spoedig mogelijk moet handelen om niet teveel van je plaats te verwijderen. Vrolijk is het op zee te varen, zegt gij misschien even zoals de rijmen in vroeger jaren. Maar ik zeg, ik doe zulks liever met een schuitje op de Amstel. De volgende morgen was het weer veel beter, de wind was bedaard doch de zee nog hoog. Spoedig waren wij hem weer zover genaderd als behoorlijk ging en zagen wij het sein "Wilt

gij mijn volk overnemen. Ik moet het schip verlaten, zend een boot. Onze boten zijn stuk". Je L.
grijpt door het vallen van het tuig waren de boten verpletterd. Ik zal niet zeggen dat het schip di-
rect verlaten diende te worden, doch wat moesten de mensen doen? De gelegenheid die zich nu
voordeed, verloren laten gaan en het avonturen of de kans zich ooit weer voor deed? Nee, voor de
veiligheid van de mensen was dit de enige keus, terwijl bovendien de Engelse matrozen, die na-
tuurlijk ook één of meer maanden voorschot hadden ontvangen, slechts 8 dagen uit waren. In dit
geval geloof ik een klein beetje onwillig waren de handen uit de mouwen te steken, in aamkerking
genomen, dat zij door het schip te verlaten, de grootste kans hadden hun leven te redden en in geen
geval iets konden verliezen. Welnu, wij redden dan gedurende de grote dag 25 mensen van de
Eastern Monarch. Verscheidene overtochten werden daarvoor met de boot gedaan en aankondigend
moesten wij met de Oostenburg manoeuvreren om in de nabijheid blijven.

Gij vraagt misschien was er niets van dat schip aan boord te brengen, proviand, touwwerk of
zoetels? Luister, enige kleinigheden uitgezonderd, zeg ik neen. Het gevallen tuig hangt bij zo'n
schip langslij, slingerend door de golven tegen de romp, en is daardoor bijna niet door een boot te
genakken en het is voor deze lui zeer gevaarlijk, men deed dus ook geen moeite voor iets anders dan
voor de mensen en dit vereiste nog bijna een hele dag. Je begrijpt dat toen wij 's avonds onze
koers vervolgden, zelf bijna geen plaats aan boord konden vinden. Kajuit vol, hutten vol, overal
mensen en doornatte kleren.

Echte dagen daarna bracht ik hen te Madera en na weer water en proviand aangevuld te hebben,
vervolgden wij onze koers.

Gij zegt, dat dit een mooi zaakje voor mij is. Dit begrijp ik niet recht, persoonlijk voordeel zij hier
niet aan, het weegt tenminste in geen geval op tegen de moeite en het gevaar voor onze mensen.
Wel wordt gewoonlijk voor het redden een geschenk gegeven, bij voorbeeld een kijker, een
barometer of iets dergelijks. Daar ik zelf in Madera een notificatie aan de Board of Trade heb gegeven,
is het daar bekend. Immiddels heb ik gehoord dat voor de bemanning en mij is gezorgd, ik weet
niet wat het is, doch zal het je later schrijven. Je begrijpt echter zelf, dat dit niet aantrengt om een
mooie zaak te zijn.

Het vervolg der reis was redelijk goed, maar bij Thistun da Cumha begonnen de kolen gaande weg
warm te worden en ofschoon niet direct gevaarlijk was het ook niet ongevaarlijk. Wanneer
de kolen eenmaal verhitte kan in 1 of 2 dagen reeds de broei zodanig zijn toegenomen dat alles in
lichte laeue staat. Het was dus raadzaam zo spoedig mogelijk binnen te lopen.

Eerst echter begonnen wij een 20 ton ongeveer over boord te gooien, hierdoor lag het schip niet zo
diep en konden de luiken meermalen geopend worden, zodat in de kolen gewerkt kon worden door
vergravingen. Het onderzoek van de temperatuur gebeurt met thermometers. Voor het schip
begint te laden worden enige loodrechte kokers door het dek tot op de bodem geplaatst en laat
men daar thermometers in op verschillende dieptes. Daar men onmogelijk overal ijzeren kokers
kan plaatsen, hebben veel schippers (ik tenminste) ijzeren stangen ter lengte van 20 voet en
korter.

Deze stangen worden nu in verschillende richtingen in de kolen gestoken, blijven daar een halve
dag zitten en wanneer deze nu hier of daar heet zijn, weet men eveneens op welke diepte en welke
richting de warmte zit. Is dit nu niet te diep of niet te groot, dan graaft men dit weg. Bij ons was
het echter op verschillende plaatsen en nam spoedig in hitte toe. Wij stuurden dus naar
Simonsstad en kwamen hier de 22° December aan.

Gij begrijpt, dat mij het op zee veel hoofdbreking gaf, scheepsraad meer dan eens genomen, mij op
verzoek van het volk door binnen te gaan van deze, daarvoor verklaringen doen geven.

Onbepaald zijnde of de kolen zo lang goed zouden blijven enz. enz. Er valt bij dergelijke dingen
zoveel bij voor en men moet daarbij niets vergeten.

gij mijn volk overnemen. Ik moet het schip verlaten, zend een boot. Onze boten zijn stuk". Je L.
grijpt door het vallen van het tuig waren de boten verpletterd. Ik zal niet zeggen dat het schip di-
rect verlaten diende te worden, doch wat moesten de mensen doen? De gelegenheid die zich nu
voordeed, verloren laten gaan en het avonturen of de kans zich ooit weer voor deed? Nee, voor de
veiligheid van de mensen was dit de enige keus, terwijl bovendien de Engelse matrozen, die na-
tuurlijk ook één of meer maanden voorschot hadden ontvangen, slechts 8 dagen uit waren. In dit
geval geloof ik een klein beetje onwillig waren de handen uit de mouwen te steken, in aamkerking
genomen, dat zij door het schip te verlaten, de grootste kans hadden hun leven te redden en in geen
geval iets konden verliezen. Welnu, wij redden dan gedurende de grote dag 25 mensen van de
Eastern Monarch. Verscheidene overtochten werden daarvoor met de boot gedaan en aankondigend
moesten wij met de Oostenburg manoeuvreren om in de nabijheid blijven.

Gij vraagt misschien was er niets van dat schip aan boord te brengen, proviand, touwwerk of
zoetels? Luister, enige kleinigheden uitgezonderd, zeg ik neen. Het gevallen tuig hangt bij zo'n
schip langslij, slingerend door de golven tegen de romp, en is daardoor bijna niet door een boot te
genakken en het is voor deze lui zeer gevaarlijk, men deed dus ook geen moeite voor iets anders dan
voor de mensen en dit vereiste nog bijna een hele dag. Je begrijpt dat toen wij 's avonds onze
koers vervolgden, zelf bijna geen plaats aan boord konden vinden. Kajuit vol, hutten vol, overal
mensen en doornatte kleren.

Echte dagen daarna bracht ik hen te Madera en na weer water en proviand aangevuld te hebben,
vervolgden wij onze koers.

Gij zegt, dat dit een mooi zaakje voor mij is. Dit begrijp ik niet recht, persoonlijk voordeel zij hier
niet aan, het weegt tenminste in geen geval op tegen de moeite en het gevaar voor onze mensen.
Wel wordt gewoonlijk voor het redden een geschenk gegeven, bij voorbeeld een kijker, een
barometer of iets dergelijks. Daar ik zelf in Madera een notificatie aan de Board of Trade heb gegeven,
is het daar bekend. Immiddels heb ik gehoord dat voor de bemanning en mij is gezorgd, ik weet
niet wat het is, doch zal het je later schrijven. Je begrijpt echter zelf, dat dit niet aantrengt om een
mooie zaak te zijn.

Het vervolg der reis was redelijk goed, maar bij Thistian da Cunha begonnen de kolen gaande weg
warm te worden en ofschoon niet direct gevaarlijk was het ook niet ongevaarlijk. Wanneer
de kolen eenmaal verhitte kan in 1 of 2 dagen reeds de broei zodanig zijn toegenomen dat alles in
lichte laeue staat. Het was dus raadzaam zo spoedig mogelijk binnen te lopen.

Eerst echter begonnen wij een 20 ton ongeveer over boord te gooien, hierdoor lag het schip niet zo
diep en konden de luiken meermalen geopend worden, zodat in de kolen gewerkt kon worden door
vergravingen. Het onderzoek van de temperatuur gebeurt met thermometers. Voor het schip
begint te laden worden enige loodrechte kokers door het dek tot op de bodem geplaatst en laat
men daar thermometers in op verschillende dieptes. Daar men onmogelijk overal ijzeren kokers
kan plaatsen, hebben veel schippers (ik tenminste) ijzeren stangen ter lengte van 20 voet en
korter.

Deze stangen worden nu in verschillende richtingen in de kolen gestoken, blijven daar een halve
dag zitten en wanneer deze nu hier of daar heet zijn, weet men eveneens op welke diepte en welke
richting de warmte zit. Is dit nu niet te diep of niet te groot, dan graaft men dit weg. Bij ons was
het echter op verschillende plaatsen en nam spoedig in hitte toe. Wij stuurden dus naar
Simonsstad en kwamen hier de 22° December aan.

Gij begrijpt, dat mij het op zee veel hoofdbreking gaf, scheepsraad meer dan eens genomen, mij op
verzoek van het volk door binnen te gaan van deze, daarvoor verklaringen doen geven.

Onbepaald zijnde of de kolen zo lang goed zouden blijven enz. enz. Er valt bij dergelijke dingen
zoveel bij voor en men moet daarbij niets vergeten.

er binnen komende was het natuurlijk direct hei benoemen van een inspecteur, hgeen door aanvraag moet geschieden. Terstond werd gedeeltelijke lossing geconstateerd. Aanvraag in de nieuwsbladen gedaan wie het goedkoopste wilde lossen. Ook voor pakhuizen werd een aanvraag gedaan. Drie à vier inspecties zijn er reeds gehouden. Je begrijpt dat men in een plaats waar men voor zoiets komt als dit het geval was, bijna iedereen als een dief moet aanzien, die zo mogelijk zijn best doet veel aan alles te verdienen. Men dringt er bijvoorbeeld op aan de lading te verkopen en koopt het dan voor weinig of niets, want dan doen allen zoals de joden, tezamen en delen bij verkoop de winst. Het is mij echter gelukt de lading te behouden, de gehele lading is verwerkt en daardoor afgekoeld, ruim 400 ton was gelost en door het trage lossen hummerzijds, ook afgekoeld.

Maar waarom zal ik je nu al die bijzonderheden vertellen, je wordt toch geen zeeman meer en bovendien word ik voor het los geven niet betaald. Het zal na deze nog wel 14 dagen aanhouden voor ik vertrek. Weet allen dat ik volkomen gezond ben en het goed maak.

Duizenden makrelen waren zoals dikwijls gebeurd langszijs en het gelukte de stuurman en mij er een 25 stuks à ongeveer 1 kg per stuk te vangen. Je kunt niet begrijpen hoeveel vis hier is. Wij gaan soms 's morgens een paar uur vissen en komen dan doorgaans met een 30 kilo aan boord terug. Dikwijls zend ik een partij aan land, wij kunnen het met 21 koppen onmogelijk opeten. Soms ligt er wel eens 50 kilo aan dek en het wordt dan gespietst, gebraden, gestoofd, gezouten of in het zuur gelegd. Arme vissen in grootte van een paar ons tot een 25 kilo worden tegen wil en dank gevangen, alleen uit lust tot vangen (noem het wredeheid, maar het is prettig ze met de lijn te zien lopen) en altijd niet eens gegeten, men heeft er teveel van.

Willen wij voor een keer veel vis vangen dan geschiedt dit (wij doen dit dikwijls) met 5 of 6 man met dunne lijntjes, die meegaan in een boot en varen een weinig verder naar buiten. Als men een zeer grote vis vangt, dan ligt er een korte haak in de boot gereed om de vis aan boord te halen en zo te voorkomen dat de lijn breekt. Dikwijls echter ontvangt men haaien, die dan langs het boord met knuppel en mes worden afgemaakt. Deze haaien zijn soms wel 10 vadem lang. Als de drukte mij niet verminderde, maskte ik er meer werk van ook op het gebied van drogen. Dit over onze visserij.

Maar nu raak ik ook bijna uitgepraat en je zult zelf zeggen "het is alweer genoeg", maar weet eerstens dat ik niet geloof je van hier nogmaals te kunnen schrijven, dus het mag wel een weinig meer zijn. O ja, je vraagt me nog naar het klimaat. Welnu, het is hier zomer en het is dikwijls gloeiend heet, maar in Simonsstad waait vaak een frisse Z.O. wind, dus aan boord is het niet zo heet, maar komt gij aan land voor namelijk in Kaapstad, dan hebt gij dikwijls meer dan Indische hitte. Je begrijpt, ik moet nogal eens naar Kaapstad toe, in Simonsstad is weinig en de zaken worden in hoofdzaak in de Kaap bezorgd. Waarom ging gij dan naar Simonsstad, vroeg je. Wel met een noothaven zoeken, neemt men de eerste de beste haven, zover wind en gelegenheid gunstig zijn. Maar ter zake, het land is hier vruchtbaar en mooi, hier eet men met Kersittijd de heerlijkste vruchten, aardbeien, perzikken (iets later), vijgen en wat je maar wilt, maar in Simonsstad is dit niet, wel in Kaapstad en om het mee te slepen lijkt mij niet. Prachtig weer, vreselijk heet, erg veel stof. Mooie streken ziet men wanneer men per spoor naar de Kaap gaat (circa 1 uur rijden). Men passeert de steden of plaatsen Muizenberg, Newland, Rondebosch, Kennilworth en enige meer. De eerste is een heerlijke kust badplaats. De tweede plaats heeft prachtige villa's en ligt in een heerlijke streek (ik heb natuurlijk de voornaamste alleen genoemd).

Ik zie dat mijn papier vol radikt, dus ga eindigen. Geloof niet dat het gevaar voor het vervolg der reis zo groot is nu de steenkolen gedroogd zijn door het verwerken. Wees zo goed allen van mij te groeten. Zet alsjeblieft geen aanhalingen uit deze brief in de nieuwsbladen (doorgaans schrijf ik zoveel niet). Breng ook de preekheer mijna groeten en geloof steeds in de groeten van je broer H. Het is wat een lange brief en toch niet wijdlopig, is het wel?

H.J. Bron Mzn

Amsterdam:

Toen H.J. Bron trouwde ging hij wonen Houtmankade 69.
schoonvader H.H. Koch woonde toen al Houtmankade 95.
en Luppo Bron ging iets later wonen op Houtmankade 63.

In Hilversum ging de familie wonen in de Koningsstraat, eerst op nr. 17a, of misschien op 19a, volgens een huidige bewoner zijn deze panden al jaren geleden afgebroken, het was toen een bouwval. Later verhuisde hij naar Koningsstraat 25. Afgebeeld zijn de huizen Koningsstraat 23 en 25(rechts), nog steeds een mooi pand.

In 1898 kocht H.J. Bron het (witte) pand op het Bolwerk te
Appingedam en vestigde er een drogisterij.

Amsterdam:

Toen H.J. Bron trouwde ging hij wonen Houtmankade 69. schoonvader H.H. Koch woonde toen al Houtmankade 95. en Luppo Bron ging iets later wonen op Houtmankade 63.

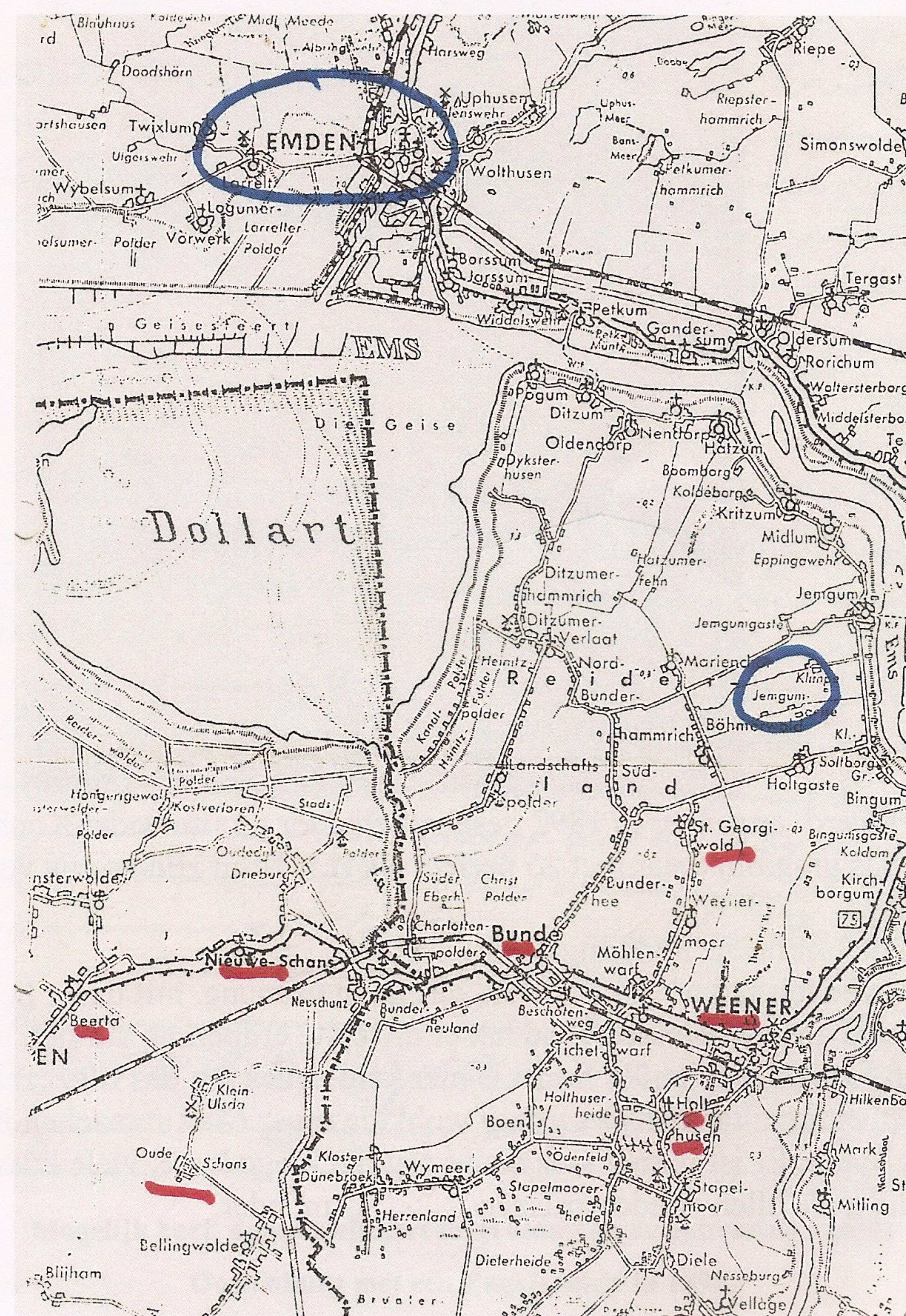
In Hilversum ging de familie wonen in de Koningsstraat, eerst op nr. 17a, of misschien op 19a, volgens een huidige bewoner zijn deze panden al jaren geleden afgebroken, het was toen een bouwval. Later verhuisde hij naar Koningsstraat 25. Afgebeeld zijn de huizen Koningsstraat 23 en 25(rechts), nog steeds een mooi pand.

In 1898 kocht H.J. Bron het (witte) pand op het Bolwerk te Appingedam en vestigde er een drogisterij.

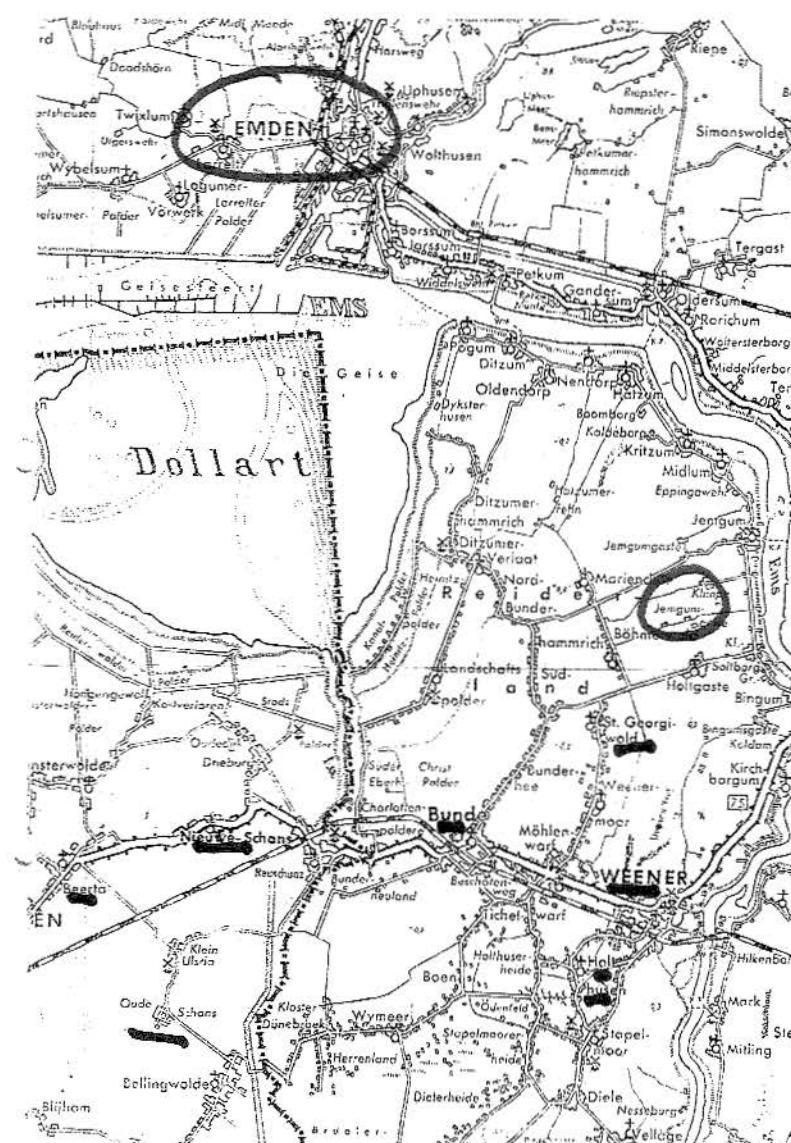
JENGUM

centraal liggend midden in de Dollart en een belangrijke
plaats vanwege de erfenis

JENGUM

centraal liggend midden in de Dollart en een belangrijke
plaats vanwege de erfenis

Uf a B geylsdor abend.
 Verba iif ab now op aufella
 Dorb iif in ornung, mit uns
 lieber Martin gaff ich un
 immer munter und gesund
 Frisch und fett wie ein
 uytgekochter und seind dan
 Verwachung zu sin no
 spion, und er fett und gesund
 somt iif fies kinn un
 um der Lloze gung faba iif
 griffwirban aber noef nuff
 aufgultant. Dorb foranzung
 wohl die zinsch Strophen
 und eschun mir gafur fima
 Kippa vijndtar kregen w
 iif sinnew neob man ob mit
 sin jungen lichaem
 lieb von uns fur liabas
 Martin in leuer? von uns
 all mi lichaem oprijsby wiede

Deze briefkaart werd ongeveer in 1892 geschreven door grootmoeder Koch-Wiers en arriveerde pas in 1920. Alles ging blijkbaar niet zo perfect als H.J. Bron zijn vrouw vele malen verzekerde.

De inhoud van de briefkaart luidt ongeveer als volgt :

Gestern abend habe ich es von Sie erhalten, das ist in ordnung, mit unser lieber Martin geht es wie immer munter und gesund. Heute abend hat er die erste erdbeeren auf den garten gegessen, sie waren schön und er hat geshmült. Sonst is hier kein neues um das Llozezech habe ich geschrieben aber noch nicht erhalten das foranzung wohl die musz Martin machen immer gehen seine Schuhe wieder kaput. Er ist immer was neues mit die junge leute, viele kusz von unser lieber Martin und Lina, die auch allen wieder grüszen U moeder.

Haarlingen 27 Maart 98.
 Gachte Heerouw
 Vriendelijc dank voor het voor u zoo verbly
 dende berigt, dat ook ons verheugd. Van harte felic
 iteinen wij u allen. En nu na de ontvangst van
 Mr berigt, laren wij het in de telegraaf. Daar onse
 mening is de reis niet vlug, maar men moet ook
 het vuile schip en de gebroken equipage in aammer
 king nemen. Daarbij heeft men daar van deren
 tyd van 8 jaar wel eens met schild te kampen. U
 kunt verrekehd zijn dat er moeite gemaakt
 wordt. Wij vinden het niet aardig, dat Haarlinge
 niet in het Etarter opgenomen is. Segnvoordig
 kunnen schepen als de Oostenburg hiervel komen
 Het doet ons genegen dat HB en SB weer gezond ry
 en wij wenschen u zelf verder beterschap toe. Da in
 Hoe syn vry goed, maar myns dus mag er nog niet
 uit en gebruikt nog steeds medicijnen. Hy is anders
 vry goed, maar doktor zegt dat hy nog hoeds heeft.
 In de haemmer hebbend ons in bewaer och de Tufla
 tura, maar dat knapt och weer op. De Domini
 heeft in twee dager niet kunnen spreken. Ons
 aller groet minzaam aan Huwe sboe. HB en SB en
 Huo sticht L. S. en 25t u van ons allen in 't bironde
 gepraed. Hoog achtend Huo oso Dm G. J. A. Gonneke.

Mogelijk heeft deze briefkaart betrekking op de aanvaring van de
 Oostenburg met een Engels schip in 1898.

TOELICHTING

H.J. Bron wilde blijkbaar kopieën hebben van zijn te verzenden brieven en gebruikte daarvoor een dik boek, op de dikke, linnen kaft stond geschreven "Bron Privaat". Het bevatte 500 velletjes zeer dun, papier. Het papier is nu bruinachtig, misschien wel door de tijd vergeeld. Ik veronderstel dat hij gewoon schrijfpapier met een carbonnetje op dat dunne papier lag, waardoor het mogelijk werd een afdruk van de te verzenden brieven te maken. Eigenlijk ben ik wel benieuwd waar hij mee schreef, want een kroontjespen zal zeker niet zo goede doordruk gegeven hebben en brieven met een potlood schrijven is toch geen gezicht! Een ballpoint was nog lang niet uitgevonden. Dus wat wel?

Voor mij was het lastig, dat hij soms dwars over bestaande tekst heen schreef. De ontvanger zag het toch niet en opa spaarde doorslagpapier. Hij wist toch wel ongeveer wat er stond.

De gecentreerde getallen van 1 t/m 500 boven de brieven verwijzen naar de bladzijden van het brievenboek. Sommige woorden, die niet goed leesbaar waren, heb ik cursief getypt. Commentaar mijnerzijds staat tussen 2 haken met een aantal punten [....commentaar.....] .

Voor de leesbaarheid heb ik soms kleine wijzigingen aangebracht.

B.Bron
Heemskerk

H.J. Bron wanted to have copies of his letters which have been put into a big book. On the cover of the book was written "Bron Privaat". It has 500 very thin pages and light brown in color through aging. It seems that he used normal paper with a carbon in between to make copies and then sent them away. I'd like to know what type of pen he was using? Letters were not written with pencils in those days, so what did he use? Some letters were hard to read but Opa knew what he was writing. The numbers 1-500 above each letter shows the order in his book. For easier reading, some letters have been changed to fit the context.

-Ben Bron from Heemskerk was the translator.

Marten HJ Bron II

Index brieven Bron Privaat

Albrandt	481
arbeidsloon	387 446 447
Bencke Mr.	274
Bergh, Mej. A. vd	459 474
Borgerhoff-vd Bergh	475
Bos, J	355 380
broer	1 317 346 436 485
broer Geuko	70 84 128 225 322 332 341 347 390 479
broer Jacob	10 20 360 374 393
broer Lippo/Catrien	25 34 41 62 100 126 262
broer Marten	95 305 319 326
Bron-Koch J	16 31 37 42 49 50 67 72 75 82 88 90
Bron-Koch J	103 106 118 120 130 132 170 198 204 208 216 229
Bron-Koch J	234 245 248 268 279 290 295 395 397 417 419 427
Bron-Koch J	434 444 449 451 460 476 482 487 489 495
Burg, P	365
Cholera Hospitaal	468
Collega	473
Diephuis, melk	9 15 28 352
Duijn, van	392
Duit	39 45
Eastern Monarch	400
Eekhout, W	23
Fisser en Francina	13 339 356
Groot, Gebr. de Bouwmij	330
Grotenhuis	331
Hazenberg, J.A.C. notaris	24
Hildam	350
Hille	120 124
Hout vd	33
Huijgens, Bertha	66
Huijgens, Mej. C.	372
Huijgens, W.A.	272 371 379
ijzer	74
Jansen	92
Jansen, D, Hilversum	312
Joon	276
Kemmer, Juan	265
Kimmerer	478
Klinkenberg, A notaris	324 358 381
Korber	383
Krap, L	94
Kramer	8
Laag vd	37 336
M	396
Man, de	233 469
Meijer	310
Merijburgh	491
Munneke, 2e stuurman	2 179 183 212 299 385 429 471
North & Jewell	286
Oldenburg, s.s. Prins Hendrik	36

Vervolg index brieven Bron Privaat

onkosten touwwerk	448
onkosten werflijnen	346
onkostentabel	450
Renswoud, J.v. & Zn	7 12 27 311
Robinsoon, cook	247
Rozenburg, L. (barometer)	377 383
Scheepsma	368 388
Schneijder	54 112 184 237 282 308 389 422 431 457
Schoo, H.	303 353 484
Schoo, Jurriaan	328
Schrauwen, Mevr.S.	5
Strootman, A	99
Struckman	177 426
stuurman	3 321
Teensma, stuurman	345
touwwerk	448
Troucat	19
uitrusting	316 331
verhaal Een praatje aan boord	159
verhaal In den Indische Oceaan	134
verhaal Stroobos, de Knorrepot	401
verklaring ijzer	74
verklaring nitraat	267
verklaring sleepboten	192 193
verklaring stuurlui suiker	202 203
Verruis	174 194 415
Verruis, Mej.	196
verzekering	366
Vincke J. & J. boterhandel	373
Vos, F.C.E. stuurman	454
Vroege & de Wijs	320 378
werflijnen	346
Westerling	364
Wieringa	376

Index boten van Bron Privaat

Amstel		237
Amsterdam	Ard Joeno	237 336 489
Anna Aleida	Hoedemaker	39 295 299
Baarn	Brouwer	434
Baron		54
Columbus	Nijhmeijer	54 237
Concordia	Swart/Albrandt	34 54 179 184 237 272 336
Eastern Monarch		400 415 417 422 427 429 431 436 487
Echo		395 396
Ellen		33
Europa	Bona	49 212 216 299 431 434 487
Evertsen		487
Galen, van		482 487
Geertruida Gerarda	Duit	37 39 45
Helmer, Gouv.Gen s.s.	Jansen, G.H.	198
Holland (brik)	stuurman Joon	234
Jacobs G.G.S. (sleepboot)		193
Johanna		33
Leisbergen	Klaassen	431
Martina Johanna	vd Laag	471 489 495
Medan	Griek	474 475
Meijer(of Helmer) Gouv Gen.	Jansen G.H.	198
Nachtegaal		460 471 473 495 482 495
Nederland	Bona/Brouwer	184 212 431 471
Nil, de (of Nel ?)		54 237
Noordzee (sleepboot)		374
Noordzeekanaal	Bron, Lupo	262
Oldeburg	Ammeran	268
Premier		422
Prins Hendrik s.s.	Bakker	36
Regentes s.s.		103
Reiniers (sleepboot)		184 192
Rotterdam (sleepboot)		374
Secretaris	Wacht	471
Tjerimas	Meijer	353 356 473
Tromp	Schultz	8
Vondel		184 212 237 482
Wilhelmina, Kon.		482

Index kapiteins van Bron Privaat

Albrandt		336 481
Ammerman	Oldeburg	268 290
Andel, van		487
Bakker	s.s. Pr.Hendrik	42
Bart of Brak	Vondel	184 212 237 482
Bleeker		45
Blom		336
Bona		49 184 212 216 237 336 434 471
Boon		233
Bron, Luppe	Noordzeekanaal	23 24 262
Brouwer	Nederland/Baarn	434 471
Duijn, van (of Duin)		392 473 484 495
Duit	Geertruida Gerarda	37 39 45
Griek	Medan	474 475
Groen		237
Gruiter, de		37
Hakker		184
Hille		124
Hoedemaker		39 295 299
Jansen, G.H.	Gouv.Gen.Meijer	198 276
Joeno, Ard	Amsterdam	237 489
Jones	Eastern Monarch	400 422 436
Jong, de		34
Joon		234 276
Kievit, H		20
Kimmerer		478
Klaassen	Leisbergen	431
Koch, H.H.	Albatros 2x	134 248
Krab, L.v.d.		94
Kramer		8
Laag vd		37 39 45 336 457 460 473 476 481 489 495
Lammers		198
Leer		75
Linneman		8
Lubke		8
Luden		368 460
Maas		233 482
Man, de		469
Meijer		353 392
Meindert		31 42
Nijhmeijer	Columbus	54
Scheepsma		356 368 385 388
Schenk		16 39
Schots		45
Schracasser		37 75
Schultz	Tromp	8
Sprenger		184
Swart, J (of Zwart)		237 336
Timmerman		92
Veldman		495
Wacht	Secretaris	471
Wijn, de		233

Brieven uit het brievenboek

"BRON PRIVAAT"

=====

001

Amsterdam, 17 April 1894

Waarde Broer en Zus en Kind,

*You think I am at sea, but you see I am not, maybe 4/5 May
going to*

Gij denkt misschien hij is allang naar zee, maar je ziet, dit is zo niet. Ik denk tegen den 4^e of 5^e Mei omstreeks te vertrekken en ben bestemd voor Batavia, Soerabaja en Semarang. Wanneer gij mij daar later wilt schrijven is het adres altijd: Bron, schip Oostenburg en naam der plaats waar heen gij schrijft. Je begrijpt dat ik nog al aardig drukte heb en 's avonds ga ik gewoonlijk naar huis.

*If you want to write later - the address is BRON and
plus NAME of the TOWN - I am still busy. But at NITE
I have time*

Bij ons gaat het thans wat beter, de kleine begint op te knappen en Johanna en de oudste zijn goed gezond. Bij Luppo is het steeds op dezelfde voet. Soms zou men zeggen dat hij er beter uit ziet maar een andere tijd weer niet. Beter worden zal hij wel niet. 't Is alleen de vraag hoe lang hij 't nog kan uithouden. Als hij nu maar geen aanyallen meer krijgt, kan hij 't lang volhouden. 't Is echter voor zijn vrouw een moeilijke tijd.

This goes about his sick Brother

NOT MUCH NEWS - MARCH 1894

Meer nieuws of bijzonders weet ik niet. Schrijf mij liefst nog eens terug. Van mijn komen komt natuurlijk niets van, dit kan niet was ik bij je, ik zou je dan zeggen, schrijven doe ik het niet.

Nogmaals allen gegroet, je toegenegen broer,

Your Brother in love.

H.J.Bron

M.B.

=====

002

blad 2 is onleesbaar

D

=====

003

Amsterdam, 19 April 1894

Waarde Stuurman,

Met het oog op de pokken die er heersen verzoek ik U (waartoe ik al de overigen en mijzelf met huisgezin ook verplicht heb) u te laten inenten, wanneer gij daar tegen namelijk geen gemoeds- of geloofsbezwaren hebt.

TALK ABOUT Pocks

Bij ons heersen de pokken nog erg, zo ook te Rotterdam. Wij weten niet waar de jantjes vandaan komen en 't is dus voor allen bepaald dit te laten doen.

But get a shot

Food for the Boat

Vos is weer aan boord om proviand waar te nemen en ik hoop U in de volgende week aan boord te zien. Ik zal echter de dag snel door een briefkaart laten weten. Mijn of liever onze beste groeten aan U en familie, noem ik mij immer je toegenegen

your BROTHER.

Greetings

H.J.Bron

Thuis gaat het met Marten een stuk beter, maar alle lopen wegens inenting met dikke armen, mijn vrouw het meest. In haast,

With MARTEN (my dad) goes a lot better.

My greetings

=====

004

blanco blad

EMPTY PAGE

Amsterdam, 19 April 1894

Zeergeachte Mevrouw,

Van mijn vrouw vernam ik dat het wel mogelijk kon zijn dat U nog een en ander kleinigheid voor uw lieve dochter Mevrouw Schrauwen wenste mede te geven. U begrijpt Mevrouw, dat het mij aangenaam zal zijn, in deze zulk een kleine dienst te bewijzen. Weest u gerust zo nog al hetgeen U wilt verzenden gereed te maken en aan 't adres Kapt Bron, Schip Oostenburg, Handelskade, Amsterdam te zenden en verzoek ik U dan mij het adres van Uw zoon en dochter op te geven.

Onze bestemming is Batavia, Semarang en Soerabaja. Welke van deze plaatsen nu het dichtst bij is, zal ik hun het goed doen toekomen. Mocht het een grote partij goed zijn, dan ben ik echter verplicht het als lading te moeten beschouwen, maar zal er dan niettemin de meeste zorg voor dragen. Kleine partijtjes neem ik gaarne onder mijn hoede.

Johanna had zelf willen schrijven maar drukte in huis veroorzaakt, ook mede door mijn ophanden zijnde reis, hebben haar verhinderd. U kan echter spoedig een brief van haar verwachten.

Ik denk in 't begin van de andere maand te vertrekken, wanneer U dan iets om te verzenden hebt, wacht U dan niet te lang, maar zend U het liefst voor eind April. En zie mevrouw mij als uw dienst bereidwillig aan bevelende, noem ik mij met de meeste achtung Uwer dw.d.[...dienstwillige die naar...]

H.J.Bron

Mocht U iets terug willen schrijven mevrouw, dan verzoek ik U Amsterdam of te Hilversum te schrijven want iedere avond ben ik thuis. Mijne beleefde groeten aan U en uw zoon brengende met achtung

H.J.Bron

=====

007

Amsterdam, 21 April 1894

De Weledele Heer
J.v Renswoud en Zoon
 Rotterdam

Weledele Heer,

Uw geëerd schrijven en ingesloten rekening ontvangen. Het ingesloten bewijs dient U anders in te richten. U begrijpt dat voor het netto bedrag niet door mij getekend kan worden. In geval ik uw goederen op Java niet kan verkopen zal ik verplicht zijn ze publiek te verkopen en indien ze dan niet het volle bedrag op leveren na aftrek der vendukosten, zou het min dan door mij moeten vergoed worden. Ik vertrouw dat ik het goed zal kunnen verkopen, maar heb hiervoor geen zekerheid. Om latere onenigheid dien aangaande te voorkomen, verzoek ik U ingesloten te veranderen.

Hoogachtend,
 H.J.Bron

*An other
 BUSINESS
 LETTER*

Amsterdam, 23 April 1894

Waarde Vriend Kramer,

*By LEAVING HAMBURG I PROMISED TO SEND
SOME POSTCARDS*

Bij mijn vertrek van Hamburg met de Oostenburg beloofde ik U aardige postmerken bij elkaar te zoeken. Beloften worden dikwijls vergeten, maar bij mij is het lange wachten daarvan geen vergeten, maar ik kan werkelijk geen andere post of briefmerken vinden dan de hier in gesloten.

Hope they are welcome Here they are.

Ik hoop dat ze welkom zijn en gij er nog wat nieuws bij vindt. Nieuws kan ik U niet berichten; dat Kapt. Schulz niet met de Tromp naar zee is zult gij wel weten. Om welke reden hij er af is weet ik niet. Ik denk in begin Mei te vertrekken. Nu vriend, het ga je bijzonder goed, vooral Lubke en Linneman en laat mij nog eens iets van Hamburg vernemen aan 't adres Kapt Bron, Schip Oostenburg, Handelskade, Amsterdam.

LEAVE MAY, WRITE ME YOUR ADDRESS

Ontvang mijn groeten en geloof mij je toegenegen

GREETING.

H.J.Bron

Amsterdam, 24 April 1894

De Weledele Heer Diephuis,

Geachte Mijnheer,

*MILK RECEIVED TELL ME HOW MANY BOTTLES.
PRICE*

Ik heb twee kistjes melk, merk M.A. ontvangen maar verzoek U nu mij opgaaf te doen hoeveel flessen hier in zijn en mij bovendien op te geven hoe duur deze flessen bij inkoop zijn en bij verkoop moeten zijn, het zou mogelijk zijn ze dan voor U te verkopen of misschien aan collega's of op Java bestellingen voor U te kunnen op doen.

*AND
SELLING.
IN OF
JAVA PA*

Beleefd groetend,

GREETING

H.J.Bron

adres Bron Oostenburg(schip naam) Handelskade.

010/011

Waarde Jacob A BROTHER TO Opa *Vestaele*

FOR PROBLEM.

ASK ME

Dear Jacob,

Trouwenaar.

Antwoorden aan U, Geuko of T of ook aan Marten wiens

ij of

How do I write this letter to answer different questions, for you, Geuko, or Marten whose name is written there with chalk? I think this is for you, Jacob, or for all of you. What a nonsense to ask me to look into the last will of Luppo (a brother of Opa Bron). I don't understand it at all. You know Luppo is still alive, but I will tell you something. What Luppo wanted, I know a little of that will. But since he has changed some of it, with full consent, to profit his wife because she takes care of him while he was sick. His last will is with the lawyer whose name is well known for over 100 years. His name was earned and in case Luppo will pass away the lawyers words will be true. You ask through this letter of yours, if Luppo is a rich Bron. You have that wrong. Don't think that way. If my thinking would be that way, I would not visit him less. Someone would think or say that he is after the money. I don't know what you think about me?

1
er

en
an
mis-
ieeft
als je
ijn-
ige
zeg-

gen of denken zou om de wille van de smeer enz. Ik weet trouwens toch niet hoe gij over mij denkt.

Gij vraagt mij wie er voor mij op moet komen? Toch wie anders dan mijn vrouw. Gij moet weten

Jacob, you ask, who will take care of me? (Opa) WHO ELSE BUT MY WIFE.
You have to know that in my absence, when I am away at sea for long times, we are married. She has the power of attorney and we do have a last will.

Geuko writes that nobody visits him...Why is that? If I had to go on with a story like this, I will move on for the good of the family.

Tomorrow I hope to get information out of Jengum, Germany, about my family who used to live there to find out how the situation is. I doubt the old cousin of mother has died. If there is something left over for the big Kramer Family, I will take care of it.

kan, hoe vaak wordt daar over gesproken dat geld dat niet besteed. Nogmaals Geuko schrijft dat het mijn plicht is (ik zal de brief nog opnemen) ... ewe doe

(PS Jacob=Jacob Karmer, Bron took his mother's name.)

Now dear Jacob, I will keep quiet about this. If Luppo dies, you will get a notice. It is possible that he still has a good life to live. "Oh that golden calf." What good is money if it is not used? Again, Geuko writes that it is my duty to look into the last will. I saw that in a letter not so long ago. It will be a shame for me to look into someone's last will.

Why write a letter like this? I will be sure to keep your letter. Don't get mad or upset about my writings. I can't help it either.

Now this: You have to understand that if Luppo is dying, that he has taken care of the will or does everyone take care of him or herself. I don't understand what you are talking about? I'm talking about the days of a dying Luppo because you said, "The money is wiser or worth more here than in Germany". Maybe it's just a "saying".

You wrote that Geuko was in Jengum, Germany. Now I think that the hope for an inheritance is possible. Jengum will give me an answer before I leave.

Your brother, Marten Bron Mzn.

Zoon te hebben ontvangen om voor hunne rekening te verkopen

B

vier kisten boter

het netto te maken bedrag min 10 % door goede wafels van Indië over te zenden.

Amsterdam, april 1894

H.J. Bron Mzn

*I use more
of the money
for my wife.*

April 27, 1894

Dear Fisser and Francisca,

I hear that you are saying finely "a letter from me"(Bron).

True, it takes time but be happy that I am writing. This is maybe the only way to hear from me. Here at our place we are in good health and the weather is fine. When I left the house this morning, Johanna was not feeling too well. Hendrik is one and full of life. Marten is slow Getting better. We really hope that the Rheumatism does not return. Mother and Lina (a daughter of Oma Bron Koch's sister) went to Schroten, Germany to celebrate a 25th wedding anniversary. Both are doing fine.

I don't want to talk about their circumstances. You are able to do that yourself because you take care of some of their finances for them like food, clothing, piano lessons, etc. So no use to write about that. Hopefully mother may enjoy some for her help to Lina.

If you are coming to this area. Come to me on the ship but let me know. How about the 10th of May? I am leaving soon after that and that is close to when I leave. Right now I am busy with food etc. for the next voyage.

Fisser, if you are going to Jengum, Germany, try to get some information about Mrs. Kromminga. She is about 80. 2 years ago she was still alive, has no children but maybe there's some "money" that could go to the nieces and nephews. As far as I feel, even a little is welcome.

Hopefully you should get some information. My mother and Uncle Kramer were cousins. (See page 5)

Now Frans keeps it up. It is quite a while that we have seen each other. A hug and a kiss to your children.

Your brother-in-law,

Marten Bron

*Frans Lation
from this page
number*

PS This is one letter. Francisca is a sister of Oma Bron-Koch. They are taking care of Mother Koch.

Komt gij deze buurt in de eerste tijd nog uit Fisser? Kom dan echter eens bij mij aan boord; laat mij dit dan vooraf weten. Voor eerst, ga ik nog niet weg, het zal wel omstreeks 10 Mei worden. Gij hebt dus nog tijd genoeg om te komen. Voor mij is het deze laatste dagen soms nog al druk maar als men zoo lang is binnen geweest heeft men natuurlijk voor proviand en vele andere dingen reeds bijtijds gezorgd.

Fisser, mocht gij in deze dagen eens in Jengum komen, informeer dan eens voor mij naar de weduwe Kromminga. Voor twee jaar leefde zij nog en is nu omstreeks 80 jaar. Daar er nooit kind-

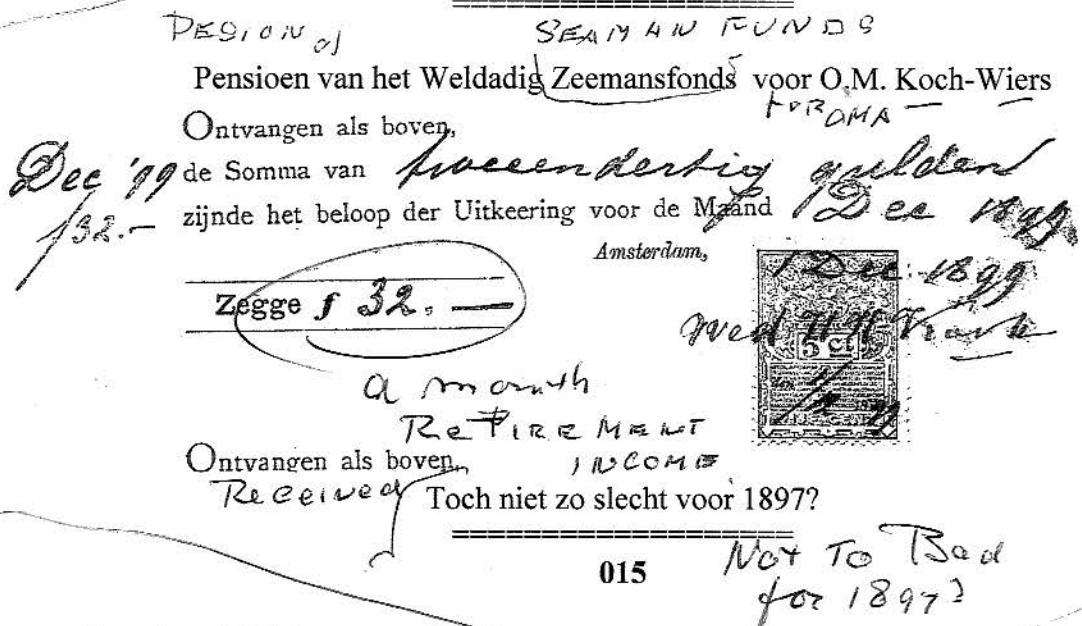
ren zijn geweest en er zeker enig geld is, hetgeen na haar dood aan neven en nichten zover als ik weet terecht moet komen, zou er misschien nog een weinig kunnen over schieten voor de familie Bron. Al is dit misschien ook nog zo weinig, ieder honderd mark is natuurlijk aangenaam.

Gij zult wel zoo goed zijn dan familie aangelegenheden in te winnen. Mijn moeder en oom Kramer waren nicht en neef. Nu goed succes bij uw informaties, bericht mij liefst nog één en ander voor mijn vertrek.

See page 5

Meer nieuws weet ik niet, nu Fransje hou je maar monter. Het is al een hele tijd dat wij ons niet zagen niet waar. Zoen je kinderen voor ons en geloof mij beiden, je toegenegen zwager

H.J.Bron Mzn

Amsterdam, 8 mei 1894

De Weledele Heer Diephuis

Dist. fabr. Gez. Melk, Amsterdam.

Weledele. Heer,

Uwe rekening der twee kisten melk aan boord van de "Oostenburg" heb ik te zijner tijd ontvangen. Ofschoon de melk niet duur is, wordt het echter duur door de prijs der flessen en emballage. Ik zal echter trachten flessen en kisten te bewaren om weer terug te zenden.

Ik blijf onze mondelinge afspraak voorbehouden, dat ik dezelve voor Uw risico mede neem en voor geen bederf aansprakelijk ben. Maar wens ik nu gaarne te vernemen tegen welke prijs de flessen verkocht dienen te worden of liever hoeveel moet ik per fles in Indië rekenen om een basis te hebben wanneer u later verzending mocht afdoen.

Hoogachtend,

H.J.Bron Mzn

gezagvoerder Oostenburg Handelskade.

Soerabaja, Indonesia
September 27, 1894

Dearly beloved wife and children,

Yesterday, I received your letter (the 6th one) and how lovely it is to get the news. This time it sounds as if you're not so good. You are not feeling so well. Marten's rhuemetism has returned so he's not 100% yet. Johanna, don't give up! She just receives power and health and will get better. I am doing fine. I will have to use medicine to fight dysentery. It is not bad but I have to take care of my health.

You know my next voyage is either to Delegoe Bay(southern Africa) or maybe to Narguise, Mozambique. Delegoe Bay is the only place with a load of teak wood. With an agreement with Mr. Huygens, I was able to close this deal. So it takes a little longer until I come home. But care has to be taken for the ship, too. There is also the gratification for me in the form of extra income. It hasn't happened like this before and I really appreciate it.

My dog business isn't going good. Emma was sold for \$25.00 and nothing for the beauty Madina. So I gave it away as a present. The butter from the Renwood was so bad that I could not get rid of it. For Luppo, I sold some watches. That is why the check for \$250.00 is included in this letter. You can put it in the bank and later I will work the finances with Luppo. You can use it any unexpected circumstances you're in.

Yesterday, a letter came from Jacob with some writing. Sometime ago a repeating on my earlier writings I try to read the letter but don't understand it 100%. (What hypocritical/pious thoughts)

I will write him back after I understand his writings. Within a couple of days, I am going to Semarang, Indonesia to load the ship. I won't have time on another ship which was laying at anchor for the coast. If the voyage to the Cape of Africa turns out ok, I will return for another load.

If you really need some help with money, go to the ship owner. Don't worry because he will help you. When I have time, I will go for Luppo to Passruao but I need some money from him. Soon I will write.

The ship's owner at Stien's place is ok. The children are sweet. Etta is a good girl, Anna looks good as does Krokye. John, too, looks like his mother. She is good for the children. Jansen has a good 2nd wife and mother. Yesterday he and both girls were on board with me. He had to visit the captain.

-H J Bron

Semarang, 29 sept. 1894

De Weledele Heer Troucat,,

Weledele Heer,

If the Boat - is sea worthy

Wilt gij zo goed zijn voor mij aan den Heer Huijgens te vragen of het niet voldoende is als ik na gehele ontlossing een certificaat van zeewaardigheid ontvang van Lloyd's. Ook wens ik graag spoedig te vernemen of ik te Boel of te Semarang moet laden.

Hoogachtend,
u Edl.dienaar
H.J.Bron Mzn

Soerabaja, 30 Sept. 1894

Waarde broeder Jacob, zus en kinderen.

020/022

*LIEUTENANT TO his Brother
Jacob and family*

Het lijkt wel dat ik van plan ben een lange brief te schrijven maar geloof dat er niet veel van komt, want ik heb geen stof en van het Haarlemmer Courantje wat ik voor enige dagen van je ontving, begrijp ik geen iota. Het komt mij voor dat gij u tegen mijn schrijven van den 24 April verantwoorden wilt en zal ik over die brief die open voor mij ligt, nogmaals beginnen. Eerst dat het reine onzin is om het testament van Luppo te laten lichten. Nu dit begrijpt gij zeker nu wel ook zelf, want zijn notaris zou u of mij zo lang Luppo nog leeft en bij zijn verstand is erg lief de deur uit zetten.

Dat ik van de zaken van Luppo niets weet. Nu Jacob van zijn bezitting weet ik niets. Van de inhoud van zijn testament wist ik vroeger iets af (alleen de bepalingen) maar sedert het vorig jaar toen hij ten voordele van zijn vrouw andere bepalingen gemaakt heeft, sedert die tijd weet ik er niets van af. Dit is toch zeker duidelijk genoeg niet waar. Maar in je brief merk ik een gezegde, gij schrijft namelijk dat indien ik je brief goed begrepen had, ik deze dan met twee regels had kunnen beantwoorden. Het spijt me werkelijk, dat ik het niet gedaan heb, liefst met twee woorden, gij kletste en ook nu weer. De voorzorg maatregelen, die gij hebt willen nemen om een ribbetje van het kalf te krijgen, vergelijkt gij met voorzorgsmaatregelen, die ik verplicht was te nemen om mijn vrouw, wanneer ik kom te sterven niet door één der familie (natuurlijk niet door u) lastig te zien vallen.

Die kibbelpartij van vroeger behoeft gij niet aan te herinneren. Ik heb je immers geschreven dat ik er weinig van ben te weten gekomen. Ik geloof je graag als gij Pals daarin de schuldige noemt, maar verzoek u mij de één of ander keer ook te geloven als ik lieg. Maar kom hier over niet meer. Ik beloofde je omtrent Emden te schrijven, maar ben een beetje al te spoedig vertrokken. Nu wil ik je echter zeggen dat Tante Kromminga in het voorjaar van 1893 is gestorven. Verder weet ik niet of er bezittingen waren en wie de gelukkigen zijn die ze bezitten.

Nu heb ik als kind geloof ik, wel eens gehoord van een tante Velten. Was dit familie of hoe zit dit in elkaar? Er is voor enige jaren een zekere Sara Velten gestorven die getrouwd was met een gewezen Kaptein H. Kiviet. Het goede mens was bij de 90 jaar. Na haar dood is Kiviet nog weer getrouwd, maar heeft bij geen der vrouwen kinderen gehad. Hij overleed voor enige maanden. De tweede vrouw heeft op de bezittingen weinig of geen aanspraak, maar moet het meeste (de bezitting is een kleine 20.000 Mark) ten voordele komen der familie van Sara Velten. Mijn vrouw's moeder moest tegen haar tante zeggen, zodoende weet ik dit alles. Er zijn echter zeer veel familieleden, zodoende zal het goede mens krijgt, weinig zijn. Gij en Geuko zijt zooveel ouder

dan ik en weten dus ook waarschijnlijk of het familie is. Wilt gij omtrent dit geval inlichting hebben en ook omtrent tante Kromminga 's nalatenschap, informeer dan in Emden. Schrijf of ga persoonlijk naar de heer Carl Fisser. Stel hem de familie aangelegenheid voor. Ik geloof dat hij geen eens commissieloon zal rekenen. Mocht ik gelukkig binnen komen, dan spreek ik hem hier waarschijnlijk. Maar hier gaat nog een lange tijd mede heen. Ik moet eerst van hier naar Delagoa baai (Oostkust Afrika) en dan mogelijk terug naar Indië, dit weet ik nog niet.

Maar ik heb gezegd niet te veel te willen schrijven, ik schei dus uit. De ontvangen brief zal ik eerst nog bewaren, misschien begin ik hem beter te begrijpen of liever liet ik het onsaamenhangende koppelen. Verder geen nieuws groetend je broer.

H.J. Bron

Wel heeft Lippo mij gezegd dat zijn bezitting vrij wat in waarde verminderd was.

=====

023

Soerabaja, 2 Oktober 1894

De Weledele Heer W. Eekhout, Maccasser,

Voor enige jaren werd door Kapt. L. Bron aan de Heer E. Eekhout te Passaruan goudwaren ter waarde van f 317,15 afgegeven voor de som voor Kapt. in Commissie te verkopen en de opbrengst over te zenden. Dit verzenden is nooit geschied en nu ik mij in enige dagen bij Mevrouw Eekhout te Roferman vervoegde vernam ik dat de Heer E. Eekhout de 18 December 1890 was overleden en dat door Uedele als voogd of toeziend voogd der kinderen in de nalatenschap voor de belanghebbende had bezorgd.

Nu verzoek ik u op last van Kapt. Bron de opbrengst der artikelen, die natuurlijk als commissie goederen geboekt zullen zijn geweest, over te zenden of te verantwoorden.

Mijn adres is H.J.Bron, Hotel des Indes Soerabaja.

Binnen enige dagen vertrek ik naar Semarang en zal mij over een maand met notaris Hazenberg onderhouden. Hopende spoedig bericht van U te ontvangen noem ik mij met hoogachtend, weldele dienaar

H.J.Bron Mzn

=====

024

Soerabaja 5 Oktober 1894

Den Weledele Heer J.A.C. Hazenberg, notaris te Semarang.

Weledele Heer,

Bij de weduwe E.Eekhout te Passaruan vernam ik dat Uedele na het overlijden van de Heer Eekhout, de 18 December 1890, de zaken voor de belanghebbenden had geregeld.

Door de heer L.Bron, scheepskapitein, zijn vroeger gouden artikelen ter waarde van f 317,15 bij de Heer Eekhout in bewaring gegeven om voor genoemde heer Bron in commissie te verkopen. Zeer gaarne zou ik van U nu enig bericht ontvangen aangaande deze artikelen, die toch zeker als commissie goederen geboekt zullen zijn geweest. De weduwe Eekhout kon mij daaromtrent niets zeggen en verwees mij tot U. In afwachting van goede berichten te vernemen heb ik de eer te zijn, meest hoogachtend,

Uw edele dw. di.

H.J.Bron Mzn

H.J.Bron
Hotel des Indes
Semarang.

=====

025/026

Soerabaja, 5 October 1894

Waarde broer Luppo en zus Catrien,

Eerst zend ik je bericht dat ik nog steeds goed gezond ben, dit is toch zowat het voornaamste niet-waar? Het schip is grotendeels gelost en binnenkort vertrek ik naar Boeloe. dit is tussen hier en Semarang, om een lading sleepen d.w.z. dwarsliggers voor het spoor in te nemen om te Delegoa baai te lossen. Gij ziet dus vooreerst is er nog geen kans om te huis te komen. Houd je dus maar een hele tijd goed monter.

Ik ben deze dagen voor je een hele dag naar Passaroean geweest en heb naar de Heer E.Eekhout aan het snorren geweest. Ik heb echter maar een weduwe in geen al te beste omstandigheden aange troffen. Eekhout was de 18^e December 1890 gestorven en de vrouw, die bijna geen woord Hollands sprak, verklaarde mij dat er van de toko zowat niets was terechtgekomen. Van de toko zelf of van de zaken van Eekhout wist zij niets, laat staan dat zij iets wist van de goudwaren welke gij in commissie bij hem had achter gelaten. Ik werd echter zoveel gewaar dat notaris Hazenberg haar nalatenschap had geregeld en dat een broer van haar man, W. Eekhout, procureur te Macasser, de voogd voor haar kinderen was. Deze heren heb ik beide geschreven en zal de notaris Hazenberg, wanneer ik te Semarang kom, ook bezoeken.

Eerst heb ik echter een bezoek bij de Weeskamer gebracht om te weten of door hen ook nog in die zaken waren gehandeld. Van de president kreeg ik een beëdigde verklaring (natuurlijk door de notaris voor haar opgemaakt) der weduwe te lezen, waarin zij verklaarde, dat de heer E. Eekhout bij zijn overlijden niets had nagelaten dan enige gedragen lijfskleren. Er zal dus wel niets van die rommel terecht komen. Ik begrijp niet dat gij nooit in al die jaren enig bericht van hem gehad hebt, zelfs van zijn overlijden niets had vernomen. Mogelijk word ik van de notaris wel iets gewaar en dan zal ik je zulks berichten.

Verder voorlopig geen nieuws, groet de familie en tante Kramer en ontvang zelf een handdruk en de beste wensen van je broer

H.J.Bron

=====

027

Soerabaya 1 Oct 1894

De Weledele Heer J. van Renswoud en Zoon, Rotterdam

Weledele Heer,

De vier kisten boter die ik voor U heb medegenomen om te verkopen, kunnen niet verkocht worden. Er wordt op Java tegenwoordig te veel aangemaakt van goede kwaliteit, terwijl uwe boter hier niet gewild is. Ik ben dus verplicht het weer mede te nemen en zien of ik het in het vervolg der reis kan slijten. Op vendu gaat de meeste boter tegen halve waarde weg, hetgeen dus ook niet aan te raden is.

Mocht ik het later verkopen dan zal ik U de opbrengst zenden.

Met achting Uw edele.dw. d
Schip Oostenburg
H.J. Bron Mzn

===== 028/029 =====

De weledele heer Diephuis,
Dist.fabriek gesteriliseerde melk,
Amsterdam.

Weledede Heer,

Het spijt mij dat ik u van de vier kisten melk, die ik voor U als proef heb mede genomen geen goede resultaten kan geven. Reeds in het begin der reis werd de melk in de flessen door de beweging van het schip al gekarnd en vormden zich de vet delen in een klomp te samen en scheiden de water delen zich hiervan af. In de tropen werd dit nog erger zodat er feitelijk niets van te gebruiken was. Wanneer de flessen in de kisten konden staan en het schip van een ijskist of koelkamer voorzien was zou het mogelijk langer goed blijven. Dit is bij ons echter niet het geval.

De melk heeft dus voor mij geen waarde gehad en de emballage zal ik u, wanneer ik in Nederland terug kom, terug zenden. Mocht het breken of niet verantwoord kunnen worden, dan kan dit altijd nog vereffend worden.

Met achting

H.J.Bron Mzn
gezagvoerder v.h schip Oostenburg

===== 030 =====

ontbreekt

===== 031/032 =====

Soerabaja, 14 Oktober 1894

Lieve beste Joh en jongens,

HENK
T

MARTEN

Ik heb niet veel tijd om te schrijven, maar toch wel om je te berichten dat ik goed gezond en tevreden ben. Ik lig gereed om te vertrekken naar Bantjar, vervolgens naar Semarang en dan naar 't Kafferland. Je hebt gelezen, dat het daar op het ogenblik niet vrij zuiver is, maar dat zal wel weer in orde zijn voor dat ik er kom. Je weet ik zeg dikwijls "het werkt alles mee ten goede".

Ik ontving gisterenavond je brief hier nog. Het verheugt mij zeer dat gij allen wel zijt en het geeft mij nieuwe moed op de reis. Ik heb met Jansen afgerekend en in plaats daarvan ontvang je drie postwissels, een voor Kea, een voor moeder en een voor jezelf.

Je zegt, dat hij van mij geen geld ontvangen wil. Stond mij echter niet best aan maar het goede hart van Meindert komt er te goed in voor. Hij zei n.l. het is niet voor u Bron, nee hoor dit is nu eens een aardigheid van mij voor Johanna. Dus hoor je weet het.

Ofschoon Oktober en November gewoonlijk slechte tijden voor logementhouders op Java zijn (dit komt doordat de suikerfabrieken overal aan 't malen zijn) heeft Jansen doorgaans kamers te kort. Niet dat er alles zo bijzonder is, neen volstrekt niet, maar de loop is er. Alles trekt naar het Hotel des Indes.

Ik ben bij de familie *Wieland* d.w.z. bij de dochter, die hier met een apotheker getrouwde is, enige malen thuis geweest. Het is een lieve huishouding, een aardige op *gewekte* vrouw. Het is jammer dat al de jongens van dokter *Wieland* dom zijn en als ze kunnen, preken voor nog dommere..

De familie Jansen laat je hartelijk begroeten, ook Constance (is volgens enige een donker meisje, maar geen bijzonder donker meisje, doch je weet het, er is verschil tussen het Javaanse soort en de Europese mensen, maar dan nog altijd mooi en knap). Ik ben misschien wat nauwlettend op dit punt, dat weet gij zelf het best. Ik hoop dat gij mijn brief van 27 Sept. hebt ontvangen waarbij mijn eerste wissel groot f 250,- ontvangen hebt, ik heb slechts een tweede wissel, die ik hierbij insluit. 't Geld is meest van Lippo zijn goed.

Nu Joh, heb ik geen tijd meer, zoen onze jongens en dank Marten voor zijn mooie brief. Die zo dikke lange Hendrik is zeker reeds langer dan zijn vader, nietwaar? Nu Joh zwijg voor de jongens. Groet allen, ontvang vele omhelzingen van mij. Gij rekent op mijn thuiskomst en helaas moet ik nog zo lang bij je vandaan blijven. Doch die zorgt ook voor jou en mij. Brengt de heil wensen en groeten over van je liefhebbende man.

H.J.Bron

=====

033

30 October 1894

Dexer S/R Mz.

Weledele Heer v.d. Hout, Semarang

Van mijn stuurman verneem ik de "Johanna" is gisteravond voor zes uur leeg gekomen en de Ellen hedenmiddag te 12 uur. Nu is er niets meer langszie, ook niets in het zicht op de rede, schrijft hij vervolgens, er is nu heden 2350 overgenomen en het totaal is 20187 met inbegrip van Bantjer lading.

U ziet hieruit wij wachten, zendt u spoedig af en vergeeft u de slordigheid van de in haast geschreven regels.

Beleefd groeten,
hoogachtend,
Uw edele dw.d.
H.J. Bron
gez. Oostenburg

=====

034/035

Semarang, 4 November 1894

Waarde broer Lippo en zus Catrien,
Leen Tonathen - Leet

Binnen enige dagen gereed zijnde om van hier de reis naar de Kaap te ondernemen, zal ik de zondag die ik nog tijd heb, besteden om je nogmaals wat van me te doen horen. Van Soerabaja gingen wij naar Bantjer Boeloe dit is hetzelfde, namen daar 12000 sleepen en losten onze ballast. Die lamme stinkende kaliemoed bezorgde mij binnen de kortste keren enige zieken en toen ik vandaar vertrok, had ik minstens vijf man in de kooi. Mijn 17 man waren dus mooi op gedund, ik kwam echter goed te Semarang en leverde de mens daar in het hospitaal. De stuurman kwam er gisteren uit, de andere zijn er nog. Alles moet dus zowat door koelies gedaan worden. Het gevolg hiervan is dat ik dagelijks veel heen en weer kan sjouwen aan boord, dat het schip niet zo goed gestuwed wordt als met eigen volk en er bovendien veel onkosten aangepaard zijn, zowel in het hospitaal als aan boord. Je moet dus maar gelukkig zijn. Ik denk dat de onkosten de uitvracht (niet meer dan f 8000,-) zowat opmaken.

Met de sleepen maak ik 55 cent per stuk, en reken nu op 35.000 dan wordt dit f 18.250,-. Anderen zijn ook niet voordelig, want de Concordia maakte 17 sol per ton suiker van hier naar Valpariso dus ook niet veel en 27/6 van de Jong van New Zealand was ook mager, nietwaar? Van Schneider ontving ik een brief met enige toelichting omtrent Delegoa baai. Maar naar alle waarschijnlijkheid wordt de bestemming Port Natal.

Inliggend vindt gij een brief, die Notaris Hazenberg mij zond betreffende de Eekhout geschiedenis. Gij ziet hierin dat het nu wel geheel overbodig zal zijn hier meer moeite of kosten aan te besteden. Van de horloges verkocht ik er één à f 40 en vijf stuks voor f 110. Ik heb ze natuurlijk niet ingeklaard. Ik weet niet of ik de anderen nog kwijt raak, men wil er niet aan, ze zijn hier voor weinig meer met garantie voor twee jaar te krijgen. Ik heb deze zes geslepen aan een loterij voor de Lombok rommel. Luxe artikelen ten voordeel van behoeftigen. Als ik ze niet kwijt raak, zal ik ze maar mee nemen naar de boeren, misschien is er in Transvaal wel een boerinnetje die een uurwerk moet hebben. Ik zal Joh eerstdaags kennis geven, dat zij u dit geld over maakt of misschien kan ik wel een kleine wissel voor je bekomen. Wat doe ik er mee aan boord?

Joh schreef in haar laatste brief een beetje moedeloos. Ik hoop echter dat mij in Transvaal beter berichten geworden. Nu Catrien, groet de familie Kramer van mij en wees zelf beide het beste gewenst. Schrijf Joh van tijd tot tijd, zij zit daar ook zo alleen. Allen de groeten, schrijf mij te Port Natal.

Je broer H.J.Bron

Joh Beather

=====

036

Oktober 1894

De Weledele Heer Oldenburger,
adm.officier van het stoomschip Prins Hendrik,

Waarde Heer,

Kunt gij mij een vat spek of een vat vlees of allebei overdoen. U zou er mij zeer mede verplichten. Indien het mogelijk is verzoek de tanbangan hiervan kennis te geven om te vernemen, wanneer ik de boot kan zenden.

Beleefd groetend,

H.J.Bron Mzn

gezagvoerder Oostenburg

=====

037/038

Circa 4 november 1894

Dierbare vrouw innig geliefde Joh en jongens,

Het is al weer een week geleden lieve Joh, dat ik je schreef en hoewel weinig bijzonders hebbende, zal ik toch maar weer eens beginnen, ik weet je leest het graag. Wij zijn nog altijd niet klaar in Indië, maar ik denk nu toch binnen enige dagen. Alles heeft hier zijn oponthoud en het loopt dan dikwijls ook niet mee. De stuurman is gelukkig weer beter en aan boord, de anderen zijn nog in het hospitaal. Gij kunt nagaan dat dit een massa onkosten beloopt. Eerste klas f 7,50 per dag en waar de matrozen zijn, f 1. per persoon. Maar 't loopt anderen ook niet altijd mee. Duit van de Geertruida Geerarda verblijft reeds langer in Indië dan ik en is nog niet eens gelost, en van der Laag ligt of liever zit te Soerabaya op de bank vast, moet of weer gedeeltelijk lossen of wachten tot

volgende springtij, hetgeen nog een dag of tien duurt. Heeft er reeds twee maal een dure stoomboot voor gehad, maar ook tevergeefs. Beide schippers schrijven mij van tijd tot tijd. Als ik nu met de West moesson, die reeds intreedt, maar bijtijds Straat Soenda uitkom zal het mee vallen, anders moet ik terug Balie uit.

Met de honden gaat het niet voordelig. Ik heb er nog altijd één aan boord. Maar dat is niets Joh lief, ik ben gelukkig nog altijd gezond, dat is de hoofdzaak. Wist ik maar dat gij ook weer wat beter waart en de jongens groot en flink worden. Schrijf mij in alle geval in Transvaal zeer veel. Ik geloof adres' Bron, Oostenburg, Port Natal, Durban, is voldoende. Straks weet ik misschien hier nog de naam der agenten bij te voegen. Ik heb voor je ingepakt een zeer mooi portret, een groep van Marinus, het zijn lieve meisjes. Gij kunt ze naar ouderdom wel zien. Kelly, Maria, Cathrina, Johanna en Cornelia. Het is waarlijk mooi. Kapitein de Gruiter wil het zeer waarschijnlijk meeneemen en in Rotterdam als postpakket verzenden. Mies is met de jongste naar boven d.w.z. naar Magelang bij kennissen, want de kleine Catherina was ziek en Tante Neel is meegegaan naar Ambarawa.

Toen ik te Soerabaja was wist ik niet beter als *Schracasser* was licht gewond en op Lombok en hier komende verneem ik dat Caty bij hem te Soerabaja in het hospitaal is. *Schracasser* wordt waarschijnlijk met pensioen afgekeurd en zal dan wel terugkeren naar Holland. Het spijt mij hem daar niet bezocht te hebben

Wel me lieve Joh, zal ik hiermede maar weer eindigen. Hierbij ingesloten vindt gij een wissel groot f 274,31 betaalbaar bij de Ned. Handel Maatschap Amsterdam. Gij behoeft Lupo hier niet van te betalen, ik zal dit van hier uit wel doen. Bij bovengenoemd geld is echter f 10. bij voor de St.Nicolaas van mijn jongens, hetgeen gij wel op de beste manier voor hen zult besteden. Ik wou dat ik dat feestje met jullie samen kon vieren. Leren mijn jongens goed doen, dan zal St.Nicolaas misschien ook in Holland wel voor hen iets doen. Laat de jongens mij ook eens schrijven en liefst een lange brief. Dus Joh lief groet Moeder, Lina en allen. Ontvang vele omhelzingen van je innig liefhebbende man, zoen de jongens en geloof mij steeds je liefhebbende

Bron.

Hebt gij de assurantie polis van Tubbergen voor mijn goed, en wilt gij hem eraan herinneren dat de assurantie doorlopend is tot mijn terug komst. Nogmaals gekust je liefhebbende

Bron.

=====

039/040

Semarang, 6 November 1894

Geachte Vrienden Duit,

Gisteren kreeg ik je brief van 1 November, die is dus wel lang onderweg geweest. Hartelijk dank voor je aangenaam schrijven. Het doet mij leed dat gij niet meer voor mijn vertrek hier komt, het loopt je toch ook duvels tegen. Van der Laag treft het ook beroerd. Ik heb hem destijds aangeraden liever een paar prauwen mede over de bank te nemen om daardoor een half of $\frac{3}{4}$ voet minder diep te liggen, het is waar de eerste uitgave zou misschien tussen 3 a 400 pop zijn en klinkt zeer veel, maar welk een kosten en oponthoud heeft hij nu, nietwaar!

Het spijt mij verbazend voor hem. Gij vraagt mij of ik te weten kan komen wat Schenk voor gratificatie heeft genoten. Ik heb van de buitenwacht (van wie doet hier zeker niet ter zake) vernomen van £ 15. Het blijft echter een vraag of dit voor u ook zo wordt, want het duurt verduiveld lang. Ik hoop dat gij even gelukkig mocht zijn. Met mij gaat het zeer goed n.l. de gezondheid. Mijn stuurman is weer hersteld, maar drie man zijn nog in de Roema Sahit. Mooi bedonderd, veel kos-

ten. Met het laden ben ik meest gereed, nog 3 duizend sleepen, dan ben ik op het volk na klaar. Moet ik daar ook nog op wachten dan wordt het beroerd. Ik weet haast niet wat te doen, de west moesson die hier het laden zeer beroerd maakt, doet mij bijna twijfelen tussen straat Soenda en Balie. Wat zou gij mij raden? Bent gij bevreesd om te schrijven uit vrees dat de tijd te kort is, telegrafeer mij dan je gevoelen.

Als ik van Schipper niet gauw rapport krijg omtrent het certificaat van zeevaardigheid, dan moet ik zelf nog naar Soerabaja om nog meer kosten op het sterfhuis te maken. Nu ontvang ik van Soerabaja brieven op brieven met claims op claims, terwijl mijn stuurman stellig beweert alles goed en conform te hebben uitgelost en de 2^e stuurman partij voor partij uit het ruim heeft gelost en genoteerd, komt er aan land ruim de helft van het ijzer te kort, het lijkt wel een bezopen boel tegenwoordig. Ik zal de volgende reis een supercarga mee moeten nemen, die aan land logeert en de boel weer uit de prauwen lost. Ik geef echter geen volmacht tot betalen, en zal zulks de redner schrijven.

Hoe gaat het met Hoedemaker, tegenwoordig ('t is jammer) je enige collega. Nu vriend Duit houd je monter en U mevrouw wens ik een vlugge, maar geen stormachtige reis. Leeft samen recht gelukkig en denkt dikwijls aan uw vriend Bron, ook als het zelfs lang mag duren voor wij elkander weer mogen begroeten. Nogmaals beide gegroet van uw vriend

H.J.Bron

=====

041

Semarang, 7 november 1894

Waarde Broer Luppo en zus Catrien,

Ik heb weinig bij mijn schrijven van deze week te voegen alleen kan ik nog mede delen dat de Agenten te Port Natal de Waal en Co zijn. Ik heb nog geen cognossementen getekend, maar het zal toch wel Durban (Port Natal) worden.

Ingesloten een wissel groot f 149.62. Later kunnen wij verder vereffenen. Houdt je verder goed en blijf opgemonterd. Ontvang mijne groeten je broer.

H.J. Bron

=====

042/044

Banja Wangi, November 1894

Lieve vrouw, innig geliefde Joh en Jongens,

Zie zo vrouwtje, wij zijn weer op weg om over zee te gaan en het zal voor ons zelf wel goed zijn weer buiten te zijn, beter dan op de kust van Java. Ik zelf heb gelukkig deze reis over geen ziekte te klagen en ben voortdurend gezond, maar met het volk gaat het veel ellendiger. Op het ogenblik liggen er nog drie man in de kooi en de stuurman. De zieke stuurman is aardig beter, 2 matrozen zijn half ziek uit het hospitaal, maar één is in het hospitaal achter gebleven, te ziek om mee te gaan. Pas waren wij buiten of de tweede stuurman kreeg koorts boven 40° Celsius. Hij begint nu echter al aardig op te knappen en hoop ik dat de Laar spoedig geheel gezond zal zijn. En dat alles komt alleen door kust of landwinden en van de vuile smerige ballastlucht. Aan land was dit jaar geheel geen ziekte. Wanneer ze nu echter maar spoedig gezond zijn, zullen wij spoedig naar het Kafferland gaan. Port Natal adres de Waal en als gij deze ontvangt, weet gij het zeker reeds, dan moet ik nogmaals met de Oostenburg naar Java en terug naar Port Natal. Ik ben voor de tweede keer bevracht. Wordt er niet boos om op mij Joh lief, het is voor de patroon de voordeligste boel. Ik kan wanneer het niet te veel tegen loopt in 8 maanden deze twee reizen doen en heb dan f 40 duizend met het schip verdiend. Het is op het ogenblik over al slecht. Hier zit bovendien voor mij

een gratificatie aan verbonden en waar nu voor de patroon het meeste en voor onszelf ook iets te verdienen valt, mag ik het natuurlijk niet laten om vracht af te sluiten. Gij weet dat ik even goed en zoveel te meer naar huis verlang, maar dit kan nu niet anders, wij moeten ons zo veel getroosten om iets voor het onderhoud voor vrouw en kinderen te verdienen. Gij moet als gij deze bevalling maar gelukkig te boven komt, hetgeen de goede God geeft, maar vaak veel versterking nemen, dat gij nu als ik zoo lang weg blijf, maar eerst echt gezond en sterk wordt. Het is misschien dan wel goed dat ik wat lang weg blijf. Maar lieve Joh lief, zorg goed voor jzelf. Gij weet te goed, dat de jongens even zeer als ik, je niet kunnen missen, wat moet er van ons terechtkomen als ik steeds zo lang afwezig ben, nu vooral zij nog zo klein zijn en ik deze reis zo lang weg blijf. O als ik denk dat zo iets zou kunnen gebeuren, maar nee Joh lief, dat mocht gij niet hoor, hou je dan monter de goede God zal je kracht en sterkte geven. Vertrouw gerust op den goeden Esculaap Elten.

Wat zullen mijn jongens dan grote kerels zijn als ik weer terug kom. Dan is Hendrik al bijna elf jaar en Marten negen, nu dan krijg ik toch zeker ook geregeld brieven en als moe geen tijd heeft om te schrijven, dan schrijven de jongens zeker dubbel? Zij zullen dus zeker ook flink leren en als Pa dan weerom komt mij hun boeken en werk wijzen. Maar ook moet ik dan volstrekt geen klachten van jullie horen jongens, nog van de meester, nog van school, nog van je lieve moe die moet gij altijd recht liefhebben hoor. Nu Joh lief ik hoop dat gij in staat zijt na het ontvangen der laatste f 250 om uw toestand in de winter tegemoet te zien, zo niet, dan vraag maar gerust aan mijnheer Huijgens. Je weet wat ik verdient heb en ook wat ik aan de passagiers verdien, hier van zijn echter twee maanden op land opgenomen, maar wij zijn nu ook al zes maanden uit. Maar wees niet te royaal tegen moeder Joh. Hoe royaler jij bent, hoe meer is haar behoefté en werkelijk Joh, het kan van mij alleen niet komen; gij weet dat ik zo graag iets voor onze jongens zou doen opdat ze later flink zullen kunnen leren.

Nu Joh lief moet gij nog eens recht veel schrijven. Ik ben erin Indië weer slecht afgekomen. 't Is zeker weer dat mijnheer Huijgens gezegd heeft, je hebt geen tijd meer. Maar als gij wel bent, dan is er altijd tijd genoeg, want overal volgen ons de brieven. En nu mijn beste lieve vrouw moet ik eindigen, anders wordt de brief werkelijk te lang..Nogmaals Joh lief, houd je recht goed, wordt recht flink en sterk als gij dan alles, bij mijn terug komst op Java flink (als een verstandige vrouw die niet ziek wil zijn en bij haar lieve jongens wil blijven) te boven zijt gekomen, schrijf ik je van Java weer veel bijzonders. Groet moeder en alle familie betrekkingen en zoen onze jongens en wees zelf in gedachten innig geomhelsd en gekust van je innig liefhebbende maar ongeruste man

H.J.Bron

Ik begin nog maar even van voren af aan *de brief*, want ik ben nog veel vergeten. Toen wij de laatste dagen op Semarang waren, kwam Meindert van Soerabaja voor zaken der oude Mariniers. Toen ik hem vertelde dat ik twee vrachten met hout naar Port Natal moest gaan, zei hij: Nu Bron, dan schrijf je of telegrafer je maar zo gauw mogelijk naar Johanna dat zij over moet komen naar Soerabaja. Dan is Johanna het hele jaar of zo lang als het mag aanhouden mijn gast en kunt gij als gij hier komt, samen zijn. Toen ik zei dat zulks niet doenlijk was, zei hij dan schrijf ik haar zelf wel. Ik moest hem daarom eerst vertellen dat jij dit niet voor je gezondheid kon doen. Het zou echter niet onaardig zijn, elkaar op Java aan te treffen en het was van hem zeer mooi.

Deze reis naar Port Natal duurt van af. Banjermasin ongeveer vijf a zes weken, dan even zo lang daar zijn en vervolgens vier weken of iets meer weer terug naar Java. Hier voor de tijd van vier weken weer laden en dan de tweede reis beginnen, dan weet gij met schrijven ongeveer waar gij je aan te houden hebt. De portretten van de kinderen van Meindert, waarover ik in mijn vorige brief schreef zijn met de stomer Prins Hendrik, kapitein Bakker, verzonden, die zal wel zo beleefd zijn ze over te geven of over te zenden. Zo niet dan moet gij er hem per brief naar vragen als gij weet, dat hij binnen is.

Munneke is gelukkig reeds weer in dienst, ofschoon nog niet geheel beter doet hij toch al weer dienst. Het was voor mij dan ook deze laatste weken verbazend druk en vermoeiend zeer veel te

schrijven naar Enfaerts Batavia. Soerabaja en de resultaten over te zenden naar Amsterdam, de bark alles zelf na lopen en bij 't stuwen zijn, stuurman ziek enz. enz. gij kent mij bovendien te goed dat ik niet gaarne op andere vertrouw, te meer wanneer men reeds ondervonden heeft dat men hierin bedrogen wordt.

Nu Joh lief schei ik werkelijk uit. Zo'n Haarlemmer Krantje geeft tijd korting te lezen. Het is natuurlijk op zee geschreven, anders had ik zoveel tijd niet kunnen vinden. Houd je recht sterk Joh en zorg vooral voor je zelf, mijn kind lief, in de tweede plaats voor de jongens want die gezond en flink zijn hebben geen medicijnmeester nodig. Dus nogmaals voor je zelf opgepast Joh lief. Zoen enz. de jongens van mij en groet allen. Ja je treurige moedeloze brief heeft bij mij veel bezorgdheid veroorzaakt, maar de hoop is daarvoor nog steeds op je geheel herstel. Wees dus innig geomhelst van je liefhebbende man

H.J.Bron

=====

045/048

Banjo Wangi November 1894

Waarde vriend Duit,

Ik schrijf hier boven Banjo Wangi, ofschoon ik eigenlijk nog op zee buiten straat Balie aan het sukkelen ben; kniezen durf ik het niet te noemen, want het is daarvoor te stil. Op aanraden van kapitein. Schots en ook van een stoombootkapitein ben ik er toe overgegaan straat Balie voor Soenda te kiezen, maar hier om de oost is nog weinig westmoesson, met anderhalve dag was ik met stilte in straat Soenda en heb nu reeds van [.onleesbaar] Semarang vijf dagen tot hier. Het gaat dus wel treurig en hoeveel dagen komen er nu nog bij voor ik de straat door ben. Ik geloof wel eenmaal buiten zijnde, dat de wind nog flink oost zal zijn, maar om eerst buiten te komen zal zeker nog wel enige dagen kosten. Gij weet zeker reeds, als ik deze reis goed volbracht heb, dat ik nog een tweede reis naar Port Natal moet, en zegt misschien Bron is een gelukkige kerel, hij heeft ten minste zijn gratificatie. Het is waar gij hebt met zo te spreken volkommen gelijk. Maar waar kan ik beter mee doen ten voordele der reder? Ik maak gedurende deze reis ruim f 20.000 en deze reis kan in vier maanden zijn afgelopen, geef de tweede reis weer vier maanden, dan zijn in acht maanden een kleine 41 mille gemaakt en het schip kan dan in Juli weer op Java zijn. Ik weet nog niet of er veel onkosten aan verbonden zijn, hetgeen ik wel geloof. Maar als gij naar Amerika of naar de Middellandse zee moet, moet gij de kosten ook niet te weinig rekenen; dus ik geloof niet in het afsluiten der tweede vracht slecht gedaan te hebben.

Nu denk ik wel gedurig bij mezelf, wat is dit eigenlijk voor leven, het wordt nu misschien twee jaar eer ik weder bij vrouw en kinderen ben. Het is dan waarlijk ook niet alles. Maar ik heb de vracht aangenomen dus nu niet liggen te zeuren, nietwaar? Van mijne ellende te Soerabaja hebt gij zeker reeds gehoord. Hoe vindt gij zulks? Ik zal het je vertellen. Mijn stuurman had in Amsterdam elke partij ijzer voor Soerabaja door zakken hout, bamboe en einden touw op mijn aanraden gescheiden en dit ijzer lag in het onderruim, terwijl de bemanning ijzer in het tussen dek lag, dan kon hier geen fout in tussen de partijen bestaan. Bij het lossen is er degelijk opgelet dat iedere partij compleet in orde was, abuis in telling één of twee staven buiten beschouwing latende, alles kwam met inlading precies overeen, en nou schrijft men mij dat op één partij van 349 lossen, adres mijn agenten Heineken en een gewicht 553 picols ongeveer 200 picols, zijnde 198 bundels tekort waren. Op een andere partij van Schnitzler waren ongeveer 35 bossen te kort. Deze waren ook te kort in spijkers en dienden een claim in groot f 68,25, terwijl de Oostenburg geen enkel van spijkers heeft in gehad. Bovendien had men een partij ijzer groot 59 picols ontvangen, hetgeen aan niemand toe behoorde. Wie is echter zoo dwaas lading mede te geven zonder veen of cognossement. Ik heb hun daarvoor geschreven dat ik overtuigd was dat alles gelost was, maar dat de fout bij hen of aan de boom of aan het prauwenveer moest gemaakt zijn, mogelijk een prauw zoek geraakt. Een fout van een paar staven of bundels zou mogelijk kunnen zijn maar dit is onmogelijk en in geen geval wordt deze claim vergoed, hetgeen ik ook aan de patroon berichtte.

Zou de genoemde firma ook van oordeel zijn, daar zij slechts voor deze reis de Oostenburg hebben, hiervan zoveel mogelijk partij te trekken. Het was vroeger immers altijd waar en het zal nog wel zo zijn "leite mir nich in versuchung". Maar kom aan "swam daruber" gij denkt zeker, wat gaat mij dat gezanik aan. Het is zo, maar het is alweer een goede raad, met alles volkomen op je hoede te zijn.

Ik merkte hiervan deze dagen nog een ander geval. Bij ons aan boord waren Zondag voor ons vertrek enige schepelingen van kapitein Schots, die hadden afscheid, dus onder elkaar bij ons vriendjes aan boord. Nu is dat niet zo erg, maar op zee zijnde hadden mijn lieden cacao, likeur en zelfs jenever. Hou dit volgende maal in de gaten, mocht gij Schots onder de hand kunnen waarschuwen, is het mij ook goed. Het zal dus geen wonder zijn, als hij claims krijgt. Wacht dus zolang tot dat gij zulks weet, maar misschien zit gij dan reeds vertrokken. Het is eigenaardig dat die lui zich gewoonlijk zelf verraden.

Ziezo Duit, ik geloof het nu genoeg gemaakt te hebben, het komt van de stilte in de voormiddag, men weet dan niet wat te doen. Graag had ik nog enig bericht hoe het bij u en je vrouw is? Zeker, zelf ook nog druk in het geharrewar en moet gij door vrouwlief een beetje opgebeurd worden. Ik zou bijna vele vragen aan je richten, maar waar krijg ik antwoord? Of hebt gij zin aan mij tegen 4 maanden een brief te Java te schrijven of een brief voor mij achter te laten, dat is nog beter? Welnu vrouw, helpt u Duit dan hieraan herinneren.

Nu vrienden eindig ik. U beide een recht genoeg gelijke reis toegewenst hebbende, vlug zonder onaangenaamheden, noem ik mij en blijf met een handdruk

Uw vriend H.J.Bron Mzn
adres de Waal, schip Oostenburg, Port Natal.

De 22 November na 3 volle dagen voor straat Balie op de loods gewacht te hebben, zijn wij hier aangekomen. Van der Laag is hier niet geweest, heeft zeker Lombok gekozen om de kogels te horen fluiten. Van de loods verneem ik dat Bleeker een 116 dagen reis had, dus ook niet vrij bijzonder. Nogmaals gegroet uw beide door uw vriend

H.J. Bron

=====

049

Beste Joh,

Je schrijft de meid af te willen zeggen en dan met bevallen je zelf zeker weer geheel ziek maken nietwaar, dan zeker weer dagelijks de dokter, weer een meid terug, jij zelf steeds zoveel aan sukkeljen. Gij denkt toch hoop ik niet, dat dit mij naar de zin is. Nee Joh, weet zelf wat je doet, maar zorg dan ook eerst in hoofdzaak voor jezelf. Ik hoop tenminste als ik straks op Semarang terug kom, geen slechte berichten weer te krijgen. Ik heb naar Delagoa geseind om de andere brieven, misschien staat daar meer inlichtingen voor mij in.

Gij schrijft mij namelijk in de brief, die ik hier ontving dat gij de wissel had ontvangen, maar maakt slechts melding van één. In de laatste brief van September zond ik f 250,- weg en later f 274,-. Ik hoop dat gij beide hebt ontvangen. Het is natuurlijk niet prettig, hier niet het minste bericht van U te vernemen. Niets, niets ter wereld wordt mij in je schrijven bericht, ik vat dit niet. Hoe staat het met uwe geldelijke aangelegenheden bij de Heer Huijgens. Weet gij reeds hoeveel vracht uit de reis is gemaakt? Ik kan dit niet te weten komen, de helft der vracht der particuliere goederen is in Amsterdam betaald en de rest op Java, maar geen cognossement of charter geeft mij enige inlichting.

Ik hoop dat de brieven te Delagoa mij een weinig meer op de hoogte houden, ook omtrent de scheepvaart. Heeft Bona een lange of lange of korte reis gehad, weet gij dit? Ik moet door de lui, die staan wachten, eerst weer eindigen.

=====

050/053

Port Natal, 17 Januari 1895

Dierbare vrouw, innig geliefde Joh en jongens,

Ik ontving je brieven van de 8^e en de 24^e November en 7 December en verheugde mij zeer jullie gezondheid te vernemen. Gelukkig Joh lief, dat gij weder in sterke toeneemt, het is nu daarvoor zeker heel goed dat ik wat langer weg blijft, de esaculaap heeft nu zijn zin, zoals hij vroeger zei, dat ik maar liefst een jaar of drie moest weg blijven, maar met dat al bevalt mij dat lang af zijn in het geheel niet en jezelf en de jongens zeker ook niet, dat weet ik te goed. Ik begrijp echter uit je schrijven nog niet veel, doch schijnt er in begrepen te staan dat gij niet behoeft te rusten. Dit zou misschien voor jezelf natuurlijk veel beter zijn. Het spijt mij innig dat gij zo ziek zijt geweest. Gij moet toch ook al gedurig veel doorstaan, beste meid en dat ik die altijd afwezig ben, niet kan zorgen dat gij jezelf goed in acht neemt.

Volgens je schrijven hebben de lui ons nog al hoog aangeslagen in de belasting. Vier en twintig gulden bedrijfsbelasting, die lieden denken zeker dat er duizenden verdien worden in plaats van 1200. Ik wou wel eens weten hoe hoog men mijn inkomsten heeft gerekend. In het geheel dus te betalen f 48,50, het is bijna een maand traktement. Zijn die lui bezeten?

Ik heb mijn stuurlui de statuten gegeven, voor het geval ze lust hadden om te tekenen. Ik zelf heb er vroeger wel eens aan gedacht, doch ben er nu geheel van terug gekomen. De stuurlui lachten er om. Ik geloof echter niet dat deze of ik de wijsheid in pacht hebben, dat zij verre. Maar deze lasten is iets dat mij niet lijkt. Wie lid wil worden, moet jaarlijks f 5,- betalen. Hoe lang zal een matroos of tremmer dit vol houden? Eén of ander jaar blijft hij aan de wal en vergeet de volgende keer dus maar te betalen en zijn centen zijn naar de maan. Zo gaat het ook met het pensioenfonds. Iemand die op 21 jarige leeftijd wekelijks f 1,- stort, kan op 60 jarige leeftijd wekelijks f 8,- ontvangen. Hij stort dus per jaar f 51,- ruim, dit dertig jaar is ruim f 1500,-. Maar hoe weinig zullen 60 jaar worden? Verbeeld je nu bovendien dat iemand nooit ziek wordt al die tijd tot 50 jaar betaald heeft, nu is hij als matroos, zeilmaker, tremmer, boatsman, stuurman, ja zelfs kapitein zijnde, niet meer in staat, tenminste eerstgenoemde niet om te varen, tenminste het verkrijgen ener huur zal moeilijk gaan, blijft hij dan aan land en verdient mogelijk op de leeftijd 7 of 8 gulden per week, waarvan f 1,20 voor huur af moet, zoveel voor schoolgelden, hiervoor en daarvoor, dan wordt de spoeling dun, zodat moeder de vrouw weldra zal zeggen: "we motte de gulde voor 't fonds maar sparen, ik gleuf toch niet dat we 't beleven zullen". En waar zijn dan die lieve duiten, naar de maan? Nee, Joh lief, ik geloof dat die boel eerder op de fles is, dan dat ik 60 jaar zal worden, dus dat nooit. Mogelijk schrijf ik er de heren zelf nog over. Men zegt of schrijft dat het ten doel heeft de drankhuizen niet noodwendig voor de zeelui te maken. Zoiets als opruiming van slaapbazen en huurbazen, laatstgenoemde trekken dikwijls fooien. Maar wanneer men nu elk f 5,- moet storten om lid te worden kan men ze toch even goed aan die huurbas geven, dan heeft die tenminste ook een bestaan. Laat ik hier tussen voegen dat een goed matroos of tremmer nooit bezorgd hoeft te zijn voor een huur, hij kan altijd weer in dezelfde plaats terug komen. Gij weet dat ik ze voor 3 à 4 jaar aan boord heb. Nu lees ik daarin loon conciërge f 384,- (die moet er dus ook van leven) en hiervoor zal zeker weldra een afgekeurde of gepensioneerde marinegast (hetzij stuurman, constabel of boatsman voor dienen, die reeds pensioen van f 5. à f 6. per week heeft. Nee genoeg hierover, dit deugt niet.

=====

De portretjes van de jongens vind ik heel lief, de knoop zal ik zelf wel aan Marten zijn jasje zetten. Hier is voor de jongens weinig bijzonders te krijgen. In mijn vorig schrijven zond ik enige postze-

gels. Van Bertha Huijgens ontving ik een briefkaart met de vraag om postzegels uit deze landen, maar ze zijn moeilijk te krijgen.

De jongens, vooral Hendrik dienen er rekening mee te houden dat ze goed leren. Dus opgepast of mijn gehele postzegelverzameling gaat niet naar de maan, maar wordt verkocht te mijne voordeel. Van Hennie moet ik horen, dat hij niet goed leert, nee kind lief, beter opgepast, anders moet moe je maar thuis houden en zeggen, eerst leren dan spelen. 's Morgens om 5 uur op, 's avonds een paar uur nawerken in plaats van buiten te zijn zal wel helpen. Joh lief ik meen het zo erg niet, dat weet gij wel. Marten moet ook zijn best doen. Het is denkelijk het enige waarin wij hen kunnen helpen en door moeder lief zeker nog wel het meest. Ik geloof wanneer ik geen nieuw vel papier wil nemen, moet ik uit scheiden. O,25 centen voor het frankeren van één brief is $10 \frac{1}{2}$ cent teveel. Maar deze zal ik moeten eindigen Morgen komt er weer een dag en overmorgen weer één.

De plaats zelve is niets dan ontwikkeling en verbetering. De kaffers die dagelijks aan boord werken hebben f 1,50 per dag, alles is even duur. Deze werklied of schoon zwart, zijn allen boeren of met andere woorden, zij doen het boerenbedrijf. De vrouw zorgt als de mannen werken van en voor het huis. Gisteren aan enige van deze lui gevraagd hoeveel vee ze hadden. De éne had 25 koeien, de andere 32 koeien. Nu bestaat hun gehele rijkdom alleen uit koeien, die allen verhandeld worden. Een koe heeft een waarde van f 60,- . Het is hun veroorloofd meer dan één vrouw te bezitten, maar men moet voor een jonge dochter, die tot vrouw gevraagd wordt 5 koeien betalen daarbij nog een bijzondere [...bijl of bruidschat, het is onleesbaar..], die ook 5 koeien kost, dus in het geheel 10 koeien. Nu worden de vrouwen als winstgevend middel aangewend en hoe meer jonge dochters of meisjes ze hebben, hoe voordeliger voor de man. Wij zouden hier met onze jongens dus slecht af zijn. Weet gij dus iemand die veel jonge dochters heeft, zendt die dan naar het Kaffeland.

Elektrisch licht is hier bij de haven overal, de straten zijn goed begaanbaar, maar tram en/of rijtuig worden door een man getrokken, alles is even duur. Men is hier alleen in dit land als Europeaan om in de snelst mogelijke tijd geld te maken. En het Engelse gouvernement werkt in hoofdzaak om geld te krijgen. Het is hier enkel leven in bedrijf, hedenmorgen gingen 3 schepen gelijk uit, maar alle in ballast naar andere plaatsen. De Oostenburg boft weer, het is tot nu toe het grootste schip dat hier geweest is en dan nog zonder te lichten.

Men schrijft het in de courant, dat de Oostenburg het grootste schip is dat hier is en dagelijks meer dan 400 sleepens lost en het zou nog wel meer lossen wanneer het aantal kon verwerkt worden. Feitelijk is dit zo, maar men weet niet hoe ik alle zeilen zoveel mogelijk bijzet om voort te maken om tijdig op Java te zijn voor de tweede lading. Het is zeker voor mij "tijd is geld". Het kost dan ook veel koelies, maar de Waal en Co helpen mij zeer goed. Het is hier eigenlijk Balwé, zoon der firma Kanne uit België. Amsterdam en deze heren denken ook hoe eerder het hout door hen is afgeleverd aan Transvaal, hoe eerder hebben zij geld.

Ik ontvang hier een brief van Schneijder, die ik straks zal beantwoorden en ook een klein briefje van Catrien. Met Lupo is het dus weer geheel mis, het arme vrouwtje heeft toch kommervolle dagen, nietwaar? Hun goudwaren kan ik nog niet slijten, overal is de markt overvoerd.

Nu zie ik toch dat mijn papier vol wordt, ik weet ook waarlijk zelf niet waar ik zoveel gebabbel vandaan gehaald heb, maar ik zal toch de binnenzij proberen. Wij moeten tegen 20 maart op Java zijn, dus weet gij ook waar gij naar toe schrijven moet. Adres Daendels Semarang of Boeloe na-zenden, het is niet zeker in welke plaats ik laden moet. Eerst moet ik te Batavia dokken, dan lossen in Soerabaja ,daarna ga ik naar Batavia om tijd en geld te sparen. Denkelijk zijn wij meer dan een maand op Java , dus verwacht ik daar reeds je brieven.

Nu lieve beste vrouw, schei ik eindelijk uit, want gij hebt zeker geen tijd om zoveel te lezen, groet allen recht hartelijk van mij, zoen ons lief tweetal en als gij kunt tracht hun dan zoveel mogelijk te

leren en te leiden, uitstel is afstel en nu wees zelf recht innig door mij geomhelsd en geloof mij steeds je innig liefhebbende man

H.J. Bron Mzn

=====

054/061

Port Natal, 19 Januari 1895

Waarde vriend Schneijder,

Ik heb een brief van de 21^e December hier bij mij aan boord ontvangen en zal nu trachten door aan dit grote vel te beginnen een heel rommelzootje nieuws bij elkaar te krijgen, maar zeg bij voorbaat dat gij dan niet teveel op mijn schrift moet letten, want ik ben reeds een paar uur voor deze mail aan het pennen en krijg af en toe vermoedheid en kramp in de vingers. Het is dan ook geen wonder, je dient er secretaris voor te zijn met lange, dunne vingers. Mijn handen, waar het zoute water noch niet eens uit opgelost is, staan er volstrekt niet naar om dit enige uren vol te houden. Maar als ik met dit gezeur begin en zo doorga, dan vermoei ik mijn vingers, verminder daarmee mijn schrijven, het papier raakt vol en gij wordt niets gewaar. Dus basta.

Vanaf Banjo Wangi hadden wij een reis van 48 dagen, eigenlijk veel te lang maar gij weet te goed hoe het in deze tijd met gelegenheid is gesteld. Wel is waar heb ik bij Java geen westmoesson gehad, maar ook geen oostmoesson, de eerste dagen aanhoudend stil en zeer flauw, daarna door de gehele passaat lichte koelte, daar bij een vuile ijzeren schuit en diep genoeg geladen, dus was een lange reis te verwachten. Ik had geen ballast onder gehouden, maar merkte spoedig dat het schip vrij rank werd. Ik heb bovenbram ra's neer genomen, maar nu lag hij dikwijls met 7 à 8 mijl vaart voor de wind vrij slim op zijn oor, slingeren deed hij natuurlijk nooit, je zet de boel maar in *ley*, en alles staat zeevast. Het schip lag ongeveer drie duim minder dan zijn diepste merk. Ik had in het geheel geladen 36248 dwarsliggers, 256 wisselhouten en 40 pak à 5 bos rotting hebbende een vracht van f 20244,25. *Rough + L & B*

Gij weet of hebt zeker wel vernomen dat ik voor 2 reizen bevracht ben. Ik zal nu de volgende reis een dertig à 5 ton ballast onder houden. Mijnheer Huijgens schrijft mij omtrent deklast voor de volgende reis, maar ik geloof dat hij dan zo diep zal komen, dat men met de sleepens op het dek heen en weer zou kunnen varen. Gij weet dat die dingen allen tussen 40 en 45 kilo wegen, dus een tonnengewicht van meer dan 1550 ton. Dit zijn nu wel tonnen van 1000 kilo en het maakt wel verschil met de Engelse tonnenmaat, maar een schip of liever elk schip, dat goed met sleepens gestuwd wordt, wordt diep genoeg geladen.

Ik lees uit je brief dat de Concordia slechte gevolgen van het diepe laden heeft, men nu echt er dus wel weer van zal terug komen. Het is ongelukkig dat de éne steeds meer voor zijn baas wil doen dan de ander. Is dit geen bewijs dat men zich zelf niet vertrouwd? Ik lees in je brief dat gij dit weet. Als de Concordia meer lading zou meenemen, had men met het plan door moeten gaan en moest zij verlengd geweest hebben, maar soeda, niet meer hier over.

Wanneer Nijhmeijer met de Columbus niet meer terecht komt, zou het mij leid doen omdat ik hem zeer goed ken niet alleen, maar ook wegens het treurig lot van al die lieden. Wat zijn dat toch voor soort schepen, ik denk dat de zeelui bang zullen worden om op te gaan. De Nil is ook zo'n hobbelpaard, die op zee met buien ook bijna niet op zijn hiel wil blijven, tenminste dat heb ik meer dan eens van de buitenwacht gehoord. Men kan de helft van de praatjes wel niet geloven maar dat zou dan werkelijk nog teveel zijn.

Gij schrijft dat men al weer een nieuwe school voor praktische zeevaartkunde heeft opgericht. Wel, wel, wat krijgen die jonge zeelui het gemakkelijk, ze kunnen dus straks als stuurman aan boord komen en behoeven niet eens meer met de twee schoppen en het zogenaamd octant te lopen. Ik hoop echter van deze studenten verschoond te blijven en vraag zo nodig later veel liever een

boender stuurman, die komen met de weinig lui die men aan boord heeft, veel beter te pas. Witte handschoenen zijn dunkt mij beter voor dames, Misschien heb ik het mis, het zou me spijten. Maar ik kan mij met de boel niet goed verenigen, scholen voor stuurlui rijzen als het jonge gras in het voorjaar overal op, er zal dus weldra wel geen sprake van matroos meer zijn (het gehalte is nu al beneden peil) en nu, nu het zeevaren voor de jantjes geheel op de fles is, richt men een zeemansbond te Rotterdam op en een pensioenfonds. Hoe rijm je dat te saam. Of is deze zeemansbond alleen voor stokers en tremmers? Zou daarvoor dan ook maar niet beter zijn een school voor op te richten? Mij dunkt een beetje meer onderricht en education zou voor die lui ook niet kwaad zijn, hoe is het gevoelen daarover?

Maar zeg, ik verveel je toch niet? Leg de brief dan liever tot morgen terzijde. Ik dacht je waart te Waardenburg wel eens nieuwsgierig naar enig onderhoud. Leg hem maar gerust terzijde, ik zal wachten tot morgen vroeg, het is nu reeds elf uur 's avonds en ik ga naar mijn kooi, dat wil zeggen een muskietennet boven het canapékussen gespannen moet hier de luxe van een bed uitmaken. Tot morgen dus.

Bernie

Een nieuw begin en nogmaals over de zeemansbond, mogelijk bestaat voor u de gelegenheid er eens over te spreken en vindt gij dan in mijn schrijven mogelijk iets wat uw goedkeuring wegdraagt. Ik ontving namelijk de statuten van deze bond om zoveel mogelijk leden voor hen aan te werven en zelf lid te worden. De zeemansbond stelt zich ten doel te voorkomen dat de zeelui in drankhuizen lopen en dat (maar mijn blad is vol, dan op ander blad weer beginnen) er voor het aanhuren zorg gedragen wordt dat n.l. de aanwervers of huisbazen niet aan de meest biedende de plaatsen gaan verkopen. Het is zeer waarschijnlijk dat dit laatste geschiedt, maar om lid te worden van deze bond moet iedere zeeman f 5,- storten. Waarom mag deze huisbaas dan geen pop verdienen, de man heeft werkelijk zo weinig te doen dat hij er wel een weinig bij mag hebben. Maar iets anders, heeft een goed matroos ooit op een huur behoeven te wachten in de tegenwoordige tijd? Ik zeg tenminste dikwijls tegen de goede jantjes, die ik afbetaal, als het schip weer uitgaat mag je gerust weer monsteren en ik geloof dat er meer schippers zijn die dergelijke lui graag aan boord hebben. De bond is dus in hoofdzaak voor stumpers, nietwaar? Nu ik dank hen feestelijk om daarvoor mee te doen.

Men heeft bij deze bond ook een pensioenfonds opgericht. Dit pensioen gaat in wanneer de zee-
man of het lid die geregeld zijn premie(tributie) betaald, 60 jaar is. Zou echter de helft der zee-
lui 60 jaar worden, ik geloof het niet? En die dan zo gelukkig is deze leeftijd te bereiken, leeft mo-
gelijk nog een paar jaar langer en heeft het genoegen dan een paar gulden per week te krijgen en
noch wel persoonlijk, van vrouw of kinderen is geen sprake. Verbeeld je, een zeeman van 30 jarige
leeftijd die wekelijks f 1,03 betaald kan op 60 jarige leeftijd f 5,- per week ontvangen, wanneer hij
namelijk niet dood is of spoedig dood gaat.

Een matroos van 30 jaar moet wekelijks 52 cent betalen om op 60 jarige leeftijd wekelijks f 4,- te
krijgen. Wanneer hij voor die tijd niet dood gaat zal hij toch zeker niet meer zeevaren en wanner
hij dan getrouwd is, hetgeen doorgaans het geval is en enige kinderen heeft, mogelijk wel eens
enig onderhoud gelijk 6 à 7 gulden per week aan land verdient, dan zal moeder de vrouw wel zeg-
gen: "Wullem, we motte al vaif en twintig stoivers an huur betalen, je mot dat fonds maar opge-
ven, je leeft toch zo lang niet". Ze laten het betalen na om reden dat ze het niet hebben en het geld
dat jarenlang wekelijks betaald is, is naar de maan.

Nee vriend, ik geloof niet dat dit fonds iets goeds tot stand zal brengen. Maar wat heb ik toch voor
bedoeling om zo lang door te schrijven, zonder je eigenlijk iets van de plaats of van bijzonderhe-
den te vertellen. Ik meen nu reeds dat ik je tamelijk verveel, maar zo gaat het, aan land heb ik he-
den niet veel te doen, het lossen gaat goed vooruit, dus feitelijk heb ik in dit vroege morgen uur nu
eens niets anders te doen dan mij te vervelen.

Port Natal is een zeer slechte rede om te ankeren. Toen ik ten anker kwam was het mooi weer, de
loods kwam aan boord en zei mij dat ik een uur te laat was voor hoog water (loods en sleepboot,

een wel buitengewoon sterke grote boot kwam voordat het schip ten anker was langsij, en eergisteren in elk geval zonder extra betalen dan tarief) ik bedoel tarief voor inkomende loods'en sleepers, het is alles van het gouvernement en die willen niet graag, dat het schip in gevaar komt. Ik zei de rede is slecht, de ankergrond echter zeer goed, het is alleen de oostenwind en de daardoor voortkomende zee, die maken dat die rede onveilig wordt. Ik kreeg 's nachts een stijve bries en lag voor 71 vadem. Des daags woei het nog meer en kreeg ik door de zee meer water over dek dan ik de gehele reis gehad had. Tegen de middag (tijd van hoog water) kwam de loods en stoomboot, het anker werd gelicht, maar brak de ketting met het stampen bij de laatste 15 vadem hieuwen af. Dus het anker is niet gelicht maar verloren, er was een boei op en men tracht hem te vissen. Wij werden toen naar binnen gesleept en ondervonden op de maas geen zee en stampen. De haven is zeer mooi en maakten wij met 18 voet 8 duim aan de pier vast, dus ook een behoorlijke diepgang voor de baai. Niet de plaats zelve, maar de aangelegenheid voor de scheepvaart, de haven, de stoomboten, de loods'en zelf, de koffers als werkvolk, alles valt mij bijzonder mee. Proviand is duurder dan in Holland maar niet zo duur als op Java. De Baron is hier voor mij geweest, is echter tegen goede betaling extra naar Delagoa vertrokken, maar zal daar niet veel bij winnen, want ik verneem hier dat te Delagoa schepen zijn, die reeds 3 weken op ballast liggen te wachten. Hier gaat alles tamelijk vlug.

Nu vriend zal ik eindigen, ik zou wel zeggen een volgend keer meer, maar ik hoor je weer zeggen, o God, nog meer, dat Haarlemmer krantje is reeds meer dan voldoende. Laat mij nu ook nog eens enig bijzonders van je te Java weten. Adres Deandels Semarang.. Ik moet daar zijn tegen 20 Maart, maar moet als ik op Java kom, eerst dokken. Ontvang nu vele groeten voor alle bekenden en niet minder voor jezelf en geloof mij je vriend

H.J. Bron Mzn

=====

062/065

Port Natal, 26 Januari 1895

Waarde broer Luppo en zuster Catrien,

Ik zal met een groot vel beginnen, maar betwijfel zeer of ik hem vol krijg, maar het is luiigheid, dat ik geen klein formaat wil zoeken, misschien lukt het wel te meer, daar ik nog een paar dagen tijd heb voor de mail vertrekt en dus altijd nog iets bij kan schrijven. Maar ik geloof dat als ik zo doorga, dat ik je verveel en je feitelijk niets vertel. Dus een aanvang gemaakt.

Ik ontving je beide brieven van 20 November en 24 December en wel in volkomen gezondheid. Het doet mij innig leed dat het met Luppo nog zo weinig vooruit gaat, maar dikwijls denk ik toch, ook al er zijn gedurende zijn ziekte reeds verscheidene van zijn bekenden gestorven, dus werkelijk mag hij zelf verheugd zijn dat hij tenminste nog leeft. Ja, ik weet wel en maar al te goed dat het tobben is, maar tobben is de last van het leven. En het geluk ervan, voor hem, die het hoofd er opgeheven, onderhouden kan. Dus tevreden zijn en doen zoals de Duitsers zeggen: "Kopf omhoog."

Ik heb een zeer lang reis gehad naar hier. Zeven en veertig dagen van Banjo Wangi. Maar gij weet wel in de westmoesson met een vuile schuit is het niet veel bijzonders. De tijd die ik op zee verloren heb, wordt hier weer ingehaald, Toen ik hier kwam werd ik de volgende dag met 19 voet diepte naar binnen gesleept. Het woei hard en er stond veel zee en met het afhieuwen der ketting, brak deze en verloor ik een anker. Dat is voor mij tegenwoordig geen nieuws meer; in de laatste 3 jaar heb ik al meer ankers verloren dan ooit tevoren. Of het anker terug wordt gevonden is nog niet zeker, zo niet dan zal hier weer waar zoveel ankers verloren en opgevist zijn, wel een ander voor mij te krijgen zijn.

Ik ben hier de 15^e Zaterdag in de haven gekomen en ben nu grotendeels gelost en aan het ballasten, hetgeen echter niet zo vlug gaat. De haven is hier zeer mooi, ik lig d.w.z. de Oostenburg ligt

aan de baai en ik los dagelijks 4000 sleepens. Er zijn er thans nog 7000 in en met een dag of 4 hoop ik klaar te zijn om te vertrekken.

Ik kan je horloges nog maar niet slijten. De kaffers lopen met een oud uniform van soldaat of officier, liefst zo vuil mogelijk en wie zich de weelde veroorlooft, heeft des Zondags een grote vernikkelde tinnen knol of raap op zak, die hem misschien 6 of 8 gulden kost. Die kleine van mij zijn hun veel te duur. En de kaffervrouwen? Ik denk dat die de tijd wel van hun man weten of dat ze er zich niet ombekommeren, hoe dit is, ik weet het niet. Ik heb nog niet kunnen informeren.

Ik bedoel hier echter mee, hier is in goudwaren geen aftrek, het is het goudland, waar iedereen zeer wel van duiten houdt, maar weinig kooplust wordt aangetroffen. Maar gij weet, ik heb nog enige maanden voor de boeg voor ik naar Nederland ga, dus bestaat er altijd nog de kans eraf te komen.

Het is hier een plaats die zeer uit elkaar ligt. De gegoede of rijke lui wonen meest allen op enige afstand tegen de bergen aan, hetgeen van verre een mooi gezicht oplevert; en in de stad hier beneden is het meest drukte of bedrijvigheid, kroegen, leveranciers, smeden, politiebureaus en vooral niet te vergeten kerken, kerken voor alle sekten. Des zondags is alles gesloten evenals in Engeland en de luitjes, die toch graag iets willen zien gaan daarom naar de kerk, hetzij om de preekheer, hetzij anderen of zichzelf voor het naar de kerk gaan in de spiegel te zien.

HOT
Het is hier in deze tijd verbazend warm, behalve vandaag nu het nogal regenachtig is, heb ik de thermometer nog niet beneden de 90° gezien., 's nachts is het echter koeler, hetgeen hier nog al veel reumatiek lijden geeft.

Maar nu zal ik wachten tot morgen of overmorgen, het wordt te laat. 's Morgens moet ik voor de court (het gerecht) voor een jongen die weg gelopen en opgepikt is. Een deugniet zoals er weinig zijn en die er naar verlangt een maand hard werken aan het breekwater te hebben en het ook wel zal bekomen. Maar ik geloof dat deze brief zowat vol reine onzin wordt en als ik niet overtuigd was dat gij graag zo'n Haarlemmer krantje leest, dan zou ik voor goed eindigen; nu echter alleen uitstellen tot een andere dag, zo lang dus.

Ik weet werkelijk geen nieuws meer. Als gij deze brief ontvangt, zal ik ongeveer drie weken op zee zijn. Reken nu op een 70 dagen reis, dan begrijpt gij wel dat gij terstond bij ontvangst en dan nog enige weken telkens weer naar Semarang adres Daendels dient te schrijven als gij mij iets van je wilt laten vernemen. Op Java moet ik eerst dokken en ongeveer 20 maart te Semarang zijn en reken in het laatst van Mei hier te zijn.

De Oostenburg is fortuinlijk dat hij geen orders voor Delagoa heeft gekomen, want daar deugt het thans niet, er zijn schepen die niet lossen kunnen en ongeveer 4 weken op ballast moeten wachten. De volgende reis moet ik weer bepaald naar Natal. Hiermede zal ik eindigen. Ontvang voor de familie Kramer vooral voor tante mijn beste groeten en voor jzelf natuurlijk niet minder en schrijf aan je broer

H.J. Bron
en houd je monter.

Keep it up,

Port Natal, 24 Januari 1895

Mejuffrouw Bertha Huijgens,
Amsterdam

Geachte Mejuffrouw,

In antwoord op uw briefkaart de dato 2 November 1894 betreffende postzegels, zend ik u in ligend enige gebruikte en zal het mij aangenaam zijn te vernemen dat u hierbij iets gevonden hebt, hetgeen u nog niet bezit. Mijn beleefd groeten brengende aan uw geachte familie, heb ik de eer te zijn Uwe dw.dienaar
hoogachtend

H.J. Bron Mzn

067/069

Port Natal, 26 Januari 1895

Innig geliefde vrouw en kinderen,

Beste Joh. Ik zou je zo gaarne veel nieuws berichten, maar het ontbreekt mij aan tijd. Binnen een paar uur vertrekt de mail en daar ik nog zoveel te doen en te schrijven heb, moet ik mij haasten. Tot dusver ben ik volkomen gezond, hetgeen zeker een voornaam ding is. Denkelijk zullen wij maandag, dat is de 28^e vertrekken, wanneer ik n.l. gereed kom. De lading is uitgelost doch evenals te Java tekort, onattentheid of the first mate. Dit is hier echter niet zo erg en het zal wel terecht komen. Ik wil mij deze dingen voorlopig tenminste niet aantrekken.

Wij zijn nu echter nog niet gereed met de ballast en is daar het wachten op. Met een gunstige gelegenheid hoop ik dat de reis met ruim 30 dagen naar Java is afgelopen, gij hebt als gij deze brief ontvangt er dus reeds lang voor gezorgd naar Java te schrijven. Bericht mij omgaande te Semarang, adres Daendels en Co of gij deze brief met in liggende wissel groot f 50,- hebt ontvangen. Dit zijn gelden die ik later moet verantwoorden, dit begrijpt gij wel, zorg er zo goed mogelijk voor, Joh lief. Gelijktijdig met deze brief schreef ik Lupo. Het is jammer, dat het steeds zo trouwrig met hem gesteld is. Ik geloof niet dat hij het lang meer maakt. Nu Joh lief, schrijf mij dikwijls en veel van onze jongens en jzelf.

Deze nacht was ik in mijn droom bij jullie, zeker omdat ik in de vooravond veel aan u allen dacht. Ik hoop dat er niet teveel tijd meer mee mag verlopen om een omhelzing te genieten, zoals ik deze nacht droomde. Zorg vooral dat de jongens goed leren, maar drijf niet te veel door met bijzonderheden. Goede beginselen is het voornaamste. Nu Joh, zal ik eindigen, mogelijk weet ik straks nog iets bij te vullen, groet allen en vooral moeder, maar laat haar niet alles weten, je begrijpt me zeker wel. Zoen onze jongens en wees zelf innig in gedachten geomhelsd door je liefhebbende man

H.J. Bron

in onderzoekond.

Oval S 1894-7

E 9195

Op beden den en dertig December Achttienhonderd Vier-en-Negentig,
sijc voor ons ondergetoekende Ambtenaar van den Burgerlijken Stand der Gemeente Amsterdam, verschenen:

Jacobus Bree

aanspreker oud t'wee en vijftig jaren, wonende Kaarttimmerdyk 159
behalve van de Overledene, en Pieter J. Draak van beroep
aanspreker oud vier en veertig jaren, wonende Lindengracht 151 behalve
van de Overledene, welke hebben verklaard, dat op dertig decem
midden ten half ure, in het huis, staande Houtmanlae des van
nr. 63, in onderstaande Luppo Bron.

van beroep wonende alsboven
in den oogenstaan van mij en vijftig jaren geboren te Nieuwischans
Ex-ogenoot van Trijntje Dekker,
dochter van Opharten Geukes Bron en
Lionel Heikes Kramer, beiden overleden

De hebbent wij hiervan opgemaakt dese Akte, welke na voorlezing door de aangewes en
zijc in onderzoekond.

Nr. 0497

Op beden den en dertig December Achttienhonderd Vier-en-Negentig,
sijc voor ons ondergetoekende Ambtenaar van den Burgerlijken Stand der Gemeente Amsterdam, verschenen:

Pieter Wielman

van beroep

Juist op het laatste ogenblik Joh lief, ontvang ik het treurige bericht omrent Luppo, maar werkelijk Joh lief, is het maar goed voor hem en haar. Ik had een brief voor op montering van de week voor haar geschreven. Nu zend ik hem aan jzelf, dan kunt gij Catrien hem zelf geven of zenden als gij het goed keurt. Wees voor al zo goed Joh, haar voor mij te groeten, van mijn deelname is zij zeker wel overtuigd. Het is dus een treurige dag voor mij, mijn kind, maar toch moet ik zeggen, het is goed voor hem uit zijn lijden te zijn en voor haar, ofschoon treurig komt nu toch een tijd van rust. Nogmaals allen gegroet en gekust, je liefhebbende man.

070/071

Port Natal, 27 Januari 1895

Waarde broeder Geuko, zus en kinderen,

Het is al een lange tijd sedert ik enig bericht van u of gij van mij hebt ontvangen. Maar wanneer men veel drukte heeft en men steeds zorgen moet voor alles en steeds alleen, och dan wordt het schrijven vergeten. Nu echter, nu ik gisteren het bericht van overlijden van Luppo heb vernomen, nu kan ik toch niet langer wachten. Eindelijk is hij dan heengegaan, na twee jaar lijden, twee jaar niet alleen moeilijke jaren voor hem, nee in hoofdzaak treurige jaren voor haar. Altijd hem als een kind te moeten verzorgen, behandelen, geheel onbeholpen zoals hij daar lag, niemand te hebben die haar een ogenblik in haar plicht en zorgen kon helpen, dragen daarbij het onverdraagzame humeur, hetgeen Luppo de laatste tijd in zijn ziekte had, nee waarlijk het is mij niet mogelijk haar een brief van beklag te zenden. Het is na zo lijden gelukkig voor hem te zijn heen gegaan en gelukkig voor haar eindelijk een tijd van rust te genieten.

Mijn vrouw schrijft mij, dat gij en Jacob tegenwoordig zt geweest en hem naar de laatste rustplaats hebt heen gebracht. Gij hebt er mijn plichten dan meteen vervuld. Ons leven als zeevarenden is toch eigenlijk niets. Vader, moeder, drie onzer kinderen, nu weder Lupo, allen zijn heengegaan zonder dat het mij vergund is geweest één hunner deze laatste eer aan te doen.

Ik hoop, dat gij van Catrien en ook van mijn vrouw, waaraan ik vooral aan Johanna niet twijfel, als goede vriend zt gekomen en heen gegaan. Hoe eigenlijk Lupo zijn zaken staan, weet ik niet, maar vroeger schreef ik Jacob reeds, dat ik niet twijfelde of Lupo had goed voor zijn vrouw gezorgd en dit hoop en geloof ik ook wel. Gij zult mij zeker wel eens iets over het begraven en uwe bevinding over de toestand van Catrien schrijven. Kan zij nu voldoende leven of niet?

1890 & 14254

Van mijzelf kan ik je nog niet veel berichten, ik ben goed gezond en lig gereed om morgen van hier te vertrekken naar Batavia om daar in het drooggok te gaan, vervolgens naar Semarang te gaan, daar weder een lading dwarsliggers voor het spoor in te nemen en nogmaals naar Port Natal te vertrekken. Waar daarna heen te gaan, weet ik niet, ik geloof echter voorlopig nog niet thuis te komen.

Als gij mij naar Semarang wilt schrijven, doe zulks dan spoedig, want ik reken op weinig langer dan een maand reis. Het adres is: Capt Bron, schip Oostenburg p/a Firma Daendels Semarang. In het laatst van Mei ben ik hier weer terug en het adres is: Firma de Waal & Co, Port Natal. Nederlandse consul is hier ook goed, het is dezelfde persoon.

Nu zal ik maar weer eindigen, ik weet geen nieuws of bijzonderheden te berichten. Schrijf mij veel Geuko, veel omtrent je vrouw en kinderen. Ik zie niet alleen aan mijn hoofd, dat grijs wordt, maar aan alles dat wij oud en ouder worden. Toen ik het laatst bij je was, was je oudste zoon Marten een knaap van een jaar of twaalf en nu is hij reeds man en vader. Laat hij mij eens schrijven en schrijf ook naar Oude Schans, dat broeder Marten eens iets van zich laat horen.

Ontvangt nu allen mijn beste groeten en geloof mij, steeds je welnemende broer
H.

=====

072/073

Port Natal, 20 Januari 1895

Dierbare vrouw, lieve Joh en kinderen,

Ik geloof niet dat wij heden gereed komen om te vertrekken en bovendien is het thans storm en regen weer, zodat er tenminste thans geen kans bestaat, als ik al klaar was om mij over de bank te laten slepen. De wind en de storm is echter goed en ik zou er graag van profiteren. Maar zoals ik zei, het gaat niet. Ik zal dus nog maar één voor twopence half penny per post verzenden.

Gij schrijft mij Joh lief, dat gij mij de volgende week (dat zou zijn 7 of 8 Januari) een uitvoerige brief zou zenden. Maar beste doe zulks dan nu nog eens over en schrijf mij over alles terstond na ontvangst van deze brief naar Semarang. Graag zou ik de toestanden weten. Of Catrien nu behoorlijk kan leven, of er nog question of enigheid met de Groningers is voorgevallen en of alles tot beider tevredenheid is afgelopen. Je weet, de luitjes zijn nu eenmaal niet anders.

Lupo had van die zweep ook wel een klap te pakken om steeds de centen te tellen. Misschien ik ook temeer als mijn vrouwtje wat al te goedgeefs is voor haar mamaatje of onze jongens, liefst allen daardoor meer te bederven dan goed te doen. Ik heb gelijk aan Geuko geschreven – altijd zodanig dat zulks hem niet ontevreden kan maken. Wil hij dat toch zijn, het kan mij niet schelen, dat kost het hem – als hij zulks maar begrijpt – ook weer tijd om goed te worden en dit is tijd verlies.

Hoe is het thuis bij jullie allen Joh. Je weet het duurt zo lang, het is nu reeds 9 maanden en hier komt denkelijk nog wel even zo lang bij, misschien nog wel meer. Je weet de hoofdzaak is om wat voor de patroon te verdienen, dan verdienen wij van zelf aan procenten meer. Daarom nog, hoe is het thuis, schrijf mij veel mijn beste over jezelf, over de jongens enz. Noteer vandaag en morgen alles op wat gij mij overmorgen wilt schrijven en weet ik zeker, dan ontvang ik een lange brief met heel veel nieuws omtrent mijn vrouwtje en jongens.

Ik zal hier denkelijk straks nog wel een beetje bij invullen, temeer wanneer ik eerst hier mijn zaken heb opgemaakt en je kan berichten of er nog iets voor mij of voor de patroon aan boord is. De horloges van Catrien die ik hier nog heb, kan ik niet slijten, evenmin als *slapkist* goederen. Ik heb hier nog een portret voor je van de bemanning en als ik nog tijd heb zal ik hem nog even verpakken en verzenden. Voor eerst moet ik eindigen. Eigen waarde die ik nog aan boord heb, is ongeveer f 150,-. Erg onvoordelig is deze reis niet. Nu Joh lief, zorg goed voor onze jongens en voor jezelf, schrijf mij terstond op Java veel nieuws en wat gij al of niet aan geld hebt ontvangen. Ik weet hier van nog niets bepaalds. Groet moeder en Lina benevens andere familie en Catrien. Wees zelf met de jongens in gedachten geomhelsd door je liefhebbende man

H.J.Bron Mzn

Poststempel

Ik heb hier nog al vrij wat postzegels opgedaan, denkelijk wel een vreemde. Ik moet ze op zee eerst uitzoeken dan kan ik je later nog enige opzenden. Juffrouw Huijgens zond mij een briefkaart om postzegels te zenden en heb ik enige dubbele aan haar verzonden. Nogmaals innig gekust door je liefhebbende man

H.J.Bron Mzn

In Paper Missing

074

[....Een kladje of vergeten het begin van deze brief te kopiëren?..]

en aan de wal deze abuizen niet kunnen bestaan, één of een paar staven niet noemende. Ik geef dus geen toestemming om deze claim te betalen en geef u ook order wat met het niemand toebehorende moet gedaan worden. Het ijzer moet één der inladers te Soerabaja toekomen. Daar ik denkelijk morgen vertrek zal ik met uwe firma hier er nogmaals over spreken. Ik hoop en twijfel niet of alles zal tot een goed einde gebracht worden.

Met hoogachting
Capt H.J. Bron

1/20/1896

075/081

Semarang, 28 Maart 1895

DEAREST WIFE AND SON
Dierbare vrouw, innig geliefde Joh en jongens,

Het zal heel wat te doen hebben om de zes brieven die ik tegelijk van je ontving te beantwoorden. Hier zijn ook brieven bij naar Natal gezonden. Maar laat Joh, je nu eerst van mij vernemen dat ik volkommen gezond ben. Gedurende het waken van de dok, bijna dag en nacht doornat van de regen enz. ben ik enige dagen lopend ongesteld geweest met aanhoudend lichte koorts, waren het gevolg. Ik was bij aankomst hier lang niet lekker. Met enige hulp, rust en oppassen ben ik nu weer geheel hersteld, wees dus maar geheel gerust.

Onze reis was misselijk lang en vervelend. Ik ben geen etmaal op zee geweest, dat de wind goed was, gebeurde het soms, dan was dit slechts voor enige uren. Ik kwam dus ternauwernood op tijd om de vracht niet te verliezen, om in het drooggdok te gaan was geen tijd over, al hoewel het schip er zeer vuil uit ziet, dus beloofd de volgende reis niet vlug te worden. Waar het vervolg die reis dan heen is, weet ik niet.

Het bericht van Lippo's overlijden ontving ik de laatste dag in Natal. Het spijt mij dat ik bij het overlijden niet daar was om hem grafwaarts mee te brengen. De onenigheid van vroeger was reeds lang door mij opzij gegooid en wat hiervan soms nog bij mij restte, werd dubbel weg genomen door het goede dat hij aan onze ouders gedaan heeft, al zijn dat dan ook dikwijls hooghartige bij oogmerken bij hem geweest, ik tel hier de oorzaak niet, dan zijn voor ons allen de vruchten het goede wat hij hun gedaan heeft, zoveel zoeter.

Had ik daar geweest, dan had ik mogelijk onenigheid tussen de broers en jzelf kunnen voorkomen, in elk geval had gij het niet met hem te kwaad gekregen. Jacob was vroeger een goede jongen, maar het is mogelijk dat hij veranderd is en ik geloof ook niet verbeterd tot mijn spijt.

✓ Ik kan niet anders zeggen dat Lippo goed voor allen en voornamelijk voor zijn vrouw gezorgd heeft. De rijkdom der rijke oom te Amsterdam zal zeker wel niet zijn meegevallen. Ik geloof Jacob destijds niet verkeerd beoordeeld of geschreven te hebben met mijn aanhaling omtrent het gouden kalf. Nu vind ik het voor onze oudste zuster wel een beetje treurig. Zij is 15 jaar ouder dan Catrien, dus wanneer zij op het vruchtgebruik wacht ... van Catrien, dan krijgt ons zusje zeker een hoge ouderdom.

Catrien heeft het vruchtgebruik zolang zij leeft en niet hertrouwt. Wel is waar zou een ander wanneer zij trouwde er dan van profiteren, maar is zij nu toch ook gedoemd om als zij wil kunnen leven en bestaan, nooit meer te mogen trouwen. Zou zij kunnen zijn ingelicht en dat zij ook hiermee ingelaten was? Maar fiat, het zijn mijn zaken niet.

Gij schrijft dat geen enkele naam goed was geschreven in het testament. Wat mijn naam aangaat verwondert mij dit niet, daar zijn reeds meermalen abuizen meegemaakt, gij schrijft hem zelf nooit goed. Gij schrijft Hindericus, terwijl het Hinderikus moet zijn, maar mij dunkt dat Jacob zijn naam toch goed kon zijn. Het testament was getekend L. Bron. Wordt hier mede niet uitgedrukt dat het vroegere gemaakte testament getekend was? In December 1892 is Lippo in de laatste dagen kort voor mijn vertrek ziek geworden. In die dagen ben ik nog met Catrien naar Notaris Pouw geweest op aanraden van de dokter om Lippo van die dwaling te genezen. Toen kon het niet geschieden, maar is aan Lippo en Catrien aangeraden er verandering in te brengen. 31/10895

De familie Jansen is welvarend en laten je groeten, ook natuurlijk de groeten aan moeder zowel van tante Stien als van allen. Ik dacht dat Schracuaven nog te Magellang of Anberawa was en wilde hun dan bezoeken, maar verneem nu van kapitein de Leer's, plaatselijk adjudant, die reeds tweemaal mijn buurman in het hotel is, dat Schracuaven naar Holland is, dus je ziet je vrienden zeker één dezer dagen. Wel groet die daar, getuig van mijn goede wil.

Wees blij dat moeder nog zo een meevalertje krijgt van Emden, laat of liever raad haar daarmede ten goede Joh Lief, je kent haar te goed. Ik kan best begrijpen dat moeder ouder begint te worden. De jongens maken het dus ook goed en leren flink. Het is jammer dat hier niets is wat Pa voor hun mee kan brengen. Mogelijk blijft mijn keffer of kefferhondje wel in leven, dit beestje is nog maar 3 maanden jongens en zit reeds op als een man.

Maar nu wordt het mij te donker, mijn beste, zoen dus onze jongens, groet moeder en Lina en de verdere familie en wees zelf innig in gedachten geomhelsd door je liefhebbende man.

H.J. Bron Mzn.

Van Catrien ontving ik een kort briefje, het overlijden van Lippo betreffende en hier in hoofdzaak maar altijd op neer komende dat zij zo bedroefd is over haar onvergetelijke lieve man. Dat zij bedroefd was gedurende haar schrijven, dat zij dit nog is, geloof ik zeer gaarne, ofschoon men hem toch graag de rust na zulk een lijden mag gunnen, maar dat zij mij dit op ongeveer 1½ bladzijde nog niet eens vol en klein formaat, zo dikwijls herhaalt, bevalt mij niet. Zij gelooft zeker, dat ik

bij het lezen van de tweede zin, de eerste zin alweer vergeten ben. Zij schrijft over niets ter wereld anders, ook niet over geldzaken of haar aangelegenheid. Laat zij zich maar gerust aan de Jaski's houden, die ik haar echter als vrienden in geen geval zou aanraden. Ik voor mij betwijfel zelf of men deze lui met de naam fatsoenlijk publiek durft betitelen en mij dunkt dat de dezulken toch beter niet als vrienden ware aan te bevelen. Maar wanneer ik gelukkig mag binnenkomen zal ik er wel meer van vernemen en kunnen wij er beter over spreken. Houd mij echter per brief zoveel mogelijk met alles op de hoogte. Over je handelwijze in deze geldelijke aangelegenheid ben ik tevreden, mijn beste, en denk ik dat notaris Bos je wel ten beste zal raden. Houd mij ook op de hoogte van hetgeen gij bij de patroon haalt, Joh lief. Ik zal Jacob en Geuko van hier uit niet schrijven, wel verwacht ik enig schrijven van hen, tenminste wanneer zij nu het met Luppo is afgelopen, zich niet geheel terug trekken. Wat schrijft Marten over alles of houd hij zich neutraal?

Gij bericht mij dat gij mij nog eens wilde schrijven, ik hoop echter dat gij er nog een paar brieven op laat volgen, want ik ben hier nog zeker 3 weken. Van Schneijder, die ik van Natal zo lange brief heb geschreven, verwacht ik hier ook enig nieuws, maar heb dit tot heden nog niet. Binnen enige dagen moet ik naar Soerabaja om te zien of de tekorten aan lading van het vorig jaar niet in orde zijn te brengen. De stuurlui hebben alles goed gelost en nu heeft mijnheer Huijgens een tekort van f 1045,- moeten betalen. Had de stuurman zodanig boek van alles gehouden als ik vroeger deed, dan zou ik het veel gemakkelijker hebben, maar zelden is dit zo niet en zal het mij wel niet lukken het los te krijgen en daarvoor heb ik reeds voor mijnheer Huijgens al mijn correspondentie met de heren Heineken, vorige jaren over deze tekorten gehouden, moeten kopiëren of liever uit het kopieboek moeten overschrijven, zodat ik reeds een pak papier voor de mail gereed heb liggen.

Ik zal nog maar eens met een blaadje beginnen. Ik ontving daar juist je lieve brief van 25 Februari. Ik heb Geuko alleen van Natal geschreven en zeer weinig en volstrekt niet om geërgerd te worden, want je weet "mensch arger dich nicht" is voor allen goed. Maar gij zou mooie complimentjes maken, Joh lief Je schrijft onder andere: Geuko is een goede jongen en lijkt op jou. Wel, wel, dus ik ben ook een goede man, zeker het complimentje, hoe ook verborgen, komt er toch duidelijk uit.

Gij schrijft, dat gij dacht mijn portret te vinden in plaats van die der kinderen Jansen. Geloof maar gerust niet, dat ik er knapper op word. Bezie dus het portret van vroeger en houd je die verbeelding maar bij, want een portret van hier met één in dienst verbrand type, grijs verschimmelde haren, nee Joh, het zou maar tot mijn nadeel uitpakken.

Wat de geldelijke zaken betreft van Luppo, zal zeker notaris Bos nu wel reeds gezorgd hebben dat dit op Grootboek geplaatst is, te vlug kan dit niet gedaan worden. Ik geloof dat gij in deze reeds gesloten brief mij niet hebt begrepen. Haar vrienden bevallen mij niet en het zijn nooit mijn vrienden geweest. Maar er bestaat een gezegde, dat ieder al in Jeruzalem zijn eigen stoep moest vegen om de boel rein te houden.

Er bestaat de mogelijkheid dat wij nog een reis moeten doen, tenminste zeer waarschijnlijk moeten wij naar Java terug. Er zit dus nog een lange tijd voor ons in het vat, Joh lief, voor wij bij elkaar komen, maar beste, gij weet wel dat dit niet anders kan en eigen voordeel niet opzij gezet mag worden.

De zorg en leiding voor onze jongens blijft dus geheel aan je toevertrouwd, zo gaarne ik je eraan zou willen helpen, is dit onmogelijk maar geloof ik, dat het je wel toevertrouwd is, beter dan aan mij. Blijf dus voor mij gespaard, Joh lief, en wees een beste moeder voor ons tweespan. Ik zelf zie er gezond uit en ben in gewicht sinds Amsterdam 6 kilo toegenomen. De meeste der bemanning zijn allen in gewicht vermeerderd, dus ze hebben het niet slecht. Nu Joh, schei ik eindelijk uit,, nogmaals vele groeten voor moeder en allen, ook voor tante Kramer en zelf in gedachten innig geomhelst, ook met de jongens van je liefhebbende man

Bron

✓ [...] het grootboek is/was een schuldregister van de Nederlandse staat. Met de inschrijving kreeg je een vordering voor een bepaalde periode - veelal 30 jaar - met een afgesproken rentepercentage. In feite was het een normale obligatie en zij kon dagelijks op de effectenbeurs gekocht of verkocht worden....]

=====

082/083

Semarang, 11 April 1895

Lieve Johanna en jongens

Het is alweer een poosje geleden mijn beste, dat ik je wat van mij deed vernemen, maar dat komt wel eens zo. Mijn reisje naar Soerabaja heeft er de meeste schuld aan. Ik was van de ongesteldheid waarvan ik laatst schreef, geheel genezen en ging toen de 4^e per stoomboot naar Soerabaja. De kapitein was een vriend van mij en ik ging dus liever een etmaal per boot dan 12 uur per spoor.

Bij Jansen waren ze allemaal welvarend en vriendelijk en brengen door deze hun groeten. Ik ben er enige dagen geweest maar ben in mijn claim over de tekorten geschiedenis niet geslaagd, dat moet nu van Amsterdam door Huijgens tegen de Firma Heineken worden uitgemaakt. Gij hebt vroeger wel van de Surinaamse joden gehoord, nietwaar. Nu ik geloof dat deze hier nog erger zijn. Deze hebben bij gene of gene hebben bij deze op school les genomen.

Toen ik terug ging, ging Meindert met mij mee en gingen we per spoor. 's Middags gingen we eten te Solo waar Alida Strootman in het hotel is, hetzij als gezelschap of aangenomen, dat weet ik niet, een lief, vriendelijk meisje, circa 16 à 17 jaar. Ik was verplicht wegens verkoudheid zakdoeken bij haar te lenen, die flink dienst hebben gedaan. Verbeeld je, van 's morgens vroeg 6 tot 's avonds 5 uur te sporen met een uur rust te Solo. Een Indische temperatuur, open rijtuigen en slechte steenkolen daar bij.

[...half kantje echt onleesbaar ..] *9 1/2 page niet te lezen*
Java deugt niet, tenminste de kust heen en weer varen langs een vuile kali (rivier), dit deugt niet voor mij.

Ik heb van geen der broers enig bericht, ook niet omtrent Luppo, ontvangen, ze houden zich dus lief. Laat mij te Natal veel vernemen Joh lief, wanneer we vertrekken weet ik nog niet, wij zijn druk aan het laden, maar ik hoor te weinig aan boord in de laatste dagen en het vuur moet wel weer een beetje opgepookt worden.

Nu Joh lief, groet moeder en allen, zoen onze jongens, zorg vooral dat er tegen half mei brieven te Natal zijn. Zorg geregeld bij de patroon om geld te gaan in die voege als gij altijd gewoon zijt. Nogmaals innig geomhelsd mijn beste vrouw en zoen ook ons tweetal, zorg voor hen zo goed gij kunt, opdat ze brave, flinke jongens worden. Innig gekust door je liefste man

H.J. Bron

=====

084/087

Semarang, 13 April 1895

Waarde broer Geuko, zus en kinderen,

Je brief van 27 Februari heb ik gisteren ontvangen en daar ik thans nog al tijd heb, zal ik maar terstond schrijven. Wat of waarover ik eigenlijk schrijven moet, weet ik niet recht, maar het zal wel los komen.

Mijn gezondheid is op Java gewoonlijk niet al te best, niet ziek maar dikwijs door het klimaat sukkelende aan maag en buik. Nu was ik ook de laatste paar dagen weer niet recht op dreef, maar

hield het toch gaande en ben nu weer wel, het zijn dan ook gewoonlijk de eerste dagen dat ik hier ben. Daar komt bij dat ik van hier naar Soerabaja moest reizen en zo'n gehele dag in een Indische spoorwagentje te zitten, beschenen door een gloeiende zon, is misschien ook wel een beetje onge-woonte geweest.

Ja, Geuko, ik kan mij wel begrijpen, dat gij niet zo vlug meer zijt als voorheen. De jeugd is over, bij mij wordt het er ook niet beter op. Daarom als ik je de waarheid zeg, verlang ik somtijds wel jullie allen nog eens te zien. Maar de tijd dat ik in Amsterdam ben, heb ik nooit zoveel tijd over om 14 dagen weg te gaan en om voor 3 of 4 dagen weg te gaan en een bezoek te brengen, geeft niet, want bij wie moet ik dan eerst of laatst zijn en wie al of niet bezoeken in die korte tijd. Gij begrijpt bovendien ook zelf wel, dat ik sedert mijn trouwen (hetgeen ongeveer 12 jaar is), wanneer ik in Amsterdam ben de korte tijd van binnen zijn, maar liefst bij vrouw en kinderen doorbreng. Gij spreekt van zorgen Geuko, maar geloof mij, ons zeemansleven heeft ook vele schaduwzijden, altijd afwezig, niet wetende hoe het thuis gaat, de vrouw steeds ongerust en in angst, terwijl bovendien iedere zeeman door de ongeregeld levenswijze en de vele klimaatwisselingen enz., gewoonlijk voor zijn tijd oud is. Nu is ons bestaan niet meer als vroeger. Van geld overhouden is geen sprake. Al zijn onze verdiensten dan ook nog redelijk goed, de uitgaven, privaat uitgaven, van kosten enz. zijn dan ook zo groot, dat er niets valt te sparen. Dus is het voor de meeste der tegenwoordige kapiteins van de zeilschepen, oud en arm en aan land voor alles ongeschikt.

De tijden dat Lupo voer zijn over, maar nadat hij aan land is gebleven, schijnt zijn geld toch zeer verminderd te zijn. Ik zeg "het schijnt", want ik weet er niets van. Mijn vrouw heeft mij natuurlijk wel vele dingen geschreven, maar heeft vergeten mij te melden hoeveel geld er eigenlijk was. Het komt mij zelfs uit dit schrijven voor dat er weinig meer geweest is dan de 15 mille, die voor de broers en zuster is vastgezet. Als dit zo is, zou mij zijn kapitaal zeer tegenvallen. Op zijn bepaling dat dit geld vast staat zo lang zij leeft of hertrouwt, valt wel aanmerking te maken. Ten eerste als Catrien op een redelijke manier wil leven, moet zij dit natuurlijk doen van de intrest van het kapitaal, gaat zij weer trouwen dan vervalt dit en zij is dus gedwongen niet meer te trouwen. Als hij enigszins voor de broers en voor Trien had willen zorgen, moest hij anders gehandeld hebben, want Catrien is zo oud als ik, dus jonger dan gij allen en zij heeft dus kans ons allen te overleven, waaruit volgt dat hij alleen iets voor onze kinderen heeft gedaan. Maar hij had over zijn eigendom te beschikken, zoals hij wilde en wij weten, hij heeft voor het bijeen te krijgen, moeilijke levensjaren genoeg gehad. Wij willen dunkt mij zijn doen en laten niet beoordelen.

Gij zou mij een groot plezier doen mij te schrijven hoeveel zijn bezittingen geweest zijn en ook zo ongeveer verslag van het testament doen. Mijn vrouw heeft mij wel omtrent het testament geschreven, maar ik geloof dat de belangrijkste brief is verloren geraakt. Dus weet ik feitelijk weinig. Schrijf dus wanneer de drukte je niet verhindert bij ontvangst van deze brief terstond naar Natal, dat wil zeggen: Kapitein H.J. Bron, Dutch Barque Oostenburg, care de Waal & Co Dutch Consulate, Port Natal, Afrika

In gewone omstandigheden kunt gij altijd gerust adresseren: Capt. H.J.Bron, schip Oostenburg te(naam der plaats), het komt dan altijd terecht.

Nu nog iets omtrent zijn testament. Gij schrijft dat gij het zo vreemd vindt dat hij reeds 4 weken na zijn eerste toeval het testament heeft getekend. In December 1892 is Lupo kort voor mijn vertrek ziek geworden - ik vertrok 1 Januari 1893. In de eerste dagen der ziekte merkte Catrien en ik op dat hij zijn testament wenste te zien of te veranderen. Op aanraden der dokter verzocht ik de notaris, om Lupo daardoor meer tot rust te doen komen. Catrien wist wat hij in het testament veranderd wilde hebben, doordat er vroeger over gesproken was. De notaris heeft het testament veranderd en voorgelezen onder getuigen, maar ging deze bevestiging niet door dat (zoals Catrien mij vertelde) hij eerst verklaarde, Lupo namelijk, dat hij er niet mee content was en later weer wel. Het ging dus voorlopig over en ik ging kort daarna weg. Bij mijn terugkomst van Hamburg naar Amsterdam informeerde ik bij Lupo en Catrien of het testament naar zijn zin veranderd was. Je weet ik kwam van Hamburg in Februari 1894. Het werd mij toen door Lupo zowel als door Catrien verklaard van ja, tenminste als ik mij wel herinner gebeurde dit in het bijzijn van Lupo.

Het is echter moeilijk te geloven dat hij dit testament reeds 4 weken na het ontstaan van zijn ziekte zou getekend hebben, dit zou dus nog in Januari 1893 geschied zijn. Het valt te betwijfelen of zijn hoofd toen al redelijk normaal was. Het kan zijn, dat het p.p. per procuratie getekend was, maar zelf getekend heeft hij denk ik niet. Het heeft geloof ik wel een poosje geduurd voor hij met de linkerhand iets kon schrijven. Gij begrijpt dat hij toen in het geheel niet goed was. Van wat hij later nog heeft geschreven was moeilijk leesbaar. Maar genoeg hierover. Zijt gij bij geval niet verkeerd in de bewering, dat het testament reeds in orde gemaakt was 4 weken na de eerste aanval?

Wat de oude tante te Jengum betreft wist ik door mijn zwager in Jengum dat zij dood was. Misschien heeft hij maar op grond van anderen geschreven en later vernam ik het tegendeel. Maar als het ouwe mens nog leeft, ook goed. Ik gun haar het eeuwige leven, ik heb de goede vrouw nooit gezien. Zij moet zeker zeer oud zijn. Jij schrijft dat ge wel weet hoe ik over de door u gemelde zaken oordeel, maar ik betwijfel of gij mij begrijpt. Catrien moest kunnen leven, hier diende Luppo voor te zorgen, dat dit nu uitvalt niet zoals het verwacht en dat het beter had kunnen ingericht worden is waar, maar het is eveneens waar dat deze testament verandering geen verdenking oplevert. Luppo was volkommen gerechtigd hierover of hiermede te handelen naar zijn believen, dat hij dan ook schijnt gedaan te hebben.

Nu Geuko schei ik uit, groet al mijn broers en zusters. Schrijf mij spoedig eens terug. Van Marten verneem ik nooit iets. Hij heeft het zeker te druk. Hij moest eens weten wat ik dikwijls te schrijven heb. Vanaf 4 Januari schreef ik reeds 208 bladzijden groot en klein formaat papier vol. Hiervan is de tijd die ik op zee ben afgemeten en vele brieven zijn niet eens gekopieerd.

Nu allen het beste gewenst van je broer

H.J.Bron Mzn

=====

088/089

Semarang, 20 April 1895

Dierbare vrouw innig geliefde Joh en jongens,

Het is alweer 9 dagen geleden sedert ik je schreef en het wordt dus weer zowat tijd je iets van mij te doen vernemen, al is het dan ook niet veel of veel goeds. Om veel te schrijven ontbreekt mij de lust, de opgewektheid, de k... en om goed te schrijven zou ik moet liegen. Ik weet nu reeds dat gij je ongerust begint te maken, maar dit is overbodig, maar voor gij van Huijgens zou vernemen dat ik niet wel ben, schrijf ik liever zelf. Het gevaar is echter zo groot niet. Het begint reeds flink op te knappen en het zal met een paar dagen wel weer in orde zijn. Ik weet wat gij van Java denkt en dat gij u voor ziek zijn zeer bezorgd maakt, maar dit is nu echter zo erg niet. Het is niet zoals vroeger diarree, maar toch weer met de spijsvertering, een weinig aan de blaas en ik weet niet wat de escu-laap meer zegt. Enfin, ik heb een flinke dokter, deze is enige malen bij mij geweest en ziet er weinig in. Hij zegt mij tenminste, je bent lang weer klaar voor je schuit weg gaat, en nu moet je weten dat de Oostenburg de volgende week klaar komt. Dus Johanna, wees niet ongerust.

De stuurman is soms een weinig sukkeldend en toch altijd dienst doende, maar onze Munneke moet van hieruit per stoomboot naar Holland gezonden worden. Oogontsteking waar hij hier niet mee mag blijven, daar bij dan aanhoudende malaria hoort, al sedert 5½ maand. Het is voor ons ventje niet alles. Het is hem dan ook flink aan te zien. Voornamelijk zijn ogen maken, dat hij dikwijls zeer droefgeestig is. Maar wat moet hij nu ook beginnen en wat moeten wij allen als ons iets ontbreken? Wij verdienen te weinig om te leven en teveel om te sterven, maar het gaat ons meest allen hetzelfde. Alle tegenwoordige kapiteins kunnen of mogen oud worden maar zijn dan oud en arm. Maar waar is iets beters voor ons, nergens.

Nu Joh lief, wees hiermede tevreden. Ik heb weer aan de baas geschreven maar wordt nu te moe. De dokter zegt van liggen en ik zit nu al weer 2½ uur te schrijven. Ik wou dat er nog maar een brief van je kwam, maar je schijnt het maar niet te geloven, dat gij steeds door kunt schrijven en dat, al zijn wij ook weg, de brieven toch worden nagezonden. Nu Joh lief, groet allen, voornamelijk je moeder en Lina, Zorg vooral voor onze twee lievelingen hoor Joh, leer hen goed.

Van Geuko heb ik een zeer flink (op zijn manier altijd) schrijven gehad en hem heel kalm beantwoord, zonder zoals ik hoop, hem enig leed te doen. Nu Joh lief, wees met de jongens innig in gedachten geomhelsd en geloof mij steeds je innig liefhebbende man

H.J. Bron Mzn

Nogmaals beste, wees niet ongerust, ontvang de groeten van Jansen en familie. Deze hebben mij flink bijgestaan wanneer dit nodig was, nogmaals gekust van je Bron.

=====

090/091

Semarang, 22 April 1895

Lieve vrouw en jongens,

Ik weet dat ik door mijn schrijven van de 20^e je toch ongerust heb gemaakt en daarom schrijf ik thans maar weer. Het gaat thans zeer goed met mij en ik ben zo goed als genezen. Ik denk dan ook binnen een paar dagen 's morgens weer aan boord te gaan. Ik kon dat nu al reeds doen, maar het is niet nodig. De stuurman is gisteren, zondag, de gehele dag aan land geweest om over werkzaamheden en scheepsaangelegenheden te spreken, hij is goed vertrouwd en het is dus niet nodig om aan boord te gaan en daardoor onvoorzichtig te zijn. De eetlust komt weer bij, dus alles is weer in orde. Wanner alles naar wens gaat, gaan we tegen het eind van deze week weg. Ik hoop dat gij dus bijtijds zult gezorgd hebben dat er naar Durban Natal brieven gezonden zijn met het beste nieuws.

Munneke gaat binnenvan een paar dagen van hier weg. Kon gij mij ook zo spoedig verwachten, hè! Ja, het zou goed zijn, maar niet om zoals hij ziek over gezonden te worden en dat nog wel met een oogziekte, hetgeen voor een zeeman – ook al is hij genezen – toch een flink struikelblok blijft om weer in betrekking te komen. Is het niet zo? Dan maar liever nog een jaartje wachten. Nu als het met ons allen maar goed gaat, de jongens goed leren, moeder geen verdriet doen en flink worden, dan zal het wel gaan. Het is jammer dat er niet meer verdiend wordt, zodat men eens zou kunnen zeggen, ik blijf thuis. Maar zoals het met ons de laatste jaren in vooruit gang gaat, dan is voor mij het enige om gezond te blijven en te varen, totdat ik niet meer kan of er tussen uit geschoven word en gebrek lijden, werkelijk een heerlijk vooruitzicht, het is om te benijden. Gij schreef mij in die tijd omtrent een huis of liever een dubbele woning te Hilversum en ik geloof er niet op geantwoord te hebben. Laat ik je nu zeggen, het gaat niet. Volgens je eigen idee gaat het zeer goed, maar ik zou denken, dat het wel mettertijd zou kunnen gebeuren dat wij wel in in Amsterdam zouden moeten wonen en het zou dan alweer met moeilijkheden gepaard gaan. Ik kan hier voorlopig niet duidelijker zijn. Welnu Joh lief, weldra schrijf ik nog verder en hoop dan na een voorspoedige reis van Natal, je weer veel goeds te berichten. Althans tenminste als er goed nieuws is, hetgeen ik betwijfel.

Ik had je van hier een postwissel willen zenden, maar kan het niet door mijn ziekte. Het gaat thans niet, ik ben teveel afgevallen. Maak je in echter maar niet ongerust, het is over, ik ben hersteld. Groet moeder en Lina, zoen de jongens mijn beste en wees zelf in gedachten innig geomhelsd door je liefhebbende man

S. J. K.

H.J.Bron Mzn

092/093

Semarang, 22 April 1895

Waarde Jansen,

Ik ontving je schrijven gisteravond en dank je ten eerste voor de belangstelling. Nadat gij van hier vertrokken zijt, heb ik eerst een paar flinke koortsen gehad en werd vervolgens geheel ongesteld. Een lichte blaascatarre met hevige pijn maakte wel dat ik de dokter moest hebben. Ik heb een paar zeer moeilijke dagen doorgebracht. Ik ben nu echter weer zo goed als hersteld. De dokter is gisteren voor het laatst geweest. Nog een paar dagen rust nemen en bedaard zijn en dan hoop ik gereed te zijn om te vertrekken, Timmerman is hier nog even aan land geweest, maar was mijn ziekte toen reeds aan het minderen, Maar gij weet, het komt doorgaans zeer vlug, maar het verdwijnt langzaam. Wanneer er echter niets bijkomt, ben ik met een paar dagen weer als voorheen.

Mijn 2^e stuurman moet ik van hier overzenden naar Holland wegens een oogontsteking. Ook al weer geen meeloper. Op het ogenblik is Marinus niet al te wel, sukkel met de maag en braakt soms nog erg. Hij heeft de dokter en zal wel spoedig weer opknappen.

Waarde vriend Jansen, gij weet weer, dat gij over mij op het ogenblik geen zorg meer behoeft te hebben. Groet de bekenden, voornamelijk goed volk en de schippers collega's, die er nog zijn en vergeet vooral niet mijn groeten en beste wensen te doen aan Mevrouw en de kinderen benevens verdere familie en ontvang zelf een handdruk van je vriend

Bron

=====

094

Semarang, 23 April 1895

De Weledele Heer L. v.d. Krap
Soerabaja

Waarde Heer of Geachte Heer, zoals je het liefst wilt,

Hoe is het, kunt of wilt gij eens voor mij rond zien of vernemen of er niet een paar Europese matrozen voor mij te krijgen zijn. Liefst tegen het laatst der week hier. Geef mij hierop enig antwoord.

Ik ben enige dagen zwaar ziek geweest, maar ben nu toch weer zowat klaar. Groet mijn bekenden voornamelijk schippers en wees zelf gegroet met een handdruk door je vriend

H.J. Bron Mzn

adres Kapitein Bron,
Hotel Jansen, Semarang.

=====

095/098

Semarang, 24 April 1895

Waarde broer Marten, zus en kinderen,

Hoelang is het niet reeds geleden sinds ik enig schrijven van U heb ontvangen en ongeveer van dezelfde tijd, dat ik mijn laatste schrijven aan U zond. Zeer waarschijnlijk komt zulks door voortdurende afwezigheid van elkaar, er zijn ook al zoveel jaren vervlogen sedert onze laatste hand-

druk. Onze zover uiteenlopende betrekkingen geven dan ook niet de minste aanleiding om daarover te corresponderen. Want wat weet ik van het onderwijs, niets, en ik geloof dat jouw kennis omtrent de tegenwoordige zeevaart, al weinig meer is.

Waarover valt er dan eigenlijk te schrijven. In gelegenheidsbrieven, die ik soms met mijn vrouw wissel, wordt dan over de gezondheid en familie aangelegenheden geschreven, maar wij worden persoonlijk niets van elkaar gewaar. Nu echter, nu ik enige dagen erg ziek geweest ben, en op het ogenblik, hoewel zo goed als hersteld, nog mijn kamer moet houden, nu heb ik veel tijd over. Niet dat ik mij verveel, want om uit verveling te schrijven is zeker een vervelend baantje, nee daarom schrijf ik niet, maar ik heb tijd genoeg en wens zo graag enig schrijven van je terug. Begin ik er dus niet mee, dan weet ik, dan krijg ik ook geen antwoord.

Na de dood van Lupo heb ik van Geuko een brief ontvangen en hem van hier terug geschreven. Als gij hem sedert die tijd gesproken hebt, zal hij u zeker wel met één en ander hebben bekend gemaakt. Om nogmaals over de dood van Lupo te schrijven is onnodig, het is goed voor hem, dat hij eindelijk uit zijn langdurig lijden is, en ook voor haar, ofschoon zij hem mist, kan ik geen droefheid huichelen. Over zijn erflating wil ik liever niet spreken, er valt veel tegen te zeggen, maar waarvoor, er is toch niets aan te veranderen en hij kon natuurlijk naar zijn goedvinden handelen, heeft dan ook zeker – zijn inziens – het beste gedaan. Maar waarom ons daarover ergeren of Catrien met afgunstige blikken aanzien, zoals het mij wel enigszins bleek uit de brief van Geuko?

Indien Catrien ook invloed of zeer veel invloed op hem gehad heeft – hetgeen zeker te begrijpen is – dan is eigen belang haar toch niet kwalijk te nemen? Zij is ons vreemd en kent de familie ter nauwernood, dus zeer natuurlijk wat zij door haar invloed hem bij verandering van testament te hare gunste of voordeel heeft kunnen overhalen, deed zij, en zouden zeker zeer velen gedaan hebben. Hierover dus niet meer.

Van hier is mijn reis weer naar Durban (Port Natal) en verder weet ik voorlopig niets. Ik denk tegen het eind dezer maand of in het begin van Mei te vertrekken en reken op een reis van ongeveer 40 dagen. Als gij dus deze brief ontvangt, schrijf dan terug naar Durban, De brieven van Holland lopen 3 weken tot daar, dus ontvang ik hem daar zeker of wordt dezelve nog nagezonden. Het land of liever de provincie heet Natal, de haven heet Port Natal en de stad heet Durban. Het adres is voldoende als volgt:

Capt. H.J.Bron, Dutch barque Oostenburg
Care Firma de Waal & Co, Dutch Consulate,
Durban (Port Natal)

Gij kunt het echter ook verminderen en schrijven:
Capt Bron, ship Oostenburg, Care Dutch Consulate, Durban

Verder weet ik op het ogenblik geen bijzonders, ontvang allen mijn beste groeten en doe dezelve aan de andere familieleden en geloof mij, steeds je broer

H.J. Bron Mzn

=====

099

Semarang, 14 April 1895

Mej. A. Strootman, Solo

[....eerste alinea onleesbaar..]

Tot mijn innige spijt ben ik door een plotselinge en vrij hevige ziekte niet in de gelegenheid geweest om u uw zakdoeken eerder terug te zenden. Ontvangt u nu echter mijn beste dank voor uw

toen zo erg nodige hulp. Ik hoop dat gij nooit door verkoudheid genoodzaakt zult zijn deze zakdoeken zo dikwijls te gebruiken als zij mij die dag dienst hebben moeten doen.

Benevens mijn beste groeten aan mevrouw Coers, breng ik nogmaals mijn dank en noem mij uw zeer verplichtend en dienstvaardige dienaar

H.J.Bron Mzn

=====

100/102

Semarang, 29 April 1895

Beste zus Catrien,

Het is reeds een geruime tijd geleden sedert ik je brief ontving. Ik heb je waarlijk te lang op antwoord laten wachten. Maar het valt mij zo moeilijk om je in dit geval na het overlijden van Lupo troost te bieden. Het zijn voor hem 2 jaar van moeilijk lijden en voor ~~jezelf~~ 2 jaar van zorg en kommer geweest zonder enig levensgenot te hebben. Welk een toestand en wat een vooruitzicht in een donkere toekomst was dit voor je. Nee Catrien, hoe hard die slag ook is geweest, wij moeten zelfs dankbaar zijn dat hij eindelijk uit zijn lijden verlost is.

Ik ben reeds weder zover, dat ik denk met een paar dagen te vertrekken en hoop dat gij mij te Natal nog eens weer zult schrijven. De vorige week verkeerde ik onder dokters behandeling. Ik was die dagen omstreeks 14 dagen lang hevig ziek en heb er zelfs aangetwijfeld of ik met de Oostenburg mee zou kunnen gaan. Ik ben echter weer spoedig opgeknapt en ben thans weer geheel hersteld. Als gij mij nu schrijft Catrien, bericht mij dan iets omtrent je eigen toestand. Hoe is het, blijft gij daar wonen en houdt gij de huizen aan? Joh heeft mij hier over een weinig geschreven, die schrijft zo als gij wel kunt begrijpen het liefst over de jongens en haarzelf. Ik begrijp wel dat gij wel goede raad en hulp zal hebben, maar het is zeker moeilijk om altijd het doelmatigste te kiezen, bovendien zijn degelijke vrienden doorgaans zeer schaars.

Van de horloges ben ik eindelijk af en ziet gij hiernevens de opbrengst en verantwoording. Men weet natuurlijk nooit wat kan gebeuren en er zou dan veel moeite uit kunnen voortvloeien. Al heb ik er nu ook niet precies voor gemaakt, wat gij verwacht had, gij kunt overtuigd zijn, dat ik er mijn best genoeg voor gedaan heb om meer te krijgen.

Verkocht:	8 stuks horloges te samen	f 140,-
2 " "	" "	" 20,-
2 " "	" "	" <u>80,-</u>
		f 240,-
Wissel gezonden aan Lupo	f 149,62	<i>Bussing</i>
Gemaakte reiskosten naar Pasuruan	" 12,-	
Dus nog verschuldigd	<u>" 78,38</u>	
	f 240,-	

Dit zal ik later wel verder vereffenen of zend het mogelijk van hier uit weg. Ik kan het lijstje van de horloges op het ogenblik niet vinden, anders had ik de prijzen volgens de nummers gespecificeerd. Ik zal nu maar eindigen, ik moet nog naar Joh schrijven. Ontvang dus mijn beste wensen en vele groeten voor tante en overige familie Kramer en schrijf spoedig terug aan je liefhebbende broer

H.J.Bron Mzn

Semarang, 1 Mei 1895

Dierbare vrouw, innig geliefde Joh en jongens,

Het is al weer enige dagen geleden dat je iets van mij hebt vernomen en twijfelt gij misschien nog of ik wel geheel hersteld ben? Nu beste, wees daar omtrent dan eerst volkomen gerust gesteld, ik ben geheel weer klaar en denk morgen van hier te vertrekken. Ik doe waarschijnlijk Batavia nog aan en ben mogelijk nog in de gelegenheid vandaar nog iets te schrijven. Ik moet daar aan voor volk.

De tweede stuurman is zoals ik je laatst voorlopig berichtte met de s.s. Regentes naar Holland vertrokken, één man ontbrak buitendien reeds en nu heeft het beroerde kereltje, de hofmeester, ook nog de poppen aan het dansen gemaakt en is afgemonsterd. Van deze laatste zei ik je reeds in Amsterdam, dat hij als nieuwe bezem veel te schoon veegde. Ik heb hem eerst naar voren gezonden en vervolgens toen hij dienst weigerde, een paar dagen in de gevangenis gehad. Ik heb er teveel moeite mee gehad om je het te schrijven, maar uiteindelijk toch ontslagen.

Gisteren schreef ik Catrien en heb haar verslag gegeven van de opbrengst van de horloges. Je weet nooit wat er gebeuren kan. In het geheel ben ik haar nu nog f 78,38 schuldig. Als zij er niet om vraagt, wacht met de betaling dan tot ik terug kom in Holland. Mogelijk moet ik de volgende reis wel van Java naar Europa.

Hebt gij Victor ook al iets van zijn rekening betaald, laat mij zulks weten in Natal, de mensen kunnen mogelijk niet langer wachten. In het geheel ben ik hem schuldig f 26,80, waarvan minstens 3 % afgaat.

Voor enige dagen heb ik Marten ook geschreven. Ik had toen veel tijd over en moest thuis blijven, dus heb ik mijn best eens gedaan. Ik hoop in Durban maar weer veel lieve brieven te ontvangen en te vernemen dat de jongens flink leren en niet ondeugend zijn. Ik had gisteren mijn klein lief hondje aan land, die aan land zijnde gek werd. Die dolle honden is hier niets vreemds, ik heb hem dan ook terstond af moeten maken met het oog op de kinderen en verdere onaangenaamheden in het hotel. Het hondje was voor de jongens bestemd, maar het is nu dood.

Bij deze sluit ik een wissel in van f 600 gulden, zijnde de premie der houtlading. Zorg er voor zo goed als gij kunt te beleggen. Ik vertrouw daarover geheel. Mogelijk is er kans nog een reis na deze te doen naar Transvaal, maar ik verlang toch eigenlijk meer naar huis.

Geef mij van alles in Natal gaarne bericht, Joh lief, in elk geval wordt het mij nagezonden. Groet de familie, zoen de jongens en geloof mij in gedachten geomhelsd, dit laatste wordt in haast geschreven. Ik moet mijn rekening en brief voor de baas nog opmaken, het is 2 uur en om 11 uur ga ik naar boord.

Nogmaals gekust beste door je liefhebbende man,

H.J. Bron Mzn

=====

Durban, 29 Juni 1895

Innig geliefde vrouw en kinderen,

Gezond, volkomen gezond en in de beste toestand zijn wij hier eergisteren ter rede aangekomen, alweer na een lange reis natuurlijk, het loopt ons de laatste tijd dan ook niet erg mee en het schip lag veel te diep, maar om veel lading mee te nemen moet men dikwijls gevaren doorstaan, ook nu weer heeft het schip enige keren met storm zodanig onder water gezeten, dat er niets dan de beide hutten en het tuig meer te zien was en ik twijfelde of hij weer boven zou komen. Ja hoor, het leven op zee is een zeer aardige betrekking, maar ik wil niet meer beginnen, want dan verneem ik een volgende brief weer, dat ik zo zwaarmoedig ben. *Wow*

Ik heb al je brieven hier ontvangen, mijn beste en het speet mij geducht dat Hendrik zo ziek was. Ik hoop echter, dat je volgend schrijven mij weder gerust kan stellen. Er zijn toch ook weinig ziektes die onze jongens niet hebben gehad, niets gaat toch ook onze deur voorbij. Is Marten zijn reumatiek tegenwoordig geheel over, ik hoop van ja. Met schrijven leren de jongens zoals ik uit hun brieven zie al mooi, maar ik hoop dat toch ook de onderwijzer over hen tevreden is.

Gij schrijft mij, Joh lief, dat ik altijd zo zwaarmoedig ben in mijn schrijven en klaagt bovendien zelf, dat het zo toch ook geen leven is. Nu moet ik dus zeker weer beginnen je wat op te monteren. Zeker is het zo, het zeemansleven is voor beide niet veel bijzonders en de grootste zorg is voor de oude dag, dat is dus de tijd, de enige tijd, dat een zeeman en zijn vrouw hopen nog enige tijd bij elkaar te zijn zonder het langdurige scheiden te genieten en het zou dus ook zeer aangenaam zijn wanneer je die oude dag zonder zorgen of kommer kon beleven, maar je weet zelf met hoe weinig zeelui dit het geval is.

Gij schrijft mij dat ge bang zijt mij tot last te zijn, Joh lief, en hebt dit al meer geschreven. Hoe komt gij daar in hemelsnaam toch bij? Buiten u en de jongens heb ik niets, zou ik zelfs in het geheel geen lust meer hebben mijn tobbend leven voort te zetten en mijn enige doel is dan ook zo als gij toch dunkt mij genoeg weet, om voor u en de jongens te leven. Ik weet wel dat ik soms thuis zijnde wat bezorgd en zwaarmoedig ben, maar daar is weinig aan te doen en het komt dan ook dikwijls door de op handen zijnde scheiding. Een zeeman, schrijft gij, heeft niet veel aan zijn wetige vrouw, denkt gij soms vrouwtje lief, dat ik er nog een half dozijn onwettige vrouwen op na houd? Ik hoop toch dat gij wel beter weet. Maar hoor, laat gij dat gezeur nu maar achterwege blijven, wees overtuigd, wel degelijk overtuigd, Joh lief, dat gij mijn enige en innig geliefde vrouwtje zit en blijft, wat heb ik op aarde buiten u en de jongens? Broers en zuster, die om het gouden kalf aan het harrewarren zijn. Vrienden, die alleen zulks in naam zijn en zodra hulp nodig is, die vriendschapsband vervloeken, Jo lief, dat is niets dan schijn.

Ik hoop, dat als gij deze brief ontvangt, gij niet vergeten zult mij te berichten of gij mijn wissel van Semarang ontvangen hebt, afgezonden aanvang Mei, groot f 600,-. Je schrijft mij dat Catrien duizend gulden successierecht moet betalen, hoe groot is dan de nalatenschap van Luppo wel niet geweest. Geuko schrijft mij dat volgens zijn oordeel er nog al iets moet geweest zijn, maar weet er verder ook niets van. Nu Catrien de huizen heeft aangehouden zal zij met behulp van een goede zaakwaarnemer bijvoorbeeld Ben Jaski er lichtelijk binnen enige jaren af kunnen zijn, want als er iemand is die ik in dergelijke zaken het minste vertrouw, dan is het zeker hem. Hij zal dan ook wel raadgever voor haar geweest zijn. Ik ben blij dat het geld voor allen op het Grootboek geplaatst is, want ik oordeelde, toen ik las dat dat de laatste wil van Luppo was, dat zo zou gehandeld worden. Luister wanneer dit geld op de huizen was gebleven, was het geheel onder haar beheer en verviel de rente aan haarzelf of het kapitaal in waarde verminderde bleef een vraag voor later. Maar wanneer dit geschied was, had geen onzer later iets meer te vragen. Zij was verplicht 15 mille op het Grootboek te plaatsen, wanneer dit nu met aller goed vinden niet geschied was, was er tevens aan de uiterste wil niet voldaan en verviel hierdoor het recht der klagers. Geloof mij Joh lief, Ben Jaski zit achter alles en wanneer Catrien de vriendschap met Jaski blijft aanhouden heeft zij wel kans er

in te lopen, want iemand die er zijn eigen familie voor duizenden in laat lopen, die zelfs bij afwezigheid die moeder, een jong meisje een wissel laat tekenen voor sommen ontvangen geld, is veel te goochem voor Catrien. Mijn stuurman behoort tot diezelfde familie zo weet ik daardoor veel meer over deze zaak dan ik vroeger wist, maar zwijg er over, Jo lief, Ben Jaski is nooit een vriend van mij geweest en wordt het ook nooit. Gij schrijft dat Catrien evenals Lina ondoorgrondelijk is. Ik wil het graag geloven, want waar geen grond is, bestaat ook geen ondoorgrondelijkheid. Ik geloof dat beide te onwetend zijn om zich voor vele dingen een zelfstandig denkbeeld te vormen, maar zo wijs zijn zij om hun domheid niet te doen blijken. Eenvoudig domme trotsheid. Maar wat gaat het ons eigenlijk aan. Als Catrien onze vriendschap niet wil aannemen, die haar echter niet op wordt gedrongen, wel dan weet zij niet beter. Dat is domheid en het volgende woord is dan, zij is het ook niet waardig.

Wat ik eenmaal zeg of geloof, blijft zo, dat weet gij zelf te goed. Ik heb je beloofd als mijn lief innig lief vrouwtje te huwen en dit blijft gij dus ook ons leven lang. Maar mijn papier raakt vol en ik heb nog zoveel zo recht veel aan je te schrijven. Ik heb nog slecht één velletje papier, dan moet ik in groot formaat en dan denkt gij zeker, krijgt gij zo veel temeer schrijven. Best mogelijk Joh lief, temeer als ik zoveel tijd heb als thans.

Wij liggen hier op de rede, er was geen water genoeg om binnen te komen en hier verlaat ik het schip niet, mits noodzakelijk. Mijn stuurman is een goede knul, maart niet attent en voortvarend genoeg. Het is echter een mooi ding dat ik een Vos als 2^e aan boord heb. Je weet dezelfde Frans Vos, die in Le Havre zijn beursje verloren had, is thans in plaats van Munneke, maar betere ruil was nooit te doen. Frans Vos is een uitstekend zeeman geworden, actief, gehoorzaam, zeer schrander en navigator, zoals er weinig zijn, waar Chris Schone in de ledige tijd door les weer voordeel van trekt. Wanneer Frans Vos nog een paar jaar vaart en een weinig meer man is en daardoor beter kan bevelen, is het zeker één der beste stuurlieden. Ik heb dus lust in mijn kwekelingen.

Jan Wensening gaat als eerste op de Indische pakketvaart. Baasbank is met verlof naar Holland. Cor Kruiken waarvan ik zoveel hield is eerste geweest, maar is helaas door eigen schuld aan die lijn bedankt. Zo ziet gij dus dat al die jongens, die ik op de Oostenburg gekweekt heb, vooruit zijn gekomen. Het geeft mij ook een weinig voldoening. Het volgend jaar hoop ik Henni weer terug te hebben, één proefreis is voor hem denkelijk genoeg geweest. Van de kleine Wieland is niets te maken. Ondeugender kind bestaat er zeker niet. Vloeken, schelden, schimpfen, zoals ik nog nooit van een matroos gehoord heb. Verzet tegen de onderofficieren, kok en timmerman, vechten zo nodig met *confinagels*, zodat ik dikwijs tussen beide moet komen en hem dan ook soms een kastijding door mij of de stuurman moet geven.

Mij werd door de patroon geweigerd hem op verzoek van zijn ouders te ontslaan en zonder onkosten voor de rederij. O, hoe gaarne wenste ik zulks, de gehele dag heeft men moeite door die knaap. Hij wil zijn studie voortzetten. Dit zal echter lang duren, hij heeft nog zeer weinig geleerd en is van de scholen steeds afgejaagd, o wat beklaag ik die ouders. Zie hier zijn hoofddeugden: zeer lui, doorgaans brutaal, onverschillig, in hoge mate oproerig, ongenegen bevelen uit te voeren, enz. enz. het is niet eens op te noemen. Als gij hem hedenmorgen gehoord had, had gij zeker moeten zeggen dat is geen kind van binnen, dat is de duivel.

De mij bekende broers in Java zijn echter van een goed merk. Ik heb dikwijs getracht met goede woorden ons kereltje tot andere verdienste te brengen en het duurt dan gewoonlijk 5 minuten. Onze Vos zegt zo veel jongens zijn er uit de volksklasse die graag naar zee willen, deze zou men als zij ondeugend waren wegzendende, maar een jongen als deze die aan boord gezonden wordt waar de ouders geen baas meer over hem zijn, wordt je aan boord gezonden om aan boord leiding te bekomen en hier kan men hem niet ontslaan. In één woord niet voor verbetering vatbaar, het is treurig maar het is waar,

Van Schneijder ontving ik hier ook weer enig schrijven, meest zeelui nieuwjes. Het is toch een beste kerel.

Weer genoeg en hoop ik dat gjij weer verzoend bent met je zwaartillende echtgenoot. Schrijf steeds veel en laat van je horen en van onze jongens eveneens. Leidt ze op tot lieve goede mensen, doe je best ervoor lief. Groet moeder en Lina en andere, zoen onze jongens voor mij en geloof mij dat ik trouw ben en blijf.. In gedachten geomhelsd door je innig liefhebbende man

H.J. Bron

Van de tentoonstelling in Amsterdam hoor ik in je brief voor het eerst en helaas weinig. Ook de liefde tussen Hendrik en Lina Kramer

[....een half kantje P.S. dwars geschreven is niet te lezen...]

a 1/2 page. ~~CANT READ IT~~ 112/117

Durban of liever Rede Natal, 2 juli 1895

Waarde vriend Schneijder,

Bij aankomst hier ontving ik je brief van 23 Mei welk schrijven mij weer aangenaam verraste. Ik verneem er tenminste weer iets uit aangaande onze zeevaart en je was zo goed ook over enige zeevaarders die aan land zijn of zeevaders te schrijven. Het gaat bij de meeste toch ook en misschien nog erger dan ons, tobben, tobben slaan. Tobben is wel de last van het leven, doch ook het geluk ervan, voor hem die het hoofd er opgeheven onder houden kan. Hé, wat dichterlijk!

Typ ut

Nu dat valt zo somtijds eens voor. Voor aleer ik nu over mijzelf of de duur van de reis begin, zal ik eerst eens iets mede delen omtrent de claims van het vorig jaar van Soerabaja en zeg erbij, het blijft natuurlijk onder ons. Hoor eens, het zou reine onzin zijn in zaken over het geheel in deze zaak voor namelijk de geringste onwaarheid te vertellen, maar wat het onder ons aangaat, dat is bij mij reeds lang uit mijn woordenboek. Hier in dit geval komt volstrekt geen vertrouwen te pas. Was dit zo, zo zou dat gjij misschien de enige zijn die ik vertrouwde, verkoos ik dit niet, dan zweeg ik liever.

Maar hier is volstrekt geen tekort geweest en het lag alleen aan de firma Heineken, tenminste zoals ik geloof. Luister. Het Semarangse ijzer lag over de tussendekse balken uit gevloerd en was behoorlijk uitgelost. Het Soerabajase ijzer lag in het onderruim en was in de partij gescheiden door bamboe der vorige rijstlading, door einden touw, zakken hout enz. want je weet dat de merken doorgaans op de reis gedeeltelijk van diversen zijn. Daarom had ik met een stuurman voor de eerste reis en reeds in Amsterdam, voor gezorgd dat zulks geschiedde.

De partijen ijzer waren als volgt:

I	Brandon	962	bossen	merk twee groene strepen
II	Schnitzler	2010	Colli's bossen en staven, een witte streep	
III	Heineken	349	bossen	merk een witte streep
IV	van Vliet	863	staven en bossen, merk blauwe strepen	

Ik geef deze cijfers zo accuraat als ik ze uit mijn hoofd weet, zonder de boel na te zoeken en weet dus niet of er soms één meer of minder is. Nu zijn partijen I en IV compleet gelost. Wij of ik liever, konden het schip niet laten wachten totdat de prauwen gelost waren, maar de stuurman, 2e stuurman en ook de derde hebben geen partij gelost of het kwam precies met getal overeen. Maar Heineken is nooit veel met de scheepvaart bezig geweest en heeft een bovenklerk, je weet zo'n lang benig, lang vingeringe knaap van omstreeks 18 jaar, die misschien nooit een schip gelost heeft en zich bedonderen laat. De firma Schnitzel is te wel bekend vanwege zijn claims. Wanneer gjij nu let op zijn merk bossen en staven, zo merkt gjij terstond dat het moeilijk te zeggen is hoeveel

bossen en hoeveel staven. Er is volgens Amsterdam alleen nota gehouden met het getal en het cognossement vermeldt ook niet anders dan het aantal colli's.

Laat ik hier nu bij voegen dat er partij voor partij compleet door de stuurman gelost is, maar in de prauwen door elkaar is meegegeven. Het aantal bossen voor Heineken werd ook compleet gelost, maar dit was van hetzelfde merk als Schnitzler. Daar de agenten volgens cognossement niet kunnen zien hoeveel bossen of staven Schnitzler moest ontvangen is aan deze heer gevraagd en heeft deze een lijst getoond hoeveel hij van elke partij ontvangen moet. Of dit waar is ????

Heineken heeft hem zoveel mogelijk het gevraagde gegeven en bleef nu zelf in plaats met zijn getal bossen 349 met ongeveer dat getal staven en enige bossen zitten. Van de staven en staafjes werden vervolgens bossen en bosjes gemaakt en ziedaar het tekort.

Het geheel is dit, ze hebben de opgaaf van Schnitzler te goeder trouw geloofd, hun eigen bossen aan Schnitzler afgegeven en komen nu zelf tekort. Schnitzler moest bossen en staven ontvangen, Heineken alleen bossen. Hadden zij nu hun aantal bossen afgezonderd, dan had Schnitzler even goed zijn getal bossen en staven gekregen. Gij merkt dus wel, waar het bedrog schuilt, namelijk bij de welbekende firma S.

Het schip was vertrokken en het was dus gemakkelijk de kosten op rekening te zetten. Mijn reis naar Soerabaja is dan ook voor niets geweest. Het geeft zonder veel kosten te maken zo weinig daar tegen te vechten. Maar ik heb het je hier zo duidelijk mogelijk geschreven, misschien kunt gij het de heer Huijgens beter duidelijk maken, bovendien is mijn 2^e stuurman in Holland en deze weet evengoed als ik hoe de partijen gelost zijn.

Maar kom als ik nu voort ga, mag ik wel weer papier gaan zoeken en een even lange brief als vroeger samen flansen, want anders hoort gij niets van mijzelf gewaar.

Mijn vorige reis van hier naar Java is lang geweest, zeer lang. Het was of vier inches te laag over de éne boeg of vier inches te laag over de andere. Steeds oostelijke en rondgaande winden en buiten Straat Soenda, waarin begin Maart nog op westenwinden gerekend wordt, was niets, meest stil en lichte, oostelijke haaltjes met Sumatrabuinen. Kruisen met de Oostenburg in ballast geeft niets. Teruggaande van Semarang naar hier vertrok ik vandaar 3 Mei en was 16 Mei pas buiten Straat Soenda. Het loopt mij dus tegenwoordig bijzonder mee. *op tegen*

De reis was weer zeer lang. Het schip lag een half voet te diep, was voortdurend onder water en er kon natuurlijk aan zeilen niets gedaan worden. Daarbij had ik zulk mooi zeildoek, hetgeen met een flinke bui regen uit elkaar valt, zodat er nooit een zeil is geborgen of het moest op de ra eerst gerepareerd worden voor het weer bij te zetten was.

Gij zegt misschien met sleepens nog te diep, hoe kan dat? Wij hadden 38203 stuks in. Elke sleepen weegt door elkaar 45 kilo, hetgeen in de westmoesson door de regen niet verminderd is, het be-loopt dus over 1700 ton, daarbij een 20 ton ballast voor stijfste (de vorige reis was hij te rank) en je vat het dus wel, vanwaar de diepgang. Hier komende is het dootlijf, de baai is half verzand en de Oostenburg moet op de rede lossen. Drie honderd ton sleepens moeten dus gelost worden en dan lig ik nog bijna 17% voet. Het lossen op de rede kostte vroeger 9/, maar heb ik voor mij reeds een ander akkoord afgesloten van 4/8 per ton, een ton tegen 22 ½ sleepen gerekend.

Was ik een dag vroeger gekomen, dan had ik de baai nog over kunnen komen. Nu liggen wij op de rede of liever in de Oceaan ten anker. Je begrijpt dus best dat ik niet anders dan noodzakelijk van boord ga, inklaren enz. Men kan niet eens weer aan boord komen, eigen boten mogen niet gebruikt worden en de sleepboten komen ongaarne langs zijde en moeten voor je aan boord te zetten, door de nodige fooien geholpen worden. De haven is zeer goed maar de rede deugt niet. Het zeeveren is tegenwoordig zeer benijdenswaard.

Ik wil niet eens beginnen over het weinige volk, nog over hun hoedanigheid. Je weet het reeds, dus schwam darüber. Mocht je echter een betrekking worden aangeboden voor een paar mille, waar je geen lust in hebt, schrijf het mij, misschien zou ik hier wel lust in hebben, maar ik hoor het reeds, het hooi wordt duur en de melkkoetjes worden droog.

Mijn vrouw schreef mij dat je haar een bezoek had gebracht. Het is mij zeer aangenaam, ik wou dat ik het ook kon doen. Zij klaagt reeds meer dan genoeg dat wij zolang weg blijven. Het is echter een mooi ding, dat ze mij niet hoort moppen. Maar ik hoop nu toch van Java naar Europa te gaan. Maar wees zo goed mij op Java te schrijven, Schneijder, als gij uit telegram weet, dat wij van hier weg zijn, is er nog tijd genoeg. Nu vriend, vergeet niet als gij op Vreeland komt, mijn groeten aan mr. Bos en echtgenoot te doen. Wees met dit schrijven voor eerst weer tevreden en geloof mij, steeds je vriend.

H.J. Bron Mzn

118/119

Durban, 3 Juli 1895

Lieve vrouw en kinderen,

Juist had ik mijn brief weggezonden, toen ik die van huis ontving. Ik moet dus nog maar enige regels schrijven. Wij liggen nog steeds op de rede en hebben een gedeelte der lading gelost en wacht ik totdat het water op de baai hoog genoeg wordt. Wij zullen hier wel enige dagen langer moeten vertoeven dan de vorige reis, want het loopt mij zowat alles tegen tegenwoordig. Zeer lange reizen, ondiep water, veel geld besteden voor lossen en onkosten maken, waar later weer over gemopperd kan worden door de patroon. Maar er is niets aan te doen.

Ik weet nog niet waar ik van hier naar toe moet zeilen, denkelijk Java, wanneer er geen verandering komt tenminste. Ik hoor dat de suikervrachten een beetje hoger worden, misschien wordt er dus een behoorlijke reis gemaakt. In elk geval geloof ik dat deze twee reisjes geen schade aanbrengen. Deze beide reizen leveren f 83 mille op en ben ik nu zo veel eerder op Java als de andere schepen.

Nu verlang ik toch ook een reis naar huis, altijd zo gescheiden te zijn, jezelf en de jongens zullen bang voor mij zijn als ik terug kom. Ik was bijna afgunstig op Munneke, dat die reeds bij je geweest is. Gelukkig dat hij weer zover hersteld is, het verwondert mij dat er hier geen brief van hem is voor mij of de stuurman. Wij zullen nu maar hopen dat ik van Java naar Holland kom, nietwaar? Vertel mij nu eens is Lina tegenwoordig al op de normaal school of komt er weer niets van? Wordt zij een lief meisje of zijn er de wilde haren nog niet uit? Ik hoop dat moeder en ook haar ouders maar veel plezier van haar mogen hebben.

En ons tweetal zal ook wel zorgen dat moeder tevreden is, nietwaar jongens? Flink leren, niet ondeugend zijn en lief tegen elkaar en voor moe wezen hoor. Je weet, anders is pa niet tevreden. Nu lieve vrouw eindig ik na jullie allen in gedachten geomhelsd te hebben. Groet moeder en Lina en wees zelf innig gekust door je liefhebbende man.

H.J. Bron Mzn

Durban, 13 Juli 1895

Lieve beste vrouw en kinderen,

Laat ik eerst beginnen je te vertellen dat ik goed gezond ben en ook redelijk goed tevreden en wanneer dit niet het geval is, heeft mijn vrouwtje er dikwijs de schuld van. Waarom wilt gij nu nooit naar mij luisteren om te schrijven. Ik schrijf je zo dikwijs dat gij maar gereeld door kunt schrijven, totdat gij door telegram weet dat wij vertrokken zijn. Deze dagen ontving ik je brief van 14 juni, toen schreef gij reeds - en het schip was nog niet binnen - dat dat je laatste brief naar Natal was. De brieven lopen maar 20 dagen naar Durban en nu ontvang ik de laatste 14 dagen, dat ik hier ben, totaal geen bericht. En nu gelooft gij Munneke, dat de brieven 2 maanden werk hebben om na te zenden. Ge begrijpt toch dunkt mij nu wel dat ik bij vertrek van hier opgeef, dat de brieven die voor mij nog komen, terug gezonden moeten worden naar Hilversum. Nu wil Munneke naar Anjer schrijven en maakt je zulks zeker ook nog wijs, terwijl ik zover ik thans weet op Anjer niets te maken heb. Ziezo nu zal ik met mopperen maar eindigen, ik geloof dat ~~het toch niet~~ helpt, tenminste deze keer niet.

Met het lossen gaat het lang niet zo voordelig als de vorige reis, korte dagen, dikwijs gebrek aan wagens, gedurig oponthoud, alles werkt samen. Straks als het dag wordt, moet ik het schip weer rond zwaaien en zo al meer. Ik zeg als het dag wordt, hiermede bedoel ik dat het thans 5 uur in de morgen is en er nog geen sterveling op dek te vinden is. Tegen het laatst der volgende week denk ik hier gereed te komen en te vertrekken. De kleine Wielandt heb ik hier op zijn verzoek moeten ontslaan en is deze reeds op een stoomboot naar Londen. Gelukkig dat hij zo spoedig geslaagd is, want niettegenstaande het zulk een deugniet is, gevoel ik toch medelijden voor zijn ouders en waar zou de knaap hier heen moeten, wanneer de paar centen die hij ontving, verteerd zijn? Hij was hier die dagen in plaats van in het zeemanshuis in een ander huis gelogeerd, dat ik liever niet wil noemen en dat natuurlijk wel voor zijn paar gulden zal gezorgd hebben.

Het is te hopen dat mijn vrouwtje zorgt dat onze jongens een betere leiding krijgen. Ik zit echter op het ogenblik met 10 man aan boord en weet nog niet vanwaar volk te krijgen. Als het zo doorgaat heb ik, als ik van Java vertrek geen mens meer over. Van Catrien heb ik hier geen bericht ontvangen. Nu wanneer zij zich zo van je gaat afzonderen, zoals je schrijft, dan is het maar beter haar te laten lopen. Van Jacob heb ik geen bericht ontvangen, maar die lui hebben in Mei en Juni ook veel te veel drukte en veel vermoeiende dagen. De beide onderwijzers laten nooit iets van zich horen. Ik geloof zeker dat het schrijven op school bij hen ook niet onderwezen wordt. Gij schrijft dat Hennie Schoo naar Portland moet met rijst. Dit is toch zeker Portland (Oregon), Joh? Het is toch zeker Portland (Main) aan de oostkust van Amerika bij New York of het zal Portland in Engeland moeten zijn? Aangenaam zou het mij zijn wanneer het mogelijk is dat hij Scheulderman dan opzoekt, dit zijn zeer goede lui en zij zullen hem zeker goed ontvangen.

Gij schrijft mij Joh lief, dat gij mij een lijst van de geldzaken wilde in sluiten, maar ik heb dit in je brief niet gevonden, ook vond ik volstrekt niet het minste schrijven van mijn jongens, hoe is het vergeten ze hun vader? Ja dat wordt zo als men zo lang van huis blijft. Dat moogt gij echter niet doen Hendrik, je moet mij gedurig schrijven, zodat ik kan merken dat gij ook wat leert. En Marten ook. Weet gij ook Joh lief, hoe die ogen-geschiedenis van Munneke met de patroon is afgelopen? Wees zo goed mij zulks dan omgaande naar Java te schrijven. Je weet hoe weinig mijnheer Huijgens steeds schrijft. Nu Joh, daar roeft de loods, het schip moet verhaald worden en later heb ik geen tijd meer. Ontvang voor allen mijn beste groeten, zoen onze jongens en wees zelf innig in gedachten geomhelsd door je innig liefhebbende man

H.J. Bron Mzn.

Als gij niet wilt, dat ik weer zal knorren over het weinig schrijven, volg dan mijn raad en schrijft iedere week. Nogmaals allen gekust en gij zelf in het bijzonder door je liefhebbende Bron.

Durban, 16 Juli 1895

Waarde vriend Hille,

Ik heb je beloofd een brief voor je hier achter te laten en zal er nu maar een begin mee maken. Wat ben je lang op Java geweest vriend. Ik vernam hier deze dagen dat gij eerst de 3^e Juli van Java ziet vertrokken en hoewel ik je elke dag hier verwachtte, begreep ik toen dat gij niet hier kon zijn voor mijn vertrek. Mijn reis is niet veel bijzonders geweest en ik hoop dat gij een betere gelegenheid hebt gehad dan ik. Tobben in de Javazee, tobben in Straat Soenda, tobben buiten Straat Soenda en slechte gelegenheid voor het overige gedeelte en zie, daardoor kreeg de Oostenburg een 44 dagen reis, juist zo lang als ik de vorige reis had van Balie in de westmoesson. Hier loopt het met de korte dagen ook niet mee en wordt er per dag maar ruim de helft gelost als de vorige reis, toen ik geregeld 4000 sleepens per dag loste.

Toen ik hier arriveerde was het water op de baai veel te laag en raadde de captain de port mij aan tot 17 voet te lossen en dan te wachten en kwam ik na enige dagen met een zeer hoog tij met 17½ voet binnen. Enige dagen later was er meer dan 20 voet water op de baai, maar nu is er weer zeer weinig. Gij ziet hieruit dat het erg ongelijk is. Het lossen op de rede is zeer duur en daar gij mogelijk ook te diep gaat, wil ik je voorlopig daarvan kennis geven. Ik betaalde 4/6 per ton, de ton tegen 22½ sleepen gerekend. Voor lossen op de rede betaalt gij eens zoveel als in de haven en de stoomboot, die je soms nodig hebt om je aan boord te zetten, verlangt £ 1.10.- voor de moeite. De heer Balwé, consul en chef der firma de Waal zal u echter met alles wel voort helpen of zijn bediende Steinbank. Als leveranciers had ik hier beide reizen Wilson en voor slager May en ben ik over beide zeer tevreden geweest.

Dit is om je met één en ander op de hoogte te stellen, maar als gij bij Wilson gaat, zal die kleine vriendelijk Struckman je wel helpen. Overigens vriend, weet ik geen bijzonderheden, indien gij lust hebt om mij ook eens te schrijven, dan is mijn adres natuurlijk licht te vinden. In denk van hier naar Java te gaan, maar moet nog voor instructies seinen. Nu vriend, leef gelukkig en ontvang een handdruk van je vriend

H.J. Bron Mzn

Natal, 17 Juli 1895

Waarde zus Catrien,

Aangenaam was het mij voor een paar dagen je brief te ontvangen en was je schrijven mij zeer lief. Johanna had mij één en ander geschreven Catrien, maar zij schrijft of schreef mij toen zeer weinig over je angelegenheden en schreef slechts Catrien zal je dit zelf wel schrijven. En als gij zegt Johanna zal je wel beter ingelicht hebben, dan weet ik nog even veel. Maar uit je schrijven begrijp ik toch dat gij de huizen hebt aangehouwen. Ik begrijp zeer goed dat ge niet graag terstond van de huizen af wilde zijn, maar dunkt mij toch dat het beter en makkelijker is, wanneer gij die beslommering niet op de hals had gehaald. Ik geloof zeer gaarne dat gij door ondervinding de laatste 2 jaar meer dan genoeg kennis hebt om de huizen te bestieren, maar wanneer er zich met huurders onaangenaamheden voordoen, zal het voor u alleen toch moeilijk zijn, nietwaar?

Ik weet Catrien, tenminste Joh rept hierover, dat de Groninger familie, die u dan werkelijk ook maar weinig kennen of gezien hebben, u misschien weinig raad of hulp kunnen of willen geven, maar waar en wanneer ik kan, raad ik u in die voege als of het voor mij zelf gedaan werd. Ik hoop dan ook dat ik nu eindelijk naar Europa of Nederland terug ga. Schrijven kan ik niet alles wat ik zeer gaarne zou aanraden.

Van hier denk ik naar Java te gaan en hoop vandaar naar Europa te gaan. Joh schreef mij dat Lina haar engagement was verbroken, jammer van de goede brave Henderik. Troost haar voor mij met het verlies. Binnen enige dagen denk ik reeds weder van hier te vertrekken naar Java. Nu heb ik hier mijn portret laten maken en als gij dan een bezoek bij Joh brengt kunt gij u overtuigen hoe grijs mijn haren reeds zijn geworden.

Ik heb in deze laatste dagen teveel drukte om veel te schrijven, wees dus met dit weinige tevreden. De groeten vooral aan tante Kramer en familieleden en een handdruk van je broer

H.

=====

128/129

Durban, Port Natal, 18 Juli 1895

Waarde broer Geuko, zus en kinderen,

Ik heb je brief hier in Natal ontvangen en was blij je aller gezondheid te vernemen. Met mij gaat het ook nog zeer goed, ofschoon ik over het geheel dikwijs aan zwakte der maag en darmkanaal lijdende ben en met voeding steeds voorzichtig moet zijn.

Ik zal over de erflating van Luppo maar niet meer beginnen. Op mijn vragen per brief aan Catrien heb ik antwoord ontvangen, dat zij de huizen heeft aangehouden door nog 13 mille hypotheek op 2 huizen te nemen, waarbij zij zelf 2 mille heeft gedaan om compleet te zijn. Het is echter moeilijk door een leek als ik op dat gebied ben, te beoordelen hoeveel de huizen thans waard zijn. Ik weet dus niet hoeveel bezitting zij hierover nog heeft of liever hoeveel het hare op de huizen bedraagt en weet ik ook weinig hoe het met de overige bezittingen gesteld is.

Ik hoop er echter eens nog met u over te spreken, want ik wens toch werkelijk nog dikwijs jullie allen nog eens terug te zien. Maar in Holland zijnde ontbreekt mij de tijd om allen te bezoeken en om één te bezoeken zou onenigheid bij de anderen verwekken. Jacob begrijpt bovendien zeker wel dat ik de korte tijd, dat ik binnen ben, liefst bij vrouw en kroost doorbreng.

Van hier vertrekken wij weer naar Java om dan denkelijk vandaar naar Europa te gaan. Nu het wordt dan ook bijna twee jaar, dat is toch werkelijk lang genoeg. De moeite der leiding en opvoeding der jongens, komt geheel voor Johanna. Het is te wensen dat zij zulks goed volbrengt. Het zeemansleven begint op zo manier van altijd buiten te zijn, vervelend te worden.

Nu broer, weet ik geen bijzonders meer, mijn adres is Firma Daendels, Batavia, dus je weet waar gij mij kunt schrijven. Zijt allen van mij gegroet en geloof mij, je broer

H.J. Bron Mzn

=====

130/131

Durban, 20 Juli 1895

Dierbare vrouw en kinderen,

Bijna ben ik gereed om te vertrekken en denk ik over twee of drie dagen van hier te gaan. Mijn gezondheid laat niets te wensen over en je zult zeker als gij de portretten ziet, die ik hier heb afgezonden, zeggen, wat ziet mijn man er goed uit. Is dit niet wat veel eigendunk? Ik geloof ja, maar de man die deze foto heeft gemaakt, heeft mij zeker een half dozijn jaren jonger geschat en de portretten zo goed en zo jong mogelijk gemaakt. Ik hoop echter lief vrouwtje dat gij met nu weer enigszins tevreden zult zijn. Gij zegt zeker, mijn oude man ziet er nog goed uit. De beide andere foto's zijn nog van de vorige reis en ook niet goedgenomen, dus ook niet door mij betaald. Ik zend ze je maar voor de aardigheid.

Niet tegenstaande het vele werk, de drukte, die ik hier de laatste dagen heb, kan ik maar zelden goed doorwerken. Het zijn hier maar halve dagen en de lui aan land zijn maar half in orde, evenals in *Queens* toen wij daar in de kermisweek waren. Het is hier de maand der feesten. Er is circus, er wordt komedie gespeeld, theater en er is een tentoonstelling, bovendien een draaimolen en hardrijden. Het circus speelt hier wel meer en ik moet zeggen, het speelt zeer goed. De komedie is redelijk goed, een tezamen geraapte troep, waarbij ik mij een zekere avond, alles voor een paar pence vermaakt heb. De draaimolen, die nog nieuw is, is de moeite niet waard om te zien en de races kunnen best gespeeld worden, geloof ik, zonder mij. Het kan mij niet schelen wie er wint. De Natalen zijn echter half verrukt en het werk wordt dagelijks minder en de zweep of goede woorden helpen niet. Duizenden vreemdelingen door kruisen de stad en een aantal typen komen dan dikwijls voorbij de Oostenburg, die weer flink is opgeknapt en zeggen ons, ze wilden zo graag het grote Hollandse schip zien, mag de kapitein ons toestemming geven. Dikwijls word ik dan ook gevraagd deze of gene in het hotel te begroeten, waar natuurlijk niets van komt. Het is echter goed te zien, dat al die Transvalen geen boeren zijn, ofschoon de boeren in Transvaal wonen. Ik heb aan verschillenden ons adres te Hilversum opgegeven en zal daardoor mogelijk nog Kaapse postzegels bekomen, hetgeen men mij beloofde. Ik heb weer een prachtige hoeveelheid gekregen en sluit hier enige in. Mijn verzameling is nu ongeveer 500 en wat meer zegt, hier bij zijn zeer mooie. Het met een halfpenny gestempelde vrouwtje, hetgeen gij hierin aantreft, wordt hier vanwege een misdruk tegen 2 shilling verkocht.

Zou ik nu nog lang van vrouw en kind weg moeten zijn, ik hoop toch van niet. Ik verlang dus naar je Joh lief en naar onze jongens. Hoe of het met mijn geldzaken staat kan ik nog steeds niet begrijpen, maar hoop Maandag nogmaals enige regels te schrijven. Nu mijn beste, zoen onze beide lieve knapen en laat hen zelf nog eens aan hun vader schrijven, groet moeder en Lina, benevens andere familieleden. Van Catrien ontving ik gisteren een klein briefje met niet veel bijzonders. Ik antwoordde haar gelijk met deze brief en schreef ook naar Finsterwolde, dus je ziet mijn pen heeft ook meer bezig moeten zijn.

Nu lieve beste Johanna, innig geomhelsd door je steeds innig liefhebbende man

H.J.Bron

misschien heb ik morgen nog even tijd voor de mail sluiting.

Veel vriendschap ontvang ik hier van enige Nederlanders, die hier wonen, voornamelijk van de consul, de heer Balwé en zijn vrouw, een Duitse dame. Ook van de heer Verruijs en zijn vrouw. Verruijs nam tijdelijk het consulaat waar, toen de consul naar Delegoa was voor de festiviteiten van het nieuwe spoor. Het gaat hier bijna precies als in Portland, men wil mijn tijd liefst altijd in beslag nemen. Ik denk echter dinsdag van hier te vertrekken en wacht slechts op de ballast en enkele andere noodwendigheden om in orde te maken. De dagen zijn wel zeer kort, maar het weer is hier elke dag uitstekend mooi en heerlijk van warmte.

Ik gaf de heer Verruijs mijn portret en adres en gij zult zeker door hem vele postzegels ontvangen, gedurig breng ik de avond bij hem door en redeneer over koetjes en hun jongen. Ook van iemand anders, een Deen, Struckman genaamd, zult gij mogelijk postzegels ontvangen, een man waarvan ik melding maakte. Ik ontving van den heer Verruijs een zeer mooie hond, een lief dier, die ik geloof bijna als een tweede Jack op te kunnen leiden. Het beest was op hun erf een beetje lastig voor de koffers en buren, maar is in enige dagen aan boord reeds zo gewend dat hij mij als ik aan boord kom, reeds blijde komt begroeten, een zeer lief beest en jong. Als hij goed wordt, zal ik hem niet verkopen.

Gisteren moest ik voor een kleinigheid, een klein vergrijp dat ik gedaan had, voor het Hoge gerechtshof verschijnen, maar kwam met een lichte boete van 6 gulden vrij. Het was een bespottelijk iets en de rechter, waar mede voor die tijd door mij en de consul gesproken werd, lachte erom, maar niettemin was ik straf schuldig en paste men de geringste straf die er bestaat op mij toe. Maar zo gaat het, wie zijn achterste brand, moet op de blaren zitten.

Nu lieve beste vrouw, gj zult wel weder tevreden met mij zijn. Zoen dus nogmaals mijn twee lieve jongens, zorg goed voor hen en voor eigen gezondheid en wees nogmaals innig geomhelsd door je liefhebbende

Bron

P.S.

Weet gj ook of er nog bijzondere oogmerken met de Oostenburg zijn of dat hij naar Europa moet komen. Er is weer een nieuwe knaap.

=====

132/133

Durban, Natal 24 Juli 1895

Lieve Joh, dierbare vrouw en kinderen,

Bijna gereed om te vertrekken zal ik toch nog enige regels schrijven, maar veel nieuws of bijzonders weet ik niet. Wanneer ik zoals in mijn vorige brief zoveel schrijf, dan weet ik een volgende keer niets. Want ik heb je reeds met de feesten en met mijn kennissen hier bekend gemaakt en is het niet nodig, dat ik hier met de vele drukte die ik heb, nu nogmaals over begin. Kreeg ik enig schrijven van huis, wist ik waarover te schrijven, maar alweer juist als vorige keer geen brieven voor Bron.

Gisteren ontving ik voor mijn volk een tiental brieven, maar geen één voor Bron. Het is nu dan 14 dagen ruim, dat ik geen brief van je had, Joh lief. O zo naar, zo ontevreden ben ik daar over. Maar maak het nu toch in het vervolg beter, wat heb ik hier altijd alleen te zijn en alles te moeten aanwenden om niet als een boeman de beer tegen het volk te verschijnen, want je weet als ik met iets ontevreden ben, anderen dit gewoonlijk ondervinden. Maak het dus in het vervolg beter, Joh lief.

Gisteren heb ik een telegram van Amsterdam ontvangen voor order naar Anjer te gaan en zeer waarschijnlijk is men bezig het schip voor Europa te bevrachten en dan zie wij elkaar hoop ik, gelukkig terug. Hebt gj reeds vroeger geweten dat wij Anjer voor order moeten, dat gj schreef naar Anjer te zullen schrijven?

Maar mijn beste lieve vrouw, laat ik je nu eerst berichten dat ik volkomen gezond ben. Mijn volk heb ik weer compleet, maar nu wil de laatste morgen de timmerman weg, een zoon der *pikster* Meijer. Nu heb ik daar dus weer soesa mee. Chris Schone heb ik nu in de kajuit als hofmeester, want tussen de matrozen in is hij een nummer 1 om uit te gaan. Het is jammer dat hij niet meer handvast is, maar zeg dit niet aan zijn familie, laat hem maar eerst een paar jaar uitvaren. Het zal wel terechtkomen.

Een geheel vreemde dooreen lopende bemanning, het zal wel goed worden. Vrolijk is het op zee te varen, zegt immers het liedje. Als gj dit nu alles gelezen hebt, zult gj wel weer zeggen, wat is hij weer ontevreden, hetgeen toch niet het geval is. Ik ben zelfs zeer tevreden en blij dat ik mijn lief vrouwtje weder wat kan toe zenden. Wat er overigens nog aan boord is, heb ik nog niet nauwkeurig opgemaakt, mogelijk vul ik hier nog bij. Ik heb veel kleren verkocht, maar veel van mijn eigen rommel. Schrijf Tubergen niet meer dan f 1200 voor kleren te verzekeren. Overigens heb ik geen nieuws. Zorgt zo goed gj kunt voor onze lieve jongens, leer en leid hen goed. Wees zelf na vele groeten aan moeder, innig geomhelsd door je liefhebbende man

H.J. Bron Mzn
is er nog tijd dan schrijf ik nog iets bij.

Nieuws weet ik eigenlijk niet meer mijn beste. Hedenavond denk ik te vertrekken, ingesloten vindt gj een zichtwissel op de Natal Bank te Londen. Men zal je hiermede wel willen en kunnen helpen,

zo niet dan kunt gij hem ook laten liggen. Zorg gij nu zo goed als het mogelijk is voor onze twee knapen, zoen ze voor mij en wees zelf innig geomhelsd in gedachten door je liefhebbende man.

Bron

Mijn volk had ik weer compleet, een te samen geraapt zooitje en nu gaat op het laatste ogenblik de timmerman weer de boel in de war jagen, wilde ontslagen worden en is reeds ontslagen. Zulk soort lui zijn in Amsterdam bedelend voor werk en als ze werk hebben, verveelt het hun iets uit te voeren. Nogmaals gegroet en gekust van je Bron

=====

134/158

In de Indische Oceaan.

Het was koud, bar koud en guur op 45° zuiderbreedte, de wind hulde en gierde en de vreselijke hagelbuien afwisselend met sneeuwbuien zweepten de zee hoog op, zeer hoog, zodat dikwijs de wilde brekers over de verschansing sloegen en neerstorten of alles van dek zou worden weggescheurd. Het was 6 glazen, dat wil zeggen 7 uur 's avonds toen de reeds bejaarde stuurman de Best op het dek kwam om later de wacht over te nemen, maar op het commando der kapitein terstond begreep wat er te doen was en dadelijk zijn handen leende om de 2^e stuurman te helpen, die samen met de wacht, druk bezig was. "Klaar bij je hanze allen" was het eerste, en vervolgens toen de bui iets minder hevig was: "haal de voor ra's nog wat aan". Nadat de ra's gebrast waren, de schoten iets meer waren aangehaald en alles zover in orde was, kwam de stuurman op het achterdek of campagnedeck bij de kapitein.

Goedenavond, kapitein. Goedenavond stuurman. Is dat al kapitein of heeft u nog iets. Nee stuurman, we zullen het zomaar eerst laten blijven, maar laat hier achter iemand komen met een bezem om de hagel wat weg te vegen en vervolgens op het grootdek ook. Het is niet mogelijk om op je beenen te staan met die duivelse hagel. Dit werd terstond uitgevoerd. Wel stuurman, dat zijn buien van belang. Ja kapitein, maar het is ook geen wonder na een uitschot als hedenmiddag. Het is vooruit te zien, maar de barometer rijst geloof ik alweer.

STORMY

(Voor diegenen, die zulks niet weten dient het volgende. Wanneer op noorderbreedte de wind zuidwest is met hevige regen en dit toeneemt tot stormweer, gaat de wind gewoonlijk tenminste, plotseling van zuidwest tot noordwest en wanneer er geen buien komen met stormvlagen, dan blijft het dikwijs door stormen. Op zuiderbreedte is de wind en regen eerst noordwest en gaat de wind dan plotseling naar zuidwest met buien die zeer hevig zijn of stormen van west, hetgeen voortdurend zuidelijker wordt. De vreselijke zeeën zijn niet te beschrijven. Gewoonlijk is het dan een volgende dag stil en begint het daarna, hetzij de wind terug gaat of rond gaat d.w.z. terug naar noordwest of door het oosten rond naar noord of noordwest, opnieuw te waaien, te regenen en daarna storm als voorheen).

Een beetje stuurman. Het zal wel eerst af moeten waaien. Maar wat is het kerel, je bent doornat, het water loopt immers overal uit je kleren. Hebben jullie die zee gehad? Ja kapitein. En allen behouden, geen mens een ongeluk gehad of zoets? Nee kapitein. Ik raakte te loefwaarts onder de voeten, maar hield mij vast aan de fokkebras en bij de leybrassen waren allen tot de hals in het water. Carel dreef over de verschansing, maar hij is nog al flink en hield zich goed aan de brassen vast. Ik dacht dat je al gereed was met het brassen, toen die zee overleop, stuurman. Nee kapitein, nog niet, u weet wel, er zijn maar een paar flinke kerels bij en die moeten voornamelijk met zulk weer voor de anderen werken. De meeste matrozen zijn tegenwoordig stoombootgasten en deze kruipen met slecht weer uit de voeten in de verbeelding zijnde, zolang de schroef maar draait, gaat alles goed. Maar wilt u ook nog zeil minderen, kapitein, waait het niet te hard? Nee stuurman, er staat geen zeil teveel op. Hoe meer hij steun heeft, hoe meer hij voort loopt, hoe gemakkelijker met de zee. Het tuig is goed en het schip is goed, dus het doek blijft staan, tenminste als het niet breekt.

Nee breken zal het niet, maar dan wanneer het gebeurt, verliezen wij veel meer voortgang kapitein, maar ik geloof ook, het zal wel goed gaan, maar met vier man op wacht, een zieke in de kooi, één aan het roer en één op de uitkijk van de zeven, voert de wacht met zulk weer ook weinig uit. Je hebt gelijk stuurman, maar toch de zeilen moeten erop blijven. Maar ga nu eerst droge kleren aantrekken, stuurman, je kunt zo toch niet blijven staan tot 12 uur. Nee kapitein, ik zal mij verdronken, maar dit is het laatste droge dat ik bezit. Wel stuurman, dan is er altijd nog meer. Je weet, er hangen nog een paar jakken van mij en er zijn ook nog kleren genoeg, heb je meer nodig, zeg het dan, je bent al te bejaard om zo lang doorweekt van zee water rond te lopen. Maar de anderen zijn ook doornat. Nu goed, voor hen zijn ook nog kleren, wanneer het nodig is, maar jij hebt de hele middag en voormiddag al door het water gebaggerd, dus ga je verdronken, maar pas op voor de zee.

Z Kijk die wacht, denk om je roer, hou vast. Met verbazende kracht kwam er een zee van bijzondere hoogte aanbrullen, sloeg tegen de verschansing op en stortte voor de helft op het dek neer. Verduveld, wat een kwade, stuurman kijk eens of er geen mensen in zijn geweest, laat de mensen de luiken nazien en zeg ze op te letten voor de zee. De stuurman kwam kort daarna weer terug. Alles was volgens zijn verklaring in orde, enige kleinigheden buiten beschouwing gelaten en de wacht werd ten acht uur gewisseld. De wacht hebbende matrozen werden bevolen op het achterdek te blijven en uur voor uur of wanneer er veel water op het dek was geweest na te zien of de luiken enz. in orde waren. De uitkijk, dat wil zeggen de man die de uitkijk had, moest op zijn post blijven.. Voor de overige werd zoveel mogelijk gewaakt en gezorgd, dat deze op het achterdek droog konden zijn, de buien niet in rekening nemend.

Zo stuurman, nu ben je weer droog, je kon toch niet doornat blijven rond lopen? Het gaat mooi vooruit en morgen zal het weer wel weer iets beter zijn. Ik hoop zo, kapitein. Ja stuurman, je weet het liedje zegt "vrolijk is het op zee te varen". Ja kapitein, maar de kerel die dat deuntje gemaakt heeft, is een knopendraaier, een flikflooier geweest of hij dacht aan zeevaren met een schuitje op de Amstel, zodra als het begint te regenen, leggen ze zo'n ding aan een paaltje en lopen ze de herberg in. Ja dan geloof ik het graag, dan is het vrolijk op zee te varen, maar die met een diep met steenkool geladen schuit, dikwijls te diep geladen, een reis naar Java of rond Kaap Hoorn moet maken, hier 6 à 8 weken in kou, storm, half onder water door moet brengen (buiten het andere gedeelte der reis, want dat is afwisselend), hier waar je nooit wat anders treft dan stormen en hoge zee, die dan nog zingt "vrolijk is het op zee te varen", die moet half waanzinnig zijn of het is een beste zeeman, die zelfs de allerbeste overtreft en ik vaar toch al ongeveer 40 jaar, maar daar ben ik geen zeeman genoeg voor. De kapitein lachte en zei, maar stuurman, benijdenswaardig is ons vak ook niet. Als er een dief komt om mijn baantje te stelen, zal ik mij niet boos maken. Dat zal niemand doen kapitein, die kerels blijven aan de wal. Maar u zegt "benijdenswaardig". Is er wel iets ongelukkiger te bedenken dan het "eenvoudige zeeman zijn". Ik heb een paar jongens, maar ik hoop dat ze het nooit in hun hoofd krijgen om naar zee te gaan. Maar ik denk zulks niet, zij zien veel te goed dat hun oude vader, die reeds 20 jaar als stuurman nog maar steeds door kan zwarken om iets te verdienen. Om iets aan land te verdienen, men zegt een baantje te krijgen, ook daar is geen denken aan, wie wil zo'n oude vent hebben?

En wat is het einde, over een paar jaar wordt mij gezegd: "Ja stuurman, ik kan je niet meer meenemen, je weet het zelf, je wordt wel wat oud en er zijn jonge stuurlui genoeg te krijgen". Er is al zo weinig bemanning op een schip, dat men natuurlijk liever rappe kerels heeft, dan oude stumpers. Je hebt gelijk stuurman, het is of het wordt zo, maar is het aan land dan steeds leven als God in Frankrijk? Nee, dat niet, maar er is geen land- of marinebetrekking of er bestaat later pensioen. Maar een zeeman is zeker wel het ongelukkigste beest, dat er bestaat. Een hond, wanneer hij niet meer kan jagen, een kat als hij niet meer kan muizen, krijgt als hij in zijn tijd goed is geweest, genadebrood. Een oud paard gaat naar de vilder, een beest waar men veel meer nut van heeft gehad. Oude zeelui, waar zoveel nut in dienst van is getrokken, die hun leven gewaagd hebben om schatten voor anderen te verzamelen – u zult misschien zeggen kapitein, in hoofdzaak om zelf iets te verdienen en te leven – een oude zeeman of zeelieden moeten gebrek lijden, een enkel persoon misschien uitgezonderd, die dan een oude vlet bekomt en aan de Kalkmarkt in het Oosterdok staat

en vraagt: "varen mijnheer, wilt u varen?" en daar mee 10 centen te verdienen om iemand aan boord te zetten.

Brown En wat moet er dan van vrouw en kinderen worden? Gebrek, armoede, niets anders. Maar hoor eens stuurman, het is volstrekt de schuld niet van de patroon of de maatschappij, dat gij getrouwde zijt. Je hebt jezelf vroeger die weelde veroorloofd en dient er nu zelf ook voor te zorgen. Indien gij of ik of wie dan ook ongetrouwde waren gebleven, dan bestond er oud zijnde voor ons tenminste hoop in de P.H. [..*Prins Hendrik...*] stichting te worden opgenomen. Het is waar een zeeman behoeft niet getrouwde te zijn, maar het is niet goed voor de mens alleen te zijn en bovendien wenst iedereen toch wel een tehuis te hebben. Waar moet nu dit tehuis voor een bejaarde zeeman die ongetrouwde is, gezocht worden? In een zogenaamd zeemanslogement, in slaapsteeën of bij verdachte vrouwen, die al reeds zo vele jonge zeelui verleidden om hun op zee verdiente penningen op even slechte wijze meester te worden als de zo genoemde slaapsteehouders? Is dat dan een tehuis voor zeelui? Men ziet het echter dikwijls, geen ouders hebbende, geen tehuis kennende, wordt het jonge onervaren leven daar opgeofferd en slepen zij later dikwijls het venijn der wellust in allerhande kwalen met zich mee.

Brown

Is het dan, wanneer het mogelijk is niet veel beter een vrouw te hebben, een tehuis te hebben waar de vrouw geheel en alleen voor hem leeft en al het mogelijke doet om de korte tijd dat hij binnen is, om die dagen tenminste gelukkig te maken? Men ziet onder de gehuwde matrozen doorgaans de beste lui, deze leven het geregelst, zijn gehoorzaam en tevreden en blijven graag op die scheepen, waar ze het goed hebben. Deze komen in geen slaapstee en laten zich dus ook door slaapbazen de oren niet tuiten met alle mogelijke oproerige praatjes. Wij weten wel dat over het algemeen de meeste slaapbazen of runners vroeger matrozen waren, die weinig deugden.

Brown

Bovendien komen bovengenoemde matrozen gewoonlijk met een volle kist kleren aan boord, door moeder de vrouw is gedurende hun thuis zijn alles opgeknapt. Is het dus voor hen niet beter een oppassende vrouw te hebben, die hun een gelukkig thuis aanbied, zodat ze tenminste nog enige dagen van hun moeilijk leven gelukkig zijn?

Brown

Alles is waarheid stuurman, tenminste van de schoonste zijde beschouwd, maar juist is het mijn vraag, welke toekomst, welk vooruitzicht bestaat er voor hen, wanneer zij oud worden? Het is waar, er bestaan zeer veel colleges, bijna in iedere zeplaats een afzonderlijke, maar ik geloof niet dat een matroos lid kan worden en de onderofficieren of de stuurlui en kapiteins zijn als ze een lange tijd geen schip en dus geen huur hebben, niet eens in staat de contributie te betalen en wat moet dan een matroos, ook zelfs al ware hij lid van een college?

Brown

Suurman Ja kapitein, en wat wordt er dan nog uitbetaald, teveel om te sterven en te weinig om te leven! Alleen het Zeemanshoop lijkt nog vrij goed, maar toen ik lid wilde worden, was ik te oud, ik was ruim 40 jaar en voor die tijd was ik niet in staat jaarlijks genoeg geld over te houden, want dat be loopt daar nog al iets. Maar zou er dan niets voor de zeeman in het algemeen gedaan kunnen worden stuurman? Och, wat geeft het kapitein, er zijn thans immers bijna geen zeelui meer, nee dan hadden onze ouwe zeelui er werk van gemaakt moeten hebben, dan was het nu voor allen beter geweest. Die zullen er ook wel geen kans toe hebben gezien, evenmin als wij thans. Dus stuurman, je hebt er zelf wel eens aan gedacht? Ja kapitein, maar wat geeft dat, alleen kan men toch geen verbetering maken en alle veranderingen zijn ook altijd geen verbeteringen. Ik heb ook reeds een lange tijd over zoiets gedacht en zal er op een andere dag nog weel eens op terug komen, stuurman, het is nu 9 uur, ik zal zien of ik een beetje kan slapen, als er iets bijzonders is of dat je mij nodig hebt, roep mij dan dadelijk, wacht dan niet te lang, als ik op dek en bij het roer ben, kunt gij tenminste handelen, je weet ik ben altijd gereed. Goed kapitein, ja ik geloof dat u niet dikwijls uit de kleren komt. Och jas en laarzen uit, dat is genoeg hierom de zuid. Het is de tijd niet meer, dat men een warme stoof op het dek liet brengen, als men 's morgens opkwam of als de stengen overboord gingen en de stuurman je in de kooi waarschuwde, dat je de stuurman antwoordde, het is een slecht soldaat, die zijn wapens laat vallen, zich omdraaide en zei: "je moet de boel maar klaren, stuurman" De stuurman lachte en zei: "daar zijn genoeg voorbeelden van". Nee stuurman, als ik

mij voor elke 2 of 3 uur slaap zou ontkleden, dan mocht ik er wel een baker mee varen aan boord. Het is zo, maar u slaapt toch nooit zo goed. Nee, maar het is dan met slecht weer ook maar rusten voor een paar uur. Nu de buien worden minder, de zee loopt iets meer geregeld en straks komt de maan op, laat echter van tijd tot tijd eens over het dek kijken of alles in orde is, maar voorzichtig zijn. Ik denk dat er om 12 uur wel wat meer zeil op zal kunnen staan, roep mij in elk geval om 12 uur. Ja kapitein. Goede wacht. Welterusten, kapitein.

Het was waar, het weer werd iets beter en de stuurman had reeds een paar zeilen bijgezet en gedurende de nacht werd het weer vrij goed, handzamer zeggen de zeelui. De volgende morgen, nadat alle zeilen waren bijgezet, moest de boel nagezien worden, hier was iets aan de zeilen los, daar was een schoot stuk, of een geitouw moest vernieuwd worden en een ander moest nagezien worden, zodat de stuurman de hele morgen drukte genoeg had. Was dit afgelopen, dan werd omdat het Zaterdag was, janmaat de overige tijd vrij gegeven om hun kleren na te zien en te reinigen, De verblijfplaatsen werden natuurlijk eerst gereinigd.

X 's Middags vroeg de stuurman toen hij met de gezagvoerder op het dek liep, mag ik nogmaals op het praatje van gisterenavond terug komen? Welzeker stuurman, luister wat ik vroeger oordeelde, wat het beste zou zijn. Er zijn zoveel colleges, bijna teveel op te noemen, Zeemanshoop Amsterdam, Herkenning te Schiermonnikoog, de Vereniging te Delfzijl, de Trouw te Oude Pekela, de Voorzorg te Nieuwe Pekela, de Groninger Eendracht te Groningen, de Harmonie te Wildervank, Nut der Zeevaart Veendam, Zeemansvoorzorg te Harlingen en Goede Bedoeling te Den Helder en ik geloof dat er vroeger nog meer waren. In die tijd was het mijn bedoeling dat men al deze verenigingen tot één vereniging zou maken, maar daar op vele kleine plaatsen, waar vroeger zoveel zeevarenden waren, zoveel schippers met kleine scheepjes voeren, die 's winters thuis kwamen en een ruim bestaan hadden, waar thans bijna geen zeelieden meer gevonden worden en zeer velen thans zonder middelen van bestaan zijn, daarom is het nu niet meer denkbaar deze colleges te verenigen en de tarieven zo te maken dat iedereen lid kan worden om later een uitkering te ontvangen. Dus dit gaat niet meer.

B20
Maar nu iets anders. Wanneer gij de 3 of 4 voornaamste zeplaatsen neemt en het boekje Nederlands vloot en rederijen nagaat, zult gij zien dat er aan zeilschepen van 1000 ton en daarboven nog een tonnenmaat bestaat van omstreeks 40.000 ton. Reken nu eens dat per 1000 ton 17 manschappen varen die tezamen een maandelijkse gage hebben van plusminus f 650,-, dan is dit voor 40.000 ton maandelijks f 26.000,-. Wanneer deze schepen nu 10 maanden van het jaar hun volk in dienst hebben, dan beloopt dit een jaarlijkse gage van f 260.000,-. Gaat men de tonnenmaat na van al de stoomboten zo beloopt dit ruim 225.000 ton. Per 1000 ton kan men, geloof ik, per stoombot ongeveer 20 koppen rekenen, grote stoomschepen geloof ik, naar verhouding iets minder. De maandelijkse gages, die per boot van 1000 ton wordt betaald, beloopt ongeveer f 1700,-. Wanneer ik in deze cijfers fouten maak, stuurman, houdt het mij dan ten goede, ik reken alleen maar volgens een ruwe basis en ben nog niet het aantal manschappen nog met hun verdiensten bekend, tenminste niet nauwkeurig. Maar volgens bovenstaande wordt er dus maandelijks voor 225.000 ton uitbetaald f 382.500,- hetgeen jaarlijks, een jaar ook tegen 10 maanden gerekend, een bedrag van f 3.825.000,- is.

Dit zou dus voor zeil en stoomschepen tezamen een jaarlijkse gage zijn van f 4.085.000,-, hetgeen de verdienste is van ongeveer 5200 personen. [= f 785 per persoon, dat lijkt veel te hoog geraamd, 650 gedeeld door 17 x 10 maanden = f 383,- ...] Zou het nu voor één van deze scheepelingen iets uitmaken, wanneer ze van hun jaarlijkse traktement 1 of 2 procent moeten missen. Ik zal niet zeggen moeten betalen, nee het moet hun allen afgehouden worden, dan merkte men zulks niet, men wist feitelijk niet anders. Neem aan dat er één procent van de verdienste gage werd afgehouden, dan zou dit voor een matroos zijn gage, hetgeen hij per jaar verdient op f 300,- te maken, in het geheel f 3,- zijn, hetgeen hij daardoor minder ontving en toch zou dit jaarlijks een kapitaal voor al deze zeelieden zijn van f 311.850,- hetgeen voor hun latere leeftijd gespaard werd.

Gij zegt misschien, men kan de zeelui niet dwingen om één of meer procenten re storten, maar deze vraag kan licht beantwoord worden. Gij gelooft toch zeker wel dat er nog patroons en rederijen zijn, die nog wel iets voor de zeelui willen doen? Wanneer nu dan van de voornaamste rederijen en maatschappijen de patroons en directeuren zich verenigen en een bepaling maken "niemand mag op één onzer schepen monsteren tenzij men goed vindt, dat er één of twee procent van zijn loon zal worden ingehouden voor een zeemanspensioenfonds", dan was dat zaakje reeds in orde. Nee, één patroon kan zulks niet doen en deze bepaling moet voor al deze schepen of stoomboten bestaan. Zou gij er thans veel behoeftiger om zijn stuurman, wanneer gij de tien vorige jaren elk jaar f 7,50 of f 15,- had moeten betalen? Mij dunkt van niet. Welk een steun zou het voor je zijn wanneer gij niet meer kunt varen, dat gij dan wekelijks enige guldens ontvangt? Hoe belangrijk zou dit kapitaal niet reeds zijn, wanneer er een tiental jaren reeds - laat mij zeggen - 2 procent was betaald? Maar hoe zou u zoets kunnen of willen inrichten kapitein? Een matroos zou bijvoorbeeld per jaar f 6,- betalen en een kapitein naar diezelfde verhouding f 20,- of f 25,-. Wenst gij dan later ook alles volgens dezelfde maat te maken of liever hoe zou u zo'n fonds denken in te richten? Ik geloof wel kapitein, dat er onder goed beheer wel iets van zou kunnen groeien, maar het zou dan toch zeker nog wel enige jaren duren voor er iets van kwam, dus ik behoeft mijn hoofd er niet mee te breken, want ik ben toch te oud. Maar ik ben wel nieuwsgierig hoe u dat in wou richten. Ik zet op de voorgrond stuurman, dat er waarschijnlijk zeer veel beter ontwikkelde lui gevonden worden dan mijn persoon en dat een commissie misschien veel betere plannen zou kunnen maken dan ik, maar toch durf ik mijn oordeel wel te geven.

Stel dat er twee procent jaarlijks betaald werd, dan zou dit gedurende 5 jaar tijd f 118.500,- zijn, namelijk wanneer men besloot de eerste 5 jaar niet uit te keren. De zeelui of leden zouden naarmate hun verdiensten en natuurlijk volgt daaruit ook hetgeen jaarlijks door hen betaald wordt, in klassen verdeeld moeten worden. Diegenen, die f 100,- verdienen per maand of daarboven noem ik klasse 1, zeventig gulden of daarboven tot beneden f 100,- klasse 2, vijf en dertig gulden of daarboven klasse 3 en hetgeen daar beneden is klasse 4. Je begrijpt, er wordt ook verschillend betaald of gestort. Iedereen zou bovendien het recht hebben om in een hogere klasse te worden opgenomen, bijvoorbeeld een 2^e stuurman, die de hoop koestert om binnen korte tijd eerste stuurman of kapitein te zijn, zou van begin af aan lid mogen worden van de 1^e klasse, mits tegen betaling der contributie. Een matroos die later nog kans had, of een jong gezel, om stuurman of bootsman te worden, zou zich terstond tegen betaling in een hogere klasse kunnen laten inschrijven. Ook zou na verloop van 5 jaar verandering van klasse kunnen geschieden, men zou bijvoorbeeld in een andere klasse over kunnen gaan tegen betaling der voorgaande en volgende contributie.

Zij die reeds op jaren zijn of ieder die zulks verkoos, zou volgens mijn oordeel gerechtig zijn om zich tegen betaling van het jaarlijkse bedrag gedurende een aantal jaren het lidmaatschap te kopen. Geen jaarlijkse of wekelijkse uitkering zou gedaan mogen worden voor men de ouderdom had van 45 jaar, mits men bewijzen aanleverde dat men minstens 5 of 10 jaar voor deze vereniging betaald had en men dan niet meer ter zee voer of door noodlottig toeval geen behoorlijke verdienste meer had of niet ter zee kon varen. De uitkeringen zouden percentsgewijs moeten geschieden al naarmate men 5, 10 of 15 jaren lid ware geweest. Die op jeugdige leeftijd op deze schepen voeren en bleven varen zouden later mogelijk ruim 20 jaren lidmaatschap hebben. Er zijn natuurlijk veel meer bepalingen te maken, maar waarom zal ik luchtkastelen bouwen. De rederijen moeten voor ons iets doen, deze moeten zich verenigen en zeggen, niemand kan op onze schepen monsteren tenzij hij goed vindt dat hem jaarlijks premie voor het pensioenfonds wordt afgetrokken.

Dan zou een schone droom werkelijkheid worden wanneer een oud zeeman door onderlinge en eigen middelen zover kwam en zeggen hoorde, ziezo ik heb toch f 4,- à f 5,- per week! Het was iets wat hun toe kwam, men behoeft er niet om te bedelen, het zou juist iets zijn voor janmaat!

Maar kapitein, wanneer dan één of andere matroos nu in het buitenland zou afmonsteren, wat dan? Dan zou hij wanneer ook al voer hij voor een vreemde natie, zijn recht op dit fonds behouden, mits hij zijn jaarlijkse contributie betaalde. Vreemdelingen, die in het buitenland monsterden, zouden

echter niet gedwongen zijn, maar hen zou de vrijheid worden gelaten onder dezelfde voorwaarden als anderen, lid te worden.

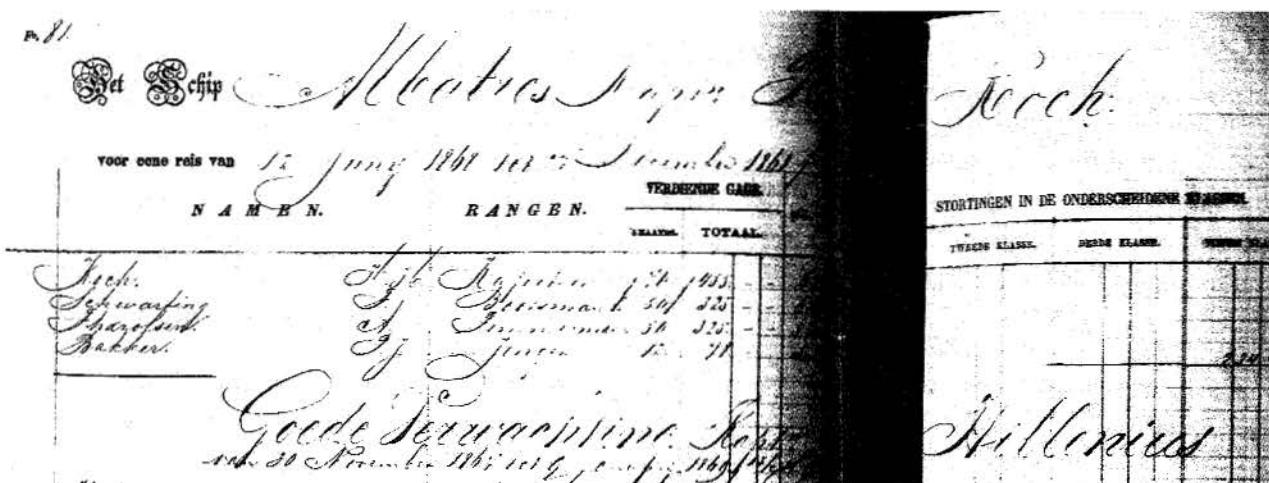
Nu kapitein, wanneer zoiets klaar zou komen, ik ben oud, maar ik zou graag terstond voor 10 jaar de contributie willen betalen, natuurlijk als na mijn dood ook aan mijn vrouw gedurende haar leven wordt uitgekeerd, want die betaalt eigenlijk het geld, Want ze ontvangt zoveel minder in de huishouding. Nou denk er eens over na stuurman en spreek er hier en daar over eens over, twee kunnen meer dan één persoon.

De rest van de reis was met afwisselend weer en voor de Oostenburg tamelijk voorspoedig, met een reis van 100 dagen vanaf Cardiff lieten we het anker vallen te Banjerwangi.

Bijzondere aangelegenheden hebben veroorzaakt dat dit schrijven lang niet in handen is gekomen en de raad van anderen was altijd niet bemoedigend, maar toch blijft mijn droom mij steeds bij, maar is voor verbetering vatbaar.

H.J.Bron Mzn

1895

Opa zijn droom was op feiten gebaseerd. Rond 1886 was hij eerste stuurman op de Albatros(2) bij zijn schoonvader, kapitein H.H.Koch. Zoals uit bovenstaand fragmentje blijkt waren de opvarenden van de Albatros (1) in 1861 verzekerd bij het Weldadig Zeemansfonds, welk fonds een onderdeel was van het Amsterdams Zeemanscollege "Zeemanshoop".

159/169

Een praatje aan boord.

- stuurman V. Stuurman, zijt gij ook lid van de Rotterdamse zeemansbond?
1^e stuurman Nee, ik heb er wel eens over horen praten. Ben jij lid? Wat is dit eigenlijk?
stuurman V. Nee, lid ben ik niet en wat het eigenlijk is, ik geloof zo wat niets, iets waar ik tenminste weinig nut in zie.
1^e stuurman Maar wat is het dan, welk doel heeft dat fonds, waar dient het voor, wat wil men?
stuurman V. Deze bond stelt zich ten doel op een Christelijke grondslag de belangen der zeeman te behartigen.
1^e stuurman Nu ben ik nog even wijs of ik moet eruit begrijpen dat men christelijke zeelui van ons wil maken, dus een kerk of bijbelgenootschap aan boord of zoiets en janmaat leren niet langer op verkeerde wegen te lopen. Natuurlijk bij ons zelf te beginnen.
kapitein Nee stuurman, in hoofdzaak is het iets anders. Men wil verschillende instellingen tot stand brengen, de belangen der zeeman behartigen, voorkomen dat de zeeman niet bij huurbazen behoeft te komen voor plaatsing en men daarvoor misschien enige guldens moet storten, lokalen oprichten waarin janmaat samen kan vergaderen en

- zich met dam of dominee kan vermaaken, koffie en chocola kan verkregen worden, in één woord men wil meer geschikte, degelijke mensen van hen maken. Voorkomen dat ze in zogenaamde slaaphuizen lopen. Tevens wil men hun een tehuis aanbieden in de lokalen welke door de bond zullen worden opgericht.
- 1e stuurman Dus zoiets "like a sailor institute of a reading room" in de meeste Engelse zeeplaatsen. Jammer dat men er geen slaapplaatsen heeft, dan stond het gelijk met een zeemanshuis, want in Amsterdam tenminste, heeft men ook dam, biljard, domino en een goede koffiekamer, maar als de matrozen centen bezitten, blijven ze niet in het tehuis. Dit zal dus eigenlijk worden overdag in de leeskamer en 's avonds in de slaapsteeën. En moet men ervoor betalen om lid te worden? Heeft u de statuten?
- kapitein: Ja stuurman. Om lid te worden van die bond betaalt men f 5,- per jaar en dit geld wordt zoveel mogelijk ten goede besteed, men wil zelfs gedaan zien te krijgen, dat de schepen allen door hun van volk worden voorzien. Bovendien tracht deze bond door onderlinge leden een zeemanspensioenfonds op te richten, zodat het voor de zeeman op zijn oude dag niet zo treurig vooruitzicht blijft.
- stuurman Mag ik die dingen lezen?
- kapitein: Wel zeker stuurman, ik zal je ze geven. Hier zijn ze, er is een klein geel papiertje bij, als je lid wilt worden, hoef je maar te tekenen.
- Enige dagen later.
- stuurman Wilt u die bepalingen van de zeemansbond weer terug hebben?
- kapitein: Hebt gij ze gelezen en is er niemand anders meer onder de bemanning die ze wil lezen of lid wil worden?
- stuurman Ik heb ze gelezen, maar het volk niet. Ik wil niet opdringen of aanbevelen, hetgeen mij zelf niet lijkt.
- kapitein Hoezo?
- stuurman Wel daar staat om lid te worden betaalt men f 5,- . De bond tracht te voorkomen dat janmaat niet aan huisbazen handgeld hetzij f 5,- à f 10,- behoeft te betalen om een huur te krijgen, zoiets dat men in Amerika "blood money" noemt.
- kapitein Nee, stuurman, dat is iets anders.
- stuurman Dat daar gelaten kapitein. Hebt u ooit gezien dat een goed matroos geen huur kan bekomen? U hebt ze soms drie à vier jaar aan boord en geeft de goeden steeds verlof om terug te keren, ook al zijn ze slechts kort thuis geweest en het schip is nog niet gereed om te vertrekken, toch kunnen ze reeds weder in dienst komen. Zouden deze dus ooit geld aan huurbazen betalen? Ik heb tenminste nooit betaald, nooit meer dan het gewone huurgeld, hetzij f 1,50 als matroos en f 2,50 als stuurman en nooit iets betaald, wanneer ik mijzelf aanhuurde bij de kapitein. Dus wie zijn het die geen huur kunnen krijgen, die f 5,- à f 10,- aan een huisbaas moeten betalen? Natuurlijk diegenen die men liefst niet aan boord heeft, die doorgaans te goed bekend staan, zodat men ze niet wil hebben. Buitengewone omstandigheden buiten beschouwing latende, weet ik tenminste wel voorbeelden dat een matroos met dit of dat schip niet wil varen en een huurbaas dan iets aanbiedt om op het andere, het zogenaamde betere schip een plaats te bekomen, maar anders geloof ik niet dat een goede kerel behoeft te betalen, deze worden altijd gezocht.
- Wanneer U volgens het eerste jaarverslag het aantal leden nagaat die bij de waterschout in Rotterdam zijn aangemonsterd en bij de aanmonstering contributie betaald hebben, leest gij in ongeveer 4 ½ maand de namen van 51 leden, van deze zijn 12 matrozen en 4 licht matrozen, de rest zijn stokers en tremmers, een fijn merk om daar moeite voor te doen. En wat het oprichten van een lokaal aangaat waar de zee-lui binnen zitten onder een kommetje koffie en een spelletje, och kapitein, een zeeman wil dat niet. Neemt u de zeemanshuizen, die ik reeds straks noemde, daar is ook koffie, chocolade en biljard enz en er wordt ook voor aanmonstering gezorgd, tenminste door tussenkomst der huisbazen. Maar jenever of brandewijn wordt er

niet getapt. Er is in Amsterdam een kroeg onder en twee zijn er naast en zolang janmaat nog centen heeft, blijft hij toch niet thuis. Nee het is hem te eenzaam, hij wil niet thuis zitten, gebonden is hij de gehele reis geweest, gevangen feitelijk tussen voor- en achtersteven, hij wil vrij zijn, hij wil eens rond zien en vindt even als een dorpskind, die met moedert naar de stad gaat, alles even mooi, staat voor iedere winkel te gappen - tenminste als het geld minder wordt - geen rijtuig kan passeren of hij blijft staan, alles is weer nieuw voor hem. Zelfs de eilanders - dit zijn lui van Terschelling, Ameland en Schiermonnikoog - nemen de eerste avond om eens rond te zien en komen dan gewoonlijk vroegtijdig thuis in hun slaapsteeën, hetzij bij Cees Calmer, Bakker, Visscher, Stobbe of wie ook, natuurlijk ook eilanders gevoelen zich dan thuis. De vrouw des huizes spreekt met hen over het eiland, over familie, over bekenden enz en ziedaar deze lui zijn geheel veranderd, de volgende morgen gaan ze op reis naar het eiland om al de herinneringen van hun geboorteplaats opnieuw waar te nemen. Mocht Cees Calmer onder een praatje van moeder soms zeggen "och jongens, stoor je daar niet aan, laat dat wijf praten, wij nemen nog een glasje bier", dan hoort men spoedig "Cees, hou jij je mond, de vrouw vermaakt ons meer met het praatje, dan jij ons met je bier".

Een dergelijke inrichting of lokaal mag mooi op het oog zijn, het is en blijft echter unheimisch, men voelt er zich niet thuis en voornamelijk wanneer de bediening door niet-zeelui geschiedt. Zeelui voor de bediening zouden met hen over de zee, over de reizen, over de behandeling kunnen spreken, maar landrabben (zoals janmaat de landlui noemt), nee, daar kan men onmogelijk naar luisteren. Zeelui zouden hen boeien, landlui jagen hen weg. Men heeft reeds zolang niets als mannen gezien, nee men blijft niet thuis, wat heeft men dan aan het binnen zijn. Nee, het kan niet, wie waagt zich aan ruwe zeelieden, maar werd zoets door nette, fatsoenlijke vrouwen bestierd, die spraakzamer waren, janmaat ten beste raden, dan zou het mogelijk goed gaan. Maar mannen, altijd mannen te zien, nee men blijft niet thuis, men moet de straat op en waar gaat men heen? Waar komen de meeste dan terecht? Wie kent het middel om dit te voorkomen? Wat zou het voor ons uitmaken zonder eigenlijk lid te zijn, om jaarlijks een paar gulden af te zonderen voor een dergelijke inrichting om mee te werken anderen genoegens te verschaffen? Maar ik geloof niet, dat er iets goeds van tot stand komt

kapitein
stuurman

En heb je ook over het pensioenfonds nagedacht?

Ik heb het nagezien, maar dat lijkt mij in het geheel niets. Ik ben nu 30 jaar. Wanneer ik nu $7\frac{1}{2}$ cent per week stort zou ik op 60 jarige leeftijd een pensioen ontvangen van f 6,- per week. Wekelijks $7\frac{1}{2}$ cent is ruim f 42,- per jaar, Dat is immers veel te veel kapitein. Een matroos bijvoorbeeld, getrouwde zijnde, wil zorgen dat hij op 60 jarige leeftijd een klein pensioen heeft. Hij heeft reeds een leeftijd van 30 jaar en betaalt om lid van het fonds te worden, wekelijks $6\frac{1}{2}$ cent, dat is f 34,30 per jaar om dan op 60 jarige leeftijd f 5,- pensioen per week te ontvangen. Het is een handvol geld hetgeen hij zijn vrouw onthoudt, maar hij doet zulks, hij offert zich zelf er voor op, het is dan ook zo aanlokkelijk om op 60 jarige leeftijd f 5,- per week te hebben. Maar ruim 50 jaar zijnde, kan hij geen huur meer krijgen, niemand wil zo'n ouwe als matroos aan boord hebben. Hij weet het zelf, klimmen en klauteren, 's nachts naar boven, nee het gaat zo goed niet meer als vroeger. Hij blijft aan land, zoekt werk en ik wil aannemen dat hij op die leeftijd nog werk vindt, waarmee hij f 7,- per week verdient (veel meer zal het niet zijn), hier moet af f 1,50 voor huur per week want met 3 kinderen - men behelpt zich werkelijk al genoeg - zijn de 2 nietige vertrekken drie hoog niet te veel, volstrekt geen weelde. Vervolgens moet er af 50 cent per week voor schoenen, turf, hout, petroleum en de nodige centen voor de bus in geval van ziekte, daarbij de centen voor vader voor een half pond tabak (ik wil aannemen dat hij niet verspilt of meer nodig heeft) en wat blijft er nu voor de vrouw over om de huishouding te doen, om voor allen voor voeding te zorgen. En welke

voeding? Is het nu nog mogelijk voor de man wekelijks 64½ cent te betalen voor het fonds? Moeder zegt tegen Cees, je moet die centen voor het fonds maar nalaten.

Och vrouw, ik heb het nu ruim 20 jaar betaald, laat mij vol houden, met een jaar of 8 krijg ik pensioen, dan hebben wij f 5,- per week meer dan nu. Maar man, denk je dat je zo lang zult leven en als je ook nog één of 2 jaar ouder wordt, dan heb je pensioen, ja maar ik ben zo veel jonger dan jij en ben nog kras, maar als je sterft, heb ik niets. Denk je dan nooit dat je ons wekelijks 64 ½ cent uit de voeding bezuinigt. Sterft gij voor 60 jaar, dan krijg ik met de kinderen toch niets, is het dan niet beter zo lang voor ons te zorgen als gij kunt? Je weet ik ben zuinig, maar ik kan heus niet rondkomen, reken maar na wat er in deze week weer betaald moet worden. Je hebt gelijk wif, ik schei er uit, ik zal de heren vragen of ik wat van het reeds gestorte bedrag terug mag hebben.

En kapitein, wie der zeelui wordt 60 jaar, enige misschien, maar de meeste die jaren lang in kou, regen en wind of onder een Indische warmte geleefd hebben, hebben teveel geleden en sterven vroeger of zijn op 50 jarige leeftijd door reumatiek of andere kwalen, zodanig geplaagd dat ze ternauwernood zoveel kunnen verdienen voor hun voeding, en kunnen dan het fonds niet meer betalen. Nee kapitein, dat fonds lijkt mij in het geheel niet, wat is jou gevoelen, stuurman V?

Stuurman V Je hebt gelijk stuurman. Die lid wil worden van het fonds moet het zelf weten, ik raad het niemand aan en word het zelf ook niet.

Kapitein Bron

=====

170/173

Batavia, 29 Augustus 1895

Dierbare vrouw, innig geliefde Joh en jongens,

Gij hebt zeker reeds dadelijk van de heer Huijgens bericht van onze aankomst ontvangen en weet het dus reeds dat de Oostenburg weer een buitengewoon vlugge reis heeft gemaakt, maar ik begrijp dat gij ook reeds weer ongeduldig op het eerste schrijven van mij wacht. Ik haast mij dus om met een half uur deze nog met de Eagle te verzenden, opdat gij tenminste kunt lezen lieve vrouw, dat ik nog volkomen gezond ben. Mijn tevredenheid laat, nadat ik in kennis ben gekomen met de volgende reis, veel te wensen over. Ik had zo gehoopt eindelijk naar Europa te gaan om eindelijk mijn geliefden weer te zien en nu valt het weer zo deerlijk tegen. Ik kan mij verbeelden hoe gij te moede zijt en dat ge zeker bij het vernemen van het bericht een reis van Tjilatjap naar de westkust van Amerika, hebt zitten huilen. Och Joh lief, het spijt mij zo.

29 Overmorgen is het weer je geboortedag, de tweede sedert mijn vertrek en nog weet ik nietwanneer gij mij kunt verwachten. Mijn enige smeken is dan ook steeds dat mijn lief wif braaf blijft en onze jongens deugzaam tracht te leiden. Ofschoon ik er de 33^e niet bij kan zijn mijn kind, toch ben ik de gehele tijd in gedachten bij je en breng ik je mijn beste gelukwensen. Mijn gezondheid, dat schreef ik reeds, is vrij goed, maar gedurig sukkel ik met de buik en moet mij voor alles in acht nemen. Koffie gebruik ik nooit en eieren, ofschoon ik er genoeg van de kippen krijg, gebruik ik heel zelden. Was ik maar weer enige maanden bij je, dan zou dit wel weer opknappen.

Wij hebben deze reis zeer veel stormen doorstaan, maar in ballast voor de wind kon de schuit er gelukkig goed tegen. Mijn mooie lieve hond, waarvan ik je vroeger schreef, is met één dezer stormen plotseling verdwenen, tot spijt van iedereen, het was waarlijk een lief, gezellig beest. Maar toch heb ik niet tegenstaande de vele stormen, toch nog tijd kunnen vinden om het inliggende papier voor de heer Beyen vol te schrijven. Lees het zelf eerst na Joh lief, het is misschien wijdlopig en onvolmaakt, maar het komt van een zeeman. Verzoek de heer Jansen het ook te lezen en geef

31

na zijn oordeel ingewonnen te hebben deze bladen vrij ter inzage aan de heer Beyen, mits terugga-
ve.

De kaarten van Amerika heb ik ontvangen, ze zijn zeer mooi. De brief van je zelf, verheugde mij
zeer en maak ik op uit het schrijven van Hennie, dat hij zeer aardig begint en met Marten begint
het ook al een beetje. Doe je best maar jongens, dan is uw pa steeds tevreden. Dit schrijven Joh
lief, is het enige in ruim 2 maanden, wat ik van je heb ontvangen, is dit niet een beetje al te erg? Ik
weet niet maar twijfel er erg aan of aan de volgende reis voor mij iets bijzonders te verdienen is.
Waar zijn thans de andere schepen van het kantoor, wordt er ook weer opnieuw gebouwd? Ik ver-
neem hier zoiets, is dit zo, dan zal men de eer van mijn solliciteren moeten missen! Dit doe ik niet
meer.

Wij moeten hier eerst dokken en moeten op gelegenheid in het dok wachten, dan wordt ons de tijd
echter kort genoeg voor Tjilatjap. De tijdbepaling is door de patroon te kort genomen. Gelukkig
dat ik een zeer vlugge reis had, anders kwam er niets meer van. Hoort gij niets van Munneke, kan
de man geen papier zien, geen enkel woord heb ik nog van hem ontvangen. Nu denk ik moeite met
mijn volk te krijgen, ze willen van bord en wanneer ze dit doordrijven heb ik geen macht hen te
houden. Men wil naar huis, Maar zouden de ezels niet begrijpen, dat ik dat ook zeer gaarne wil? Jij
weet het toch zeker wel, nietwaar?

Ik zou met schrijven nog graag door willen gaan, maar moet sluiten om reden dat er geen tijd meer
voor de mail is. Nogmaals geluk gewenst met je geboortedag, denk veel en dikwijls aan mij, groet
allen, ook de oude heer Jansen en aan moeder en Lina en anderen, in het bijzonder en geloof mij,
innig geomhelsd door mij, zoen ons lief tweetal en blijf het lief braaf vrouwtje van uw liefhebben-
de man.

H.J. Bron Mzn

=====

174/176

Batavia, 11 September 1895

Geachte Vrienden Verruis,

Ik denk dat gij nieuwsgierig zult zijn om iets van mijn wederwaardigheden te vernemen en zal u
daarom alles zo goed mogelijk berichten. De reis van Durban naar hier was buitengewoon voor-
spoedig. Acht en twintig dagen op zee zijnde, was ik reeds zover gevorderd, dat ik tussen de berg-
achtige kust van Sumatra en Java in zeilde en 2 dagen later, dus juist 30 dagen uit zijnde, liet ik het
anker vallen bij Anjer, onze orderplaats.

Zeer veel stormen hadden wij echter te doorstaan, bijna onophoudelijk. Ik hoor u of liever mev-
rouw reeds vragen, how is it with Nitar, how is it with the dog? Helaas treurig genoeg. In een van
deze stormen is hij mij gevolgd op het dek en hoewel er geen water of zee op het dek was, toch is
hij/zij verdwenen zonder dat iemand het heeft opgemerkt, waarschijnlijk van het campagnedeck
over boord geslingererd. Het speet mij verbazend. Van moedwil van één der bemanningsleden was
geen sprake, want mijn lady was ieders lieveling, dagelijks denk ik nog aan dit vriendelijke dier.

Toen wij in Anjer of te Anjerrede arriveerden, ontving ik het niet aangename bericht dat wij eerst
te Batavia moesten dokken, vervolgens naar Tjilatjap (zuidkust Java) moeten vertrekken, hier voor
de 30^e September moeten zijn om een lading suiker in te nemen en dit naar Chili (westkust Zuid-
Amerika) moeten brengen. Aangenaam is dit voor ons niet, temeer daar wij allen naar Europa ver-
langden, het gevolg hiervan is dat de helft der bemanning zegt, wij willen niet verder mee, wij
willen ontslagen worden en naar huis. Zij hebben hiertoe volkomen recht en kunnen mij dwingen
hen te ontslaan. De meerdere gage die ik hun reeds heb aangeboden, is niet in staat hen te lijmen.
Hoe dit verder zal aflopen weet ik niet, hier is geen volk te bekomen.

Hier moet ik nog een paar dagen wachten, want het drooggdok is niet disponibel. Dus loopt het mij weinig mee. Veel liever had ik hier order ontvangen om naar Durban lading te brengen, nu moet ik echter geduldig wachten, dat één of andere goede vriend mij enig nieuws van u doet toekomen of dat ik een brief van u ontvang, hieraan twijfel ik natuurlijk niet maar weet zeker dat het nog lang kan duren eer hij misschien de Oostenburg bereikt heeft. De plaats van bestemming in Chili is Penco.

Hoe is het echter met u allen? Hoe gaat het met mevrouw, met mejuffrouw Beatrice of liever onze kanarie of goudvinkje, nee u merkt wel, ik vergeet niet gauw iets. Hoe is het met Minka of juf-frouw de Boer? Ik hoop dat gij allen, ook de kleine baby, het wel maakt. Groet mijne voornaamste bekenden zoals Steinbank, Balwé enz., ontvangt allen de groeten van mijn stuurlieden en niet minder van mij, die steeds veel van u hoopt te vernemen, met een handdruk en voor sommige met een kus afscheid neemt en zich noemt uw vriend

H.J. Bron Mzn

=====

Hoe is het echter met u allen? Hoe gaat het met mevrouw, met mejuffrouw Beatrice of liever onze kanarie of goudvinkje, nee u merkt wel, ik vergeet niet gauw iets. Hoe is het met Minka of juf-frouw de Boer? Ik hoop dat gij allen, ook de kleine baby, het wel maakt. Groet mijne voornaamste bekenden zoals Steinbank, Balwé enz., ontvangt allen de groeten van mijn stuurlieden en niet minder van mij, die steeds veel van u hoopt te vernemen, met een handdruk en voor sommige met een kus afscheid neemt en zich noemt uw vriend

H.J. Bron Mzn

=====

177/178

Batavia, 6 September 1895

Dear Mr. Struckman,

I promised you when sailing out your port to send you some news. But now there is no news and I can scarcely find any time to wright it. My voyage to here was good, twenty-eight days from Natal tot Java. I received my orders after docking to proceed to Tjilatjap, southcoast of Java, to load their sugar in bags and sail to Penco Conception Bay, a little south of Valparaiso. I can't be home in the first 8 months.

The crew did well during the passage and the mate and second mate bring their compliments. The boy, the brother of Betty Parsmon, you asked me about, is not a bad lad, but suffers at his eyes and sometimes he is nearly blind.

Whenever you see his sister or mother please bring my compliments. You should make me very happy with a letter, my adress will be: Capt. Bron, Dutch Barque Oostenburg, Conception Bay Penco, West of S. America, care Dutch Consulate. Do not forget the poststamps, you know my adress home Hilversum, Holland. With best complements for all my friends and special for you good lady Mistres Struckman.

I remain, yours H.J. Bron

=====

179/182

Batavia, 8 september 1895

Waarde stuurman Munneke.

Aangenaam was het mij dezer dagen je brief te ontvangen en speet het mij geducht dat uw ogen niet goed zijn terecht gekomen, tenminste zoals ik in uw schrijven meen te lezen, is uw oog nog niet recht in orde. Gij moogt echter gelukkig genoemd worden, dat gij tot zover hersteld zijt, van hier vertrekende was het vooruitzicht treurig. Waarom liet gij u terstond afmonsteren, was er in het geheel geen herstel voor uw oog mogelijk?

Onze reis naar Durban was niet vlug, dit hebt gij zeker wel gemerkt, 44 dagen. Wij moesten twee voet op de rede lossen en hadden daardoor en ook door de feesten of liever Holy month te Natal, veel oponthoud. De terugreis was beter. Acht en twintig dagen na ons vertrek waren wij in straat Soenda en ankerden te Anjer, het 30^e etmaal. Waarlijk een mooie reis echter aanhoudend storm, maar met mooie gelegenheid kon nog een kleine 60 mijl gemaakt worden. Het was een aangename tijd in Durban. Zeer veel vermakelijkheden in de tentoonstelling's week, een agricultuur-technische exhibition, natuurlijk opgeluisterd door circus, races en 's avonds komedie. Vele boeren van Transvaal kwamen het grote Holl. schip opzoeken en ik moest doorgaans uitnodigingen afwijzen. Ik heb dan ook zeer veel kennissen opgedaan en genoot in Durban veel gastvrijheid. Nu zult gij zeggen, het mag dan ook wel, zo lang uit zijnde, altijd van de geliefden verwijderd, is een kleine verstrooiing geen kwaad, temeer nu nog hier komende, wij weder order kregen voor zo'n mooie reis. Verbeeld je, eerst te Batavia dokken, vervolgens naar Tjilatjap, suiker in zakken laden "droog suiker" altijd gezegd en hiermede naar Penco in Conception Bay, enige graden ten zuiden van Valparaiso. De patroon kon zeker niets beroerders voor ons vinden, er zit nog ruim 8 maanden aan vast.

De vracht is 27/6 dus 10 S. meer dan de Concordia vorig jaar had. Daar het dokken teveel opont-houd geweest is en ik nu pas gereed ben, is een stoomboot aangenomen om ons naar Tjilatjap te slepen, f 3000,- pop, geen kleinigheid, maar ik durfde niet te laat te komen en de zuid rond met de Oostenburg in ballast op te kruisen, is teveel gewaagd.

Gij zult mij zeker in Penco wel eens iets willen berichten. Ik weet zeker dat mijn vrouwtje lang niet blij is met deze reis.

Ik heb je groeten aan de stuurlui gedaan, in dank ontvangen en van harte terug gegeven. Teensma sluit hier enige regelen bij in. Gij zegt dat het zeker nu wel genoeglijk aan boord zal zijn. Wel ik durf te zeggen, nadat de kleine vagabond Wielandt en de timmerman in Natal waren ontslagen, is de vrede veel beter, de timmerman had de jongen op de reis mishandeld met een stuk gereedschap, ik was als gewoonlijk de enige, die dit gezien had en de jongen vroeg in Natal vrij en later de timmerman. Die kleine heeft later op de reis dikwijls moeite gekost.

In Natal ging ook de Engelsman weer weg en heb ik goede lui (tenminste voor hun werk) erbij gekregen – een Franse kapper uitgezonderd, maar die scheert en kapt de matrozen. Vos voldoet zeer goed, hieraan hebt gij zelf zeker nooit getwijfeld, natuurlijk heb ik hem ook een weinig geleid en flink gadegeslagen. Attentheid van Terlaat laat echter wel iets te wensen over.

Gij vraagt mij om een certificaat of getuigschrift; is het niet voldoende te zeggen dat gij 5 jaar aan boord zijt geweest, nee 6 jaar, ik geloof het wel, maar kom aan, ik zal een stukje papier voor je schrijven. Maar mijn papier raakt vol. Groet je familie, je ouders - ofschoon onbekend voornamelijk – en ontvang een handdruk van je vriend en vroegere kapitein.

H.J.Bron

=====

L.S.

Ondergetekende, gezagvoerder van het

Ned. Bark schip Oostenburg

getuigt hiermede dat de persoon

G.J. Munneke

op bovengenoemde bodem ruim 6 jaar dienst heeft gedaan als tweede stuurman, waarvan 5 jaar in dienst zijnde van ondergetekende.

Op zijn gedrag zijn geen aanmerkingen, terwijl van zijn bekwaamheid gezegd kan worden, het volgende:

Zijn streven was steeds door ijver en bekwaamheid zijn plicht te vervullen. Tot mijn leedwezen heeft hij het schip moeten verlaten. Strekke tot aanbeveling dat goede wijn geen krans behoeft.

De kapitein van voornoemd schip

H.J. Bron

=====

184/191

Java Zee, 16 September 1895

Waarde vriend Schneijder,

Ik heb je lang laten wachten met schrijven of antwoorden op je brief van 5 augustus, die ik eerst 3 september in mijn bezit kreeg, maar dit komt natuurlijk door veel drukte en een weinig Indische luiheid, veroorzaakt door de warmte niet te vergeten.

Onze reis van Durban naar Anjer was deze keer zeer vlug, juist 30 dagen. Je begrijpt dus dat er om de zuid goede wind, maar ook veel wind geweest is, doorgaans stormweer, de Oostenburg was natuurlijk zeer vuil en kon met moeite hoogstens 10 mijl maken, maar heb ik geen etmaal van 50 mijl gemaakt.

Te Anjer ontving ik order om te dokken in Batavia en vervolgens naar Tjilatjap te zeilen, hier suiker te laden voor Penco, Conception Bay, enige graden zuid van Valparaiso. Canceling date Tjilatjap 30 September. In het begin van September kwamen wij te Batavia, maar het droogdok was niet disponibel, dus moesten wij wachten. De 5^e kwamen wij in het dok, na eerst op bevel de 4 bramra's aan dek gegooid te hebben. De 8^e kwamen wij weder uit dok, maar daar er met de Oostenburg zo weinig op te kruisen valt in ballast, en er om de zuid zeer veel stroom loopt en de zee en moesson thans op het hevigst zijn, besloot ik, om het charter niet te verliezen, een sleepboot aan te nemen. De bevrachter beloofde f 800,- mede bij te dragen aan het sleeploon van f 3.000,-.

Nu moest ik echter nog wachten op een sleepboot. De 12^e spande de Reiniers ervoor maar moest de 13^e's nachts buiten Straat Soenda, toen eerst mijn stalen sleepros van ruim 3 duim gesprongen was en een manilla was vast gemaakt aan 70 vadem ketting, terug keren. Je begrijpt dat het mooie bezigheden zijn met donkere maan en middernacht. Maar dat zijn de schone bladzijden van het zeevaren, daarenboven weten de meeste zelfs de stuurlijn niet een tros behoorlijk aan een ketting te bevestigen, het is goed dat ik vroeger zulke goede zeevaars gehad heb.

De Reiniers keerde met ons terug en gisteren ankerden wij weder te Priok. Nu eindelijk zagen de grote ooms in dat het wijzer was de raad van de schipper te volgen en niet op de duur der reis en de grootste afstand te letten. De Reiniers is een kleine boot, ligt hoog boven water en heeft maar

550 pk. Ik raadde van begin aan noord door de Java Zee langs te gaan, maar ik vrees dat dit te ver werd gevonden. Nu zijn er echter drie dagen verloren en nu worden de lakens uitgedeeld om door Straat Balie te gaan. Om de zuid kon de Reiniers niet tegen de hoge zee uitvaren en lag 8 uur in dezelfde peiling van het vuur van Java hoofd en kwam vervolgens van beneden Prinsen Eiland weer in Straat Soenda. Om de noord vordert hij tenminste, hier is altijd ankerplaats te vinden en hulp te bekomen en om de zuid niet.

Zodoende zijn wij thans in de Java Zee ongeveer bij het rif van Sedaria. Of wij er nog op tijd zullen komen, weet ik niet, er zal wel flink over gemopperd worden, maar hier is niets aan te doen, men vaart feitelijk niet voor zijn plezier. Enkelen misschien uitgezonderd, maar het zal ook wel niet alleen plezier zijn, hetgeen Bart noodzaakt met de Vondel naar zee te gaan. Ik wed zelf, dat het geschrijf van mij over de zeevaart je reeds verveelt, laat staan het zeevaren zelf.

Het is dan ook alles behalve aangenaam, 16 maanden zijn wij reeds uit en nu komt er zeker nog 8 maanden bij, een treurig vooruitzicht voor de vrouw en jongens. Het volk moet ik om ze te houden reeds verhogen in traktement, maar zelf blijf ik op de oude voet door moppen.

Maar kom, ik heb nog de gehele Java Zee voor mij en zal dus wachten tot een andere dag om er nog iets bij te voegen. Vooreerst gegroet

Bron

19 september 1895

Ziezo, wij zijn Sapoedi gepasseerd en in het zicht van de Ringit. Maar ik zal je nu niet op een reis door de Java Zee trakteren, dit hebt gij zelf genoeg mee bij gewoond, niet waar? Gij schrijft mij dat gij de Schnitzler of claim geschiedenis genoeg begrijpt; het is dan ook precies zoals je zegt, de langstaarten en geitenhoeders of geitenmelkers hadden de boel reeds gekocht en hebben zeker partij van Heineken getrokken. Heineken echter maakte de aanmerking dat de stuurman in het geheel onsecuur in zijn werk is geweest, merken en nummers niet goed heeft genoteerd van kisten enz. enz. en één of twee kisten op verkeerde prauwlijsten heeft vermeld. Gij weet van vroeger zelf te goed hoe moeilijk het soms voor een stuurman is om al de merken te onderscheiden wegens onduidelijkheid, terwijl bovendien door de mensen in het ruim dikwijls de merken naar binnen in de strop worden gepakt en dan verkeerd worden toegeroepen. Een fout maken is mogelijk, maar waarom zijn er dan geen fouten te Batavia of Semarang geweest? Waarom had de Concordia alleen claims te Soerabaja en nergens anders?

Gij komt misschien nog in de gelegenheid hier over met de patroon te spreken en kunt het hem als gij wilt, duidelijk maken maar behoeft er geen bijzondere moeite voor te doen. Een eigenaardigheid hierbij is dat de firma Heineken klaagt over te kort of te weinig ijzer en bij het ontvangen door hun voor ontvangst van compleet ijzer is getekend.

Verder schrijft gij mij dat Bona zo veel heeft geladen en de patroon schrijft mij van 47 % boven tonnenmaat, hoe is dit mogelijk? Andere schepen waren vroeger blij wanneer 10 à 12 extra ingenomen of gelost werd. Bona is bepaald een duivelskunstenaar en verdient dan feitelijk wel de naam "premier der zeevaart". Ik hoop hiermee niemand te beledigen, dat begrijp je wel en wil graag toestemmen dat hij duizend maal knapper is dan ik. Och, wees zo goed mij later eens te berichten hoe lang de thuisreis is geweest. Het schip is zo lang in Indië, dat het niet verwonderen zou, wanneer de reis wat lang werd en ik zou toch wel willen weten hoe of de Nederland voldoet. Vier maanden ongeveer op Java of tenminste in de Oost is zeer lastig voor het aangroeien, maar misschien loopt het wel mee, onze collega heeft nog al veel geluk.

Hoe is het op de werf, wordt er of is er ook weer gebouwd? Je weet, ik ben zo lang van huis dat men intussen de oceaan wel kan bezaijen met schepen zonder dat ik er iets van verneem en straks ontmoeten wij waarschijnlijk schepen van wier bestaan wij niet weten en moeten begroeten of ze

van de planeet Jupiter zijn over gezonden of dat ze van onze satelliet, die wij maan noemen, komen, waar ze waarschijnlijk van oude rommel (hetgeen gewoonlijk gezegd wordt naar de maan te zijn) gemaakt zijn. Het zou goed zijn voor Hakker of Sprenger na hun dood naar de maan te gaan, want daar waar al de oude rommel naar toegaat, is voor deze zeker wat te verdienen.

Maar nu zal ik eindigen. Maindirty droogte is in het zicht, misschien vul ik later onze tijdelijke aankomst te Tjilatjap in voor ik deze brief verzend, wees zo goed de vrienden te Vreeland te groeten als gij er komt, natuurlijk Notaris Bos en mevrouw. Komt gij voorbij Hilversum vergeet dan mijn vrouw en jongens niet te bezoeken en beloof mij op de hoogte te houden met Nederlandse en zeevarende niewtjes, ontvang verder de groeten met een handdruk van je vriend

H.J. Bron

=====

192

VERKLARING

L.S.

Ondergetekende, gezagvoerder van het Ned. Barkschip Oostenburg, getuigt hiermede dat boven- genoemd schip door de stoomboot Reiniers van Batavia tot Banjerwangie Rede is gesleept, geheel tot mijn tevredenheid en dat van de manilla tros van de Reiniers is gebruik gemaakt.

Banjerwangi, 20 september 1895
gezagv. H.J. Bron Mzn

=====

193

VERKLARING

L.S.,

Ondergetekende, gezagvoerder van het Ned. Barkschip Oostenburg, verklaart hiermede dat de stoomboot G.G.S. Jacobs bovenvermeld schip van Banjerwangie naar Tjilatjap heeft gesleept en dat van de trossen is gebruik gemaakt, alles naar mijn genoegen.

Tjilatjap, 23 september 1895

H.J. Bron Mzn,
gezagvoerder van het Barkschip Oostenburg.

=====

194/195

Tjilatjap, 21 September 1895

Geachte Mevr. Verruis,

Aangenaam was het gisteren uw brief van 13 augustus te ontvangen en het verheugde mij zeer uwe gezondheid te vernemen. Ik schreef u reeds over mijn reis naar Java en berichtte u omtrent Nitar. Vindt gij het niet erg jammer van die mooie hond? Het speet mij dan ook verbazend, mevrouw, het zal wel komen omdat ik er niet goed voor gezorgd heb, maar gelooft u mij, niemand kan er meer spijt van hebben dan ikzelf.

Hier naar Tjilatjap ben ik heen gesleept. De eerste stoomboot kon mij niet tegen de hoge zee, hevige winden en stroom op slepen en moest naar Batavia terug keren. Een andere stoomboot 2000 horsepower werd er voor gespannen en bracht ons hier. Het was een tijdsverloop van 11 dagen en ik kwam hier slechts 4 dagen voor canseling date. Nu ben ik reeds (voor 2 dagen gekomen) druk aan laden en ballast lossen en zal denkelijk binnen enige dagen geladen zijn en vertrekken.

Nieuws weet ik verder weinig, dit begrijpt gij wel en bovendien is er zeer veel drukte. Wees dan met dit weinige met een aantal op recht hartelijk gemeende groeten voor u allen tevreden en vergeet miss Beatrice niet van mij te groeten.

Steeds zal Durban met de vriendelijkheid, die ik bij u heb genoten, voor mij een aangename herinnering zijn. Groet ook Steinbank en Balwé en ontvang een handdruk van uw vriend

H.J. Bron.

Vergeet niet mij in Penco Conception Bay te schrijven, Schip Oostenburg.

They wrote once in the Durban Newspaper: on board the Oostenburg is nearby an army of Kaffers, when there where about 80 of that darkys, but what would they say if they where on board and see at present about 3 or 400 of coolies discharging ballast in an other ship longside undischarging on you and taking in cargo in 2 hackways. I think they would wright: thousands of coolies are working.

Bron

=====

196/197

Tjilatjap, 26 september 1895

Geachte mejuffrouw,

Zeer aangenaam was het mij een brief van de Heer Verruis te ontvangen en daarin uw gezondheid te vernemen en de groeten van u te ontvangen. Mevrouw Verruis zal u wel in kennis gesteld hebben met het verloop van onze reis en de reis, die wij te volgen hebben. Het valt mij met nu weder naar Amerika te moeten, dus volstrekt niet mee; in plaats van naar Nederland naar vrouw en kinderen te gaan, nu nog een maand of tien rond te varen voor wij naar Europa gaan. Het wordt dus ruim 2 jaar wanneer wij onze geliefden weer zullen zien. Wanneer zeelui zolang uit zijn, is het dan ook altijd geen wonder als zij ondeugend worden.

Ik dacht laatst aan het gezegde van u, dat u wanneer het schip naar Holland ging, wel lust zou hebben om als passagier mee te gaan om weer in Nederland te komen, hetzij zelfs als hofmeesteres, maar alleen om zodoende weer thuis te komen. Maar nu de reis zo lang duurt is het toch maar veel beter dat u te Durban gebleven zijt, verbeeldt u zo'n reis te maken als dame alleen tussen al deze ruwe zeelui in, waarvan ik één der ruwste ben. Het werd destijds natuurlijk ook maar in scherts gezegd.

Maar in stede van deze reis te maken, had ik toch veel liever naar Nederland gegaan en niet onaardig zou ik het dan gevonden hebben om later dan nogmaals naar Durban terug te keren, want aangenaam blijft mij steeds de herinnering aan de vriendschap en het genoegen mij daar gebracht.

Verruis zal mij zeer waarschijnlijk wel in Penco, Conception Bay aan het adres Capt Bron, schip Oostenburg schrijven, maar het zou mij toch zeer aangenaam zijn ook iets van u te vernemen.

Vindt gij het niet erg jammer dat die lieve hond zo plotseling is verdwenen? Het speet mij zo! Hoe is het met uw klein petekindje, de kleine baby, ik geloof toch altijd dat gij veel liefde voor dit kind hebt. En nu lieve juffrouw eindig ik na u zeer vele groeten gebracht te hebben, zeer gaarne zou ik iets bij die groeten voegen, maar het is mij zeker niet veroorloofd. In het schrijven durf ik zulks dus niet te doen dus enkel maar hartelijke gegroet van uw vriend,

Capt. H.J.Bron

Tjilatjap, 2 Oktober 1895

Lieve vrouw en kinderen,

Deze dagen ontving ik je lief schrijven van 21 Augustus. Wat zal het je tegenvallen als gij weet dat Penco niet in Zuid-Italië ligt, zoals gij schrijft, maar in Z.Amerika. Wat moet gij dus nog lang op mijn komst wachten, maar lieve vrouw, daar is niets aan te doen. Gij zijt voortijds zeker zeer moedeloos want ik merk dit dikwijls tussen de regels in. Dit moet niet, Jo lief, geloof mij maar gerust, ik kom wel terug. Ik vertrouw erop dat de Algoede ons wel nabij zal zijn.

Gij schrijft mij dat gij dit hebben moet of dat de jongens dit nodig hebben of dat en of ik zulks goedkeur. Waar denkt gij aan? Het is nu reeds 18 maanden dat gij altijd alleen moet zijn, alleen moet handelen en oordelen, zal ik nu uit de vreemde schrijven en oordelen of het nodig is? Nee hoor, dat doe ik niet. Als ge iets of voor de jongens iets nodig hebt, moet gij hierover zelf oordelen, en niet denken, ik zal eerst mijn man vragen. Nee Joh, dat moet gij geheel zelf weten en hebt natuurlijk altijd mijn toestemming en vertrouwen, dat weet je reeds lang. Ik ben blij dat mijn portret je nog al is mee gevallen. Zie dat beeld dus maar eens flink aan en verbeeld je bij mij te zijn.

Ik heb heden weer heel wat te schrijven. Luister ik of liever de Oostenburg is gesleept. De boot der Pakketvaart, die ons sleepte was niet mans genoeg en of ik mijn raad reeds aan de kapitein en directie had meegedeeld, eveneens aan de firma Daendels, dat het voor dit bootje beter was door de Java Zee en Straat Balie te gaan dan door Straat Soenda (de laatste route is veel korter maar moeilijker), men geloofde mij niet, terwijl de meeste kapiteins van deze boten, die hier waren mijn gevoelens waren toegedaan.

Drie dagen door Straat Soenda gesleept zijnde, moesten wij terug keren en kregen toen order door de Java Zee tot Banjerwangi te stomen om daar vervangen te worden door een andere boot, want de eerste had toen geen kolen meer. Zodoende werden 11 dagen voor slepen besteed, hetgeen door een goede boot in 4 zelfs 3 dagen gedaan had kunnen worden. Ik was hierover niet tevreden en vroeg voor het lange slepen schadevergoeding voor onnodig bestede dagen. De firma Daendels en de Kon.Pakketvaart zijn 2 handen op één buik, dus is dit moeilijk. Daendels durft echter scheepsbelangen niet te verwaarlozen, heeft dus reeds voor mij het niet-betalen van gebruik der trossen bewerkstelligd en mij geschreven dat zijn advocaat had aangeraden die zaak niet door te zetten omdat het contract luidde, dat dit kleine bootje ons zou slepen. Dit is natuurlijk waarheid, maar dan hadden mijn agenten Daendels & Co mij dienen te waarschuwen, dat deze boot te zwak was.

Dat ik hier over veel geschrijf is, dat vat je wel. Ik heb nu toestemming tot betaling van sleeploon gegeven onder voorbehoud dat de heer Huijgens het recht heeft op deze claim terug te komen. Dus dien ik al deze correspondentie over te schrijven en aan de heer Huijgens te zenden. Nu zijn de brieven van Daendels, waarin zij mij willen overtuigen zolang, want zij praten zich door het vele geklets bijna vast, dat ik zowat steeds aan het schrijven ben.

De afladers hier willen mij natte voor droge suikerzakken toestoppen, maar het zijn maar gevormd machtgden en hierover dus niet tevreden, moest hierover geschreven en geseind worden en gaat het beladen door en gewordt mij een borgstelling voor schade of claim. Dus je vat dat ik drukte heb, maar daar Huijgens nogal strak is, moet ik zorgen op mijn hoede te zijn. Al valt het ook niet ten voordele uit, ik moet niet aansprakelijk gesteld kunnen worden.

Op de lading, het beladen, moet ook gelet worden. Wel schreef ik vroeger een goede stuurman te hebben en bestaat er ook een goede, zeer goede verhouding tussen ons, maar zonder goed toezicht, is hij lang niet attent genoeg. Je weet dat B. dit wel is.

Deze dagen ontving ik het treurige bericht, waarvan ik totaal voor die dag bedorven was, dat mijn vriend Geert Helmer Jansen, geboren te Stiensma, thans 42 jaar oud, kapitein van de stoomboot

Gouv.Gen. Meijer, wiens jeugdige vrouw te Batavia woont en waar ik te Batavia meest altijd wan-neer hij binnen is, mijn avonden doorbreng, plotseling was overleden, De morgen toen ik vertrok, reisden wij nog samen en dronken bij hem aan boord op onze gezondheid. Verbeeld je, jaren lang als de beide eerste der klasse op de schoolbanken gezeten, elkaar later als stuurman te ontmoeten en nu sinds enige jaren elkaar's vriendschap als kapitein zijnde te bezitten en elkaar gedurig te ontmoeten, want was ik op Semarang of Soerabaja en hij kwam daar met zijn boot, dan waren wij ook steeds bij elkaar. Werkelijk het deed mij veel leed. En hoe jammer voor zijn vrouw. Haar vader, kapitein Lammers rustende, woont bij haar en een groot geluk voor haar is dat zij niet brode-loos is. Of er veel is, weet ik niet, maar ver van gebrek. Jansen deed echter nog steeds veel aan zijn ouders te Nieuwe Schans. Zijn vader was vroeger kapitein van een kof, maar is later tot behoefte vervallen. Treurig verlies, niet waar?

Nu heb ik weer veel geschreven, Joh lief, niet? Ik ben thans volkomen uitstekend gezond, alleen wat verkouden en hoop dat gij en onze jongens ook zo zijt. Ik geloof dat dit mijn laatste schrijven van hier zal zijn, maar weet dit nog niet zeker. Het schip wordt heden beladen. Hedenmorgen liep mij een jongen van boord af en is reeds in politiehanden. Ingesloten vindt gij een wissel van f 360,- die gij wel zult incasseren. Breng mijn groeten aan moeder, Lina, Kea, Frans, Catrien enz. enz. en ontvang van mij met de jongens, veel omhelzingen en wees innig gegroet en hartelijk gekust door je liefhebbende man

H.J. Bron

202

Door ons stuurlieden der Oostenburg, wordt getuigd dat er onder het beladene meer dan 300 balen suiker gedeeltelijk vochtig waren, dit wil zeggen, dat er op de zakken terdege aanmerkingen kon-den gemaakt worden, zijn ontvangen onder bepaling, ons door de kapitein gezegd, dat hiervoor garantiebrief zoude worde afgegeven.

Dat bovendien vele zakken op de kade zijn over gestort in droge zakken, ofschoon de inhoud veel te wensen overliet.

1^e stuurlid E. Teensma
2^e stuurlid F.C.C. Vos

203

L.S.

Wij, ondergetekende stuurlieden der

OOSTENBURG

getuigen hiermede dat er bij het beladen der Oostenburg, gedurig zolang het beladen geduurd heeft enige natte zakken d.w.z. gedeeltelijk vochtig of gevlekt zijnde, in het ruim zijn geladen, waar-voor de kapitein verklaarde dat garantiebrief zoude gegeven worden. Een gedeelte dezer zakken, die het meest vochtig waren, werden in ons bijzijn op de kade in droge zakken over gestort en daarna ingeladen.

Tjilatjap, 2 Oktober 1895

3^e stuurlid E. Teensma
2^e stuurlid F.C.C. Vos

[...er is duidelijk geschreven 3^e stuurlid E. Teensma ...]

Tjilatjap, 7 oktober 1895

Lieve vrouw en kinderen,

Juist had ik een brief voor je op de post gebracht, toen ik je schrijven gisteren ontving, waarin je me beloofde een beeltenis van jullie drie te zenden; feitelijk zeg je dat gij met de jongens mij komt bezoeken. Maar ik moet je alweer teleurstellen, om mij zelf het meest, door je te berichten "te laat". Wij hebben de loods reeds aan boord om weg te gaan. Je weet de Oostenburg is altijd een tijdwinner, Tjilatjap een heerlijk vaarwater en de loods kan wel 3 dagen aan boord moeten zijn, maar toch bestaat er geen kans meer om een brief te krijgen, tenzij de agent, die hier is, zo vriendelijk zou zijn om in geval er een brief kwam, hem na te zenden. Maar zo vriendelijk is hij niet. Van een os is slechts vlees te snijden. Bij aankomst hier, trachtte hij door vriendelijke woorden en beloven van een goede gratificatie te bewerken dat ik vochtige in plaats van droge suiker zou laden. Maar het zeggen van hem "U kijkt wel een klein beetje door de vingers" was een reden te meer om op mijn hoede te zijn en de patroon er niet in te laten lopen, want dit zou op eigen dak terug komen. Hij verzocht nacht en dag door te laden en beloofde daarvoor de stuurlui een beloning. Toen echter bleek dat dit nachtwerk zou dienen niet alleen om tijd te winnen, maar ook om gevlekte zakken te zenden, werd natuurlijk het nachtwerk gestaakt.

"Kapitein als u ons niet medewerkt, verliest u een goede gratificatie. Het spijt mij mijnheer, maar mijn patroon betaalt mij voor mijn plicht en dit gaat voor een beloning Uwerzijds. Maar dan verlies ik mijn premie ook, kapitein. Het spijt mij mijnheer, maar u behoudt toch zeker uw betrekking". Op alle mogelijke wijze werd het geprobeerd en liep het hier op uit dat ik nog een garantiebrief mee kreeg voor 1000 beschadigde zakken. Men had mij f 250,- voor spoedige belading beloofd en was het schip in 7 dagen gereed, maar bood mij toen een kleinigheid aan. Hiervoor bedankte ik, want jodenfooien wil ik niet hebben. Ik bedankte hem verder voor de hulp van spoedige belading en zei dat het mij genoegen had gedaan niet alleen de firma maar ook de gevormdheid van zo'n goede zijde te leren kennen, dat het mij zelf aangenaam zou zijn wanneer de gelegenheid zich voordeed andere kapiteins hieromtrent in te lichten. Daarna nam ik zo beleefd mogelijk afscheid, altijd nadat al mijn papieren in orde waren en verliet hem.

Verbeeld je, zo'n half ind. magere klerk, die gewoonlijk zo zenuwachtig was, dat hij geen 5 woorden kon zeggen zonder op te houden, denk erbij dat de man op een woordenwisseling gerekend had, werd nu op de meest mogelijke fatsoenlijke wijze bejegend en gegroet. Zijn half gele tronie was tot het bleekwit gedaald, maar hij kon hier weinig op antwoorden. De man is dan ook, geloof ik, niet gewoon netjes behandeld te worden. Maar de gratificatie is natuurlijk vervallen. Maar daarom niet getreurd, met mijn weten laat ik mij niet bedriegen of omkopen. De havenmeester mocht de man zo gaarne, dat hij verzocht zelf in en uit te klaren (hetgeen gewoonlijk de agent doet), ik heb de man niet graag in mijn nabijheid.

Maar kom Joh lief, ik zit alweer het papier vol te maken en verbeeld me dan dikwijls je iets te vertellen, maar waarom dat ik zo dikwijls over mijn angelegenheden en moeilijkheden schrijf, weet ik zelf niet. Maar ik weet zo weinig nieuws Joh lief, temeer daar ik je gisteren pas schreef. Schrijf mij recht veel, Joh lief, en laat mij veel horen van mijn jongens, zorg goed voor hen en wees jullie jongens niet ondeugend hoor, altijd lief voor moe zijn. En nu lieve Joh, moet ik voor een lange tijd weer eindigen, maar hoop ik toch in 60 dagen, misschien iets langer, in Penco te zijn.

De waarde, die ik aan boord heb, is ruim f 3000,- maar dit is geen eigen geld alleen, het is maar om je in kennis te stellen. Groet allen recht vriendelijk van mij, zoen onze jongens en wees in gedachten innig geomhelsd door je liefhebbende man

H.J.Bron Mzn

OCT 7
D

208/211

Penco, 12 December 1895

Lieve beste vrouw en jongens,

Blijde was ik gisteren je brief te ontvangen en te vernemen dat gij met de jongens zo welvarend waren. De brief kwam echter wel wat laat, want allen hadden reeds brieven, maar voor mij was er weer niets, noch van huis, noch van de patroon. Was er soms weer op een lange reis gerekend, denkelijk wel want er waren hier zelfs nog geen cognossementen voor het ontvangen der lading aangekomen. Ik had toch geschreven dat ik hoopte niet meer dan een 60 dagen reis te hebben en nu heb ik er 63 dagen gehad. Innig doet het mij leed, dat zus Trientje is overleden, maar haar jaren in aanmerking genomen, daarbij haar zwakte, kon men op geen hoge leeftijd voor haar rekenen. Ik geloof dat zij de laatste jaren ook gebrek heeft geleden, maar hoe gaarne en hoe dikwijls ik gedacht heb haar op één of andere wijze iets te helpen, was dit toch niet mogelijk. Eerstens wegens eigen omstandigheden en vervolgens had Kea dan ook geholpen moeten worden. Maar ¹ m, daar niet verder over. Zou Pals nu nog zoveel verdienken om met de meisjes thuis te kunnen leven?

Ik hoop de volgende keer een weinig opgewekter tijding te ontvangen, dat gij mij dan weer kunt berichten dat moeder weer herstellende is. Hoe gaat het, Johanna lief, met onze jongens, leren ze een weinig? Hendrik wordt nu bijna 11 jaar en Marten eerstdags 9. Hoever zijn ze met het leren heen? Durf ik Hendrik de volgende brief reeds enige vragen doen? Ik heb hier voor thans geen tijd, maar wil hem toch graag eens iets vragen, hetgeen hij mij dan zonder je hulp zelf beantwoorden moet, en hetgeen hij niet weet, liever moet nalaten, dan hulp vragen. Ik denk wel, dat hij wel goed zal leren, maar wens toch ook graag te weten hoe ver hij is!

Eerstdags hebben wij de dag dat wij $12 \frac{1}{2}$ jaar getrouwden zijn, niet waar. O, hoe gaarne was ik thuis geweest tegen die tijd. Nu schrijft gij mij dat het schip bepaald met salpeter naar Europa moet. Ik weet hier niets van, maar hoop dat men voor deze keer het afsluiten aan mij overlaat, want ik denk hier met de ruime graan-tarwe oogst goede bedingingen te kunnen maken. Met salpeter, daarvoor eerst verzeilen, dure ballast, duur werkloon, lang oponthoud, volksgage en dan misschien nog geen hogere vracht dan hier, dan hoort men later weer jeremiaden. De tevredenheid waarover gij schrijft, duurt gewoonlijk niet langer dan zolang vlugge reizen en redelijke vracht gemaakt worden. Zou men nooit begrijpen dat een kapitein - ik tenminste - met tegenspoed nog meer mijn best zal doen en met lage vracht nog spaarzamer ben, dan anders mogelijk is. Maar het is altijd slecht kersen eten geweest met grote heren.

Penco
good
envir
Het is hier echter een goed land, ik heb tenminste heden weer voor het eerst van de beste soort aardbeien gegeten en heb de kersen reeds te koop gezien, eveneens jonge aardappelen, doperwten, worteltjes enz. en al is dit ook duur, wij dienen ons nu toch wel een klein beetje uit te versen, niet waar! Nu zo beste vrouw, eindig ik. Ik hoop je spoedig weer te schrijven en dan veel nieuws, dit eerste is maar alleen om je gerust te stellen en te beweren, dat ik volkomen gezond ben, alleen gevoel ik zo van tijd tot tijd, dat ik reeds boven de 40 ben. Maar zulk stormen als wij deze reis ook weer gehad hebben, maken iemand wel oud, altijd in zorg zijn omtrent schip en bemanning, het leven is werkelijk om de zuid op vijftig breedte, ook zuur genoeg.

friends
See
next
Page
Van Munneke ontving ik een brief, hij was verwonderd over de vlugheid van de Oostenburg. Zijn ogen schijnen nog steeds zeer slecht te zijn, tenminste het éne. Ik denk hem voor mijn vertrek terug te schrijven. Nu lieve Johanna, allen recht hartelijk gegroet, beterschap met moeder, groet haar en ook Lina. Hoe gaat het, leest of vordert zij goed? Zoen onze jongens voor mij en zeg hen, dat Pa niet om St. Nicolaas gedacht heeft, komt daarvan dat de oude heer op zee niet meer komt als vroeger met zijn beladen schip, maar als ze goed leren wordt dat later wel weer goed. Hetgeen in het vat zit, verzuurt niet. Nogmaals allen recht hartelijk gekust en innig zelf geomhelsd door je liefhebbende man

H.J.Bron Mzn

Penco, 17 december 1895

Waarde stuurman Munneke,

Aangenaam was het mij bij aankomst hier een brief te ontvangen en dat nog wel een bericht waar zoveel nieuwtes van het zeevaren in staan, dat ik weer een geruime tijd zo ongeveer op de hoogte ben. Het schijnt dat er weer enige ongelukken onder de schepen zijn voorgevallen. Dit is toch bijna elk jaar zo. Kapitein Bart treft het niet, na lange jaren rust genoten te hebben, meteen met het nieuwe schip averij te hebben. Als het maar niet gaat als met de oude Vondel, vader Joost, dat was immers ook wel een beetje wildzang, had tenminste wilde haren, niet waar? Maar wat bezielt Bart om weer naar zee te gaan? Is het enkel om nogmaals te zeilen? Daar is dunkt mij zo veel pret niet aan of laten de fondsen niet toe om zijn oude dag rustig te slijten?

Bona of liever de Nederland, 1 November Marseille binnen gekomen, is die reis niet zeer lang voor de boot? Schrijf mij er later eens over of gij ook iets van schade of claims aan de lading gehoord hebt? Ik hoorde in Tjilatjap zulke rare klanken.

Met ons is het nog ongeveer hetzelfde, wij zijn nog altijd zwervende in de vreemde. Gij schrijft wel dat onze reis van Durban zeer vlug geweest is en dat wij weer zo kort op Java zijn geweest; en dit is zo, maar gij kent het spreekwoord: "goede gelegenheid, maakt vlugge schippers". De reis van Durban was bijna onophoudelijk storm voor de wind en dan in ballast, dat ging dus nog al, hij liep wel niet vlug, want bij het dokken was hij zeer vuil, maar 28 dagen van Durban naar Anjer is toch zeer goed. Daarna gedokt en gesleept naar Tjilatjap. Er was bij deze lading veel haast en in enige dagen was ik dus beladen. Dertig September was canseling date. In dit geval was het echter voor geen onzer aangenaam, dat de reis van Durban zo kort was, allen hadden een reis naar Europa verwacht en nu dit akelige Chili reisje er weer tussen. De plaats zelve is hier niets, maar het land is goed. Tuinbonen, sperziebonen, doperwten, wortelen, alles volop, ziedaar wat wilt gij meer en de heerlijkste aardbeien prijken dagelijks op de dis en hoop ik met de Kerstdagen de rode kersen te eten, alles is hier volop.

Maar ik schreef reeds dat bij deze lading haast was. Wij hebben ons dus met het schone schip weer een weinig gerept en waren met 63 dagen reis hier zeer vlug, maar de Oostenburg heeft diep geladen op 51° Z.Breedte vrij wat op zijn tabbard gehad, enige hevige stormen moest hij weer doorstaan en het water op het dek kunt gij wel nagaan, een paar platen aan BB zijn nog een weinig ingedeukt en éne der zulke is krom. Het is echter niet noemenswaard. not too bad

Want so goe Holland

Als er nu echter maar een vrachtwagen voor Europa is, het wordt nu meer dan tijd het verlangen naar huis en naar de jongens groet reeds half tot heimwee, zou ik bijna zeggen, maar het is zo de jongens worden groot zonder dat ik iets aan hun leiding kan bijdragen. Daarbij ook geen strelende berichten, mijn broer is het vorige jaar overleden, dat weet gij en thans kreeg ik bericht van het overlijden van mijn zuster, terwijl de moeder van mijn vrouw zwaar ziek te bed ligt. Mot Good News

Maar ik wil je niet met dergelijke klachten aankomen, liever eindigen. Weet dan dat het ons nog allen wel gaat, er zijn wel is waar enige der oude schepelingen weggegaan, maar de meeste zijn toch nog aan boord. De stuurlieden groeten je even als ik. Ik hoop dat gij uw ouders en familie het volgende jaar gelukkig en gezond moogt intreden, dat tevredenheid uw aller deel zij en dat het volgende u zelf meer geluk mag aanbrengen dan 1895 gedaan heeft. Crew

Zie daar mijn beste wensen en nieuwjaarsgroet, geloof dat ze u van harte worden toegewenst van uw vriend,

H.J.Bron Mzn

Penco, 21 december 1895

Lieve beste vrouw en kinderen,

Thans de 21^e december is het 12½ jaar sedert wij getrouwden zijn, Joh lief. O, hoe gaarne had ik deze dagen bij je doorgebracht om samen in bijzijn onzer jongens een aanschouwelijk gelukkig herdenken van dezer jaren te genieten, terwijl ik nu slechts door mijn brief je kan verzekeren dat ik tevreden en gezond ben, ofschoon het verloop der jaren steeds vrij merkbaar is. In de herinnering komt mij deze verlopen tijd zeer kort voor, maar overigens kan ik het best zelf merken dat ik naar de oude kant begin over te hellen, Maar het is zo, de lente van het leven bloeit slechts één keer.

SPRING is only once in life.

Gij lijkt zeker ook al zo'n beetje op een oud vrouwtje, maar nee, dat kan niet, dat weet ik beter. Elke dag verwacht ik reeds weer enig bericht van je maar, ik vrees dat gij weer ~~naar huis~~ ^{naar huis} ~~moet~~ ^{gaat} zult zijn. Gij hebt mij in het geheel nog niet vermeld hoe of mijn schrijven over de zeemansbond is opgenomen en dagelijks word ik er door de stuurlieden naar gevraagd. Allen die het gelezen hebben zouden graag terstond lid willen worden en graag dadelijk voor een aantal jaren willen storten. Maar ik hoop nu wel naar Europa te gaan en zal er dan wel iets van vernemen.

Ik weet niet of het schip bevracht is, maar telegrafeerde gisteren van hier uit naar Amsterdam omtrent een tarwe- en gerstslading, die mij hier werd aangeboden. Het is geen hoge vracht, maar verzeilen voor een salpeterhaven, dure ballast, lang oponthoud, nee, dat zal wel niet beter zijn. Ik zeg, ik telegrafeerde hier, maar nee, dat is niet mogelijk. Hier is niets dan een paar fabrieken, een paar bouwvallige straten en huizen, waar je niet in de deur durft te zien uit vrees zwart te worden. Straten, die je met regen niet doorwaden kunt enz. enz. Op de oude ruines van Conception, dat ik weet niet uit welk jaar door uitbarsting vernield is, zijn weder huizen gebouwd en van de meeste (werk-luiwoningen) zijn de daken zo laag, dat je op moet passen met de mogelijke uit klei en enige stenen bedekte voetpaden om het hoofd niet tegen de daken te stoten. Ellendig ziet het plaatsje er uit en toch vindt ge er nog een groot hotel, dat 9 maanden van het jaar niets te doen heeft, maar de overige 3 maanden (dit zijn de maanden die nu aankomen) zo vol is met badgasten, dat er ternauwernood plaats is. Hier is dan ook zo'n grote mooie lusttuin, bloemen en vruchten en ooft hier aan verbonden, zo groot, zo uitgebreid dat de logé's niet nodig hebben op straat te gaan, want om daar te lopen, is onmogelijk. Alles wordt door ossen voort getrokken en de wagens gaan tot hun assen door de modder. O, wat een verschil met Durban, waar alles even zindelijk was.

Somtijds ga ik dan ook, zoals heden, met de boot over naar Talcahuano, aan de overzijde van de baai gelegen, daar woont de agent, leveranciers, daar komen de brieven enz. De plaats zelve is groter, de voetpaden zijn beter, maar de straten zijn even slecht zou ik bijna zeggen, maar zo erg is het niet. De huizen leveren echter een mooi beeld op voor een schilder. Naast een herenhuis of kantoor staat een aaneenschakeling van hokken of liever van hout en kalk, laag opgetrokken woningen, allen met een ijzeren paardenhoef op de drempel voor hun geluk. Bijna geen van deze woningen heeft een raam voorzien van hele glazen, voor de éne prijkt voor afsluiting een stuk behangpapier, voor de andere een plank, voor de derde een stuk linnen of een stuk gordijn enz.

Dus je kunt je deze plaatsjes best voorstellen. Twee of drie keer ben ik er met de trein naar toe geweest, maar kon dan 's avonds niet terug keren, er bestaat wel verbinding tussen Talcahuano en Conception, maar vandaar loopt maar één trein per dag naar Penco, die behoorlijk te gebruiken is, dus eigenlijk 2 treinen. Ik logeer bij Duitsers, maar moest 's morgens eerst mijn waskom (waarin een vingerdik stof lag, waarschijnlijk doordat de kamer lang onbewoond geweest was) zelf reinigen. Een duffe, muffe, ik zou hier bijna moffenlucht op gezegd hebben, deed mij deur en raam open zetten en niet alleen dat ik zeer goed betalen moest, nee ook kreeg ik passagiers mee, waarvan dat soort waar een zekere brug in Amsterdam naar genoemd is of hetgeen de joden hebben.

Yesterday I was

Gisteren was ik dus in Conception, dat wil zeggen het tegenwoordige Conception, om over vracht te spreken en te telegraferen. Dit is werkelijk een mooie, zindelijke plaats, nette winkels, brede

straten, spoor en tram, een klein maar mooi, keurig mooi plein met een standbeeld in het midden, benevens fonteinen enz. (ik moest 4 uur voor het spoor wachten, zodoende weet ik dit) een buiten-gewone mooie allee bomen bij de stad of liever aan de stad, werkelijk dit plaatsje is mooi. Blokken huizen, rechte straten, verdwalen is dus onmogelijk en och zo groot is het ook niet, het telt maar 80.000 zielen. *Souls*

Germans

Komt men hier in een restaurant, spreek maar Duits, gij wordt verstaan, komt gij in de trein en iemand spreekt u aan, het is bepaald een Duitser, men zit hier even als in Parijs destijs rondom in de moffen. Allen aan het kantoor en aan de fabriek zijn moffen, allen hebben das liebe teure Vaterland verlassen en toch houdt men zoveel van das Vaterland, waarom heeft men het dan verlaten? Uit geldzucht of uit gebrek, en je weet vrouw, ik mag die lui zo graag. Het is bij mij terstond "hou ze in de gaten". *Keep an eye on them.*

Maar ik zie het papier is meer dan vol, dus maar weer opnieuw begonnen, ik verveel je immers niet? Ja vrouw, het zijn hier allemaal moffen, men vraagt mij elke dag aan land op een fabriek en ik kom er nooit, tenzij hoogst nodig. Men tracht mij nu reeds bij de neus te nemen, maar het viel tegenstrijdig voor hen uit.

Met het lossen gaat het niet bijzonder vlug. Het zal voor het schip leeg is wel 3 à 4 weken duren. Het verwondert mij in het geheel geen schrijven van Catrien te ontvangen, ook niet van Schneijder. Bona heeft geloof ik een zeer lange reis gehad zover ik hem na kan rekenen, het spijt mij wel voor de nieuwe schuit. Schrijf mij eens lieve of gij ook iets van zijn uitlossing te Marseille vernomen hebt, ik hoorde in Tjilatjap dat de man zodanig op de lading gehakt, gekapt (dit is vrij, dat mag gedaan worden) heeft, dat er toen reeds veel op te zeggen viel. Hebt gij dus van claims gehoord, schrijf mij zulks, spreek er overigens volstrekt niet over. Mogelijk rept Schneijder hier wel over, als ik bericht krijg, die schrijft nog al spoedig over hetgeen ons belang inboezemt en temeer over B., die geen vriend van hem of liever B. van niet vele zeelui, schijnt te zijn. Hij heeft mij tenminste d.w.z. Schneijder heeft mij reeds meer malen over hem geschreven. Maar gij verneemt hier misschien wel meer van.

HERE

a Dutch fam

Mr + Mrs

Hier in Talcahuano is een Hollandse familie, een zekere mijnheer en vrouw Kram, beide Groningers, zonder kinderen. Deze heer is hier architect en bouwmeester van een groot dok en moet een uitgebreide kennis hebben. Is voor dit werk voor 6 jaar overgekomen. Het zijn zeer nette mensen en zij zowel als hij mensen van opvoeding met een zeer lief karakter. Het eerste bezoek ontving ik aan boord van hem en ik moest natuurlijk terugkomen. Ik ben er een paar maal korte tijd geweest, maar het is van Penco uit te moeilijk, te meer daar ik dan steeds aan tijd voor spoor of boot gebonden ben.

En nu lieve, beste vrouw, eindig ik weer en denk ook reeds weer genoeg gebabbeld te hebben, niet waar? In gedachten breng ik je heden vele omhelzingen in herinnering aan de dag van vroeger en dank je voor de liefde voor onze jongens, voor de trouw voor mijzelf en hoop dat gij met Gods hulp in staat moogt zijn de knapen goed te leiden. Blijf voor hen beiden en ook voor mij lang gespaard, lieve vrouw, dan zullen voor ons ook nog wel weder dagen van geluk aanbreken. Op dit ogenblik zo van je afwezig te zijn, haat ik de zee, die anders toch steeds zo trouw voor mij geweest is, steeds zonder ongelukken, *HATE The Sea But been good for me*

1896

Treed het nieuwe jaar gelukkig in, dat Gods zegen je liefde en trouw steeds moge nabij zijn en je zorg voor onze lievelingen besteedt, moge vergoeden. (Je mag hier volstrekt geen hulp bieden Joh).

En nu nog een weinig voor mijn jongens. Hendrik je bent of wordt binnen een paar maanden elf jaar, dus ik denk dat je nu ook wel op school een hele baas zult zijn en reeds een weinig met rekenen enz. begint. Schrijven zal ook zeker reeds heel goed gaan en dus begrijp ik maar niet, dat gij je vader nooit schrijft, hem nooit bericht hoever gij zijt, wat gij zoal leest en van al dergelijke dingen meer. Kijk er is hier, als ik zou vernemen dat gij je best niet deed, dan zou ik ontevreden zijn. Ik

zag laatst een schrijven van iemand die weinig geleerd had en dus fouten maakte. Deze persoon schreef het volgende :

De Heeren van sloten, slooten hunne sloten met sloten met ijzer,
terwijl hunne sloten omgeven waren door gegraven sloten.

Schrijf mij nu de volgende keer eens zonder moedershulp welke fouten hierin zijn en hoe dit moet geschreven worden en waarom.

Gij kent zeker ook wel al breuken, niet waar? Welke soort van breuken zijn er?
Wat is een tiendelige?
Wat een gewone?
Wat een repeterende ?
Wat een onregelmatige break?

Als gij mij dit alles zonder moedershulp beantwoordt en eens echt netjes schrijft, dan ben ik zeer tevreden. Gij moogt daar en boven volstrekt niet ondeugend voor uw moeder zijn. Lees maar eens wat in Exodus 20 vers 12 staat. Na deze reis, mijn jongen, hoop ik bij je te komen en weer een genot volle tijd te hebben.

En Marten, binnen enige dagen zijt gij 9 jaar, dus je moet ook al wat schrijven en rekenen kunnen. Schrijf mij dus maar eens een lief briefje, vertel mij maar eens lieve jongen, hoe of het op school gaat en welke vriendjes gij hebt, natuurlijk goede vriendjes, niet die ondeugende jongens, nee die namen wil ik niet eens weten. Vertel mij ook hoe ver gij op school reeds zijt gevorderd of gij dikwijls knorren van de meester krijgt enz. Het is niet moeilijk om een brief bij elkaar te krijgen. Hier in al deze plaatsen is niets om voor jullie mee te brengen, anders deed ik het graag.

Ziezo lief vrouwje, het is nu genoeg, dunkt mij niet, groet moeder, Lina en allen recht hartelijk en wees zelf innig gekust en geomhelsd door je innig liefhebbende man

H.J.Bron Mzn.

=====

225/228

Penco – Conception Bay, Chili, Westkust Z.Amerika, 29 December 1895

Waarde broeder Geuko, zuster en kinderen,

Zeer veel genoegen deed het mij deze dagen een brief aan mijn vrouw gezonden van U te ontvangen en daarbij ingesloten het portret van jzelf. Hoe dikwijls verlang ik er niet naar jullie allen nog eens weer te zien, maar gij begrijpt mij goed, het gaat niet om bij je te komen. Thans ben ik reeds weer ruim 19 maanden, bijna 20 maanden, weg en voor ik in Europa kan zijn, wordt het dus meer dan 2 jaar. Dan blijft het natuurlijk nog een grote vraag of het schip naar Amsterdam komt en indien dit ook zo wordt, dan begrijpt gij zelf wel dat ik de korte tijd die ik binnen ben, dan liefst bij vrouw en kinderen doorbreng en meestijds is dit nog alleen des avonds, want des daags moet ik toch doorgaan met toezien op de werkzaamheden die dan geschieden moeten. Het is het beste maar, dat gij ons bij een dergelijke gelegenheid eens komt bezoeken.

Ik kan niet beoordelen of je portret goed is, ja of nee, maar herkende je terstond, Het gezicht is niets veranderd, alleen verouderd, maar het is reeds 15 jaar dat ik je niet gezien heb, dus dat wij ouder zijn geworden is geen wonder. Hier is het veel te duur om te laten fotograferen, maar wan-neer daarvoor te zijner tijd in Europa gelegenheid is, ontvangt gij ook mijn portret en dan zult gij zien dat op het hoofd van je jongste broer ook reeds een flink maneschijntje prijkt. Je zou het op het portret niet zo erg bespeuren, maar de zwarte of donkere haren zou gij in werkelijkheid reeds met een bril moeten zoeken.

The Voyage

Maar gij vraagt in uw brief aan mijn vrouw waar ik mij bevind; heb ik je dit van Java dan niet geschreven? Nee? Nu ik zal je dan mijn reis op biechten. In Mei 1894 vertrok ik van Amsterdam, arriveerde op Java in Augustus, vertrok vandaar in de laatste helft van November naar Durban Port Natal en kwam in januari 1895 in Durban aan. Vertrok vandaar in diezelfde maand en kwam weer op Java in Maart. Vertrok van Java in Mei en kwam te Durban eind Juni 1895. Vertrok vandaar in Juli naar Batavia, moest daar dokken en vervolgens naar Tjilatjap zuidkust van Java om te laden, vertrok vandaar in het begin oktober en kwam hier in het begin van December. Al deze reizen zijn vlug volbracht en heb ik voor de patroon, geloof ik, vrij goed gevaren. Voor mij zelf echter niet, want in de vreemde is alles even duur. Verbeeld je, hier ter plaatse (nee, ik vergis mij, hier is niets, alleen een paar fabrieken) op een $\frac{1}{2}$ uur afstand per spoor zou men in de plaats Conception genoemd, ruim f 100,- voor een slecht pak kleren moeten betalen, waarvoor men in Holland ruim f 20,- geeft. Ik was verplicht een hoed te kopen en betaalde daarvoor f 15,- en dan volstrekt niet beter dan in Amsterdam voor f 2,50, maar nood is dan ook alleen de reden dat men er toe overgaat.

Van hier moet ik in ballast verzeilen naar Iquique, hetgeen op 20° graden zuiderbreedte aan deze kust ligt, hier denk ik salpeter te laden voor Europa, maar wordt dit denkelijk niet eerder gewaar voor ik in Iquique arriveer. Daar ik een zeer vlugge reis naar hier heb gehad, zijn hier nog geen brieven voor mij, wel van mijn vrouw, maar die schrijft op mijn verzoek altoos vroeg genoeg en weet ook wel dat de Oostenburg zolang als ik hem heb, altijd nog al vlugge reizen maakt. Van haar vernam ik dan ook hier het treurige bericht van onze zuster, het deed mij innig leed, maar het verheugde mij uit je brief te vernemen dat gij je best wilt doen om voor haar 2 meisjes en de oude Pals op te treden, die schoonzoon schijnt geen goed persoon te zijn.

Ik geloof niet dat onze zuster in haar leven veel groot genot heeft gekend en denk wel dat zij dikwijls een kommervol leven geleid heeft, meer dan eens heb ik gedacht een kleine bijstand te geven, maar daar een zuster van mijn vrouw in dezelfde omstandigheid verkeerd, daarbij 12 kinderen heeft, zou ik verplicht zijn ook voor haar te zorgen. Wat mijn vrouw doet of gedaan heeft, weet ik niet en vraag er niet naar, maar ik mag niet onbillijk handelen dit laat ook mijn positie en verdienste niet toe. Nu Geuko, heb ik reeds weer genoeg geschreven, mijn vrouw zal je wel berichten waar ik naar toe zeil. Schrijf mij daar, laat mij veel van je horen. Wees verder allen hartelijk gegroet van je broer en oom

H.J.Bron Mzn

=====

229/232

Penco, 30 december 1895

Lieve beste vrouw en kinderen,

Zo vliegen niet alleen de dagen en weken, maar ook de maanden en jaren voorbij. Het jaar 1895 is reeds weer verstrekken en wel zodanig dat het ons weer niet gegund is geweest elkaar te zien of te spreken, alleen in gedachten kunnen wij ons bezig houden en dan lopen de brieven nog zo lang, dat deze gedachten reeds oud zijn. Blijde was ik deze dagen weder uit enige brieven te vernemen dat gij allen gezond zijt en het zal je zeker verheugen dat gij ook van mij verneemt dat ik zeer wel ben. Innig leed doet het mij dat moeder zo lijdende is, maar Joh, als de dokter je verbiedt om niet bij haar in huis te slapen, dan moogt gij ook niet zo onzinnig handelen, om dit toch te doen en daardoor misschien zelf een slepende ziekte op te lopen. Denk dan toch in hemelsnaam eerst om je jongens en mij en reken toch, dit weet gij dunkt mij nu toch wel, dat gij niet meer uw moeder toebehoort, maar uw kinderen en mij. Als de dokter dit afkeurt, dan zal het ook wel nadelig zijn, anders deed hij zulks niet. Dus Joh, dit niet doen, ik verbied het je ook en nog meer dan de dokter.

Met de lossing van de Oostenburg gaat het zeer slecht, de pakhuizen zijn vol, de fabriek kan niet meer werk verrichten (zij ontvangen ook gedurig suiker van de kust) en ze zijn maar verplicht 33

ton per dag te lossen, zon en feestdagen, die wij thans zoveel hebben, uitgezonderd en daar bij zijn het moffen, ofschoon over het geheel deze moffen nog al flinke kerels zijn, van de scheepstoestanden weet niemand iets af, maar zij trachten mij met lossen te helpen, maar de ruimte der pakhuisen laat dit niet toe. Het zal dan met de Oostenburg wel lang duren, hier zijn 6000 balen gelost en 9000 zijn er nog in en reeds 3 weken hier.

Ik heb van de patroon nog niets vernomen dan alleen een telegram dat het schip bevracht is in Iquique, dus ik moet weer verzeilen naar Iquique op 20° Z.B. aan deze kust, ik weet echter niet of ik veel of weinig tijd heb enz. enz. Nu moet ik hier dure ballast nemen en dat weer duur uitlossen, alles ten voordele. Daarbij een maand of drie langere reis. Je begrijpt dan wel hoe tevreden ik ben. Maar de baas moet het zelf maar weten. Van mijn volk zijn 6 man vreemdelingen ontslagen en 2 derzelven maakten in 2 dagen hun verdiente centen op, tezamen ruim \$ 240,- en verzochten mij toen om weer aan boord te komen, dus die heb ik terug (voorzien van het nodige ongedierte en arm als Job). Ja, het zeevaren is bekoorlijk om zo aldoor met volk, heren, wind en zee te kampen te hebben. Soms word je dan wel eens half woedend, maar het beste is bedaard te zijn.

Aangenaam was het mij deze week portretten te krijgen. Het portret van de jongens is zeer mooi, ik kan zien dat ze groter geworden zijn. Ze zien er werkelijk flink uit, het portret van Geuko is ook zeer duidelijk, wel is waar is het zeer goed voor mij te merken dat wij elkaar in 15 jaar niet gezien hebben, hij is oud geworden, maar het gezicht is hetzelfde, hij kijkt wel door de bril, maar men kan toch die goede ogen flink zien. Zijn brief vond ik zeer lief. Ik heb hem met deze gelijk terstond beantwoord. Flink niet, dat hij zo voor Pals en de meisjes zorgt? Ik geloof niet dat de kinderen licht een betere voogd konden vinden dan hij is, want ik geloof dat hij hun steeds het beste zal raden en zorgen.

Maar je zegt zeker, zegt hij nu niets van mijn portret? Och nee, Joh lief, tot mijn innige spijt valt hier weinig van te zeggen. Ik weet dat gij u spijtig gevoelt als gij dit leest, maar gij wilt toch van mij de waarheid? Eerst wist ik niet wie het was, toen bemerkte ik enige gelijkenis in het gezicht, maar vond het geheel slecht. Ik zie liever dagelijks het goede lieve beeld van je van vroeger die in mijn hut hangt. Je hebt dus eenvoudig een plaats achter in mijn album gekregen. Wees er niet boos om Joh, maar ik zeg de waarheid, het lijkt niet. Zijt gij sedert mijn af zijn weder een jong meisje geworden met wilde haren. Heb ik je ooit gekend met het haar zo opzichtelijk toegetakeld? Doch genoeg hierover, in één woord: het lijkt niet. Ik weet dat gij bovenstaande met ergernis leest, maar weet dan ook voor af hoe innig het mij speet zo'n beeld te ontvangen. Doch basta, je moet het zelf weten, hoe gij u wilt vertonen.

Ziezo, dat is weer afgelopen, nu zijn wij weer dezelfde, niet waar? Van hier schreef ik, gaan wij naar Iquique en hoop ik daar weer enige brieven van je te bekomen. Vandaar zal het zeker naar Hamburg gaan met salpeter, altijd van huis, altijd verwijderd van hen die men lief heeft, waarvoor wij ons gehele leven opofferen en werken. Maar kom Brontje kopfstück. Maar Joh, met die grote vellen papier en klein schrift weet ik altijd lang niet genoeg nieuws te vinden, dus ik moet eindigen, een volgende keer meer.

Ik hoop dat gij Marten van het kwade terug kunt houden. Zij worden nu al zo groot, maar aan Marten zijn schrijven te oordelen is het leren nog zeer gering en van Hendrik ontvang ik in het geheel niets. Hoe komt dat? Nu lieve, beste vrouw, wees om mijn schrijven niet boos. Gij wilt immers niet dat ik je voor zal liegen en zeggen, het portret is mooi? Wees daarom even innig geomhelsd, zoen onze jongens, raad hen steeds ten beste, groet moeder en Lina en zeg dat ik haar een spoedig herstel toewens en ontvang dan zelf vele kussen van u o zo innig liefhebbende man

H.J. Bron Mzn

Penco, Chili, 30 December 1895

Geachte vriend de Man

Volgens belofte zend ik u hier enige postzegels. Het is echter weinig, ik ontving hier genoeg, maar alles van hetzelfde soort. Wees hier mede dus tevreden en zend mij terug onder adres Capt.Bron Hilversum, Holland.

Mijn reis naar hier was 63 dagen en zeer voorspoedig. Van hier moet ik naar Iquique en vervolgens Europa. Wees zo goed Maas, Boon en voornamelijk De Wijn en Vater Crane te groeten. Met achtung, groetende, uw vriend,

H.J.Bron

=====

234/236

Penco, 14 Januari 1896

Lieve vrouw en kinderen,

Ik heb je deze keer weer lang laten wachten, mijn beste, en hoe zulks komt weet ik eigenlijk zelf niet; wel wat meer drukte, maar toch ook nog tijd genoeg om te schrijven. Maar hier te Penco is ook zo weinig bijzonders, niet de moeite waard om te melden.

Ik kreeg de vorige week een brief van je, waarin ik lees dat de goede kapitein Joon zo flink zijn belofte is nagekomen door die postzegels over te zenden, maar behoren deze eigenlijk in mijn verzameling, anders zou ik verplicht zijn een ander adres op te geven. Gij hebt thans zeker van meerdere kennissen postzegels ontvangen, want velen hebben mij zulks beloofd en het adres in Hilversum opgegeven. Joon is echter altijd één der beste kerels geweest, die er loopt, geen uren maar dagen heb ik soms bij hem aan boord gelogeerd, wanneer het zo uitkwam, dat wij beide op één plaats waren, waar geen hotel was. Eens maakte ik de reis met hem van Semarang naar Soerabaja als passagier (hij heeft een passagiersboot) en waar wij samen logeren zijn wij wanneer de bezigheden dat toelaten, zeer veel bij elkaar. Maar Bron vindt veral goede mensen. Deze Joon zijn vader heeft vroeger jaren lang tot zijn dood als stuurman gevaren, waarvan vele jaren op de brik de Holland, was echter een onverbeterlijke dronkaard. De zoon is juist het tegenstrijdige, een aller best mens.

Hier heb ik bij de heer Kram en vrouw deze dagen en avond doorgebracht, maar moest daarvoor de nacht in Talcahuano doorbrengen en dat gaat niet best. Het zijn beste brave lui met uitgebreide kennis, zij zowel als hij.

Hier in Penco heb ik een paar tochtjes met de moffen te paard gemaakt voor een goed uur rijden tussen de bergen. Vruchtbaar land, armoedige bevolking (veroorzaakt door luiheid) maar schone landgezichten. Aan het rijden echter in jaren niet gewoon zijnde, bekomt mij dit even slecht als het schaatsenrijden voor het eerst en zodoende ben ik reeds een paar dagen niet al te fris. Vermoeid, hoofdpijn enz., het zal echter wel spoedig weer in orde zijn. Mijn grootste kwaal blijft echter voortdurend en urgent, dat wil zeggen, niet de buikziekte, nee dit is het juist, de maag wil geen voedsel hebben en dan is het één en ander afhankelijk en blijft de buik ook niet geregeld doorwerken. Op zee is dit echter altijd veel beter en het gaat nu ook nog al vrij wel. Heb dus daarvoor geen zorg.

~~De Oostenburg~~ zal nu denkelijk binnen enige dagen van hier kunnen gaan, er is tenminste een eind aan te zien. Nog 3000 zakken moeten gelost worden en ruim 3000 zakken meel heb ik ingenomen, hetgeen ik voor ballast van hier naar Iquique medeneem. Voordeel is hier niet te maken, mogelijk een kleinigheid van ontvangen der lading, hetgeen zeer te bewijfelen is.

The Boys doen er niet

Het laatste schrijven van je Joh lief, is 2 December, dus ik verwacht dagelijks weer een brief. De briefjes der jongens zijn daarbij ingesloten maar? Het valt mij weinig mee met hun schrijven. Laat ze echter maar geregeld volhouden hun vader te schrijven, dan zal het wel spoedig beter gaan. Hendrik tenminste niet zoveel woorden vergeten. Marten zal dan ook wel wat verbeteren. Dus jongens, doe je best nu eens voor de volgende keer.

Van Schneijder verneem ik volstrekt niets, ook niet van Amsterdam. Huijgens of liever mijnheer Huijgens heeft nog niets van zich laten horen, dus ik handel meest naar mijn goed vinden.

Nu Joh lief eindig ik, ik weet geen nieuws meer en heb op het ogenblik geen tijd meer. Ik moet er weer bij zijn, groet allen recht hartelijk en zoen onze jongens voor mij. Wees zelf in gedachten innig geomhelsd en gekust door je liefhebbende man

H.J.Bron Mzn

=====
237/244

Penco, 15 Januari 1896

Waarde vriend Schneijder,

Eindelijk ontving ik hedenmorgen een brief van u, ik dacht dat gij ziek waart en schreef dus aan mijn vrouw, is Schneijder ziek of heeft hij een zo gelukkig baantje gekregen, dat hij het te druk heeft om te schrijven, dat moest waar zijn, hè!

Tot mijn vreugde lees ik echter dat gij goed gezond zijt, maar het spijt mij dat gij nog geen baantje hebt en nog steeds zuster Anna in het wachten gezelschap kunt houden. Waart gij of liever waren wij maar moffen, dan zou dit zeker beter gaan, tenminste er liep reeds voor jaren een spreekwoord: "die verdampte moffen en knoeten gaan met de beste baantjes schoeven, de één biekomt een baantje aan 't poestkantoor en de andere aan 't gasfabriek, maar een ingezetene burger kan geen baantje bekomen". Het was natuurlijk een mof die dit zei. Maar nu die gekheid terzijde.

The dammed Ger on ons getting the best jobs.
Het spijt mij dat ik in Tjilatjap geen tijd vond om je te schrijven. Ik heb me daar dikwijls bij de belading zodanig geërgerd dat het wel de moeite waard was je dit te schrijven, maar nu is het al weer grotendeels vergeten en ik zal maar wat anders schrijven. Ik vernam in Tjilatjap nog dat Bona de kopra daar reeds zo fijn gehakt had, dat de olie al in het schip liep en dat men daar reeds bevreesd was voor claims, hoe is dat afgelopen? Als hij daarmee klaar is gekomen zonder schade, dan is hij toch werkelijk een baas, 47 % boven tonnenmaat innemen is geen kleinigheid, wat zijn er dan weinig goede of bekwame kapiteins, die zulks kunnen doen. Honderd vijf en veertig dagen is niet lang voor de Nederland, maar het is altijd lang een knapheid die vlugge reizen te maken. Een vlugge schuit, een mooie gelegenheid en ziedaar, men verliest geen zeilen, heeft zeer weinig te doen, het schip blijft goed in orde en de reis is vlug.

I am happy with the Oostenburg. 63 days from Tjilatjap to Penco
Ik ben echter met de Oostenburg best tevreden, het mag dan geen zeemeeuw zijn of geen antilope, hij kan toch altijd zowat meekomen. Drie en zestig dagen van Tjilatjap liet ik hier het anker vallen, dus dat is zo kwaad niet. Nu weet ik echter van de patroon tot heden toe niets anders als dat ik als antwoord op mijn telegram van aangeboden vracht, het terug sein ontving, het schip is bevracht Iquique, dus weet ik geen tijd, weet niets van charter of lading af en ben reeds meer dan 5 weken hier en denk spoedig te vertrekken. Ik vroeg later nog of ik van hier lading voor Iquique mocht innemen, maar er werd mij teruggeseind "proceed in ballast". Ik begreep daaruit dat er weinig tijd is, het lossen duurt hier zeer lang, 100 ton in 3 dagen is volgens custom of port voldoende. De plaatsruimte bergplaats aan land is te gering om veel te bergen en zodoende vervliegen de dagen zonder dat er gearbeid wordt. Als ik echter vracht lading mee nam naar Iquique, was er nog iets extra's voor de reder te verdienen, hetgeen nu ook weer vervalt.

Wat Bat

Ballast is hier zeer moeilijk te bekomen en is zeer duur. Voor het in het schip is ongeveer 2 ½ dollar, daarbij oponthoud en werkloon en je begrijpt dat hier aardig wat kan zoek gebracht worden in plaats van verdiensten. Ik krijg echter een partij meel voor ballast, hetgeen vrij aan boord komt, enig vracht oplevert en vrij wordt weggehaald, daarbij ruim 100 ton in Iquique voor stiftening aan boord mag behouden totdat de salpeter in het schip is, behoef dus ook in Iquique voor lichterloon van de ballast niet te betalen. Bovendien gaat het hier zo vlug mogelijk en heb ik reeds de helft der ballast in, terwijl zand- of steenballast hier weken kan aanhouden. De uitlossing in Iquique is 100 ton per dag.

Ik betwijfel echter of de Iquique vracht hoog is. In elk geval is Iquique een zeer dure plaats. Was echter het schip hier bevracht geworden, denkelijk 22/6, dan waren daar minstens 2 maanden tijd mee gewonnen, want dan had ik nu reeds grotendeels weer beladen geweest. Hier is nu echter niets meer aan te doen. Later zal ik je eens over Iquique schrijven of de duurte zo erg is als het mij verteld wordt, dan kunt gij oordelen wat het voordeligste was.

Nu zal ik eerst eens een weinig over andere aangelegenheden voor namelijk over je brief beginnen. De moordgeschiedenis te Delfshaven wist ik reeds ongeveer voor enige tijd uit een paar brieven aan bekenden hier ter plaatse gericht. Die zulks gedaan heeft is een ploert, maar die zijn er toch altijd ook nog veel te veel in de wereld. Kunt gij geen goede aanstelling bekomen om die op te ruimen, detective of zoets?

Wat de Maatschappij Nederland aangaat en de examens voor ogen is iets wat reeds lang had moeten gebeuren. Boten, die de mail varen en zoveel passagiers, moeten deze toevertrouwd worden aan mensen die niet behoorlijk kunnen zien? Ik en meer anderen hebben ons in die tijd voorzien van goede diploma's voor die lijn aangemeld. Waarom konden dan deze, die goedgekeurd waren voor ogen, voor bekwaamheid en voor machinerie dan geen plaatsing krijgen, maar werden ouden, die reeds centen genoeg hadden, in dienst gehouden? Of kwekelingen – volstrekt geen zielieden – aangesteld? Zijn deze jeugdige gasten dan vertrouwd om op de brug te staan en orders uit te delen? Men zegt de kapitein, commandanten wil ik liever zeggen, hebben niet nodig om op de brug te staan en men hoort er dan van bij sommige gevallen voor het Kanaal enz., als zeeman zijnde vreemd van op, maar als een commandant in nauw of drukke vaarwaters niet op de brug behoeft te zijn, waarvoor heeft men een gezagvoerder (nee, dat klinkt hier zo goed niet) ik wil zeggen een commandant nodig? Moet hij wel op de brug staan in die gevallen, dan dient hij ook goede ogen en een goed kleuren onderscheidend gezicht te hebben. Het is echter zeer goed dat er op die manier wat promotie gemaakt wordt, velen zullen er zeker blij mee zijn. Het is hen dan ook niet euvel te duiden.

Mijn vrouw schreef mij onlangs dat J. Swart slechts voor één reis binnen bleef, maar uit je brief begrijp ik dat het voor goed is. Zou hem zulks wel mee vallen? Hij is nog jong genoeg. Ik meende dat hij zijn geld meest in de Concordia had, dan heeft hij dit zeker thans niet meer, want met niets is het dunkt mij moeilijk beginnen. Was zulks niet het geval, dat men namelijk met niets aan land leven kan, dan verpofte ik het ook om langer te varen. Zulke reizen zoals ik nu mee bezig ben beginnen niet alleen, maar hangen reeds geducht de keel uit. Men vaart steeds buiten en verdient nooit iets extra's en verteerd veel meer dan anderen. Een zekere kapitein van ons kantoor heeft eens gezegd dat buitenlands varen zo slecht niet was en het was misschien voor hem zo, maar ik gun hem de pret voor het vervolg. Je weet wie ik bedoel, maar dat soort lui kunnen altijd meer dan een ander. Op zulke lange reizen sukkelt men gedurig met zijn volk of heeft ontevredenheid. Thans ontbreken mij nog 6 man, hoe of ik die moet bekomen weet ik niet.

Proviand wordt slecht en wat men terug hoopt te krijgen is weinig beter en wordt duur betaald. Cabin stones, och hemel je weet het wat Engelse blikken zijn. Tribe intan, wie heeft het ooit gehoord of een grote turnip [...] of drie grote onions in een blik, ziedaar het voornaamste.

Je zegt zeker, hij klaagt weer geducht, maar dat wil ik toch niet. Conception Bay is zo slecht niet. Het vlees is hier niet duur, meel ook niet en aardappelen en tuinvruchten zijn hier goed te krijgen, maar het is beroerd dat het nog te vroeg is om mee te nemen. Duur is het ook niet. Maar ik mopper de gehele dag tegenwoordig, want reeds enige dagen ben ik te wel om ziek te zijn en te ziek om tevreden te zijn. Steeds sukkel ik aan maag en buik en het laat zich thans weer geducht merken; weinig eetlust en veel stoelgang. Voor mij zou het dus goed zijn veel tribe (pens) te eten, misschien zou ik daardoor een nieuwe bekomen.

Gij schrijft dat Hofstee havenmeester te IJmuiden was. Is het te IJmuiden dan verschillend havenmeester of vleesmeester, ik meende dat Walberg deze betrekking bekleedde. Ligt de oorzaak in mijn domheid of was Walberg dit niet meer? Ik snap het niet goed maar kom dan trouwens ook weinig in IJmuiden of aan de kletstafel bij Kras tegenwoordig. Houd mij met één en ander dus liefst nog wat meer op de hoogte. Ik ben echter zeer dankbaar en tevreden met je schrijven, want ik word door u steeds veel beter ingelicht dan door mijn vrouw.

Gij schrijft over de schepen van Groen. Nu wij beiden hebben de Columbus van stapel zien gaan en de Nel is een evenbeeld, dus de Vondel zal het ook wel zijn, dunkt mij. Is men zonder schip dan wordt het anders, maar in andere gevallen, nee mijn Oostenburg ruil ik er niet voor. In ballast slingert hij, om de zuid echter ook geducht, maar Bart was hier aan vroeger, dunkt mij, wel gewoon, want de Amsterdam (ik bedoel Ard Joeno) was ook een mooi beeld, evenzo de Amstel om de zuid zeer ellendig, dus als Vondel nog erger is, dan heeft hij een goede naam, maar aan welke rederij is de Vondel overgedaan? Zoals ik vroeger reeds schreef, de Oceaan kan bezaaid zijn met schepen zonder dat wij er iets van weten, ik heb van de Vondel nog geen mast of steng gezien.

Maar nu vriend, weet ik geen bijzonders meer, ik zou nog wel een paar bladen vol kunnen schrijven over Penco, Talcahuano en Conception, maar gij vaart toch niet meer en trekt gij er geen nut uit en interesseert het ook niet meer. Ik zal dus maar eindigen. De volgende week denk ik hier gereed te komen, ik moet nog ruim 300 ton lossen, maar de lossing gaat hier zeer traag, zoals ik reeds vroeger schreef, maar van hier naar Iquique kan in circa 14 dagen gedaan worden.

Nu vriend, groet de bekende vrienden te Vreeland, komt gij over Hilversum, bezoek dan mijn vrouw, maar spreek er niet over dat ik niet gans wel ben, ontvang zelf mijn beste wensen en een handdruk van je vriend

H.J. Bron Mzn

=====

245/246

Penco, 28 Januari 1896

Lieve beste vrouw en kinderen,

Gezond en vrij goed tevreden, maar tot over mijn oren in de drukte, zet ik mij nog enige ogenblikken om nog iets aan u te melden. Gij weet de drukte de laatste dagen voor het vertrek is erg. En het is hier zeker zeer erg, daar ik steeds met 3 plaatsen te doen heb. In Penco moet voor de boot gezorgd worden, in Conception moet met zaken en vracht gehandeld worden en in Talcahuano moet voor uitklaring voor volk en proviand gezorgd worden, dus drukte genoeg.

Heden morgen om 4 uur schreef ik reeds naar Amsterdam, thans is het 6 uur en om 7 uur moet ik met het spoor mee. Maar moet ik thans ook weer denken "arbeid maakt het leven zoet" er komen op zee weer dagen van verveling genoeg, die mij toeroepen "faulheid starkt die glieder" Mijn bemanning heb ik op één man na weer compleet. De lading is uitgelost en de andere ballast lading is ingenomen.

Met de heren moffen, ontvangers van de lading, had ik natuurlijk weer enige problemen, maar hebben deze lui zich toch geheel aan mijn eisen en bepalingen gehouden. Het charter was in sommige opzichten niet duidelijk en men wilde namelijk hiervan partij trekken, hetgeen hun echter niet gelukte.

Een volgende keer in Iquique als ik meer tijd heb, heb ik zeer veel te schrijven, maar thans moet ik eindigen. Dezelfde morgen, toen ik mijn vorige brief aan je afzond, ontving ik een brief van Scneijder, die mij zeer veel niewtjes overzond. Altijd toch even vriendschappelijk, nietwaar?

Nu Joh lief, groet allen, voornamelijk moeder en Lina, zoen onze jongens en wees zelf innig gehomhelsd door je liefhebbende man

H.J. Bron Mzn

=====

247

Penco, 30 Januari 1896

Cook Robinson, Talcahuano

I opened the three barrels of butter and found out that they are all of the same bad condition, so I send them back to you last evening with the hope to receive good in return.

I did not received any back and ask you to send good (not bad) butter over to Iquique or return the money to that place by the adress

Capt. Bron, ship Oostenburg, Iquique

or to return the money \$ 34,40 for two Legs to Mr. Juan Kemner, who will forward it to me

Most esteemed

Capt.Oostenburg

H.J.Bron

=====

248/261

Op reis naar Iquique, 1 Februari 1896

Lieve beste vrouw en kinderen,

Ik beloofde je laatst een lange brief te zullen schrijven en zal er dus maar een begin mee maken. Gelukkig goed en wel op zee zijnde, heb ik het niet zo druk, wel weer andere zorgen (waarop ik straks terugkom), maar dit moet mede door bedaardheid en beheer in orde komen. Ik kan het ook wel dadelijk neer schrijven. De pas gemonsterde 6 matrozen zijn een zootje, die ik bijna uitvaagsel der maatschappij zou noemen, maar het is mij niet geoorloofd dit te zeggen, want ik geloof niet, dat wij mensen, die zelf geheel vol fouten zijn, andere mensen - eveneens kinderen der schepper - met die naam mogen vereren van vagebonden. Dikwijls echter denken wij ons zelf als beter, het is waar, de goede God beschouwt ook deze als zijn kinderen, maar is het nu eigenlijk zijn wil allen als onze broeders, onze gelijken te beschouwen? Is dit werkelijk zo, dan schiet ik veel in verplichtingen te kort. Mijn oordeel is dikwijls dat men wel al het mogelijke moet doen om deze lui te helpen en te trachten hen te verbeteren, maar hoe vaak wordt hier misbruik van gemaakt?

Laatst in Penco waren er twee matrozen die in Natal gemonsterd waren en dus het recht hadden om afbetaald te worden, die stomdronken bij mij kwamen met het verzoek om ontslagen te worden. Wel zeker, ik zal je afrekening gereed maken. De één ontving de volgende dag ruim f 130 en de ander f 90 en iets. Toen ik de tweede dag daarna in Conception uit de trein stapte, staat er één mij op te wachten - ik zal hem maar de rijkste noemen - en vraagt mij: Kapitein, heeft u geld voor

het spoor voor mij, dan ga ik weer aan boord. Is al het geld van Carl ook al op? Nee, kapitein. Wel help hem dan en als alles op is kom dan samen aan boord. Twee dagen daarna waren beide aan boord en aan het werk, hetgeen zo lang goed ging, dat ik hen weer opnieuw aanmonsterde. Toen moest ik hun weer enig voorschot geven, hetgeen ongeveer met hun verdienste der laatste dagen overeen kwam. Carl kwam 's avonds behoorlijk aan boord, maar de andere liep 3 dagen dronken aan land, mij soms lastig vallen om meer geld. Toen wilde hij weer aan boord gaan om te werken, maar nu nam ik hem echter niet weer in dienst en hoe of hij gebrek leed en mij dikwijls vroeg om weer aan boord te mogen komen, ik nam hem niet weer aan.

Een goed mens zou hier misschien zeggen, gij deed verkeerd, de man zou wel opgepast hebben, maar ik kon dit niet doen, zou daardoor de anderen evenveel moeten veroorloven en hun allen totaal bederven. Dit zootje, dat ik nu aan boord heb, was nog geen 2 dagen op zee of zij waren reeds aan het vechten. Een grote kerel – een halve neger – had een oude bejaarde kerel beet, maar ik werd dit eerst de volgende morgen gewaar. Ik vroeg hem toen bij mij en vroeg hem of hij voor man te boek stond? Ja, kapitein. Nu het is goed, ik dacht echter dat je een kwade jongen waard. Een kerel, een man met sterke spieren, doet zulks niet, die slaat geen oude grijze man. Schaam je je niet mij dit te zeggen, dat je een kerel bent? Schaam je je niet om andere kerels wat degelijk kerels, in hun gezicht te zien? Het had werkelijk een weinig geholpen, de vent ging beteuterd heen. Nu zie je dus wel waaruit de zorg bestaat om rust en vrede te houden.

De stuurman is een goede grote, sterke kerel, maar ziet vele kleinigheden, die dikwijls grote gevolgen kunnen hebben, door de vingers. Maar dat varen met altijd vreemden, die in alles onverschillig zijn, die nooit veel tegoed hebben en niets uit interesse voor het schip zullen doen, nee, het is werkelijk niet veel bijzonders.

Met de moffen in Conception, waar ik mijn vracht ontvangen moest, kreeg ik ook weer soesa, men wilde mij $2\frac{1}{2}$ % der vracht aftrekken, hetgeen ik niet nodig had te betalen. U moet dit betalen, kapitein, het staat in het charter. Dit is zo niet, mijnheer. Ik merk dat u het Engels moeilijk leest en ik zal het u voorlezen of neemt u daarvoor een onpartijdige, die het lezen kan. Ja, of het er in staat of niet, kapitein, andere schepen die hier waren, hebben het betaald, dus u betaalt dit ook. Dwaas genoeg van anderen dit te doen, mijnheer, tenminste als zij een dergelijk charter hadden. Het bleek niet zo te zijn en ik overtuigde hen ten volle – ofschoon niet tot hun tevredenheid – dat ik dus van alles vrij kwam. Ik moet echter nog iets vragen, heren. En dat is, kapitein? Kostgeld en logies voor de stuwdoor die aan boord is geweest. Dat is nog nooit door ons betaald, kapitein. Dan is het dunkt mij nu wel nodig dit te doen. Als zoals gewoonlijk het geval is, de stuwdoor in het hotel logeert, moet u ook het geld betalen, dus dunkt mij het ook te kunnen vorderen. Hoe weet u dit kapitein? Ja, in het hotel moeten wij betalen, maar nu die lui aan boord logeren, doen wij zulks niet. Dus mijnheer, u zal mij toegeven, wanneer ik verklaar dat dit aan oneerlijkheid grenst tegen over mij. Ja kapitein, maar dit willen wij niet zijn, hoeveel vraagt u? En zodoende, kwam ook dit in orde.

Maar ik was nog niet tevreden. Zijt gij tevreden geweest heren over de goede uitlossing? Ja kapitein, dat gaat nog al. In Java is mij bij goede uitlossing een gratificatie beloofd, heren. Zo goed, was het echter niet kapitein, er waren er nogal enige nat. Welnu heren, geeft u mij dan een certificaat van uitlossing, dat het schip goed heeft uitgelost, dat er wel enige of vele zakken bevlekt en vochtig waren, maar aangezien de kapitein een garantiebrief heeft voor 1000 natte zakken en het schip daar hoegenaamd niet voor verantwoordelijk kon stellen. Wat zegt u, een garantiebrief voor 1000 zakken kapitein, geeft u ons die, u kan daar nu toch geen voordeel meer uit trekken. Wel zeker kan ik dat, heren. Nu ja, kapitein, de gratificatie zal u geworden. Zeer goed, dan ontvangt u een afschrift der garantiebrief. En zo kwam ook dat in orde. Gij ziet dus wel dat men altijd de ogen moet open houden. Maar ik schrijf dit alleen voor tijdkorting, ik denk niet dat je veel nut in het lezen ervan vindt, laat er tenminste niets van uit.

Toen het schip de lading had uitgelost, was er de ballastlading al weer in. Of ik hier aan goed gehandeld heb, weet ik niet. Wel wordt er aardig voordeel mee behaald, maar het kan echter wel ver-

keerd lopen, maar hoegenaamd geen bericht van Amsterdam hebbende, deed ik zoveel mogelijk ten voordele van de rederij. Moet ik echter enigszins aan de praatjes geloven, de vragen waarmee men mij aan boord en aan land heeft bestookt, dan valt mijn handelwijze niet zo goed uit, of mogelijk nog wel beter.

Zoals ik je reeds schreef weet ik hoegenaamd niets van Amsterdam, maar hier gaat onder de lui aan boord en ook te Penco het praatje dat de Oostenburg verkocht is. Hoe komen ze aan die praatjes? Ik weet er niets van en geloof er ook niets van, ofschoon men er reeds bij zegt dat er voor mij een andere in één der plaatsen van Z.Amerika gereed ligt of dat ik hier zou blijven om de Oostenburg hier te varen. Nu dat laatste is zeker een leugen, want ware het eerste waar, dan zou ik mij zoveel mogelijk reppen om bij je thuis te komen, dat begrijpt ge wel. Doch vanwaar nu die onzin? Wie zou dit het eerst hebben uitgestrooid? Iets geheel ongerijmds. De ene weet het van huis of heeft het van een ander vernomen. De moffen spraken er over als of ze het van een handelshuis wisten enz. enz. Dus wat is hier eigenlijk van waar? Of vanwaar dit nieuws, ik weet het niet en ik denk gij evenmin. Ik zal dus maar in de gerust stellende overtuiging leven, dat de Oostenburg van Iquique huiswaarts keert.

Nu zou ik je nog wel zeer veel van de Duitsers hier kunnen melden, maar zal dit liever in enige andere bladen gedurende de thuisreis neer schrijven, dan vindt gij bij mijne terugkomst thuis altijd nog wat nieuws en als de breikous je verveelt,werp je hem in een hoek en gaan lezen. Ik schreef deze 2 jaar reeds meer op, maar zo gaat het. Verveling vordert tijdkorting en de gehele dag aan dek rond te lopen en aanmerkingen hier en daar te maken, dan hoort men ook spoedig "de man bromt de gehele dag" en dikwijs valt dit voor. Hoe komt dit? Wel alle mensen zijn niet even attent en vatbaar en kunnen bemerkingen niet goed verdragen.

Maar ik repte hierboven de naam Duitsers. Het is waar, hier zijn veel Duitsers. Valdivia is geheel Duits, allemaal Duitse scholen en kerken en in de plaats wordt bij uitzondering Chileens gesproken. De Duitsers, waar ik hier echter mee omging zijn kinderen van Duitsers, maar de meeste zijn in Chili geboren. Je weet, ik houd niet bijzonder van die lui, doch mijn ondervinding heeft die mening toch weer een weinig gewijzigd. In vriendschappelijke omgang zijn de meeste goed, als onderdanen zijn de meeste kruiperig. Als principalen tonen ze bevel en in zaken moet men met hen voorzichtig zijn. In het bier drinken zijn ze superieur en in vrolijkheid de beste vrienden.

Nu vond ik hier onder de Duitsers enige goede kerels, een ingenieur, een machinist en een ontvanger of liever boekhouder voor de lading, ook nog een suikerkoker en zijn vrouw, dat waren bepaald goede lui. Ik zei hierboven enige goede kerels. Gij denkt zeker, die vrouw noemt hij die ook een kerel, nee dat niet Joh, maar zij – zo klein ze was – had toch meer praats en drukte als hij, degelijk, wat men noemt de broek aan. O, het staat zo afschuwelijk lelijk voor een vrouw. Met deze lui ben ik een paar maal per paard de bergen in geweest. Je moet weten, alles rijdt hier, dames zowel als heren en spreken de eerste dan met liefde over hun dieren. De os wordt hier tegen de bergen en op ongelijke wegen voor trekdiel gebruikt, het paard alleen voor rijden.

Maar ik paard rijden? Ofschoon vroeger dit genoeg gedaan hebbende, vreesde ik thans wel een beetje voor een kale broek en vertrouwde ik op goed opgeklopte biefstuk voor de volgende dag op een zeker deel van het lichaam, hetwelk door Lodewijk de XIV niet onder de slissen van zijn jas was te verbergen als hij zich bukte. Het rijden ging echter zeer goed en zag ik tussen deze hoge bergen de prachtigste valleien, waar tegen zich de druiven of wijnstokken zich hadden neergevleid en uitgestrekt, en prachtige korenvelden, groente, kool, aardappelen enz. enz.

O, het was toch soms zo mooi, wanneer men van de kale rotsen, waar bijna geen gras scheutje staat en het gloeiend heet was in de valleien, tussen deze schoonheid en bloemen afdaalde. Graag had ik je een fuchsia, die hier in het wild groeien, meegebracht, maar het ging niet, ze waren te groot. Van één dezer bloemen of bramen heb ik ongeveer de maat genomen, aan de voet waar hij zich terstond in verschillende takken verspreidde ongeveer 4 à 5 palm middellijn, de hoogte (niet met vergroting) ongeveer 10 meter en de omvang ongeveer een treurwilg, de takken afhangende

met duizenden bij duizenden rode bloemen met een lichter binnenste voorzien prijkende, jammer dat deze bloemen niet alleen stonden, maar tussen andere bomen groeiden, die hun sieraad gedeeltelijk tegen werkten. Verbeeld je Joh, zo'n bloem op de vensterbank, nee dan mocht Kreuning je wel ramen maken als van Sinkel's winkel.

Gij ziet dus, al heb ik ook niet veel genoegens in deze plaatsen ondervonden, toch merkte ik ook hier weer dat de Schepper door de schoonheid in zijn liefde wilde tegemoet komen en op vrolijken en dacht ik zo min als al deze bloemen, worden ook mijne geliefden vergeten. Maar ik wilde je dit alles opschrijven voor later en nu draaf ik reeds weder door.

Gelukkig wat anders. Daar komt de stuurman. O ja, ik vat het reeds, het is de 3^e Februari en ofschoon ik het ook zelf liever wilde vergeten, ik word er toch weer aan herinnerd, dat ik reeds 44 jaar ben, maar dank zij Hem die mij dit gezond heeft doen doorleven, in tegenstelling van zovele die hieraan te kort komen.

Aan boord zelf heb ik reeds weder een man, een knaap liever, pas 20 jaar oud, die volgens zijn verklaring reeds met alle kwalen gevlogen der wellust behept is geweest, die de godin der liefde (nee, dat niet, des wellust klinkt beter) reeds zodanig heeft geofferd, dat hij onmogelijk een flink huisvader – een man der maatschappij – kan worden en nu weder bij mij komt klagen over verschillende ziektevormen. Ik zal trachten hem te genezen als ik kan, al is het ook slechts gedeeltelijk, maar o hoe innig leed zou het mij doen wanneer in onze jongens geen goede kiemen ontwikkelden en zij zich ook reeds jeugdig lieten verleiden en verderven; maar ze hebben een goed moedertje en al ontbreekt hun mijn leiding, hun mama zal hier wel voor zorgen, beter dan ik!

*for
Doe
Doe*

Vier en veertig jaar, hoeveel tijd is mij nog gegeven te leven en hoeveel dagen daarvan mag ik in het bijzijn der geliefden doorbrengen? Ik zou hier bijna zeggen, dat hangt ook veel af van het lieve vrouwtje en later van onze jongens en hun levenswijze en levensloop en gedrag, maar nee, ik mag dat niet, mijn vrouw noemt het vingertikken en ik denk nog altijd door. Het vingertikken van voorheen op school, dat was een straf. Maar ik wou – als ik nu een fout bega – dat men nog die tikken gaf.

[....enige regels onleesbaar...] ik heb er geen last meer van gehad maar steeds als ik soms nog al vermoeid ben, komt er een zekere knaap, ik geloof dat hij wel eens reumatiek genoemd wordt en pijnigt mij hier of daar, niet erg, maar hoe drukker ik een dag geweest ben, hoe meer ik er mee geplaagd wordt. [...enige regels onleesbaar ...] In de laatste dagen, zo lang ik reeds op zee ben, gaat het weer zeer goed. Dit is allemaal volstrekt van geen belang. Nu zal ik dan eindigen totdat mij meer te binnen schiet.

Iquique, 4 Februari 1896

Gisteravond aangekomen, geen bericht van Amsterdam, maar hedenmorgen ontving ik je brief van 28 December, die juist aankwam. Daar staat – als begin van mijn klachten, die hier zullen volgen – nog een brief na deze. Is het schrijven zo vermoeiend, altijd moet ik knorren over het weinig schrijven, daarbij velletjes papier zo groot, ruim de maat voor een peperhuisje en deze half beschreven.

Gij vraagt mij nu in het laatste blad, dat nog al vrij vol is, of gij de jongens mee moet brengen naar Hamburg of waar het schip komt, voor namelijk omtrent H. [.. *Hendrik?* ...] Wat denkt gij dan als het schip en wij allen gezond in Europa terug mogen komen, dat ik weer naar zee zal gaan zonder hen te zien, zonder thuis te komen, nu Joh, dat ware toch al te gek. Gij kunt u geen dag opofferen buiten hen, gij kunt tenminste geen enkele reis hen alleen laten en vergt van mij bovenstaande of hij niet voor zijn leren beter doet thuis op school te blijven? Ik vrees echter niet, het schip zal wel te Amsterdam komen. Ik begrijp echter niet wat er met deze vracht weer is uitgevonden. In Penco kon ik evenveel vracht maken en had daardoor zeker 2 maanden en een massa onkosten bespaard. Maar dat gaat ons niet aan.

Gij schrijft dat H. dan spoedig examen moet doen voor de Hogere Burgerschool. Wat scheelt je, Joh? Is moeder soms weer bezig geweest. Wat een berekening, ik varen in den vreemde, zonder iemand te zien die mij enigszins liefde toedraagt dan misschien de scheepshond, die mij blij begroet, ik varen en leven voor hen die mij lief en dierbaar zijn in de hoop dat er eens nog enige dagen of misschien enige jaren kunnen worden bereikt van werkelijke gunst vol leven en trachten te sparen, hetgeen mogelijk is en gij spreekt van de H.B.S. om, nee niet meer. Uw vader voer tot hij oud was maar had dan ook jaarlijks nog zeker het geld van een paar maanden in huis, maakte korte reizen bovendien, maar wat is mij gegund?

Wacht met alle besluiten omtrent Hendrik tot dat wij, zoals ik voor allen hoop, gelukkig thuis kom. Wat voor hem gedaan kan worden, zal gedaan worden, Joh dat weet gij wel, maar moet gij niet te voorbarig zijn, hij moet nog 11 jaar worden. Het kan zijn dat hij goed leest, maar uit de briefjes die ik tot nu toe ontvang, merk ik er bitter weinig van.

Arriveren wij gelukkig in Europa, dan is een brief spoedig thuis en een telegram kost voor een paar woorden meer, ook niet zoveel. Mogelijk krijg ik hier direct de plaats van bestemming te weten en schrijf dit voor die tijd van hier. Laat de jongens echter hun best op school doen en Hendrik moet niet weder zo ziek worden, dat gaat niet kereltje, dan kunt gij tenminste niet veel leren, dan helpt de zeelucht beter.

Ik denk hier in enige dagen wel beladen te zijn, vrouw. Drie matrozen zijn reeds weder gedeserteerd. Prettig is het niet, geloof mij dat buitenlands zeevaren. Maar kom, gij zegt het in het laatste gedeelte van de brief, het is niet aangenaam en daarom zal ik maar eindigen. Groet allen recht hartelijk van mij, zoen onze jongens en wees in de hoop van een weldra weerzien na lange scheiding, innig gekust en geomhelst door je innig liefhebbende man

H.J.Bron Mzn

Ik zag daar in een briefje van Marten voor enige dagen "Pa, wij gaan verhuizen". Is dit zo? Waar woon je thans nog in Hilversum? Waarom schrijf je hier zelf niet over?

Nogmaals gekust van uwe Hendrikus.

=====

262/264

Iquique, 9 Februari 1896

Waarde zus Catrien,

Er is alweer geruime tijd verstrekken sedert gij iets persoonlijks van mij hoorde en een nog langere tijdsverloop sinds ik enig bericht van u ontving. Alweer is een verjaardag van U en mij voorbijgegaan, zonder dat wij elkaar mochten begroeten of gelukwensen, maar ik twijfel er toch niet aan of de herinnering is er toch wel geweest, mijnerzijds tenminste wel.

Thans zijn wij hier en eindelijk bestaat het vooruitzicht tenminste dat wij naar Europa gaan. O, wat een verschil met varen als toen Luppo nog met de Noordzeekanaal voer! Elk jaar binnen in Holland en meer dan de dubbele verdienste van tegenwoordig. Nu is het varen zolang men de winpel kan onderscheiden en dat wordt met de jaren minder, tenminste het onderscheiden van de wimpels. Vrouw en kroost krijgt men in jaren niet te zien, de jongens worden groot onder de leiding van de moeder; mogelijk gaat dit wel beter of even goed als onder mijn toezicht, maar het ware voor hen toch altijd beter een weinig onder mijn toezicht te staan. Maar ik kan hier weinig aan doen.

Van hier gaan wij, zoals gij wel reeds vernomen zult hebben, naar Het Kanaal – dit zal wel Falmouth worden – voor order en bestemming waarschijnlijk Hamburg of Antwerpen. Ook kan het zijn dat ik bij tekening van de cognossementen direct de bestemmingsplaats te weten kom en wordt gij dit dan wel tijdig van mijn vrouw gewaar, of van Jaski, als deze ten minste nog zo goed

met u in kennis staat als voorheen. Gij hebt dan dus meer dan voldoende tijd om mij daar enig nieuws te berichten, in hoofdzaak welvarendheid.

Ik ben altijd nog redelijk gezond, je weet wel, over de helft des levens zijnde, merkt men af en toe wel enige plagen, maar het gaat toch altijd nog redelijk met mij.

Hoe gaat het met jezelf zus, je weet ik wil je graag jonger noemen, maar vrij groot is dit verschil niet, dus zult gij ook wel niet zo flink meer zijn als toen wij beide jong waren, ik hoop het echter wel. Hoe gaat het met tante Lina, Bruno en vrouw en kroost en de andere jongens Ka en Jac? Tante is zeker reeds erg oud, ik kan het mij best begrijpen, zeg haar dat ze zich allen goed moeten houden en groet allen recht hartelijk, ook uw familie, die dat weet gij, ik echter niet zo goed ken.

Van Geuko ontving ik een brief door tussenkomst van Johanna en een portret, flink ziet hij er nog uit, maar de oude dagen beginnen ook reeds bij hem. Enfin, hij zal dan ook wel al grootvader zijn, dunkt mij, dan mag hij ook de jaren daarvoor wel tonen. Het overlijden van onze zuster schijnt hem nog al drukte te bezorgen met het oog op haar beide meisjes en daar Pals zo stokdoof is en oud, kan deze daarvoor zo goed niet optreden. Geuko heeft, dat hebt gij zelf zeker reeds gemerkt, een zeer goed hart en zal voor deze meisjes graag alles doen wat mogelijk is, dit geloof ik tenminste. Ach, hoe lang is het reeds sedert ik hen gezien heb, ongeveer 14 jaar, maar er is zo weinig aan te veranderen.

Nu zus, weet ik niet meer; over 14 dagen denk ik van hier te vertrekken. Schrijf mij recht veel of in de orderplaats of in de bestemmingsplaats, dit wordt gij bijtijds gewaar. Allen hartelijk gegroet en gij zelf niet het minste van je broer

H.

=====

265/266

Iquique, 12 Februari 1896

De Heer Juan Kemner, Talcahuano

Geachte vriend,

Ik ontving uw schrijven van 3 Februari met ingesloten reçu voor telegram. Mijn beste dank voor de moeite voor mij gedaan. Mijn reis naar hier werd in 7 dagen gedaan, maar doorgaans hadden wij veel flauwte en stilte. Hier arriverende lag mijn charterpartij bij de firma North en Jewell gereed en moet ik als de ballast gelost is, in 12 twaalf dagen geladen of beladen zijn, dus lang vertoef ik hier niet. Het is ook wel goed, want wij zijn reeds lang genoeg weg van Holland.

Morgen maak ik een aanvang om de eerste salpeter bij wijze van stiftening in te nemen en los vervolgens het laatste meel of ballast uit. Hier moet dus geen tijd verloren gaan. Ik ben dagelijks aan boord, want mijn stuurman is ongesteld (un ferme). Drie der lovers of zeelui, die ik hier aangenomen had te Talcahuano zijn weer weg. Een halve maand verdiend, vertikten zij het te werken. Hen in de kast zetten kost mij nog geld bovendien. Echte lovers van de (whale trade) walvisvangers. Bijzonders weet ik niet meer. Mijn beste groeten aan uw vrouw en kapitein de Port, zo ook niet te vergeten aan Krans en echtgenote eindig ik, groeten, uw vriend

H.J. Bron Mzn

Zeg aan Signor Dimitrio Restaurant Prat, dat ik hem dankbaar ben voor de levering van zulk slecht volk.

H.J. Bron Mzn

De ondergetekende, aannemer te Iquique, verklaart te zijn overeengekomen met H.J.Bron, gezagvoerder van het schip

Oostenburg

om de lading over te nemen en gereed te brengen voor de stuwadoors.

Ten 2e om dagelijks over te nemen zoveel door mij wordt aangevraagd en bij niet overname der zelve de lichter over liggeld te zullen betalen voor mijn rekening en bovendien na uit lossing der ballast geregeld honderd vijftig ton per dag .

Hiervan dupliaat gemaakt. De betaling is 4 ½ cent per zak nitraat.

Iquique, 13 Februari 1896

=====

268/271

Iquique, 15 Februari 1896

Lieve, beste vrouw en kinderen,

Jo, alweer zijn er enige dagen verlopen sedert ik je het laatst schreef en daar ik die dagen feitelijk niet zo gans wel was, doet het mij thans zo veel meer genoegen je te berichten dat ik thans weer zo gezond mogelijk ben. Niets wat mij ontbreekt of hindert, behalve de afwezigheid van mijn geliefden, maar daar het onmogelijk is in uw bijzijn of nabijheid te geraken, durf ik dit waarlijk geen ontbering te noemen. Is deze ontbering zoveel erger dan bij hen die voor enige dagen of weken op reis gaan, maar wij moeten in ons leven deze afwezigheid van elkaar meer als ons lot beschouwen, waar niets aan te veranderen is, al hoewel ons dit dikwijls zwaar genoeg valt. O, hoe graag zou ik niet voor enige tijd, voor enige uren, zelf bij u willen zijn. Om een kijkje te nemen zou ik bijna zeggen en wanneer de slaap door de droom mij in je nabijheid voert, ben ik bij het ontwaken wegens het korte verblijf, steeds ontevreden.

Maar kom aan, ik zei daar juist, dat ik goed gezond ben en mij niets ontbreekt, tenminste laat ik dit erbij voegen, dat ik met alles behoorlijk vooruit kom. Met de uitlossing van de ballast ben ik nog niet gereed, maar heb toch reeds 400 ton lading ingenomen, Jammer dat de vracht zo laag is, de vrachten gaan hier thans flink omhoog, maar wat eenmaal afgesloten is, kan niet veranderd worden, Het is echter goed dat ik dit niet heb in orde gemaakt, dan zou het natuurlijk niet smakelijk opgenomen worden.

Had de aanbieding mij in Penco gedaan, aangenomen geworden, dan was zeker veel gespaard, een maand of meer tijd gewonnen en dezelfde vracht gemaakt, maar wijze kippen enz. ... maar die term deugt hier niet, laat ik het veranderen en het vertaalde Engelse spreekwoord schrijven : "de grootste genieën zijn ook soms onderworpen aan hun fouten". Nu moeten wij weer enige dagen met de arbeid wachten en wel door de inval van carnaval, dat is een feest dat in alle katholieke landen, voornamelijk onder de ruwe volksoort met uitbundigheid, schandaal en dronkenschap gepaard gaat en waardoor het dan ook niet mogelijk is werkvolk of lichters, zelfs niet tegen verbazend loon te krijgen. Ik zal mij echter maar aan boord houden, want Iquique is niet veel bijzonders om aan land te gaan. De plaats is wel tamelijk groot, maar ligt geheel omringt – behalve aan de zeezijde – door kale hoge bergen, waarop (ze liggen in de onmiddellijke nabijheid) geen enkele boom, geen grasplantje, zelfs niet het geringste mos te zien is. In Iquique zelf, hetgeen vrij regelmatig gebouwd is met brede straten, ziet men geen enkele boom of bloem, zelfs niet binnenshuis. Een klein plein, waarop een monument en waarom heen voetpaden en banken gemaakt zijn, prijkt met enige sparrenbomen, die bijna overal op de aarde kunnen en willen groeien, maar hier zien ze er nog zo vervallen en akelig droog uit, dat men ze bijna hoort schreeuwen: "o, bedek de zon, laat ons niet omkomen, geef ons water". Gaat men aan land, dan vindt men de zon in deze tijd loodrecht in de straten en is de enige beschutting de kroeg, dus voor genot blijft men liever aan boord.

No Rain

De warmte is nog te verdragen, maar het land, de droogheid van de grond, de gehele droogte br.. br.. akelig. Iquique is een plaats waar het nooit regent, als het nu straks bij ons weer regent, jongens, klaag of knor dan nooit, want dit lieve langdurige regentje in Holland of dit regenachtige weer is nog duizend maal beter te verdragen boven de droogte aan deze westkust van Zuid-Amerika. van 23° Zuid tot de Equator

In mijn nabijheid, Joh lief, ligt een Duits schip – al weer een mof zeg je natuurlijk – de kapitein een man van 50 jaar, groot van voorkomen, geboren in Emden, maar reeds lang woonachtig in Oldenburg, zijn naam is Ammerman, kent moeder hem niet? Een oom van hem woont in Amsterdam en heet Linneman of Lindeman. Hier aan deze man heb ik veel kennis en het is een man met flink, degelijk voorkomen, die mij best bevult.

Deze dagen schreef ik aan Catrien, het was alweer zo lang geleden en ontving een brief van de heer Huijgens, de enige sinds mijn aankomst in Penco en daarin zo weinig, dat ik denk dat er veel drukte moet zijn of men denkt ginder, laat Bron maar varen, hij zal zich wel redder. Het is echter altijd lang niet aangenaam. Nu zie ik dat mijn papier al weer vol raakt, hoe klein ik ook schrijf, dus moet ik wel over 't kruis gaan beginnen, maar veel bijzonders weet ik niet meer.

Wanneer het hier niet teveel tegenloopt zijn wij met 14 dagen wel gereed om te vertrekken, dan nog enige tijd varen, maar dan hoop ik weer bij jullie te zijn, dan kunnen wij weer genieten en spreken, dan kan ik weer zelf een poosje het oog op mijn jongens houden en hoop dan te ondervinden dat ze flink zijn, bedorven zullen ze niet zijn en ondeugend ook niet, niet waar jongens? Dat hebt gij mij immers toen ik wegging beloofd, altijd gehoorzaam te zijn en goed te zullen leren!

O Joh, gij die altijd bij hen zijt, kunt u die angst of bezorgdheid niet verbeelden, die ik heb omtrent de knappen of ze goed terechtkomen, maar ik vertrouw op je goede leiding. Als gij deze brief ontvangt, is het Hendrik zijn geboortedag ongeveer. Als hij niet ondeugend is geweest en goed leert, moogt gij hem voor mij een mooi boek kopen of iets anders, dat laat ik aan jezelf over. Nu vrouw lief, zoen onze jongens, groet allen recht hartelijk en wees in gedachten innig geomhelsd van je man

H.J. Bron

Misschien schrijf ik morgen er nog iets bij.

Ik heb vroeger wel eens over de stuur geschreven, het is een beste man, maar zodra het druk is of extra volhandig, is hij verlegen of ongesteld of raakt de boel in de war. Deze week was hij weer 5 dagen ongesteld en dan raakt de drukte op mij alleen in plaats van elkaar te helpen. Daarbij kan hij niet verdragen dat men hem terecht wijst, dan weet hij het beter of loopt weg. Het is dikwijls niet aangenaam, maar men moet in 2 jaar tijd al veel verdragen. Misschien ligt het meer aan mij dat ik onbillijk ben, ik wil dit tenminste maar geloven, dan heb ik weer reden te meer om mij dien aangaande te verbeteren.

Laat mij Joh tijdig in Falmouth veel van jezelf en van onze angelegenheden en geldzaken horen. Het is al weer een jaar sinds ik hiervan iets vernam. Ik zou haast zeggen: "zij leefde als God in Frankrijk". Nogmaals allen gekust door je liefhebbende man

H.J. Bron Mzn

Iquique, 15 Februari 1896

De Weledele Heer W.A. Huijgens,
Amsterdam

Weledele Heer,

In Talcahuano bracht ik enige keren een bezoek bij de heer J. Krans, Nederlands architect en bouwmeester van het marine droogdok te Talcahuano, een groot werk waaraan reeds jaren gearbeid wordt. De heer Krans sprak meer dan eens over de noodzakelijkheid van een Nederlandse consul in Conception Bay, hetzij te Conception of te Talcahuano. Geheel Chili wordt maar vertegenwoordigd door één Nederlandse consul en deze woont te Valparaiso en gezagvoerder en schepelingen, welke hier of te Talcahuano in onaangenaamheden geraken, hebben niemand dan Capt de Port, met wie men wegens de taal des lands, hoogstens enige woorden kan wisselen.

Na het vertrek van de Concordia van Talcahuano had de heer Krans hierover reeds naar Nederland geschreven, maar daar deze zaak zo lang in handen van de Kamer van Koophandel verloefde, verzocht hij mij U edele hierop attent te maken om uw invloed te verzoeken dit in orde te doen komen, en hoopte hij, wanneer hij over enige maanden in Nederland kwam voor het Chileense gouvernement, hoopt hij, indien mogelijk U te bezoeken.

Wonende in hetzelfde gebouw van de admiraal, zou hij graag de Nederlandse vlag naast de Chileense vlag zien prijken waartoe hij eerst dan geoorloofd was, wanneer hij in Conception Bay voor Vice Consul wordt aangesteld.

Aan het verzoek van de heer Krans door deze voldaan te hebben, noem ik mij meest hoogachtend,
Uw edl.dw.d.

H.J. Bron Mzn

Iquique, 16 Februari 1896

Mr. Bencke
Refinery daznear,
Penco.

Dear Sir,

I promised you to send you a few lines from Iquique and in these Sunday afternoonhours, thinking on the happy days which I had in the company of you and your family in company of all the friends I had to write.

My voyage to here was 7 days and at present I have about 400 tons of nitrate in the ship. My days for loading are only twelve days. So you see if they had not kept me so long in Penco, Iquique should long being forgotten. But it is not your fault and things cannot be altered yet. I spent this Sunday with fishing and hunting on the beach, if going on myself without friends being out by Iquique Sun , nein das ist nicht zu emphehlen.

I promised you a photo but you know Iquique is no place for that. But I shall not forget it later on. If you would write a few lines in return, it would make me happy to hear something of all the friends, Stöwkas, Braun, Man and Volkers and bring my compliments to all of them.

My address is Capt Bron, ship Oostenburg, care North and Jewell, Iquique.

With the best wishes for all, I remain yours truly

H.J. Bron Mzn
gegrüst von der Steuermann

=====

276/278

Iquique, 18 Februari 1896

Waarde vriend Joon,

Ik ontving voor enige tijd een brief van mijn vrouw uit Hilversum, dat gij haar een compleet vel postzegels van de Molukken had gezonden. Ik twijfel niet vriend of zij zal er je zelf wel voor bedankt hebben, maar zo niet, ontvang dan bovendien de beste dank van mij. Gij hebt je als gewoonlijk flink aan je woord gehouden, wat door velen zo licht vergeten wordt.

Zijt gij nieuwsgierig om iets van mij te vernemen, welnu dan zal ik je verslag van de laatste 6, zeven maanden geven. Je weet dat toen we samen in het Hotel des Indes waren, ik naar Tjilatjap moest om suiker te laden voor Chili. In Tjilatjap ben ik niet lang geweest. Ik ontving daar het zo erg treurige bericht van het overlijden van onze vriend Jansen. Van zo sterke, gezonde kerel was dit al zeer onverwacht. Van Tjilatjap vertrok ik naar Penco in de Conception bay te Chili en had een reis van 63 dagen, dus niet zo erg lang. Daar heb ik ongeveer 6 weken met lossen doorgedragen, het ging beroerd langzaam. De usance of Port was 100 ton in drie dagen te lossen, dus dat schiet niet op, tenminste als je haast hebt.

Reeds spoedig kreeg ik bericht dat het schip bevracht was en in Iquique moest laden. Ik heb in Penco ballast moeten nemen en nam 500 ton meel en graan, hetgeen mij nog een weinig vracht opleverde, hier is dit bijna al weer uitgelost (ik ben hier 10 dagen) en heb reeds weder 400 ton salpeter geladen. Ik heb hier 12 laaddagen en moet dan naar Het Kanaal voor order, dus eindelijk naar Europa. Het is reeds meer dan 21 maanden op het ogenblik.

Nieuws kan ik je niet mededelen, want dat is hier niet. Warm en verschrikkelijk droog. Te Iquique regent het nooit en ik zit rondom in de moffen. Mijn gezondheid is echter nog altijd zeer goed, maar de tevredenheid hapert wel eens wat aan, zoals gewoonlijk.

En nu vriend zal ik weer eindigen, denkelijk ben ik met een jaar wel weer in Indië. Groet te Soerabaja Jansen en vergeet ook niet te Batavia de Wed. Jansen en haar vader Lammers te groeten, deze in het bijzonder, andere bekenden te veel om op te noemen (het zou een Haarlemmer Krantje volmaken) per gelegenheid, ontvang zelf een handdruk van je vriend

H.J. Bron Mzn
Oostenburg.

=====

279/281

Iquique, 20 Februari 1896

Innig geliefde vrouw en kinderen,

Heden vertrekt de post weer en daarom zal ik weer een weinig schrijven. Veel zal het echter niet zijn, want mijn tijd is een beetje kort en veel nieuws heb ik niet. Weet echter dan mijn beste, dat ik volkomen gezond ben en het mij behoorlijk naar wens gaat. Ik denk dan ook wanneer alles goed gaat, deze week gereed te komen en indien het aan mij ligt, kunt gij verzekerd zijn dat de Oostenburg geen lange reis krijgt en aan de anderen zal zulks ook niet liggen, de zweep zal op de Oostenburg toegepast worden om naar Europa te komen.

Ik zal nog wel wat tijd vinden om nogmaals te schrijven, maar zal voorlopig toch maar één en ander berichten. Het is best mogelijk dat ik van hier nog enig geld over zend, want ik heb dit nog aan boord. Het is ook mogelijk dat er geen kans voor is, dit schrijf ik je dan de volgende keer. In Falmouth of Queentown - hoogst waarschijnlijk de eerste plaats - liggen wij uiterlijk 3 dagen, wan-neer het namelijk gedurende de reis niet verhinderd wordt en wij er gelukkig mogen aankomen. Gij weet dus na ontvangst van een telegram, terstond schrijven. Waren er meer dagen dan zou ik zeggen "kom terstond over" maar dat durf ik thans niet te doen. De bestemming word ik mogelijk nog gewaar voor vertrek van hier en ik denk Antwerpen, Rotterdam of Hamburg. Hier zal het echter in de Juni maand niet zo koud zijn.

Hebt gij een goed dienstmeisje thuis en de reis is niet te vermoeiend, neem haar dan mee, ik geloof dat zulks beter is dan haar thuis te laten of weg te zenden. Gij hebt hiervan zelf je gemak en voordeel. Voor slaapplaats kan licht gezorgd worden, door de passagiers is er thans ruimte genoeg. Gij moet echter eerst zien te weten te komen of het schip naar Amsterdam moet, ik denk dit wel wegens reparatie. Wacht dan zo lang, tot ik meer schrijf.

Bericht mij te Falmouth de geldelijke aangelegenheden. Door je nalatigheid weet ik hier sinds de eerste reis naar Durban niets van. Bericht mij alles zonder omwegen hetgeen wel eens voorvalt, adres daarbij het minst de vertrouwenswaardige Victor. Dit zijn dingen die mij bijzonder tegen zijn en ook niet meer kunnen (adres onze jongens). Victor zou waarschijnlijk de eerste zijn, die de grote klok in beweging bracht en waarvoor ook? Ik ben immers je vertrouwde, je alles en wens ook niet be..... te worden.

Als onze jongens later nog iets moeten leren of zullen leren moet de hand aan de ploeg gehouden worden. Je zegt de punten staan op de i, maar op de Oostenburg staan ze natuurlijk misplaatst. Ik meen en bedoel wat ik zeg en door gemeenschappelijke zorg en liefde voor onze twee jongens is het mogelijk hen tot nuttige, vlijtige leden der maatschappij op te leden, het grootste doel ener S..... maatschappij volgens mijn oordeel.

Maar ik zei reeds, ik heb weinig tijd, dus tegenover mijn vrouwtje, die mijn bedoeling weet, zijn eigen hoofd voedt is het dus ondoelmatig meer uit te weiden. O, hoe verheug ik mij reeds in het vooruitzicht van vrouwelief en kroost weder te zien.

Ik wil over deze vracht, reden van bevrachting, bevrachting zelf of niets anders schrijven, alleen zeggen het pakt verkeerd uit of kan liever gezegd niet ten voordele mee vallen, voor mij is dit hetzelfde, maar er wordt licht gezegd, waarvoor is dit of dat niet zo of zo geweest. Het eten van ker-sen is altijd niet raadzaam. Gij zult echter wel alles voor je

[.....een abrupt einde zonder enige verklaring

=====

282/285

Iquique, 28 Februari 1896

Waarde vriend Schneijder,

In mijn schrijven van Penco beloofde ik je van Iquique nogmaals te zullen schrijven en liefst over de aangelegenheden van Iquique. Het is waar, het zal je zoveel belang niet inboezemen maar toch wel zoveel om het te lezen en het is misschien voor een ander waarmee gij spreekt nuttig.

Van Penco naar hier had ik 7 dagen, nog al vlug zoals de Oostenburg in ballast gewoonlijk is. Hier komende ontving ik de charter en wel voor 22/6 in 12 dagen te laden (thans zijn de vrachten 27/ en meer, dus voordelig voor het schip?). Hier is echter niets aan te doen, het gaat mij als de kippen, kakelen na het leggen. Al de charterpartijen luiden hier (ook onze) "the cargo to be delivered in the ships boats outside the surf", met andere woorden, wordt buiten de branding gebracht en moet

vandaar door de schepen of door scheepsboten worden afgehaald. Men geeft geen andere charters dan bovenvermeld. Nu heeft men hier de afscheepplaatsen buiten de branding geplaatst, voornamelijk de firma waarvoor wij laden. Wij laden de salpeterkoning North & Jewell. In boten laden en 150 ton per dag is onmogelijk, dus de lichters van dezelfde firma of liever voor al de "Huizen" moeten door het schip betaald worden, voor ons ongeveer 70 pond sterling.

Een stuwadoor wordt door de Captain la Porte aan boord gezonden, van wie men anders geen bewijs van veiligheid kan bekomen, hetgeen ongeveer £ 20 à £25,- wordt. Het overnemen der lading (weinig volk, veel drukte, weinig tijd en de tegenwoordige zeelui die zodra het zwaar wordt, ziek worden of het niet kunnen volhouden 130 à 150 kilo aanhoudend te dragen) beloopt ongeveer 48 à 50 pond sterling. Proviand eens zo duur als in Europa - want alles moet hier aangevoerd worden - dus je begrijpt wel hoe ferm zo'n salpeter vracht uitpakt.

Weg lopen van het volk, runners, boardingmasters enz. maar veel pret is er niet aan hier in deze buurt te varen. Alle schepen liggen hier voor en achter vast met ankers. Altijd is het hier druk, thans liggen hier ongeveer 30 schepen in een kleine baai, doorgaans meer dan 50,loods en stoomboot bijna verplichtend. Ik lig thans aan één der buitenste schepen maar neem geenloods, dan wordt men in uitklering 2 à 3 dagen belemmerd (loods en havenmeester spelen half part). Je zegt God in de hemel, wat een jeremiades en toch is het zo niet, ik kan het immers niet verbeteren. De hoofdzaak in deze havens is tijd te winnen. Ik ben de 23e begonnen te laden en kom hedenavond zover gereed, dat ik nog 1 à 2 lichten nodig heb om het schip op behoorlijk merk te krijgen. Dit gaat hier echter zeer moeilijk omdat er altijd deining en zee staat. Mijn stuurlui zeggen nu reeds, nu het water in de spuigaten loopt, moet het schip er onder? Hiervoor is echter geen zorg, ik laad niet graag boven de diepgang, maar hier is dit toch nodig wegens uitdamping of vertering (smelten van de salpeter).

Die Java-vaart koffie, tabak, kapok enz. is over en als men sommige schepen hier diep geladen ziet vertrekken, dan denk ik dikwijls (een goed baantje aan land is beter) blijft het schip, nu wat maakt het uit, het is alleen voor de mensen en die zijn er genoeg, overigens is het schip immers verzekerd en wordt alles wel betaald. Nu wordt het nog doller, nu ben ik weer op dezelfde manier aan het zaniken.

Eigenaardig is het hier aan de kust met het volk, voornamelijk met hen die nog niets verdien of tegoed hebben (met de andere heeft men doorgaans niets mee nodig), deze worden van boord gehaald als ze dit zelf verkiezen, hun wordt veel geld verdienen beloofd. De boardingmaster zegt hun de volgende dag een goed schip gereed te hebben, schiet hen geld voor, maakt hen dronken (natuurlijk het grootste deel, niet alles), laat hen dan een bewijs tekenen en verteld hen dat zij gemonsterd zijn en hem 30 à 40 dollar schuldig zijn, geeft hun dan een paar dagen weinig of niets te eten, verkoopt hun kleren, hetgeen zij nog hebben voor schulden en brengt hen later zo niet op hetzelfde schip, dan op één of andere kust of coaster. Ik had in Penco 6 man gemonsterd voor Europa, maar hier gekomen, wilden ze niet langer werken. Een maand op hand en slechts werken aan boord geeft het straffen bitter weinig. Gevangenis, ja dit zou hun juist lijken. Zeer goede kost en voor alles wat zij doen extra betalen ten koste van het schip, \$ 1,50 voor kost en \$ 0,80 à \$ 1,- voor verdiensten, dus die niet wil of weg loopt, laat hem gaan, dit is het voordeligste voor de redner.

Ik ben hier mee node aan begonnen. Capt when do you want for sailors [....onleesbaar ...] Enige dagen daarna liepen die lui bij de boardingmaster weg. De runners woedend, krijgen ten antwoordt, haal ze maar weer, maar de kerels hebben genoeg van lang verblijven aan boord, terwijl ik niet meer betaal, als waar voor men mij bewijs afleverdt.

En nu Schneijder is het punt mij weer genoeg, er is geen bijzonders voor een ander vel papier en dus wees hier mee tevreden. Ik heb alleen geprobeerd om je in je eenzaamheid een weinig tijd korting te geven. Ik ben bang veel onzin uitgekraamd te hebben. In waarheid hoor ik nog al overal terecht daar niets aan te veranderen en laat ik het stil passeren. Anders zou ik ziek worden voor mijn tijd. Tussen ons beide wil ik je thans nog zeggen, dat ik volkomen gezond ben hier. De droge

lucht van Iquique waar het nooit regent, is zeker heilzaam, ik ben zo gezond mogelijk. En nu eindig ik. Schrijf mij in de orderplaats Falmouth, Queenstone of indien gij eerst of voordien tijd vaste bestemmingsplaats verneemt, dit wordt eerst bij tekenen van het cognossement, schrijf dan daarheen. Ontvang overigens de beste wensen en groeten en een handdruk van je vriend

Bron Mzn

=====

286/289

By North & Jewell,

Vrijdag, 28 Februari 1896 's middags

Wilt u zo goed zijn morgen een lichter aan boord te zenden. Well, kapitein, is dat schip nog niet vol? Nee, mijnheer. Ik denk nog drie à 4 lichters ik mag immers, de laatste prauw of lichter weer terug zenden, wanneer ik hem niet geheel overneem. Nee kapitein, dan kan u de rest wel weg werpen. Geeft u mij dan 3 lichters, dan kan ik Maandag compleet komen.

Wel kapitein, wij kunnen niet vandaag een lichter zenden en morgen een ander. Dit is ook niet nodig geweest, want ik heb dagelijks 6 tot 8 lichters over genomen en heb in de beginne reeds gezegd, wanneer de lichters 's morgens tegen 8 uur langs zij waren, mocht u gerust meer zenden, maar niet wanneer deze om 10 uur of 11 uur, zoals gebeurde, komen.

Maar kapitein, kunt u ons morgen vroeg voor 12 uur niet zeggen of u meer lichters nodig hebt. De reden is dat de Oostenburg in deze maand klaar moet zijn. Wanneer de lichters op tijd aan boord zijn, zal ik u voor 12 uur doen weten of ik meer wens, maar wanneer er zoveel aangelegen was, waarom zendt u dan de lichters niet vroeger aan boord of geeft mij mensen aan boord voor hulp. Ik heb 12 laaddagen waarvan er hoogstens 7 gebruikt worden.

29 Februari

De lichten kwamen na 9 uur langs zij, om half twaalf vervoeg ik mij bij North & Jewell. Het kantoor is gesloten. Om één uur ga ik hier nogmaals heen in gezelschap van de kapitein der Birma, een Eng. bark. Wel kapitein, wat komt u laat! Ja, mijnheer, maar uw kantoor was om half twaalf gesloten. Dan moet u vroeger komen of wacht zolang buiten tot na 12 uur als wij van breakfast terug komen. Ik dank u mijnheer, maar ben niet van gevoelen geweest om in de zon te staan braden. Het kan buitendien ook niets baten, ik kan u nog geen opgaaf geven voor meer. De lichters kwamen te laat langs zij. Zodra ik echter straks van de stuurman te weten kom of het schip meer of niet meer nodig heeft, zal ik het u doen weten. Ik kan het u niet zeggen, mogelijk ontvang ik nota van de stuurman binnen een uur tijd.

De chef of één der hoofdpersonen der firma was hierbij tegenwoordig. De bediende of klerk zei hem, de kapitein is onwillig om ons te zeggen of hij meer neemt of niet. Wel kapitein, wilt u uw schip niet beladen hebben? Wel zeker mijnheer, ik denk heden gereed te komen. Waarom geeft u ons niet precies op hoeveel uw schip kan laden, dan hadden wij die lading afgeschept. Het zou onmogelijk zijn, mijnheer, want er gaat veel te veel verloren en er ligt veel los in de lichters en er valt veel uit de zakken en er vallen ook zakken overboord. Wat los in de lichters is moet u opvegen en in zakken doen. Dit is gedaan wanneer het niet al te vuil was. U kunt hier wel een maand besteden om te laden. Dit gaat niet, mijnheer, want ik heb slechts 12 dagen, waarvan er slechts 7 besteed zijn.

Zoals ik echter gisteren hier vernam, dat het schip heden beladen moest zijn, had uw firma hier zelf aan kunnen meewerken door de lichters vroeger af te zenden of volk aan boord te zenden. Wie zei u dat het schip heden voor 12 uur beladen moest zijn? Deze mijnheer, die hier bij u staat. Deze werd een woedende blik toegegooid en mij werd toegevoegd: Wel, het is te laat nu voor dit schip. Let the captain go where he wants to, let him lay his twelve days out and wire the owner, the captain is unwilling to load.

Een uur na die tijd zond ik hen – toen ik bericht ontvangen had dat alles was overgenomen en het schip op zijn diepgang lag – dat het schip zijn lading had ingenomen en dat ik gereed en willing was om bills of lading te tekenen.

=====

290/294

Iquique, 1 Maart 1896

Innig geliefde vrouw en kinderen,

Eindelijk zijn we dan weder zo ver gevorderd dat wij naar Europa kunnen vertrekken. Gisteren is onze laatste lading overgenomen, maar is het nog best mogelijk dat ik nog enige dagen word verhinderd om te kunnen vertrekken. Ik had het met deze grote Oomes weer een weinig te kwaad, die zijn plicht doet, heeft altijd moeilijkheden. Ik kan dus feitelijk nog niet zeggen wanneer wij vertrekken, maar ik weet niet of ik meer tijd krijg dan heden en zal daarom maar voorlopig beginnen.

President

Ik weet niet welke reden gij kunt hebben om niet te schrijven. In het geheel geen brief in Iquique, het is treurig, is het zo druk of is het zo moeilijk. Ik vat het niet. Zelf heb ik voor deze keer zeer weinig nieuws, maar zal je toch in hoofdzaak berichten dat ik volkomen gezond ben en ook behoorlijk te moede. Mijn volk heb ik weder compleet en die lui die ik hier heb terug gekregen, lijken mij flinke kerels te zijn, een Duitser en 2 Zweden. Deze week had één der anderen en stuurman Vos het ongeluk onder een stapel lading bedolven te worden. De laatste, de stuurman bedoel ik, kwam er goed weer uit te voorschijn, de andere werd opgedolven, maar ligt sedert die tijd ziek, is echter thans weder zover hersteld, dat hij vanmorgen op het dek was, hij zal er dus wel weer bovenop komen.

Ik weet, daar er nog geen cognossementen getekend zijn, nog niet wat onze bestemmingsplaats zal worden, ik denk van order voor Falmouth. Gij moet je de reis niet te kort voor stellen, een gemiddelde reis van hier is 110 dagen, dit kan echter ook wel 130 worden doch thans ook mee vallen en beneden de 100 gedaan worden. Gij zult dan toch zeker wel voor een brief in Falmouth willen zorgen. O, het hindert mij zo Joh, zo weinig van jullie te vernemen en dit wordt nog telkens minder, hoe langer ik weg blijf.

Bovendien enige postzegels voor de jongens. Mijn eigen verzameling klimt tot ongeveer 850 verschillende, behalve enige honderden die dubbel zijn voor ruilen, ik geloof echter niet dat er veel in mijn album is, hetgeen de jongens niet hebben. Kennen de jongens of kent Hendrik al die bijzondere landen reeds en weet hij waar ze te vinden zijnop de wereldkaart? Marten is zeker nog zover niet heen op school, maar alle dagen een beetje lezen, dan komt het wel. Zeg nooit "kan niet".

Met zuchten ...oei en ach...
blijft menigeen, een brekebeen
dus flink maar aan de slag.

Gij hebt mij voorheen zo vaak voorgezegd Marten:

Ik kan niet, zegt de trage en daarom kan hij niet
Dus flink leren, mijn jongen, hij die wil...kan. Hoe gaat het met Lina haar leren?

O, wat zal het mij verheugen Joh, als ik straks thuis kom, allen gezond vind, de jongens braaf en lief en flink in het leren, evenzo Lina en mijn vrouwtje evenzo lief als voorheen. Dan heb ik tenminste weer enige gelukkige weken.

Nu weet ik voorlopig niets meer, zal echter straks vervolgen met enige regels. Eerst allen gekust door je liefhebbende man

H.J.Bron Mzn

Nu vrouwlief, ik weet werkelijk geen nieuws meer en deze post gaat straks weg, als ik nog heden gewaar wordt dat wij naar een directe haven moeten zeilen, dan schrijf ik zulks nog wel en indien er nog wat bijzonders mocht zijn, dan zal kapitein Ammerman je dit wel schrijven. Wij zijn dikwijls bij elkaar en gaan niet alleen van boord. Reken de reis op ongeveer 110 dagen, het schip is goed en een flinke bemanning, wees dus geheel gerust. Zorg zo goed gij kunt voor onze jongens opdat ik ze na twee jaar als flinke knapen weer aantref, dan krijgt gij zelf een extra zoen ervoor. Zorg ook goed voor jezelf, mijn beste, opdat de Algoede geve dat wij elkaar gelukkig mogen weder vinden. Groet moeder en Lina en al de familie en zijt dan allen, gij het meest in de hoop van een gelukkig wederzien, innig geomhelsd van je liefste man

H.J.Bron Mzn

Iquique, 4 Maart 1896

Lieve beste vrouw en jongens,

Gereed om te vertrekken breng ik je met deze een laatste groet en zend hiermee af een kleine wissel à \$ 10,- , hetgeen ik echter de rederij bijna ben schuldig gebleven, doch mijn rekening was gesloten. Ammerman zal deze en ook de 2e wissel per post verzenden.

Leef wel, lief vrouwtje, zoen onze jongens en wees innig geomhelsd door je liefhebbende man

H.J.Bron *West Coast So AMERICA*

Falmouth, 21 Juni 1896

295/298

100 + days
Eng land.

108

Lieve vrouw en kinderen,

Aangenaam is dat ik weder uit een plaats zo dicht bij huis enig goeds van mij zelf kan melden. Zoals ik je gisteren seinde, zijn wij hier na een reis van 108 dagen aangekomen en zelf ben ik nog goed gezond, alleen heb ik enige zieken onder de bemanning. De Oostenburg heeft een lange reis gehad, een behoorlijk deel storm en ruw weer en veel meer dan een behoorlijk deel aan stilte geleden. Slecht proviand en drinkwater, ziedaar de hoofdproducten waarmee men zich ruim 3½ maand moet behelpen, terwijl je enige omgeving bestaat uit ruwe, lompe, mopperende, zieke zee-lui, die je verplegen en verzorgen moet en vermoede stuurlieden. Bij aankomst ontving ik je brief de dato 26 Mei, waar als hoofdzaak in vermeld wordt dat gij maar een half velletje kon zenden uit sneu voor zwaarte, wegens een brief van een vriend die gij mee afzond, die echter nergens in Falmouth, niet op het postkantoor of bij de agent en nog minder in uwe envelop te vinden is. En later bijvoegen van een ander vodje papier van een half vel met even weinig nieuws, alleen (wat echter wel hoofdzaak blijft) dat gij allen 27 Mei tenminste nog gezond waart, een reden waarom ik antwoord vroeg en kreeg op mijn telegram.

Verder het bericht dat gij het overige alles in een brief in Queenstown had geschreven, welk bericht mij dan wel zal worden nagezonden naar de bestemming losplaats, want wij hebben hier maar 2 orderdagen, hetgeen echter door de zondag een dag verlengd wordt, zodat er tenminste nog hoop bestaat dat ik hem hier kan ontvangen. Ik zal dus maar wachten en denken aan het oude sprookje "geen tijding, goede tijding", erg onaangenaam als men in de laatste 6 maanden geen tijding van de dierbaren gehoord heeft, vind je niet?

In je brief vind ik bericht dat gij een andere woning hebt en moeder weder bij je inwoont. Is hier vroeger niet genoeg over gesproken? Misschien wordt dit in je brief naar Queenstown alles duidelijk opgehelderd, ik zal dus maar zwijgen. Als gij op bestemming aan boord komt, kunt gij dat dienstmeisje, meen ik, wel laten blijven, tenzij bij moeder of dat gij tijdelijk haar weg zendt, al-

leen vergeet niet de jongens mee te nemen en kom dan liefst na ontvangst van een telegram of zo.
Als het naar Hamburg is, kunt gij ook wel een paar dagen voor die tijd vertrekken.

Ik had je eigenlijk als antwoord op mijn telegram van gisteren, hier zelf verwacht. Geloof mij Joh lief, dat mijn hart weende gisteren bij zo weinig bericht en zo oud en ik gevoelde innig medelijden met de man die gisteren huilend bij mij kwam met het bericht, dat na 2 jaar afwezigheid zijn vrouw was weg gelopen.

Van Catrien kreeg ik enige woorden, van Munneke veel en van Geuko ook een kleine brief. Wees allen hartelijk gekust, dank de jongens voor hun briefjes, leer hen hun vader lief te hebben, die zo innig veel van u allen houdt, vergeef mij dus wanneer mijn brief in alle opzichten niet aangenaam klinkt. Hier vernam ik van de stuurman dat Hoedemaker als kapitein van de Anna Aleida is ontslagen, weet gij de oorzaak? O, er kan toch ook voor de tegenwoordige kapiteins weinig haperen of zij worden bedankt. Wanneer ook mij zulks te wachten was, wat dan? Ik ben mij echter niet veel fouten bewust, maar er is ook niemand die ons met onze eigen gebreken bekend maakt.

Nu lieve beste vrouw, eerst weer genoeg, ik heb weinig tijd, veel te schrijven en verbazende hoofdpijn, Zoen de jongens innig, groet moeder en Lina en wees zelf innig geomhelsd door je lief hebbende man

H.J. Bron Mzn

=====

299/302

Falmouth, 21 Juni 1896

Waarde vriend Munneke,

Het verheugde mij bij aankomst een brief van je te ontvangen en nog wel één waarin zoveel scheepsnieuws staat vermeld. Wij worden dan ook in de vreemde zo weinig gewaar dat men verheugd is weer iets te vernemen, te meer nog, mijn vrouw weet mij gewoonlijk niet veel over de scheepvaart te berichten en gij begrijpt, dat ik van haar ook nog liever een volle brief over haarzelf en de jongens ontvang. Aangenaam was het mij uw aller gezondheid te vernemen. Het is waar, thuis zijn in die voege als het met u door de ogen noodzakelijk verplicht was, is niet aangenaam of liever heeft een slechte keerzijde, maar gij zijt te goed met onze reizen bekend om niet te begrijpen dat twee jaar afwezigheid van vrouw en kinderen (aan welke leiding door mij niets gedaan kan worden) ook een keerzijde is.

De reis naar hier is lang geweest, 108 dagen, maar toch heeft de Oostenburg weer op enige schepen, die ongeveer een week voor ons vertrokken, zes, acht en tien dagen gewonnen. Aan Kaap Hoorn als gewoonlijk het nodige deel storm en overigens stil, zeer veel last van hoge zee, hetgeen men te meer gewaar wordt met salpeterlading, het slingeren was verschrikkelijk. Alles heeft gewerkt. Groot brampardoens braken boven onder de barrels en vielen met hevig slingeren aan dek, de boven brampardoens hielden het echter zo lang uit dat de anderen weer met ingebonden ogen en naaiings opgebracht waren, maar toch zijn wij zonder schade met een behoorlijk stel slechte zeilen binnen gekomen. [....de brief is heel moeilijk te lezen, of de zeiltermen alle goed zijn, bewijf ik] Bon

Gedurende de gehele reis drie man ziek (één is hier in het hospitaal en zal wel zijn laatste dagen daar slijten) de oude zeilmaker waterzucht and heart decease (hartkwaal en een ontsteking aan de ogen voort gekomen van vrouwenziekte, waar bovendien reeds een paar anderen een lange tijd aan geleden hadden, al te saam onplezierigheden der reis, daarbij proviand van ter stank, welke hun goede hoedanigheid reeds toonde bij het eerste gebruik op Semarang en daarbij het oude liedje vrolijk is het op zee te varen, dan hebt gij alles te samen reeds jeremiaden genoeg voor een Indische reis.

Ik hoorde van de stuurman dat hij uit een brief van je vernomen had dat toekan Toppie van de Aleida af was, is dat zo, hoe komt dat? Arme kerel, ik denk daarbij alleen aan het woord "kattenbak" je weet het. Deze schuit heeft dus al verscheidene schippers gehad en wie heeft hem nu? Ja vriend, ons doen en laten wordt goed (bedacht) nagegaan en men is toch ook wanneer men tracht alles te doen zoals men dit zou doen wanneer men aan niemand verantwoording schuldig was en dus voor eigen belang zorgde, weet men niet als alles verkeerd loopt, niet ten kwade wordt geduid.

Ik vernam dat er op de werf Coevorden weer gebouwd zal worden en wel de Europa à 3000 ton. Wie is die gelukkige of wie is de veronderstelde gelukkige die deze zal bevaren? De stuurlui waren ook van plan je terug te schrijven, maar je weet hoe druk het doorgaans is, de dagelijkse werken of dit tenminste na te lopen, 's avonds om 7 uur een pijp tabak, avondeten, een uur rond lopen op het dek, om 8 uur naar bed tot de volgende morgen kwart voor zes, dan in de haast aangekleed, gewassen, koffie gedronken en de pijp aangevuurd, in het kort je weet het hoe druk deze lui het hebben kunnen, dus geen tijd voor schrijven, temeer daar men des zondags ook bijna genoodzaakt is $\frac{3}{4}$ der dag slapende door te brengen. Maar nu zal ik uitscheiden, anders begin ik misschien weer persoonlijk te worden. Ik doe geen moeite net te schrijven, ik kan het ook niet daar ik reeds om 3 uur ben opgestaan en gedurende die tijd mijn vingers reeds krom van het schrijven staan.

Laat ik je nog zeggen dat het vroeger door mij gestelde pensioenfonds voor zeelieden, waar naar mij in de vreemde gevraagd is, thans in Nederland aan het ontgisten is. Groet uw ouders en andere familie en geloof mij steeds, je vriend

H.J. Bron Mzn.

Rotterdam, 4 Juli 1896

=====

303/304

HOME

H.Schoo, hotel Amstel, Hellevoetsluis.

Waarde neef,

Wij hebben uw schrijven aan moeder te Hilversum van haar ontvangen. De Oostenburg heeft een paar dagen op stroom gelegen en ligt nu in de binnenhaven Feijenoord. Om veel bijzonders te schrijven ontbreekt mij de tijd.

Gij hebt tante om f 2,50 gevraagd, hetgeen ik u heden zal afzenden. Wij lezen in uw brief dat gij uw stukken voor het examen hebt opgezonden. Is het je dan toegestaan examen te doen? Wanneer denkt gij dat dit voorvalt? Weet gij wel dat gij voor het examen als derde stuurman (geloof ik) f 5,- moet betalen? Van wie hebt gij die of krijgt gij die, of is dit veranderd? Geef mij zo spoedig mogelijk kennis omtrent bovenstaande en bericht mij hoe lang gij geleerd hebt en of gij denkt te zullen slagen. Neem steeds in aanmerking, men leert niet voor het briefje of het diploma, maar alleen voor opdoen van kennis voor een betrekking, die men heeft te bekleden om verder te komen.

Zijt gij voor derde stuurman goed onderwezen, dan is het voor tweede en eerste veel gemakkelijker examen te doen, te meer als alles niet terstond vergeten wordt.

Tante en de jongens zijn aan boord, dat begrijp je wel, allen zijn wel en groeten je.

Geen nieuws meer na groeten,

Je oom H.J.Bron Mzn

HOME

=====

305/307

Rotterdam, 4 Juli 1896

Waarde broer Marten, zus en kinderen,

Het is al weer een hele tijd geleden sedert gij iets van mij hoorde, d.w.z. dat ik jezelf schreef, ik geloof echter wel dat mijn vrouw je over haar en mij soms heeft bericht. Gij kon dus weten dat de Oostenburg naar Europa kwam en het is mij feitelijk mee gelopen dat ik order bekwam voor Rotterdam om te lossen. Hier ben ik nu 3 à 4 dagen en is mijn vrouw met de jongens bij mij, dus weer een klein maar aangenaam gedeelte des levens voor mij. Wij hebben elkaar in goede welstand na een tijdsverloop van ruim 26 maanden gelukkig gezond en welvarend weer aangetroffen, de jongens zijn flink en overigens zoals alle jongens zijn, doch ik geloof voorzien van vele vrij goede hoedanigheden, ofschoon van nature niet dom, zijn ze echter in deze 2 jaar in kennis niet bijzonder toegenomen.

Mijn vrouw ziet er vrij goed uit, zodat er van ons dus feitelijk weinig te vertellen valt, dat gaat ook moeilijk door het aanhoudende gebabbel van mijn vrouw, die bij mij zeker op een ander familielid is verzeild en ik geloof, denkt dat ik aan deze schrijf. Zus Lina heeft, zo ik hoor, meer dan eens aan mijn vrouw geschreven en is daardoor dan het bezoeken te berde gekomen. Nu is echter de vraag, hoe gaat dit het beste? Dolgaarne zou ik een bezoek van jezelf en Lina hebben, gij kunt uzelf niet verbeelden hoe ik er naar verlang om jullie allen eens te zien, maar aan boord is het te moeilijk om te logeren, je zou je teveel, veel te veel moeten behelpen. Mijn vrouw zegt, het kan best Bron, het kan zich best schikken. Nu je weet de vrouwen weten zulks het beste, ik zal dus ouder gewoonte maar zeggen: Hoe staat het dus met je vakantie of met je beurs, je weet, ik vraag altijd ronduit. En wanneer komt gij, ik moet er altijd een beetje op rekenen.

Mogelijk zou er voor mij later wel kans zijn als het schip in Amsterdam is (want daar gaan we denkelijk heen), maar wanneer ik dan spoedig weer weg moet, komt de drukte teveel opeens en komt er van reizen niets.

Maar hoe is het bij jullie op het verbrande dorp? Hebt gij veel geleden, bij wie hebt gij je intrek kunnen krijgen? Kom Marten, schrijf me nu eens één en ander omtrent jullie zelf. Het antwoord wordt zo vaak vergeten.

Nu kijkt mijn vrouw de brief in en daar krijg ik al weer een aanmerking, dat ik zo lomp ben in mijn schrijven. Maar zeelui zijn altijd zo onverstandig, die weten nooit recht wat ze zeggen en nog minder wat ze schrijven moeten, en dan zoals ik 2 jaar buiten de maatschappij ben geweest, ook 2 jaar buiten goede omgeving, dan is mijn lompheid wel te vergeven, niet waar? Maar wat is het nu eigenlijk? Wel, dat ik heb geschreven dat gij en Lina zou komen, maar je begrijpt toch zelf wel, dunkt mij, dat ik je vrouw liever zie dan Lina en dat begrijpt je vrouw toch ook wel, maar ik twijfel zelf of Betje tegenwerping zou maken wegens drukte der huishouding, kleine kinderen enz. en daardoor zou dan licht komen, dat het uitgesteld werd. Mijn lompheid wordt bovendien ook wel een beetje gewijzigd, geloof ik, want als de moeder zelf dan niet kan, zal zij het zoveel eerder voor haar dochter toestaan. Ja Betje, zo zijn al de moeders. Mijn vrouw wil er nog een beetje schrijven, als zij nu op mij toort, haal ik er een streep door, dat is al. Ontvang dus hiermede voorlopig alle mijn hartelijke groeten, Je broer en oom H. Bron

=====

308/309

Rotterdam, 5 Juli 1896

Waarde vriend Schneijder,

Het verheugde mij erg weer enig schrijven van je te ontvangen, het heeft echt wel lang geduurd, maar een jong gehuwde nog levende in de honeymoon, is dit werkelijk niet kwalijk te nemen. Maar voor alles ontvang eerst van ganser harte mijn gelukwensen, ook voor uw vrouw, die ik niet ken, maar toch hoop spoedig mee in kennis te komen.

Dus eindelijk zijt gij toch ook nog verward geraakt in de mazen van het grote wereldnet. Ja, zo gaat het, de één vroeg, de andere laat, de stroom die ons derwaarts sleept is sterk en de koorden die dit net verbinden zijn nog sterker dan een fokkebras. Ik denk, wanneer wij ons ook geheel omspannen, maar tevreden en gelukkig gevoelen, dan kunnen wij toch niets meer verlangen. En dit wens ik je van ganser harte.

Mijn vrouw is met de jongens aan boord. Het is waarlijk een genot, hetgeen mij zelden te beurt valt. De jongens zijn groot geworden in die 2 jaar van mijn afwezigheid en zien er flink uit, ik geloof dat ze in onderwijs niet achterlijk zijn, als het leren hiermee gepaard gaat, ben ik tevreden., maar het bewijs hiervoor heb ik aan boord nog niet bespeurd in deze paar dagen, maar je begrijpt voor hen is aan boord spelen de eerste tijd de hoofdzaak.

Ik denk dat de Oostenburg na ontlossing naar Amsterdam gesleept wordt, dus kunt gij dan wel verzekerd zijn dat ik bij je kom, tot dus ver stel ik dus maar uit alles te schrijven, anders heeft men niets te vertellen. Ik vernam dat er een nieuwe op stapel komt en nogal een grote, moet gij niet weer varen? Maar wat een vraag ook, pas in de huwelijksboot getreden kunt gij toch niet terstond in een andere weg varen. Het zal echter nog wel een tijd duren voor hij klaar is.

Ik wilde je bovendien thans niet meer vragen zoals ik boven reeds zei en zelf ook weinig schrijven, er zal in Amsterdam wel gelegenheid zijn om eens flink met elkaar te babbelen en dan zeggen de vrouwen, ja wij krijgen de schuld, maar als je de mannen hoort, gus nog aan toe, die kletsen nog veel meer.

Adieu vriend, ontvang met je vrouw Janze (die van mijn vrouw en mij) beste groeten en geloof mij met een handdruk je vriend

H.J.Bron

Ziet zuster Anna nu al iets komen, gij hebt mij meerdere malen geschreven, dat gij zult wachten als zuster Anna.

=====

310

Rotterdam, 5 Juli 1896

Waarde Meijer !

Gelieve inliggende bewijzen van inenting aan de eigenaren te doen toekomen. Ik heb ze vergeten mede te geven.

Groetend je vriend,

H.J. Bron

=====

311

Rotterdam, 6 Juli 1896

De Weledele Heer J. van Renswoud en Zn,
Rotterdam

Mijnheer,

Daar de Oostenburg zich op het ogenblik hier ter plaatse bevindt, verzoek ik u iemand te zenden om de boter geschiedenis en geldzaken hierop betrekking hebbende, te vereffenen.

Met achtig,
H.J. Bron
Bark Oostenburg

312/315

Rotterdam, 8 Juli 1896

De Weledele Heer D. Jansen,
Hilversum.

Geachte mijnheer,

Mijn vrouw heeft mij reeds zo dikwijls gezegd over uw vriendschap en bereidwilligheid geschreven en gesproken, dat ik mij nu best kan begrijpen, dat gij verwondert moet zijn nog geen enkel dankbaar woord van mij te hebben ontvangen, voor deze vriendschap in mijn afwezigheid haar gebracht. Maar u begrijpt wel dat de eerste dagen van binnen zijn zeer veel drukte voor mij opleveren, maar nu vind ik een poosje de tijd om u mijn dank te brengen en enige woorden over ons allen te berichten. U begrijpt te goed hoe gelukkig het weer is samen te zijn, de jongens willen echter natuurlijk het liefst spelen en denken, geloof ik, dat het een grote vakantie, een maand van niets doen is, maar dit valt hen wel een weinig tegen, want eerst moet ik eens even onderzoeken of er in die 2 jaar iets geleerd is, hetgeen echter

[.....helaas meer dan een half kantje onleesbaar..]

Zie zo, nu zal ik vervolgen, wij hebben het echter met zijn tweetjes tamelijk druk gehad, tot verveeling van mijn vrouw zeilden wij in het kleine kapertje dat het een lust was, kruiden en wenden, dan eens met de wacht, de andere keer met alle hands aan dek. U weet het immers wel, mijnheer, hoe gewoonlijk zo'n paar schippers als ze samen zijn onder een glaasje bitter (want van de blauwe knoop zijn we nog niet) kunnen uithalen, zeilen maken, tuigen deze of gene verbetering aanbrengen enz. enz. Soms verveelt mij dit zeilen zelf wel, want de Oceaan is daarvoor beter geschikt en na 2 jaar gezeild te hebben [...onleesbaar] de Oostenburg, deze legt zijn ledematen vermoeid op het dek neer om uit te rusten. Ik zou beter doen te zeggen dat bramra's en bramstengen zijn neer genomen voor enige reparatie en ook voor het minder nemen van de ballast.

Maar zodoende zou ik alweer aan het zeilen gaan en dat wil ik niet. Mijn vrouw vertelde mij dat u nog graag dat praatje aan boord betreffende de zeemansbond had willen lezen. U had het immers gerust nog een poosje kunnen behouden. Ik zou nu juist niet wensen dat het gedrukt werd of met andere woorden een rondreis door Nederland zou maken, het is geloof ik reeds lang genoeg onderweg geweest, maar u moogt het gerust een poosje hebben. Het heeft voor mij geen waarde, want er is natuurlijk door meerdere kapiteins kennis van genomen, Wanneer wij dus in Hilversum verschijnen is het tot uw beschikking, Verder weet ik geen bijzonders. Ons adres is schip Oostenburg, binnenvaart Feyenoord.

Ontvangt u hierbij ons aller groeten en geloof mij, met achtig uw vriend

H.J. Bron Mzn

de groeten aan mevrouw worden natuurlijk even goed bedoeld, dat weet u wel, niet waar?

Rotterdam, 11 Juli 1896

Geachte mijnheer,

Gij vraagt mij een opgave van een uitzet of liever een uitrusting voor uw jongen, maar geloof mij, mijnheer, dit weet ik niet. Was de vraag voor een jongen, dan zou ik het inliggende graag als leidraad voor u aanbieden, nu durf ik slechts het inliggende te geven om na eigen goedvinding te veranderen of te verbeteren.

Voor een scheepsjongen is dit voldoende, voor een leerling kan het zelve gewijzigd en verbeterd worden, voor een derde stuurman dient het eigenlijk wel verbeterd te worden. Maar het is moeilijk voor mij om daarover te beslissen. Als u uit het inliggende enig nut kunt trekken zou het mij aangenaam zijn, doch ik verzoek dan om terug zending.

Wees verzekerd van mijn hoogachting, groetend

H.J. Bron Mzn
Oostenburg, binnenhaven Feijenoord.

P.S. De inrichting "de Maatschappij ter bevordering van zuinige en vlijtige armoede", depot Binnen Bantammerstraat, Amsterdam is aan te bevelen.

Bron.

Rotterdam, 13 Juli 1896

Waarde broer, zus en kinderen

Gij hebt mij binnenkomst zeker wel vernomen en zijt dan zeker dagelijks wachtende op enig bericht van mij. Wat kan ik echter inbrengen, dat ik het tot dusver altijd even druk heb, gelooft gij misschien niet. Was er dan geen uur over voor ons, zult gij zeggen? Zeker wel, maar ge weet wel dat mijn drukte niet altijd in het werken zit en dat de tijd dat ik feitelijk niets uitvoer, dikwijls genoeg te herdenken geeft om ongeschikt te zijn een flinke brief te schrijven. Daarbij het gesjouw en geloop van leveranciers, zeilmakers, timmerlui, volk hetgeen afmonstert en anderen die weer vragen mee te gaan. Rekeningen maken voor de lui die 20, 10 of 6 maanden aan boord zijn geweest en wat niet al meer, teveel om op te noemen. Het zou veel op een provinciale krant beginnen te lijken.

Maar nu zal ik op de vroege morgen maar beginnen met je te schrijven, dat ik goed gezond van een lange reis van 2 jaar ben terug gekomen, mijn vrouw en de jongens aan boord zijn, dat alle ook gezond zijn en wij weer enige dagen gelukkig bij elkaar kunnen zijn. Over enige dagen denk ik dat wij naar Amsterdam zullen worden gesleept om de Oostenburg na te laten zien en dan mogelijk daar ter plaatse later te laden.

Indien ik dan mogelijk tijd vind en af kan breken voor enige dagen denk ik nog eens een bezoek bij jullie te brengen. Maar ik kan niet bij elk afzonderlijk gaan, maar wil natuurlijk allen eens zien, dat kost mij 14 dagen tijd. Johanna wil natuurlijk mee en gij begrijpt dan echter wel dat er eerst een poosje over gedacht moet worden en het voor en tegen van een bezoek moet overwogen worden. Waar moeten de jongens heen is natuurlijk een hoofdvraag.

Maar nu ben ik weer uitgepraat, dus voorlopig maar weer eindigen. Ons adres is op het ogenblik: Oostenburg, binnenhaven Feyenoord.

Ontvang onze groeten en geloof mij, je broer

H.J.Bron Mzn

Als gij echter tijd hebt, hetgeen met de zomer zeker niet veel zal zijn, verzoek ik je zelf te komen, natuurlijk van harte welkom.

H.J. Bron Mzn

=====

319

Rotterdam, 14 Juli 1896

Waarde broer Marten, zus en kinderen,

Het geeft niet veel of gij mij schrijft, er woont een oom van ons in Rotterdam. Ik zeg het anders en dat iszie je broer en vrouw en bezoek je oom. Luister nu Marten naar het volgende. Vraag vakkantie aan, koop een rondreisbiljet en liefst zo spoedig mogelijk en vertrek naar Rotterdam. Schrijf of telegrafeer welke trein gij komt, dan haal ik je natuurlijk af. Blijf zo lang wij hier zijn in Rotterdam – ik denk dat wij dinsdag naar Amsterdam gaan – maak het reisje mee over zee gesleept te worden door een stoomboot naar Amsterdam. Zie in Amsterdam alles wat er te zien is en vertel het alles later aan je kinderen en scholieren.

Gij treft het deze dagen dan hoogst waarschijnlijk zeer goed, dat ik namelijk niet teveel drukte heb, denk er niet verder over na, kom! Mocht gij mij niet op de geschreven tijd aan de kade vinden, hetzij station Maas of Beurs, dan neemt gij eenvoudig een rijtuig en rijdt naar Feyenoord over de grote Maasbrug en naar de binnenhaven Entrepot en komt aan boord. Het adres is: de Oostenburg, binnenhaven Entrepot, Feijenoord.

Men zegt wel eens, er worden weinig joden begraven zonder doodkist en ik voeg er bij, gij maakt die reis niet of het kost geld, maar laat dit nu het grootste bezwaar niet zijn, dit zal wel gevonden kunnen worden. Leg het dus maar samen over en kom spoedig.

Naar Faber heb ik geïnformeerd, deze komt denkelijk hedenavond aan boord. Hij woont niet ver van het schip. Gegroet van ons allen, je broer
H.

Zou dit ingeslotene voldoende zijn? Mogelijk heb ik het thans beter over dan gij, misschien op een andere keer juist andersom. Ik teken het niet aan om praatjes op het dorp te voorkomen,

Je broer

H.

=====

320

H.H. Vroege en de Wijs,

Uit mijn schaal van water verplaatsing blijkt mij dat de Oostenburg 1530 ton zwaarte à 1000 kilo kan dragen, zijnde dan geladen tot diepgang. W.W.A. diepgang 57,3 deciliter

Hoogachtend, H.J. Bron Mzn

Rotterdam, 15 Juli 1896

Geachte stuurman,

Ik heb uw schrijven ontvangen en verwonderde mij enigszins over uw vraag. Wanneer stuurman Teensma niet meer meeging, zou ik uw verzoek inwilligen, maar het is echter zo niet. Als het schip niet te spoedig weer vertrekt, gaat hij weer mee. Is een spoedig vertrek het geval, dan wordt zulks anders. Ik kan u dus geen toezegging doen.

Met achtung,

H.J.Bron Mzn

=====

322/323

Amsterdam, 25 Juli 1896

Waarde broer Geuko,

Ik heb je lang op een antwoord op je brief te Falmouth laten wachten, maar het is nu eenmaal niet anders. Zeg ik dat het door drukte kwam, dan is het de vraag of ik geloofd word, ofschoon het de waarheid is. Marten is een week aan boord geweest, eerst een paar dagen in Rotterdam, waar nog een oom van zijn vrouw woont en is later met ons mee naar Amsterdam gegaan en reeds weer vertrokken. Catrien is in Rotterdam een half uurtje aan boord geweest, zij is aan het visites maken in Rotterdam bij haar familie, geloof ik. Tante Frans is niet in Amsterdam, maar bij T. te Soestdijk, die daar tijdelijk gestationeerd is. Het was dus geen wonder, dat heer Kramer mij daar juist een brief aan boord zond, die gij aan tante had geschreven. Of eigenlijk – hetgeen zeker een vergissing is – luidt de brief in het begin “waarde tante” en eindigt met uw wel nemende, o nee, welmenende neef en broer. Maar dat daar gelaten.

Het handelt hier dus weer om erfeniswerk. Gij schrijft daarin dat ik dwaas doe die Emden zwager daar mee te belasten. Het is mogelijk, maar luister eerst even. Tot aan het ogenblik toe dat Marten de brief schreef naar mij voor Jacob, tot aan die tijd toe, wist ik niet eens wie er dood was, alleen had Catrien gezegd, er is een tante in Duitsland van je dood, waar ik niets van begreep. Heiko Kramer was de eerste die mij hier inlichtte. Om welke reden gij mij er onkundig van hebt gelaten begrijp ik niet. Als gij mijn adres niet wist, dan kon gij immers naar Hilversum schrijven, die brief kwam toch evengoed terecht. Nu heb ik geen gewoonte om altijd in goede trouw te geloven en heb dus maar terstond naar Carl Fisser in Emden geschreven, die wel zal zorgen als er iets is dat het binnenkomt. Hij is één der handigste kerels die geld genoeg heeft bovendien. [.. *enige regels onleesbaar..*]

Gij schrijft aan tante, maar weet gij wel dat tante niet kan erven? Haar kinderen zijn lang meerderjarig en kunnen zelf optreden. Misschien treft gij in Jengum Fisser wel en kunt dan met hem spreken en hem leren kennen. Als ge voor de kinderen van Trien wilt optreden, die onmondig zijn, dit is zeer mooi van je, maar Marten en ik zijn mondig en hebben dus geen hulp nodig. Gij schrijft dat gij de doopcel op Nieuweschans wilt oplichten. Waarvoor is dat nodig Geuko, de identiteit kan toch door ons zelf wel bewezen worden. Voor een paar jaar zou ik voor u het testament van Luppo laten lichten. Hemel nog eenmaal, wat een oplichterij. Als nu notaris Klinkenberg je ook maar niet oplicht, dan gaat het goed. Gij schrijft dat ik vertrouwen breng, maar daar vergis je je echter weer. Buitendien, dat er weinig zal zijn. Dit is mogelijk, toch aan je schrijven en veel schrijven er over, zou ik toch denken, dat gij je er nog al erg voor inspant en er zelf moeite voor ons allen voor wilt doen. Hiervoor betuig ik je mijn dank, gij wilt mij zelfs plotseling met een erfenis verrassen, die gij geregeld hebt. Het zou werkelijk aardig zijn. Beterschap met je vrouw, wij hopen spoedig haar geheel herstel te vernemen. Schrijf mij dat die verrassing mislukt is, gegroet je broer H.Bron

Amsterdam, 28 Juli 1896

De Weledele Heer A. Klinkenberg, Jengum

Geachte Mijnheer,

Uw geëerd schrijven de dato 27 Juli is in mijn bezit en wens ik enige woorden hiermede tot u te richten. U verzocht voor mijn vertrek een volmacht aan één mijner broers af te geven. Ik kan u hierop antwoorden dat ik minstens nog 4 weken in Amsterdam vervoeg en zal zo nodig mijn zwa-ger Fisser volmacht geven inzake de weduwe Krommenga's nalatenschap op te treden.

Echter vraag ik voor ik hiertoe overga, eerst gaarne enige inlichting van u betreffende de waarde der akker welke nog steeds op naam schijnt te staan van onze grootvader Heiko *Bepen* Kramer. Hoe is het mogelijk dat deze akker of de waarde derzelve vroeger niet aan de erven of liever aan de kinderen van wijlen Heiko *Bepen* Kramer is uitgekeerd? Heeft deze grond gedurende al die tijd renteloos gelegen of anders wie heeft de pacht getrokken of het vruchtgebruik ervan gehad? Ik ken al de lieden der familie der weduwe Krommenga niet, het is dus moeilijk voor mij hun aantal te beoordelen.

Voor alles verzoek ik mij afschrift testament te zenden. Ik weet niet of u er mede bekend is dat voor enkele jaren een halfbroer van mijn moeder, met name Hendrik Kramer nog leefde en zich doorgaans ophield in San Francisco.

U wilt zeker de goedheid wel hebben mij op één en ander te antwoorden. Met achtig verblijf ik,

H.J.Bron Mzn

Capt. H.J. Bron
Schip Oostenburg, werf Concordia, Amsterdam

P.S.

Sedert wanneer dagtekent het overlijden der weduwe Kromminga? Is er terstond inventaris opge-maakt en de inboedel verzekerd? Wie was door de weduwe bij testament aangesteld als uitvoerder van haar laatste wil?

U edele bij voorbaat voor deze inlichtingen dank zeggende, als boven

H.J. Bron Mzn

Beste Marten en Betje,

Het koffertje heb ik terug ontvangen en dank je voor de mooie boekjes aan de jongens gezonden, zo ook voor de koek. Sedert je vertrek ben ik al weer druk aan brieven lezen en schrijven geweest. Alweer een brief van Jacob, één van Geuko, één van Carl Fisser en één van Klinkenberg.notaris zu Jengum en bovendien nog een paar brieven. Jacob schreef weinig nieuws wat de moeite waard is te vermelden. Geuko schreef dat wij toch vooral geen drukte zouden maken met de Jengummer nalatenschap, dat wij toch Fisser daar niet in bemoeien zouden, dat wij hem volmacht zouden ge-ven, dan zou Klinkenberg alles wel ten beste in orde maken en het hinderde mij eigenlijk dat hij er ook niet bijvoegde dat het geld bij hem (Geuko) wisscher was dan in Pruisen, hetgeen hij mij vroeger eens schreef.

Ook schreef hij mij dat hij als hij onze volmacht had, hij onze doopcelen zou oplichten en weet ik het nog veel meer. Ik heb hem geantwoord dat ik over het geheel een vijand van oplichterij was

zelfs van doopcelen oplichten. Mijn eerste werk was het Jengummer Obergericht te vragen om algemene opheldering, Hier op echter tot mijn spijt nog geen antwoord. Fisser schrijft mij aan Klinkenberg voornamen opgegeven te hebben en opheldering te hebben verzocht. Hierop ontving ik een brief van Klinkenberg waarvan inliggend afschrift is. Ik wilde het afschrift hier insluiten maar kan hem niet vinden, dus een volgende keer als hij terechtkomt.

De inhoud luidt als volgt: de nalatenschap van tante Krommenga bedraagt ongeveer 6 tot 7000 Mark netto, waarvan wij samen 1/18 deel zouden bekomen (de soep is dus dun genoeg). Verder wordt mij bericht dat wijlen Heiko *Bepen* Kramer – ik geloof grootvader – een akker grond heeft nagelaten, hetgeen nog niet verkocht is. Ik denk dat Krommenga het gebruik ervan gehad heeft, maar weet dit niet. Nu werd mij gevraagd volmacht voor beide nalatenschappen aan één van mijn broers af te geven, hetgeen ik echter niet gedaan heb. Ik heb deze Klinkenberg opheldering gevraagd omtrent deze akker en of deze akker sedert het overlijden van Heiko *Bepen* Kramer geen rente heeft afgeworpen en hoe dit beheerd is.

Wanneer hij mij alles duidelijk maakt zal ik waarschijnlijk C. Fisscher [...] nu *Fisscher met sch..*] wel volmacht geven, voorlopig verzocht ik echter afschrift van testament. Waarom zal ik Geuko of Jacob volmacht geven, deze zijn licht in staat om buiten mijn volmacht te doen zonder te vragen. Adres aan het overlijden van vader. Je begrijpt bovendien dat Fisser veel goochemer is dan G. of J. in deze zaken zijn en ik geloof hem evenveel te kunnen vertrouwen.

En nu weet gij het voornaamste. De volmacht die aan Geuko is afgegeven deugt niet zo lang deze niet door een Duitse Anrub in deze of gene plaats bekrachtigd is; de moffen maken het altijd moeilijk. Ontvangt allen onze groeten en geloof mij, je broer

H.

=====

328/329

Amsterdam, 31 Juli 1896

Waarde Schoo en Kea,

Wij hebben uw brief ontvangen en ik zal hem zoveel mogelijk duidelijk beantwoorden. Dit antwoord der commandant van H. is zeer bemoedigend. Ik hoop echter voor Hennie dat gij in uw adres aan het Ministerie duidelijk hebt doen blijken hoe moeilijk het is voor jongelieden om een plaats te kunnen bekomen en deze gelegenheid zich voor hem zo schoon voordoet, maar dit zult gij wel duidelijk gemaakt hebben.

Nauwkeurige tijd bepalen van vertrek kan ik nu. Als alles gereed komt is het bepaald op begin September, maar er is enige tijd meer over met ontbinding van het contract, het is echter niet gewenst dat het van de laatste dag afhangt.

Nu valt ertussen beide, dat de Oostenburg zeer veel aan zijn tuig te doen is, hetgeen wel enig oponthoud kan geven, maar het blijft toch in elk geval de eerste helft September. De dag is niet te bepalen.

Nu zal ik de vraag van Kea behandelen. Ik weet niet hoe Hennie met zijn kleren staat en dacht dat hij niet van het instituut ontslagen werd zonder behoorlijk van kleren voorzien te zijn. Ik begrijp dat er voor derde stuurman wel iets bij moet komen, het is echter de vraag wat en hoeveel. De beste inlichting daarvoor zou Hennie mij kunnen geven. Hennie weet dat ik gewoonlijk genoeg kleren mee naar zee neem en er zal bij deze artikelen ook wel iets voor hem te vinden zijn. Hij dient mij voor er raad geschaft worde in elk geval eerst opgaaf te doen wat hij heeft of nodig heeft, daarbij dienen wij eerst te weten of hij al dan niet van de Marine vrij komt. Komt hij echter niet vrij, zo moet er toch later voor hem raad geschaft worden. Laat ons dus eerst wachten. Komt hij niet vrij voor zijn diensttijd om is, zo is het best mogelijk, dan geen plaats als 3^e stuurman te kunnen krij-

gen, want die zijn zeer schaars tegenwoordig, dan zou hij toch, dunkt mij, zo spoedig mogelijk als matroos zien geplaatst te worden; maar in dit geval behoeft zijn inventaris kleren niet zo groot te zijn.

Joh wil nog iets bijvoegen, dus gegroet, je zwager

Bron

=====

330

Amsterdam, 1 Augustus 1896

De heren Gebroeders de Groot,
Bouwmaatschappij,
Hilversum

H.

Hierbij ingesloten ontvangt u drie maanden f 75,- huur voor het door mij gehuurde perceel Koningstraat 19a. Verzoek mij kwitantie terug te zenden.

Achtend,

Uw dw:
H.J. Bron Mzn

adres : schip Oostenburg
werf Concordia
Oostenburgerstraat
Amsterdam.

=====

331

Amsterdam, 3 Augustus 1896

De Weledele Heer van Grotenhuis,
Hillegersberg.

Geachte mijnheer,

Bij uw bezoek aan boord van de Oostenburg beloofde ik u opgaaf te doen van het nodige voor een eerst beginnende op zee. Ingesloten vindt gij een lijst van hetgeen eerst beginnende van het opleidingsschip De Zeehond meekrijgen. Door deze lijst te raadplegen zijt gij reeds veel beter ingelicht. U begrijpt dat het mij moeilijk is om te zeggen "dit moet of dat moet". Er zijn altijd artikelen bij die minder nodig zijn, doch ook zulke die ik meer zou aanraden, voornamelijk het artikel flanel.

Hopende na gebruik of afschrift de lijst weer terug te ontvangen, noem ik mij met achtig

H.J. Bron Mzn

adres kapitein Bron
schip Oostenburg, werf Concordia

P.S. Voor een Adres voor genoemde uitrusting zou ik aanraden Onderlinge hulp Zuinige en Vlijtige armoede, Binnen Bantammerstraat, Amsterdam

Amsterdam, 4 Augustus 1896

Waarde broer Geuko en zus,

Ik heb je brief ontvangen en zal hem zo duidelijk mogelijk beantwoorden. Gij zijt in Jengum geweest en hebt mij niet gevonden. Het speet mij zelf dat ik eerstens geen tijd kon vinden om te komen en ten tweede dacht ik van hier uit in aller belang nuttiger te zijn dan een dag met praten zoek te brengen. Mijn doel is geweest jullie allen tegelijk in Emden of liever te Jengum één dag onverwacht te bezoeken. Maar teveel drukte, al het tuig ligt aan dek, alles moet vernieuwd en nagezien worden (met 3 weken ongeveer moet ik weer weg), alles komt met vragen en boodschappen bij mij, tal van bestellingen moeten uitgevoerd worden enz. enz., als gij zo'n drukte eens kon zien, zou gij zeker verbaasd staan kijken, geregeld een veertigtal werklieden aan boord. Er is dan soms wel enige tijd over, doch dan wordt men met bezoek bestormd of heeft werk te doen om alles na te denken. Het is echter misschien mogelijk om één of twee dagen te komen, maar met die ervenis zal het wel terechtkomen. Gij vraagt mij wat ik van oom H.Kramer weet. Dit is zeer weinig, alleen dit, toen ik voor enige jaren in Rotterdam was, had ik veel vriendschappelijkheid met een rijke Nederlander, waar ik dagelijks in huis was. Onder meer andere praatjes vertelde deze van zijn vroegere leven in California en kind in San Francisco en getrouwde was met een Duitse. H.Kramer die wel zijn geld verdienede, maar doorgaans meer nodig had. Volgens de verteller leefde hij voor omstreeks 10 jaar tijd en ongeveer 25 jaar nog en meende hij, dat hij getrouwde was. Dit is alles wat ik weet. Maar indien dit waarheid is en deze ook kinderen heeft, zou het toch zeker onbillijk zijn wanneer er "mir nichts dir richting" door de familie gedeeld werd en zij werden uitgesloten niet waar? Om dit te onderzoeken zou een brief van notaris Klinkenberg aan het Duitse consulaat in San Francisco voldoende zijn. [...dit hele verhaal is onduidelijk geschreven]

Nu uw vraag nr. 2, hoe ik die vraag kan doen omtrent die grond, waar niemand der familie van weet. Ingesloten vindt gij een afschrift van een brief van Klinkenberg aan mij op verzoek van Fisser, geloof ik. Het ligt nu natuurlijk voor de hand dat wanneer dit stuk grond van grootvader is, dan is dit niet aan de rechtmatische eigenaren (moeder, oom enz.) uitgekeerd of een ander heeft het vruchtgebruik gehad. Hierover heb ik mijn vragen gesteld, want is dit in verkeerde handen gekomen, dan moet niet alleen de grond maar ook de rente te voorschijn komen. Ik weet daar natuurlijk niets van, maar verbeeld je eens, dat moeder hier in is tekort gedaan en al is het zo weinig en stel dan hoe bitter matig zij het had destijds, zou gij deze gehele zaak [...] regels onleesbaar [...] niet willen weten? Als er niets van komt is, er nog niets verloren.

Men vroeg mij om volmacht, maar zonder te weten wat er is, geef ik geen volmacht. Er kunnen wel schulden zijn en dan moet ik helpen betalen en die taal ken ik niet. Ik heb daarom aan Klinkenberg om afschrift van het testament gevraagd en nog meer dingen, maar tot nog toe niet gekregen.

Gij zegt dat Martha Kramer die grond reeds 48 jaar heeft gebruikt. Wie is die Martha Kramer? Is dit de vrouw van Kalteren. Ik heb ze nooit horen noemen. Als zij de grond in eigendom hebben, moeten zij een eigendomsbewijs hebben, maar als dit zo is dan behoeft men mij geen volmacht te vragen voor die erbschaft von einer halber [...] onleesbaar ... enz. enz. overgrootvader, dit is toch dunkt mij duidelijk. Die testamenteur is een schelm, zegt gij, wie is dat, is dit een familielid? Nu het te bekomen goud, zilver en lijfgoed. Ik geef graag toe dat dit behoorlijk gekibbel zal geven, wanneer gewone deling geschied en is hier mogelijk door tante wel aangedacht, doch die bepaling deugt niet en kan en mag tegengesproken worden, want de deler zou bij kunnen gaan en geven de éne een oude koffiepot en houden zelf het oude prul of zoiets. Als ik bij voorbeeld niet mopperen mocht, zou ik een onpartijdige aannemen om voor mij te klagen, dan was ik toch nooit zelf te beschuldigen. Mij dunkt bij die van hen die het oude mens verzorgd hebben moet goed op het hart gedrukt worden, wat een eed doen betekent of eens nagezien worden hoe hun kast voorraad is gemerkt enz. enz., je begrijpt me wel.

Nu hierover niet meer. Hier nevens twee afschriften van brieven, laat ze aan Jacob en Marten lezen en indien er wat te delen is, denk dan ook aan de dochters van Trien. Gij schrijft, dat Marten nu wel tijd had om bij mij te komen. Beschuldig hem liever niet, maar mij. Ik ben altijd nog al ondeugend, niet waar? Luister ik dacht dat gij of Jacob het in de zomer te druk had om enige dagen te reizen. Marten heeft nooit Amsterdam of Rotterdam gezien. Ik schreef hem dus dan kom over en zie de familie van je vrouw in Rotterdam en blijf in Rotterdam 2 of 3 dagen bij mij aan boord, dan vertrekt het schip naar Amsterdam, ga mee over zee naar Amsterdam, zie daar de familie en blijf zolang aan boord als gij tijd hebt. Voor hem kon het natuurlijk niet mooier, temeer daar voor de onderwijzer de vakantiedagen zo erg goed passeren. Je bent toch niet boos, dat Marten voor de eerste keer van zijn leven iets gezien heeft? Het is geheel mijn schuld hoor!

Het is zeer goed dat er die ervenis is op touw gezet, dat geeft stof tot schrijven. Johanna en de jongens zijn welvarend, allen groeten je evenals je broer

H.

336/338

Amsterdam, 7 Augustus 1896

Beste Vriend v.d. Laag,

Zeer aangenaam was het mij weer enig schrijven van je te ontvangen en je gezondheid te vernehmen. Ik begrijp dat gij ook graag een groot, uitvoerig verslag van mij verlangt, maar dat krijgt gij niet, want daarvoor heeft Brontje het veel te druk.

Je weet dat ik van Tjilatjap naar Penco aan de westkust van Chili moest. Ik was daar met 68 dagen, dus een zeer mooie reis, maar daar was als gewoonlijk lossen volgens custom of Port, dit was daar 30 ton per dag en duurde het dus 60 dagen voor ik leeg was en vertrekken kon naar Iquique om salpeter te laden. Eerst echter nog iets over Penco. Dit is een prachtige baai en mooie ligplaats, veilig op de rede voornamelijk in de zomertijd hier, het ligt op 37° Z.Br. De plaats zelve is niets maar het personeel van de fabriek waarvoor ik loste, waren zeer gezellige moffen. De ballast is of liever komt met transport en werkloon is zeer duur. Ik was echter zo gelukkig in plaats van ballast 500 lading tegen vrij aan boord en van boord en bovendien een weinig vracht te krijgen.

In Iquique 12 laaddagen en terug reis van Iquique naar Falmouth van 103 dagen, één der vlugste gedurende deze periode vergeleken met de schepen die met ons vertrokken waren, maar toch was er reeds reassurantie opgenomen. De meeste schepen moeten dan ook vreselijk weer aan Kaap Hoorn gehad hebben in die tijd. Bona terug gekeerd met averij naar de Falkland eilanden, het schip ontzet enz. (zou er daar wel veel te repareren zijn in Stanley harbour?). Ik kreeg mijn order voor Rotterdam, loste er mijn lading goed uit, gesleept naar Amsterdam en moet nu naar New Castle kolen laden voor Soerabaja.

De Oostenburg ligt nu aan de werf als een vis op het droge. Al de *bra's* liggen aan dek. Beide marsstengen rot en afgekeurd. Onderwanten en pardoen rond de juffers totaal verteerd in 8 jaar tijd, boven de kleding goed en onder de kleding roest. Onbegrijpelijke zaken met nat of regenweer klaar gemaakt of niet goed voorzien. Doe er je voordeel mee en maak als het soms enige jaren gezeten heeft, er eens af en toe een paar los om na te zien. Ik had dit nog niet verwacht, want ik heb het tuig vroeger wel eens losgemaakt, hetgeen veel langer gezeten had en toch zeer goed was.

Nu begrijp je zeer goed, dat er drukte is aan boord en zeer ongezellig, niet alleen door het aan de werf liggen, maar voornamelijk door dat helse geklop, getik, geschreeuw en lawaai. Op een nieuwe boot der marine, die hier gebouwd wordt is men aan het klinken en nagelen. Op de Oostenburg aan het bikken, buiten is het goed om doof te worden.

Je schrijft dat Blom weer weg is gegaan. Zou die niet steeds op zijn eigen schoenen trappen of zijn eigen glazen inwerpen? Zal zodoende niet gauw vooruit komen. De *Bolke* geschiedenis is treurig, zoiets had ik nooit van hem verwacht, je patroon zal je alles wel verteld hebben. Van de overige schepen kan ik je niets mededelen, twee van ons de Amsterdam en de Concordia zijn of komen in New York, die treft gij mogelijk. Zwart is gestopt en Albrandt, een mof, heeft de Concordia.

En nu vriend, mijn beste wensen van mijn vrouw aan uzelf en uwe vrouw, ook van mij natuurlijk, ontvang zelf bovendien een handdruk van je vriend

H.J. Bron Mzn

Schrijf mij terug New Castle, die komt nog vroeg genoeg en zend mij de postzegels, die gij in Amerika machtig kunt worden.

Nogmaals gegroet

Bron

=====

339/340

Amsterdam, 7 Augustus 1896

Waarde Fisser en Francien,

Ik ontving van Jengum hedenmiddag afschrift van het testament van wijlen de weduwe Krommenga en een volmacht welke ik alleen behoeft te tekenen en in te vullen. Wilt gij nu de goedheid hebben om voor mij als gevollmachtigde op te treden, gij hebt van dergelijke zaken meer kennis dan één mijner broers en zijt er waarschijnlijk ook beter toe in de gelegenheid. In het testament staat dat goud en zilver benevens linnen en lijfstoebehoren aan de Kramer familie overgaat of en verdeeld zal worden.

Ik geloof dat door testamentrice bedoeld zal zijn dit goed niet te verkopen, mocht men echter gezamenlijk overgaan tot besluit deze artikelen te verkopen, zo zou ik gaarne zien dat mijn aandeel voor namelijk betreffende goud of zilverwaren, niet verkocht werd. Maar geef ik u als gij dat wilt ook daaromtrent geheel de vrije hand. Schrijf me maar of gij de volmacht voor mij wilt aanvaarden.

Genoeg hierover. Moeder komt binnen enige dagen van Zeeland terug. Johanna en Marten zijn zo wel als ik gezond, maar Hendrik ligt heden en gisteravond reeds te bed, lijdende aan koorts. Hij is niet goed, maar hopen wij dat hij spoedig weer geneest. Het is zo jammer met al die drukte en ruimte zijn de jongens eerste bazen om moeder te helpen, maar nu gaat het met Hendrik natuurlijk niet. Hij heeft zeker een zware kou opgedaan.

Bij mij is zeer veel drukte. Timmeren, tuigen enz. enz.

Nou Carl of Franci, laat eens spoedig iets van je horen. Als ik tijd vinden kan ga ik nog een dagje naar Groningen en mogelijk ook Emden, ik weet het niet. Ontvang van ons allen de beste groeten en geloof mij, steeds je zwager

Bron

Amsterdam, 31 Augustus 1896

Waarde broeder Geuko en zuster,

Gij merkt, dat wij na onze reis reeds weder in Amsterdam zijn. Toen ik te Drieborg van je afging of liever te Nieuweschans, zei ik dat ik je weldra veel moest schrijven. Dit is betreffende Pals en de meisjes. Toen wij daar waren deed Wubbina zowat niets dan huilen en ik geloof de reden begrepen te hebben. Ik zal echter eerst mijn conversatie met Pals meedelen, hij zat boontjes schoon te maken. Ik: "Zus Trien is gauw weggeraakt" schreeuwde ik in zijn oor". Hij: "Bonen uit eigen tuin". Ik herhaalde mijn vraag. Hij: "'t het er goed op weest van 't jaar"

Ik schreeuwde nog wat harder en werd toen begrepen, Vervolgens vroeg ik waar is Martha en kreeg ten antwoord "de jonge hebben 't slecht maakt, willen mie 20 guldens veur de aikenholten kist geven en dei van 't old sche gewoon vurenholte bie mien nabier 17.

Wubbina vertelde ons toen dat Martha in Groningen diende en niets van zich liet horen, hetgeen haar natuurlijk leed deed. Toen kreeg Pals [...] *...sorry, het is echt onleesbaar, dit geldt ook voor de rest van de brief.* Ik zou zeggen Wubbina is mondig, raad haar aan haar deel te vragen en dan een kamer te zoeken. Maar als zij geen kamer kan houden zou dat lelijker zijn, maar het is niet alles bij een stokdove vader te huis te zijn met lastige buren. Ik zou als het kon toch in elk geval aanraden dat er een boedelbeschrijving komt, anders komen de meisjes van Trientje tot een slecht deel, ook indien er nog een jongeman in de ergernis komt. Leg dat met Jacob over en doet dan het beste voor beide meisjes met raad en hulp.

Nu Jengum. Tot mijn spijt ben ik niet in Jengum geweest. Van Emden bestaat er geen gelegenheid om er te komen dan met een omnibus. Voor 's morgens was het in Emden toen ik het vernam reeds te laat en om 's avonds te gaan had ik mij een dag en nacht op moeten houden, dus dat ging niet. Het is 2½ uur lopen naar Jengum en de communicatie per spoor is slecht. Ik ben er dus niet heen geweest.

Carl Fisser vond er bezwaar in om de volmacht op zich te nemen, eerst wegens het weinige wat er te halen is, ten tweede wegens de moeilijkheid om er te komen, hij zou daardoor de helft der opbrengst moeten verreizen, ten derde moet hij de eerste 3 maanden veel reizen naar Memel in Rusland, waardoor er zeer weinig tijd voor het kantoor overbleef, ten vierde is zijn compagnon ziek en bovendien zei hij dat Klinkenberg bij hem als uitstekend bekend stond. Hij zou Klinkenberg op enige dingen attent maken en dan raadde hij aan de volmacht aan hem op te dragen. Indien deze echter niet wilde, dan zou waarschijnlijk Fisser het wel doen.

Ik heb dus mijn volmacht die eenzijdig was, dat wil zeggen alleen op mij luidde zoals gij gezien hebt, bij den notaris in Emden voor het gerecht laten legaliseren(voor echt erkennen) daarna blanco ingevuld naar Klinkenberg gezonden, zodat hij er zijn naam in kan voegen als hij wil; en laat dan de rest maar lopen, er is toch niet veel bij te verliezen.

Als gij Jacob, Marten en de meisjes van Trientje (de één is minderjarig, de ander niet) en Klinkenberg vraagt voor een gemeenschappelijke volmacht en deze te Nieuweschans bij de burgemeester laat legaliseren is dunkt mij de zaak namelijk geheel in handen van Klinkenburg. Of gij er nog geen wilt is uw eigen zaak, 't zou geloof ik in vele dingen niet kwaad zijn, maar het kost natuurlijk weer iets, maar als gij de rente van de halve akker kunt krijgen en de f 5,- kunt loskrijgen, kan het nog best een landauer lijden. Meer kan ik op het ogenblik niet schrijven. Ik weet ook geen bijzonders meer, dus groeten aan beiden, je broer en zus

H.J. Bron

Amsterdam, 29 Augustus 1896

Geachte stuurman Teensma,

Ik heb je brief ontvangen en las er uit dat gij nog graag enige dagen thuis wilde blijven, hetgeen ik graag geloof. Mijn belofte was dan ook je zo lang mogelijk vrij te laten, had ik dat niet beloofd dan had ik reeds lang geschreven daar er altijd veel drukte is geweest.

De Oostenburg is in deze tijd door experts nagezien, ballast verwerkt, buitenboord schoongemaakt en heeft geheel nieuw tuig gekregen, nieuwe stengen, nieuwe wanten, pardoens [...] en nagenoeg al de ra's en stengen lagen aan dek. Het steenkolenruim is geschilderd en schoongemaakt. Steeds 4 zeilmakers bij de zeilen enz. Gij begrijpt dan zelf wel dat het druk was en is. Thans zit hij in het droogdok en dan begint de proviand. Vos is echter attent. Nu is kleine Beets en hij aan boord om als derde mee te gaan.

De 10^e September gaan wij weg naar Engeland. Je hebt dus nog een dag of vier tijd, maar doet veel beter als gij overkomt bij ontvangst dezer en neem je vrouw mee, die enige dagen zeker wel bij familie blijven kan. Ik zou wel zeggen, laat zij mee naar Engeland gaan, maar drie stuurlui in de bark en 4 apprentices, begrijpt gij zelf wel, dat gaat niet.

Gij begrijpt dat ik je graag terstond aan boord heb. Handel dus zoals gij het best kunt. Ontvang met je vrouw onze groeten, geloof mij, je toegenegen

H.J.Bron Mzn

30 Augustus 1896

Geachte Mijnheer,

Wilt u zo goed zijn aan boord der Oostenburg te bezorgen

een werflijn 18 garens
een werflijn 15 garens

en hiermede niet te lang wachten.

Met achtung

H.J.Bron Mzn

Waarde Broer en Zus.

Wij vernemen tot zover niets van u allen, hebt gij het zo druk? De 10^e gaan wij van hier. J. gaat mee naar Engeland. Als gij de wol of liever het garen nog niet hebt afgezonden, dan dit niet naar boord, maar naar Hilversum, Koningsstraat 19a te zenden.

Hoe is het verder met jullie en met de jongens. Schrijf ons eens iets, ook over de ergernis. (aardapelen). Adres Oostenburg, Amsterdam is voldoende. Groet allen, ook Geuko als gij hem en familie ziet. Gegroet van ons

Je broer H.

Amsterdam, 2 September 1896

Waarde Broer Geuko en Zus,

Ik heb het pakje hedenmiddag ontvangen en dank je voor dezelve. Als ik het postkantoor voorbijkom, zal ik een postwisseltje nemen en de waarde overzenden. Ik ben blij dat ik dat afdrukpapier heb. Ik ontving deze week een brief van Wubbina Pals. Och wat wierd er weer op mijn hard haai-envel los gebombardeerd, omdat ik bij hun maar zo kort geweest was en op Nieuweschans door toeval een paar uur langer. Maar daar stoor ik mij weinig aan.

Van Klinkenberg ontving ik heden opgaaf van het zilverwerk en linnen, hetgeen tante Krommenga heeft nagelaten. Daarnaar te oordelen moet er ook nog wel een beetje los zilver zijn geweest. Ik maak uit je brief op dat gij dat alles al weet. Gij gaat dus weer naar Jengum. Pas maar op, al die reisjes zijn duur. Als gij van Jengum terugkomt, bericht mij dan alle bijzonderheden. De 10^e ver-

trek ik van hier, mijn adres in Engeland is:

Capt. Bron, Nederl.schip Oostenburg, adres Grafton Young & Co, New Castle, Engeland.

Ik schei echter nog niet uit met schrijven en begin nog een ogenblik over Pals. Het meeste wat gij van hem schrijft heb ik reeds vroeger vernomen, maar nooit vernam ik dat Trijntje van het kostgeld voor U *besteed* maar f 1,- ontving. Had Pals daar dan moeite mee of zijn vrouw? Spaarde Pals daardoor voor zijn maag voor zichzelve, voor zijn schulden, voor zijn oudste dochter voor alle drie de meisjes? Is het laatste het geval, dan was het niet geheel eerlijk, is het voorlaatste het geval dan nog oneerlijker. En is het eerste het geval dan was het dunkt mij een soort diefstal tegen onze zusster. In elk geval geloof ik, dat ervoor de meisjes zoveel mogelijk gezorgd moet worden (al schrijven ze een beetje vinnig, dat zijn neven *saggen* of bijzaken).

Hoe is het met Renske, je schrijft er in het geheel niet van, is ze gelukkig weer beter? Van Jacob en vrouw of van Marten hoor ik in het geheel niets.

Wij zijn goed gezond, waren eergisteren toen Joh verjaardag hield, te Hilversum. Ik des avonds voor een uurtje. Hendrik heeft nog steeds pijn aan zijn been. Die wond tegen dat ijzer is nogal zwaar aangekomen. Nu weet ik geen nieuws meer; ik schrijf maar weinig, maar het komt van de drukte, een volgende keer meer. Groet allen van ons, die gij ziet en wees met vrouw en kinderen van ons beiden, die hier zijn, gegroet.

Je broer H.

=====

Hoe is het met Renske, je schrijft er in het geheel niet van, is ze gelukkig weer beter? Van Jacob en vrouw of van Marten hoor ik in het geheel niets.

Wij zijn goed gezond, waren eergisteren toen Joh verjaardag hield, te Hilversum. Ik des avonds voor een uurtje. Hendrik heeft nog steeds pijn aan zijn been. Die wond tegen dat ijzer is nogal zwaar aangekomen. Nu weet ik geen nieuws meer; ik schrijf maar weinig, maar het komt van de drukte, een volgende keer meer. Groet allen van ons, die gij ziet en wees met vrouw en kinderen van ons beiden, die hier zijn, gegroet.

Je broer H.

=====

Amsterdam, 2 September 1896

De Weledele Heer Hildam te Hilversum,

Geachte mijnheer,

Daar ik weer spoedig van hier denk te vertrekken en mijn verblijf in Nederland te kort is geweest om U in Hilversum te bezoeken, is het dus ook niet mogelijk met u kennis te maken, veroorloof mij daarom met deze vraag omtrent mijn jongens. Eigenlijk beter gezegd over de oudste mijner jongens.

De vraag in deze: Is u van oordeel dat hij zijn best doet op school? Wil of kan hij leren? Zou U van gevoelen zijn dat hij bij geregelde schoolgang op 13 jarige leeftijd in staat zou kunnen zijn examen te doen voor leerling als kwekeling voor de school voor de Zeevaart?

Zeer gaarne verneem ik daarover uw oordeel, te meer daar mijn oud-onderwijzer de heer Brug, leraar aan bovengenoemde school, mij daarover sprak en zover ik geloof, hem dan later gaarne zoveel mogelijk hulp zou verlenen.

Bij voorbaat Uw edele voor uw antwoord dankend.

Met achtung Uw dw d.

H.J.Bron

Adres: kapitein Bron, schip Oostenburg, Amsterdam.

Amsterdam, 3 september 1896

De weledele Heer Diephuis,
Directeur Gesteriliseerde Melk,
Amsterdam

Geachte Mijnheer,

Wanneer het U gelegen komt, wilt u zeker wel zo goed zijn de flessen van bord der Oostenburg te laten halen. Zend u dan gelijkertijd 100 flessen in kisten verpakt voor mij af, zo mede dat gene, hetwelk ik volgens afspraak voor proef zou meenemen. Den 10^e vertrek ik naar Engeland.

adres Schip Oostenburg, Koningsdok, H.J.Bron]

Amsterdam, 3 September 1896

Beste neef, — WIE? WELKE? zie NEXT Page - Schoo

Het spijt ons dat gij niet mee kunt gaan. Ik heb daarom na je eerste brief Meyer gevraagd of er ook kans bestaat voor iets anders en er werd mij door hem gezegd, dat de Tjerimas verwacht werd en ongeveer tegen de tijd, dat gij vrij van dienst zijt, weer gereed kan zijn. Het schip is 20 Augustus St. Helena gepasseerd met Cadiz voor orders. Als er een plaats als derde stuurman open was, zou Meijer zoveel mogelijk trachten je aan boord te krijgen. Schrijf hem dus eerstdags.

Wij gaan de 10^e van hier. Ons adres in Engeland is: Gafton Young, New Castle.

Thuis is voor zover bekend, alles wel. Je briefkaart van gisteren is ontvangen. Ik kan hem op het ogenblik niet beantwoorden.

Ontvang de groeten van tante zowel als van mij.

Je oom H.J. Bron

[...de neef zal wel Hennie Schoo zijn....]

355

Amsterdam, 3 september 1896

De Weledele Heer J.Bos Azn,
Vreeland.

Geachte mijnheer,

Door de vele drukte die ik reeds heb, ben ik tot heden verhinderd geweest u te bezoeken en ik twijfel of ik hiervoor tijd zal vinden. Ik kom daarom met het volgende verzoek tot U.

Zolang mijn broer in Amsterdam leefde, had hij steeds een volmacht om voor mijn jongens op te treden indien het mocht gebeuren, dat gedurende mijn afwezigheid mijn vrouw zou komen te overlijden.

Wilt u mij nu een andere eensluidende volmacht gereed maken en durf ik u dan te verzoeken in een dergelijk geval, hetgeen hoop ik nooit zal gebeuren, voor mij als gevormd volmachtig op te treden en de belangen der jongens te behartigen.

Gaarne had ik hierop enig antwoord per adres kapitein Bron, schip Oostenburg, Amsterdam.

Wij brengen beide aan u en mevrouw hiermede onze groeten en hopen nog tijd voor een bezoek te Vreeland te vinden. Hopende dat u mijn verzoek zult willen inwilligen, noem ik mij hoogachtend, uw dwd.d.

H.J. Bron

356/357

Lieve Francisca en Carl,

Ik dank jullie beide hartelijk voor de gelukwensen aan ons gezonden [....31 aug. 1896 verjaardag Joh, 35 jaar jaarr..]. We hebben de dag in Hilversum doorgebracht. Bron verraste mij met een prachtige [..helaas onleesbaar..] en de kinderen hadden mijn stoel versierd en gaven een mooi boeket. Ma heeft een chocoladeketel gegeven, heel erg mooi. Lina en neef Henk gaven samen 6 koffiekopjes, met een gouden rand. Ze hebben ons allemaal goed bedacht en we hebben een gezellige middag gehad.

We hebben Ma alles verteld van de kinderen, begrijpt ge Frans, hoe verlangend ze was? Het zijn ook erg lieve kinderen.

Morgen heeft Lina Kramer plannen om te komen met de twee Kramertjes. Ze moeten erg lief zijn geworden. Tante Kramer ziet er overigens erg goed uit. Hennie Schoo kan niet mee. Het is wel jammer. Bron heeft hem aan de huisbaas aanbevolen en waarschijnlijk komt hij met de Tjerimas uit.

Nu mag ik niet meer schrijven van Bron, hoe vind je zo bazige man? Wees echter zo goed en bedank de Heer Langendonck van ons. Vraag of hij zijn reis uitstelt tot volgend jaar de zomervakantie, dan kan Hennie zolang logeren, ik zou het zo aardig vinden als Hendrik bij ons kwam.. Het is zo'n lieve jongen. Nu lieve Frans, houd je maar goed, groet tante, dank haar zeer.

Ma wil alles horen en ook van Henk, Linda en Martha moest ik haar alles vertellen. Nu dat heb ik ook trouw gedaan. Oom Bron zendt bij deze reeds postzegels voor Hennie. We hebben de familie Scheepsma hier ook getroffen en Zondag, de dag bij hen doorgebracht. Het schip is nu naar Cardiff.

Fransje lief, als het je niet te moeilijk is, wil je me het patroon zenden van Hennie's sport blouse? Ik vond het zo mooi, je zoudt me er zeer mee plezieren. Wat denk je Carl, zou er veel inkomende rechten opkomen, als wij dat geld van Jengum opgestuurd krijgen naar Hilversum?

Ma is Dinsdag bij ons geweest. Ma ziet er vrij goed uit en is altijd maar druk met de naalden. Het is aan boord erg druk en wij hebben veel aanloop, zodat ik weinig of niets uitvoer. Carl, wil je f 1000,- zegge duizend gulden - assurantie, doorlopend voor Bron nemen, Java en waar de weg verder gaat, lading naar Soerabaja kolen en stenen, en verdere lading, zo goedkoop mogelijk natuurlijk, doch dat behoeven we eigenlijk niet te zeggen, want het is je toevertrouwd. We krijgen zeker nog antwoord terug. Tien September vertrekt de Oostenburg naar New Castles. Ons adres is aldaar is: Gofton Young & Co. Ma vond het portret ook erg lief.

[.....deze brief is bijna zeker geschreven door J.Bron-Koch aan boord van de Oostenburg. Helaas is het handschrift minder stevig en de doordruk daardoor nog slechter. Een aantal zinnen waren moeilijk te ontcijferen en of alles nu wel correct is, betwijfel ik].

=====

358/359

Amsterdam, 5 september 1896

De Weledele Heer A. Klinkenberg,
Jengum

Geachte mijnheer,

Op uw brief dd. 1 september kan ik u slechts weinig antwoorden en dit luidt als volgt:

Ik dank voor uw mededeling betreffende de goud- en zilverwerken als mede van het linnengoed zijnde de nalatenschap van de weduwe Krommenga. Uw aanbod om moeite te doen voor enig voorwerp, waarop wij zouden reflecteren, vind ik zeer lief, doch doe ik geen keuze, maar laat het geheel aan u over om daarin naar uw beste weten te handelen of erin te berusten, hetgeen het lot mij aanwijst.

Na de 10e September is mijn persoonlijk adres: Gafton Young , New Castle, Engeland. Doch mocht er iets van de nalatenschap zijn, dat aan mijn adres moet worden gezonden, dan luidt dit : Hilversum, Koningsstraat 17a.

Overigens dank ik U voor uw hulp en medewerking en noem mij verplichtend en hoogachtend,
Uw weledele dienaar

H.J. Bron

Amsterdam, 5 september 1896

Waarde broer Jacob en zus,

Ik was juist van plan je te schrijven toen ik je brief ontving. Johanna is aan boord en de jongens zijn thuis. Als gij nu de wol naar Hilversum hebt gezonden, maakt dit niets uit, het is precies hetzelfde. Voor de aardappelen, zegt mijn vrouw, heeft zij wel zakken, maar daar zij de 10^e met mij mee naar Engeland gaat, is het de vraag of het dan nog vroeg genoeg is voor haar om ze over te zenden. Schrijf ons dan in New Castle, Engeland aan het adres Goften Young & Co hoe of het er mee staat. Wacht er dus maar mee tot gij van Jengum terug komt, dan kan zo nodig Johanna altijd nog haar moeder vragen de zakken af te zenden.

Als gij van Jengum komt weet gij zeker veel nieuws. Als gij allen te samen gaat en gij geen tegenspoed ondervindt, kan de landauer zo duur niet worden. Ik heb een lijst ontvangen van hetgeen er aan goud en zilverwaren te verdelen is. Er moeten nogal wat sieraden zijn en ook een Uhrketting, aber kein Uhr ist dabei. Klinkenberg heeft volmacht van mij, dus laat ik alles thans aan hem over. Vraag nog eens naar dat land of dat wel iets waard is. Men zal wel zo gek niet wezen om een tjalk aan te nemen om mijn erfdeel naar Hilversum te zenden. Mij dunkt een postpakket is voldoende. Jullie bent met de wagen, dus dat gaat beter. Och, wat kost die erfenis al aan porto.

Zus Catrien is weer thuis, wij hebben haar gezien en tante, die ook weer hier is, heden gesproken, zij maakt het goed, evenals Lina. Wij hebben met de oude lieve vrouw nog een weinig over de erfenis gebabbeld en gelachen. Van die koekebakker begrijpt zij ook niets, ze dacht dat de zaak vroeger niet in orde was toegegaan. (*..... de alinea is vrijwel onleesbaar ...*). Als het oude mens in Jengum nog leefde, kon gij het haar vragen, nu helpt dit echter niet meer.

Nu weet ik niet meer. Als gij ze alle de 12^e ziet, groet dan allen en zeg Wubbina dat haar reden van ons kort verblijf te Olle diek ongegrond zijn, dat ik echter zo'n brief liever niet wil beantwoorden. Groet je kinderen en wees beide hartelijk gegroet van Johanna en mij

Je broer H.

Gij vraagt misschien wat heeft Wubbina dan geschreven. Nu ja, het beste is "Swam darüber"

Amsterdam, 8 september 1896

De Weledele Heer K. Westerling
Hilversum.

Geachte mijnheer,

Uw geëerd schrijven van 5 september heb ik ontvangen en ik blijf u over uw inlichting zeer dankbaar. Ik zal de heer Burg verzoeken u de gevraagde inlichting te zenden. Betreffende de jongeling Pannekoek kan ik u mede delen dat de matrozen eerst later gemonsterd en nagezonden worden naar Engeland. Nu worden gewoonlijk de matrozen niet door ons zelf gemonsterd of aangenomen, maar wordt dit aan een huisbaas overgelaten. Als 3^e stuurman heb ik geen plaats meer, maar wil ik mijn best wel doen om hem een plaats als matroos te bezorgen en kan inliggend boekje of kaartje daarvoor dienen. Ik durf echter niet te beweren of er nog plaats is.

Hoogachtend, Uw edl.dw.d.
H.J.Bron

Amsterdam, 6 september 1896

De Weledele Heer P.Burg
Leraar aan de kweekschool vd zeevaart,
Amsterdam.

Weledele Heer,

Bij een bezoek aan boord, niet lang geleden, onderhield of liever sprak ik u over mijn beide jongens. Naar aanleiding daarvan schreef ik hun onderwijzer, de heer Westerling en ontving als antwoord inliggend schrijven. Zou u nu zo vriendelijk willen zijn om de heer Westerling de nodige inlichtingen te willen geven. Het zou mij zeer aangenaam zijn.

Gaarne sprak ik uzelf nog voor mijn vertrek, maar ik vrees dat zulks niet meer kan. De laatste dagen leveren gewoonlijk veel drukte en op de morgen van de 10^e is ons vertrek bepaald. U bij voorbaat dankende voor de inwilliging van mijn verzoek, breng ik u door deze tevens mijn beste wensen en onze groeten voor u en uw mevrouw.

Hoogachtend,
Uw edl dw.d.

H.J.Bron

9 september 1896

Geachte mijnheer,

U edele gelieve gedurende deze reis geen verzekering voor mijn goederen te nemen.
Met achtig en je groeten brengend, Uw edl.dw.d.

H.J.Bron

367 ontbreekt

Shields, 14 september 1896

Waarde vriend Scheepsma,

Ik heb in Amsterdam je brief ontvangen en aan mijn huisbaas gezegd, dat hij die weg gelopen matroos van u niet voor mij mag monsteren. Wij zijn de 11^e van Amsterdam gesleept met zeer weinig volk, meest leerlingen. In 33 uur waren wij over en hadden zeer mooi weer, mijn vrouw was echter flink ziek, die kan er nooit tegen. Op het ogenblik waait het echter geducht en de barometer staat laag.

Ik ontving hedenmiddag je briefkaart, waarvoor ik je hartelijk dank zeg, het verheugde ons zeer, dat gij en uw vrouw goed gezond waren. Wij hopen dat dit nog lang zo mag blijven.

Ik was juist met Behm bij de consul. Ik ben hier weinig bekend en daar gij Behm voor skipandler hebt gehad, durf ik hem ook wel te nemen. Je geeft mij immers wel op wat Behm voor een man is en hoe hij je bevallen is. Gij hebt wel een zeer mooie reis naar Cardiff gehad en zijt dus nogal gelukkig. Luden heb ik nog een paar keer gezien, de laatste morgen lag hij juist in het dok waar ik bij was, hebben elkaar dus ook nog op het laatste moment gegroet.

Wanneer denkt gij gereed te komen? Schrijf mij ook waar gij met de kolen heen moet. Hoe lang dunkt gij dat uw reparatie zal duren? Wij hebben weinig zo'n boot gezien, zodat wij wel een hele brief vol vragen kunnen stellen, niet waar?

Nu vriend, schrijf mij dus veel terug of bij Behm of bij de consul Gofton Young & Co. Ontvang verder onze beste groeten met je lieve vrouw en laat ons nu niet meer met schrijven achterwege blijven, nogmaals gegroet, je vriend,

H.J.Bron

=====

371

Shields, 15 september 1896

De Weledele Heer W.A. Huijgens,
Amsterdam

Weledele Heer,

Uw geëerd schrijven de dato 11 september gisteren ontvangen met ingesloten introductie letters voor Uw zoon H. De firma Swanston en Sons hebben gaarne de introductie voor Palmen shipbuildings in orde gemaakt, maar door de afreis van uw zoon naar Edinburgh hedenmorgen is van het bezoek bij Palmers voorlopig niets gekomen.

H. werd van Londen door uw oudste zoon W. getelefoneerd, dat deze hem vergezellen wilde naar Edinburgh en ik vond dit beter dan de 3^e stuurman met hem te laten meegaan. Uw oudste zoon of H. zelf zullen u hierover schrijven. Wanneer hij van Edinburgh terugkeert weet ik nu niet, ik denk vrijdag of dat hij van Leith huiswaarts keert. De brieven voor Edinburgh gaf ik hun mede. Met de meeste hoogachting, Uw edl.dw.d.

H.J.Bron

=====

372

Shields, 15 september 1896

Mejuffrouw C. Huijgens,
Amsterdam

Geachte Mejuffrouw,

Uw lief schrijven heb ik ontvangen met opgaaf van de inhoud der pakjes.

Nu het schip reeds hier was, was het echter overbodig, men heeft het niet onderzocht. Mijn vraag was alleen daarvoor, dat de douane het niet zou openen en het is daarom voor Engeland steeds raadzaam de inhoud op kleine pakjes te schrijven om het openen en beschadigen daardoor te voorkomen.

Ingesloten zend ik u enige postzegels en noem mij beleefd groetend, met achtung

H.J.Bron

Shields, 15 september 1896

De Weledele Heren J. en J. Vincke,
Amsterdam

Geachte mijnheer,

Uw schrijven de dato 12 dezer met ingesloten factuur en cognossementen ontvangen, welke ik hierbij getekend terug zend. Ik zal mij aan uw verzoek houden om het meest verschillende gebruik van de boterblikken te beschrijven. In drie maanden is het echter moeilijk te beoordelen welke boter de cliënten het beste bevalt. Ik zal echter trachten u daarover inlichtingen te geven, wanneer ik u uit Java schrijf.

Hoogachtend groetend, uw weledele dienaar

H.J.Bron

=====

374/375

New Castle of eigenlijk North Shields, 17 September 1898

Waarde broer Jabob en zus,

Ik geloof, het wordt nu eindelijk wel eens tijd te schrijven, ik heb werkelijk te lang gewacht en verkeerde reeds in de veronderstelling, dat ik reeds geschreven had. Ik dacht ook, ik zal wel eerst iets horen van de ergernis en zie daar, krijg ik nu reeds volkomen opgaaf van alles wat in Jengum in de toekomst voor mij is. Zeer waarschijnlijk krijg ik of Joh van Geuko ook nog een oud linnen laken en iets anders. Gij zult zeker bij de deling op de Ganzedijk wel tegenwoordig zijn en dus zorgen dat mijn aandeel aan Joh wordt opgezonden. Is het geld betaald, dan geeft zij natuurlijk die 5½ mark terug, zij heeft graag haar deel ervan. Ik ben blij dat gij nog enige der oude familie gezien hebt, hebt gij ook nog van de oude schilderijen gezien of hoe leek het je daar in Jengum toe? Schrijf mij nog eens één en ander.

Gij vraagt waarom wij gesleept zijn. Ik zal je zeggen, wij hebben weer geen volk aan boord genomen, die komen later en zodoende komt het slepen nog goedkoper dan zeilen. Als wij gedurende 4 à 5 weken zoveel volk meer in dienst hebben, voeding en gage betalen, dan kwam dit nog duurder, want het overnemen der lading moet toch door vreemden geschieden. Bovendien was in onze charterpartij bepaald, dat het schip moest worden gesleept uit vrees voor niet op tijd te komen en waren er voor die tijd reeds verzekeringen genomen; op zeilen is de verzekeringspremie hoger. Wel is waar hadden wij tijd genoeg gehad om te zeilen, maar alles tezamen genomen komt het slepen goedkoper uit. Gij zegt de Noordzee, onze oude bekende, en vergist u, want van Rotterdam sleepte ons de Rotterdam naar IJmuiden.

Mijn vrouw was echter weer hevig zeeziek, hetgeen mij verwonderde, daar de zee vrij kalm en het weer mooi was. De jongste zoon van de heer Huijgens was nu één der passagiers en niet zeeziek, terwijl de 4 leerlingen, die tegen f 300,- per jaar bij betalen mee gaan om de beurt bezig waren hun offers aan Neptunis te brengen. De honden hielden zich goed. Hier is nog een nummer bijgekomen, die wij in plaats van Daatje Doetje of Dodje genoemd hebben, een grote lummel van 13 weken. Meer weet ik nu niet. Schrijf mij nog eens uitvoerig. Alles aan hetzelfde adres: Dutch consulate New Castle. Groet vrouw en kinderen van ons beide en wees zelve door ons en ook door de u bekende stuurlieden gegroet.

Je broer H.

New Castle, 17 september 1896.

Geachte heer Wieringa,

Buiten zaken te hebben is het voor mij doorgaans zeer moeilijk om een brief aan iemand te richten en hoop en verzoek ik u dus mijn schrijven te nemen zoals het is, niet aan oordeel te onderwerpen. Uw geëerd schrijven noopt mij tot dankbaarheid voor uw vriendschap en geeft mij de overtuiging dat gij mijn weinige woorden graag zult ontyangen.

The Doro

Zoals U van mijn broeder wel zult vernemen duurt het nog ongeveer 3 weken voor wij van hier gaan en hoop ik dat onze reis weer door de al Goede moge gezegend worden en gedurende ons af zijn mijn geliefden en vrienden gespaard mogen blijven. Is dit echter niet het geval, dan dienen wij er echter ook zonder morren in te berusten, wetende dat alles te zijner tijd moet veranderen of vergaan. Niets blijft, niets blijft bestendig. Ik zal hierin echter niet verder gaan.

Ontvang hierbij voor uw geachte familie onze groeten (mijn vrouw is aan boord) en zelf vergezelle u met een handdruk de woorden éner vriend, die u tot wederziens toeroept.

Achtend,

H.J.Bron

New Castle, 17 september 1896

De Weledele Heer L. Rozenburg, Amsterdam.

Weledele Heer,

Niet tegenstaande ik liever geen bar in bruikleen had meegenomen, is mij toch weer één aan boord gezonden. Bezwaar heeft het echter voor mij niet en zal mijn zorg er voor zo goed zijn als voorheen. Ik kom echter op de beugel en verzoek u mij inlichting te geven of deze lange beugel wel vertrouwd is om er in te hangen? Veert deze beugel niet veel te erg? Bij de minste beweging of aanraking veert de beugel verbazend op en neer en ben ik bezorgd dat nr. 171, die toch iets meer gewicht heeft dan de vorige (nr. 118) te zwaar zal zijn voor deze vering, en heb ik daarom graag uw oordeel daarover. Ik vernoef hier nog ruim 14 dagen, het adres is: Neth.Consulaat voldoende.

Met achtung noem ik mij uw dw.d.

H.J.Bron

Verzoekte opgave der Com van Bar. Therm. en Water of oppervlak thermometer. Van mijn sextant heb ik opgaaf correctie ontvangen, niet van bovengenoemde Bar en Thermometer.
groetend

H.J.Bron

New Castle 18 september 1896

De Weledele Heren Vroege en de Wijs,
Rotterdam

Geachte Heren,

Uw geëerd schrijven de dato 16 september heb ik ontvangen. Hierin luidt de vraag hoe ik de gratificatie ad. f 60,- wens te ontvangen en deel u daar omtrent mee, dat na mijn vertrek van hier mijn adres is aan mijn vrouw J.H.Bron-Koch, Koningsstraat 19a te Hilversum, of na een behouden reis aan boord der Oostenburg te Soerabaja. Ik had echter volgens belofte uwerzijds aan een letter of gratitude gedacht te ontvangen welke goede uitlossing een betere gratificatie verzekerde.

Over de hoeveelheid stenen belading enz. word ik in kennis gesteld door H.H. Gofton Young & Co en er zal voor behoorlijke diepgang van de belading door mij gezorgd worden. Eenderde deel der stenen is reeds geladen en twijfel niet aan spoedige belading.

Meest hoogachtend,
Uw dw,

H.J.Bron

Weledele Heer Huijgens,

Van Uw zoon H. kreeg ik hedenmorgen bericht hem in New Castle hedenavond 9 uur af te halen en berichtte mij dat hij Maandag hier nog door zou brengen en Dinsdag te vertrekken. Volgens genoemd schrijven droeg het Uwe goedkeuring Dinsdag terug te keren. Ik weet niet welke gelegenheid Dinsdag bestaat, maar zal heden nog informeren en denk wel, zo niet Londen, dat dit Grangemouth of Hull zal zijn.

Meest hoogachtend en beleefd groetend,
Uw edl. dw.d.

H.J. Bron
19 September 1896.

New Castle, 21 September 1896

De Weledele Heer
J.Bos Jazn
Vreeland

Geachte Mijnheer Bos,

Ingesloten zend ik U de getekende volmacht weder terug en breng mijn dank aan U voor de aanvaarding derzelve. Ons gaat het goed en mijn vrouw voegt hier de groeten bij de mijne voor U en mevrouw. Binnenkort gaat mijn vrouw terug en vertrek ik naar zee, breng U door deze een laatste groet. Met achting, Uw edl.dw.d.

H.J. Bron

New Castle, 21 september 1896

De Weledele Heer A. Klinkenberg
Jengum

Geachte mijnheer,

Uw geëerde brief de dato 15 september is mij toegezonden en zal de postaanwijzing bij terugkomst van mijn vrouw te Hilversum worden geïncasseerd. Ik maak U echter opmerkzaam op het adres dat stond in de op 5 september aan u gerichte brief.

Uw handeling in deze erfenis vind ik zeer goed, maar ik schreef aan mijn broers, die mij van één en ander zo ongeveer hadden ingelicht, dat zij liever mijn deel van het linnengoed naar Hilversum zouden verzenden, dan de 5 ½ mark daarvoor te restitueren. Betreffende datgene, hetwelk u voor ons van de gouden artikelen gekocht hebt, vind ik zeer goed, wanneer u dit per gelegenheid aan mijn zwager Fisser wilt zenden, die dan te zijner tijd wel zal zorgen dat het ons ter hand komt. Gedurende de eerste 14 dagen is mijn adres nog steeds Gofton Young & Co, New Castle en na die tijd kunt gij uw schrijven steeds aan mijn vrouw in Hilversum richten. Wenst u mij persoonlijk te schrijven of één of ander te berichten, dan is mijn adres over drie of vier maanden Schip Oostenburg, firma Daendel & Co, Soerabaja.

Met achtiging noem ik mij Uw dw dienaar
H.J. Bron

New Castle, 28 september 1896

De Weledele Heer L. Roozenburg
Amsterdam.

Weledele heer,

Uw geëerd schrijven van de 19 september heb ik ontvangen. Ik wil op mijn brief van 14 september niet terug komen, alleen herhalen dat het geen bezwaar voor mij heeft een Bar aan boord te hebben en zal mijn zorg er evengoed aan besteden. Het gevaar voor breken of beschadiging is met deze lange beugel echter groter dan voorheen. Ik dank u overigens voor de opgave der correcties, bij onderzoeking vond ik deze in één der journalen, welke door drukte nog niet waren nagezien en de stuurman mij daarvan geen kennis had gegeven.

Hoogachtend,
Uw edele dienaar

H.J. Bron

Shields, 23 september 1896

Mejuffrouw Korber,
Maninumplein 62
Amsterdam

Geachte Mejuffrouw,

op a

Ik ontving hedenmorgen een brief voor uw zoon en heb hem deze ter hand gesteld. Hieruit begrijpt U terstond dat gij – hoewel een vreemde u schrijft – niet ongerust behoeft te zijn. Het spijt mij echter dat het bericht, hetgeen ik u kan geven niet erg ter opbeuring kan dienen. UW zoon is ziek en volgens zijn eigen verklaring heeft hij deze ziekte meermalen gehad. Zaterdag laatst leden heeft hij een toeval gehad, heeft een paar malen een dokter aan boord gehad en is op diens raad naar het hospitaal in New Castle gebracht, omdat daar betere verpleging en verzorging mogelijk is dan aan boord.

Ik geloof niet dat zijn ziekte gevvaarlijk is en schrijf u daarom zelf. De brieven welke u aan hem of omtrent hem wenst te verzenden, zouden het best geadresseerd kunnen worden aan de Ned. Consul te New Castle zonder daarbij de naam van het schip te noemen. Het is echter steeds het beste eerst omtrent de toestand aan de consul te schrijven zonder hem (uw zoon) met enig bericht, moeite of moeilijkheid te veroorzaken. Zijn adres is echter hospitaal New Castle, maar ik zeg u nogmaals, het is dunkt mij beter dat niet hem maar de Ned. Consul Gofton Young & Co over hem te schrijven. Inmiddels bericht ik dat al het mogelijke voor hem gedaan is.

Met achtung, uw dw. d.,

H.J. Bron

=====

385/ 386

New Castle 23 september 1896

Waarde stuurman Munneke,

Reeds verscheidene dagen zijn wij hier, waaruit dus al gauw te begrijpen valt dat het vertrek van de Oostenburg niet lang meer duurt en de scheiding weer nabij is. Zoals gij zeker wel in de Courant hebt gelezen zijn wij de 10^e van Amsterdam vertrokken, hadden met de sleepboot er voor een mooi reisje, kalme zee enz. en waren in 33 uur over. Hier hebben wij nu weer 800 ton vuurvaste stenen geladen, komt morgen de rest der ballast en gaan wij vervolgens naar Tynedok om de overige lading kolen in te nemen en zelf een beetje donkerder van kleur te worden door het kolenstof.

Tot dus ver van de matrozen nog geen mens aan boord. Met apprappentenjongens, stuurlui en onderofficieren zijn wij hier gekomen. Mijn vrouw is aan boord en ook Teensma zijn vrouw, doch spoedig komt de tijd weer dat wij alleen zijn. De herfst treed dan ook werkelijk zo maar in, dat het verlangen niet groot is om heen te gaan, maar om de laatste tijd af te wachten is ook voor deze man niet aangenaam, dat weet gij wel.

Onze bestemming is Soerabaja, dit weet gij zeker wel. Onze hofmeester (ik schrijf je bijzonderheden, daar ik denk dat je dit aangenaam is van onze en mijn wederwaardigheden te horen) is hedenmorgen naar het hospitaal gebracht. Het is een jonge knaap van 16 jaar die zaterdag een toeval of beroerte kreeg en bijna voortdurend nog buiten kennis is. Scheepsma schreef mij gisteren van Cardiff, die heeft ook geen voordelige bemanning, 21 gevallen met geduchte verwondingen en 3 der Hollandse matrozen weggelopen; erg aangenaam is dat zeker niet.

Gij schrijft ons hier zeker nog wel enige regels. Onze agenten hier zijn Gofton Young & Co, de Nederlandse consul, dus een gemakkelijk adres. In elk geval hoop ik veel scheepsnieuws in Soerabaja te vernemen. en hoop dan vooral te vernemen hoe of het uw ouders en familie is, die ik hoop dat zij thans even welvarend zijn als wij. Wees zo goed hun vooral van mijn vrouw en mij te groeten en wees zelf ook van ons beide gegroet. Nieuws weet ik niet meer, ontvang dus een handdruk van je vriend

H.J. Bron

benevens de groeten van de stuurlui.

=====

387

Lijst arbeidsloon zeelieden a/b der Oostenburg. Amsterdam

21 Juli tot 22 Juli 1896	2 man in dienst	f 12,60
27 Juli tot 1 Augustus	2 man in dienst	" 25,20
3 Augustus tot 8 Augustus	2 en 3 man in dienst	" 31,50
10 Augustus tot 15 Augustus	3 en 4 man in dienst	" 39,90
17 Augustus tot 22 Augustus	4 man in dienst	" 48,90
24 Augustus tot 28 Augustus	4 man in dienst	" 50,40
31 Augustus tot 5 September	3 en 4 man in dienst	" 41,10
7 September tot 9 September	3 man in dienst	" 18,90
	TOTAAL	f 268,50

=====

388

Tynedock, 27 september 1898

Waarde vriend Scheepsma,

Ik heb je laatste schrijven ontvangen, hetgeen mij aangenaam was, alleen deed het mij leed dat gij zoveel tegenspoed met het laden had. Het gaat mij echter met de mensen, die ik aan boord heb weinig beter. Mijn matrozen zijn er nog niet, maar de stuurlui en leerlingen en mijn zeilmaker zijn wel aan boord. Deze viel in het in het ruim. Het liep echter redelijk goed af, alleen wat kneuzingen en een arm stuk. Hij is echter gebleven en ik denk toch, dat hij wel mee naar zee zal gaan, tenminste de dokter verklaarde zo. Hier komende kreeg mijn steward, een jonge knaap van 16 jaar, een beroerte en hij ligt nu in het hospitaal. Met ons zelf gaat het zeer goed.

Mijn 600 ton stenen heb ik ingeladen in de ruimen en ik lig nu te wachten op de steenkolen. Het is ook niet veel bijzonders om zo uit te gaan. Gij hebt tenminste zover gewonnen, dat gij niets meer met Noordzee of kanaal te maken hebt.

Je lieve vriendin is zeker nog steeds aan boord, vergeet dus vooral niet haar van ons beiden te groeten en wanneer zij vertrekt, wensen wij haar van ganser harte een gelukkige overtocht; ook is onze wens dat gij wederom een goede reis maakt en na een al te lange afwezigheid weder bij uw geliefden moogt zijn. Nogmaals dus vaarwel toegeroepen door je vriend

H.J.Bron

de groeten van Behm.

[....een aantal regels waren onleesbaar]

Tynedock, 28 September 1896

Waarde vriend Schneijder,

Aangenaam was het ons kort voor ons vertrek nog enige regels van U te ontvangen en hoewel ik je lang genoeg met het antwoord heb laten wachten, schiet er toch nog een half uurtje over om enig bijzonders te schrijven. Gij hebt mij gevraagd ongeveer mijn vertrek op te geven, doch dit gaat moeilijk. Van IJmuiden af was de overtocht naar Shields zeer mooi. Stil met kalme zee en waren wij dan ook in 33 uur binnen. Wel was mijn vrouw een beetje zeeziek, maar dat gaat in de haven spoedig weer over.

Op de rivier te Shields laden wij 600 ton fine bricks, losten de ballast uit en kwamen de 24^e hier in Tynedock met vreselijk boos weer. Het heeft hier ook nog voortdurend gestormd en het is dan ook alles behalve prachtig. Ik zal echter niet beweren dat het hier beter ligt, dat weet gij wel. Verhalen, boten langszijs, komen en gaan bij dock Tyne 's nachts en overdag enz. Nu lig ik te wachten dat men mij zal uitnodigen de lieve steenkolen te nemen, maar met de vele regen gaat het voor smeekolen niet erg. Ik weet dus niet hoe lang het nog zal aanhouden. Mijn volk heb ik nog niet aan boord. Gij zult echter ons vertrek wel te weten komen of mogelijk schiet er nog een briefkaart over. Overigens weet ik op het ogenblik geen nieuws. Ontvang voor u en uw vrouw onze beste groeten en geloof mij, steeds je vriend

H.J. Bron

Je weet het zeker wel dat ik mij altijd voor je schrijven houd aanbevolen.

=====

390/391

New Castle, 28 september 1896

Waarde broer Geuko, zus en kind,

Eindelijk kom ik er toe om je eens terug te schrijven en zou er waarschijnlijk nog mee gewacht hebben, maar ik ontvang net een brief van Jacob en moet deze dus ook beantwoorden. Nu je weet alles tegelijk gaat niet, te meer daar ik er een provinciale courant van maak. Jacob moet dus wachten tot een andere dag.

Betreffende de Jengum kwestie heb ik de gehele reisbeschrijving ook van Jacob vernomen. Wat een boel werk en drukte hebben jullie toch van een paar oude lakens en enige marken moeten maken, wat nog geen eens goed is gegaan. De marken mogen beter zijn, maar de grossen zijn meest van koper, geloof ik. Het neemt echter niet weg, dat gij samen er een vrolijke uitgaansdag van hebt gemaakt. Een uitsmijter en een landauer, mij dunkt het kan wel weer. Ik heb deze week de Heer Klinkenberg nog wat geschreven, daar Joh graag iets van de oude heeft. [.....één alinea niet te ontcifferen]

Ik weet nog altijd niet wat ik voor dit overdoek betalen moet. Gij moet dus later maar met Johanna afrekenen. Als gij of één van u later naar het bureau moet om de overige erfenis op te halen, hebt gij tenminste geen landauer nodig, wat dit betreft weet gij immers alle vier hoe het gaat van Nieuwe Schans naar Jengum. Gij schrijft mij zeer in het kort wat er dan zowat is voorgevallen..
[.....helaas van circa een halve pagina zijn er wel woorden te ontcifferen, maar geen logische zinnen te maken]

P.S. Weest alle met de geboortedag van G geluk gewenst op 5 oktober. Joh voegt er bij dat hij zijn 100ste jaar nog mag beleven. Ja zeg ik, dan is hij zeker allang overgrootvader en heeft een stamhuis als vader Jacob en Abraham zijn kroost.

Je broer H.

Tynedock, 3 oktober 1896

Waarde vriend Van Duyn

Het is al een geruime tijd geleden dat wij samen waren, dus staat gij zeker verwonderd, dat je door mij het welkom in Europa wordt toegeroepen. Ik weet slechts bij toeval dat gij in Falmouth komt of verwacht wordt en is de reden van mijn schrijven dan ook in hoofdzaak een verzoek.

Een neef van mij met name Hendrik Schoo heeft kort geleden zijn examen gedaan als derde stuurman en terwijl hij nog omstreeks 14 dagen bij de militie moet zijn en hem geen vergunning is gegeven met de Oostenburg mee te gaan als derde, zo verzoek ik u als gij gereed zijt en hem kunt plaatsen, de betrekking derde stuurman te geven.

Hij heeft vroeger met mij gevaren en ik kan alleen zeggen, het is een flinke jongen. Meijer zal je waarschijnlijk ook over hem schrijven. Overigens vriend, wens ik je een lang binnen zijn bij je vrouw en enige blije toekomst. Ik was 3 maanden binnen en moet nu weer scheiden. Ik denk de 5 of 6^e naar zee te gaan als mijn volk hier is en de boel klaar is.

Met een handdruk noem ik mij, je vriend
H.J. Bron

New Castle of Tynedock, 4 oktober 1896

Waarde broer Jacob en zuster en familie,

Ik ontving je brief van de 21^e september en waarlijk het overtreft mijn verwachting zoveel nieuws van de Jengummer reis te vernemen. Het is feitelijk jammer dat ik er niet bij was. Sakkerloot, zo'n reisje zou prettig zijn. Maar kom eerst iets anders. Verneem eerst dat wij beiden goed gezond zijn en van huis, van onze jongens ook niets beter of minder hebben vernomen, gelukkig. Wij liggen, of liever de Oostenburg met mijn persoontje, is gereed om naar zee te gaan en het volk komt denkelijk morgen aan boord, dan gaat mijn vrouw morgen naar huis naar de jongens en ik ben weer voor lang, zeer lang, alleen met mensen die wel met je gaan en hun dienst doen, maar waar zelden vriendschap of genegenheid van te wachten is.

Een lange reis is weer voor de boeg en lange afwezigheid, daarbij een lading waarbij veel voorzichtigheid in aanmerking moet genomen worden. Steenkool is steeds gevaarlijk voor eigen ontbranding door broei. Het zal echter wel goed gaan, er is altijd één die over ons waakt.

Betreffende de aardappelzakken bericht ik dat er maar 3 stuks zijn afgezonden, daar moeder ze niet heeft kunnen vinden. Gij zult Johanna dus plezier doen wanneer gij er zo lang zakken bij wilt doen, die zij later terug zal zenden.

Wij hebben hier portretten laten maken en als ze goed uit vallen en morgen gereed zijn, zend ik er misschien nog eentje af, maar ik geloof niet dat ze morgen klaar zijn. Zo niet, moet gij tot een volgende gelegenheid wachten, want er zijn er steeds zoveel beloofd aan zoveel familie dat er van 6 moeilijk te delen valt. Joh zegt, je krijgt er zeker één, dus als ik somber ben, wacht je tijd maar af, het zal wel komen.

Nu gaan we nog eens naar Jengum en ik verbeeld mij werkelijk de reis mede te maken, zit zelf op de bok en zie jullie als gepakte haringen in de wagen, koets, sjees, rijtuig of landauer zitten, maar hoe meer met elkaar, hoe goedkoper de vracht. De terugreis beladen met de verdeling der erfenis, hetgeen nu wel ergernis zal zijn en dus de wagen nog voller langs 't Zwarte Wold en Wainer Mohr

[.....vermoedelijk Weener in Duitsland ...] bij donkere avond en aanhouwend praten over de golden ringen, kettingen, lepels, sokken, tangen, alle kaarten en alle lakens. De één zegt tegen de andere: Joa, dat moet ik had hebben of een ander zegt, dat hadde mooi veur mie west. En de derde zegt: "Hinderikus is goud wegkommen met 'n golden sneufdeuze, die zal pronken".

Het is dus eigenlijk wel een geluk dat ik hem niet meekrijg, want ik blaas al genoeg tegen de wind in. Maar ik word koud op de bok en stap es op Nieuweschans af. Ik ben blij dat jullie je vermaakt hebben. Reizen kost altijd geld, alleen ik word er op zee voor betaald. Laat mij later eens weten hoeveel er nog in Weener te verdelen zit.

Mijn adres in Java is gewoon Bron, Oostenburg, Soerabaja. En nu raakt mijn papier vol en ik weet niet of Joh nog wat schrijven wil. Ik wens u allen van mij en haar gezondheid, zegen en onze beste groeten

Beschermt

Je broer H.

===== 395 =====

Tyne dock, 10 oktober 1896

Innig geliefde vrouw en kinderen,

Heden morgen ontvingen ik een telegram: "Beide rood aangekomen Bron". Wij begrepen terstond dat "rood" "dood" moest zijn, maar gelukkig gij zijt binnen. O, wat heb ik een paar nachten vol zorg doorgebracht (stuurman natuurlijk ook), wat een vreselijke storm stak er op kort na je vertrek per Echo. O, wat zullen jullie dat hard te verantwoorden hebben gehad. Gelukkig gij zijt daar en de Algemene heeft weer voor ons gezorgd, alleen zijn macht en grootheid weder getoond om ons indachtig te maken.

Gave us some to think about.

Het woei hier verschrikkelijk, alles wat vast was, begon zich te begeven en bestond de zorg voor het schip ook. Ik seinde na ontvangst van het telegram direct aan Behm: "We zijn nog niet uit dok". Van de P ontving ik eerst bericht "Antwoord morgen" en hedenmorgen een brief met ingesloten wissel betreffende de rekening van H., groot f 36,50 en bericht: "Werk tot zaterdag en sluit af".

Thans veel regen en dus geen kolen. Zaterdag een halve dag, dus geen werk. Ik wacht dus tot de kolen er maandag in zijn en ga dan uit dok aan de boeien. Weet dus nog nietwanneer ik eigenlijk gereed ben en naar zee ga. Ik hoop dat gij mijn telegram zo goed mogelijk hebt begrepen en mij zo gauw en zo spoedig mogelijk enig bericht hebt afgezonden en dat gij spoedig hersteld zijt. Zoen enz. thuis en geloof me heus enz.

[...het blad was meer dan vol, praktisch onleesbaar en de normale afscheidswoorden werden niet geschreven ...]

===== 396 =====

Tyne dock, 11 oktober 1896

Waarde M.

Ik heb je brief laatst ontvangen, maar geen almanak. Dit was echter zo kwaad niet, wij nemen nu de Engelse. Gij hebt mij niet begrepen, toen wij weg gingen konden wij geen almanak van 1897 krijgen. Deze dagen zond ik onze foto's naar je. Mijn vrouw vertrok woensdag per Echo en had dit vreselijke weer en zal wel zeer slecht te moede zijn; ik wacht bericht van haar. Wij wachten nog op een wagen steenkolen. Nu vriend, vaarwel groet je ouders en familie vooral van mij en geloof mij je vriend

H.J. Bron

Tynedock, 13 oktober 1896

Lieve beste vrouw en jongens,
worry for The Horn

O wat heb ik in zorg geweest met deze storm, gelukkig zit gij aangekomen en hoewel niet naar behoren en zeeziek op een stoomboot, waar gij anders nooit zeeziek zit, zit gij toch met allen behouden.

Wij hebben hier sneeuw en hagel gehad en hebben de kachel gezet en stoken als ik aan boord kom, ons raak. Hedennacht steenkool ingenomen en om elf uur loods besteld, met stoomboot heden morgen 6 uur uit dok, nu schrijven, rekening maken, schip gereed maken en hedenavond zo mogelijk naar zee, maar ik denk morgen vroeg.

Gij zegt, schrijf je nog eens, ja natuurlijk, dat weet je wel beste, maar dit is zeker voor het laatst. Je hebt de stokken der jongens aan boord gelaten, maar indien mogelijk zend ik ze nog. Ik weet niet of ik nog kleren kopen moet, de hemden van Greenook, je weet wel, liggen allen nog stuk.

Tom maakt het goed, het is toch zo'n gezellig beest. De eerste morgen, toen je weg was, keek hij eens in de hut, lag toen zijn benen in de kooi om te vragen waar is de vrouw en later kwam hij zijn hoofd bij mij neer leggen en is nu meest bij mij. Och Joh, ik wou nog zo graag meer schrijven, maar heb geen tijd. Zorg, lieve vrouw, zoveel voor alles en allen, het is mij als of ik alles vergeten heb te zeggen na je vertrek, maar het helpt niet, wij moeten naar zee, het weer schijnt beter te worden, dikwijls gezond, nogmaals gegroet, de beste wensen voor je zelf en de jongens niet vergeten, en bedanken voor hun briefjes. Innig gegroet en gekust door je liefhebbende man

H.J. Bron

p.s.

Ik heb f 200,- op mijn rekening genomen en blijf f..... schuldig aan boord. Nu heb ik buiten het geld der leringen nog ongeveer f 90,- aan boord, maar kan het niet meer verzenden. Je weet wij liggen aan de boeien en het is lastig om nog aan land te gaan en nu lieve, beste vrouw, alle zorg voor onze twee en voor jzelf nogmaals aanbevolen, de wind is oostelijk, maar het weer is goed. Nogmaals gekust door je zo innig liefhebbende man

H.J. Bron

Ik ben reeds weer vanaf 3 uur vannacht bezig, je weet hoe het zo'n laatste dag gaat. Adieu.

=====

400

[..een kladje ?..]

maar mensen te laten verzuipen waar redding mogelijk was, dat doe ik of de stuurman natuurlijk niet.

Het schip was in deplorabele toestand, naam van vrouw en kinderen,

Het heeft ons veel moeite gekost om in de buurt van de Eastern Monarch te blijven. Capt. Jones, gij begrijpt mij, zit ik met 25 man ook reeds en tracht Madera te bereiken

Als wij alles hadden geweten
Tot dusver een goede reis gehad
In de Noordzee en Kanaal het schip voorbij gelopen
Het enige stormweer
Waren echter uren later
zonder veel schade alleen hier of daar een hulppenning
verzocht bij hem te blijven

Zorg
geeft mijn bemanning het aan de uit
Het waren een paar vermoedend dagen

H.J.Bron

[.....er staat meer, maar dat is niet te ontcijferen en het lijkt veel op kretologie]

=====

401/414

STROOBOS, DE KNORREPOT

(geschreven in 1896)

Foei wat is het vandaag een dag geweest, hier in Indië is het voor ons dan feitelijk ook niet om te doen, je staat de gehele dag dan ook gewoonlijk doornat in de zon te braden. Ja, 't was heet stuurman en in het ruim in zo'n ijzeren pot (het schip) is het ook bijna niet uit te houden. Gelukkig zijn hier drie luiken en poorten, maar anders zo'n lading kolen of stenen uit te werken, het is alles behalve plezierig. Gelukkig smaakt het eten nog goed, maar wat was het met U stuurman dat U niet aan tafel kwam? Niet lekker?

Het was te warm. Ik heb de jongen gezegd mij een weinig op een bord te zetten, misschien eet ik het straks. Of ik goed ben? Nu je hebt wel gemerkt hoe dat ik mij weer geërgerd heb. Ik wou dat ze al die blauwe pijpen.....

Een boot aan boord, stuurman. All right, Jan. Zo dat ook nog, het avondje wordt je nog niet eens gegund, zegt hij opstaande. Maar God weet wie het is, misschien wel een kennis.

Goeden avond, hallo Zo Kromhout, kom je ons opzoeken. Kerel, hoe gaat het, dat is lang geleden, dat ik jou gezien heb, kom binnen of liever op het achterdek, het is binnen te warm. Weldra zat men met een glas afgekoeld bier (zover als dit in Java op de rede mogelijk is door namelijk het bier voor een korte tijd in een emmer water te zetten) en een heerlijke sigaar (drie centen het stuk, die echter totaal niets waard zijn, van het merk "rook jij ze" {waar de handelaar de stuurman mee bedrogen heeft), te praten.

Wat ruikt hier zo? Dat zijn die sigaren, ik durf ze bijna niet te presenteren, duur genoeg maar die koopman heeft gedacht, die stuurman gaat toch naar zee. Ik geloof dat die kerel het geknipte haar opkoopt en het in de sigaren stopt. Nou ze stinken genoeg, daarvoor kondent ze even goed rookbaar zijn. Ik zal je een pijpje geven met goede tabak, dat gaat beter. Nu om je de waarheid te zeggen, van die sigaar word ik zeeziek.

Hoeveel lui vaar je nog op de Onwil? Zeventien en vier blauwpippen. Zo heb je die snijbonen ook nog? Tot mijn spijt, ja. Ja, wij hebben er ook vier, maar er is ook maar één bij, die mogelijk nog mens kan worden. Nu ik wilde graag, dat al die blauwpippen op de blauwpippen waren. Je ergert je dood over die jongens. Achttien jaar oud examen gedaan voor de cursus, spreken van een artificiële [...] horizon op een buiten middag enz. en ze zijn te beroerd om voor de duivel te dansen. Nu zijn ze ruim vier maanden aan boord en met al hun wetenschap en niettegenstaande ze er door de derde (derde stuurman) dikwijls in de maneschijn worden bij geroepen, nog kennen ze de touwtjes niet.

Die kleine ja, dat gaat, maar die heeft geen cursus doorlopen, dat is een achterharker, die is ook pas zestien jaar, de anderen zijn 18 jaar, och ja, hij speelt graag, maar is toch overigens zonder geleerdheid beter aan boord dan de andere drie. Die kleine rakker heeft een gewone school bezocht en zover ik merk er partij van getrokken. Die anderen hebben, God beter het, hogere burgerschool tweearige cursus en de drommel weet wat doorlopen, die klinken kinderlijk hoogte, breedte, leng-

te en tijd bepalingen als wanklank in de oren en kunnen nog amper hun naam schrijven. Maar weet je hoe het gaat: moeder of misschien vader heeft gedacht mijn zoon heeft lust in het zeevaarten, dus hij moet kapitein worden, er wordt niet gevraagd "kan hij leren" nee volstrekt niet, hij moet dat worden. Eerst die school, dan die, de meester is wel niet erg tevreden, maar de onderwijzer houdt zeker niet van de jongen, hij is anders zo knap. Je moet hem eens horen als hij thuis is. Die onderwijzer weet niet beter of mag hem niet lijden.

Er wordt getracht hem op de kweekschool voor de zeevaart te krijgen. Hij slaagt echter niet voor het examen, er komen er ook zoveel om examen te doen en er kunnen er maar weinig geplaatst worden. De onderwijzer heeft dan zeker zijn best niet genoeg voor de jongens gedaan. Maar mij dunkt zegt moeder: "hij was anders zo knap".

't Matro

zen instituut? Neen, dat gaat niet, nu nog gekker, onze jongen op het matrozen instituut. Men of liever de ouders zijn volstrekt niet op de hoogte dat er reeds zoveel stuurlui varen en degelijke knappe jongens, die als matrozen in het instituut zijn begonnen. Nu is er iemand echter zo verstandig geweest om een extra school aan zijn school voor zeevaarders te verbinden. Op deze school kunnen nu dat soort jongens geplaatst worden. Zij (ik bedoel hier in Amsterdam) die bij de ouders thuis zijn betalen vijftig gulden leergeld per jaar, blijven twee jaar op school en doen dan eindexamen, doorgaans slagen zij, tenzij dat er in het geheel geen kennis in te pompen is; deze mogen dan (dus zij die niet geslaagd zijn) nog een jaar bij leren en dan zal het toch in hemelsnaam wel lukken. Diegenen, die in het zeemanshuis tevens huisvesting moeten genieten, zogenaamd intern, betalen zoals ik vernam, f 400,- per jaar voor leren en logies.

Natuurlijk een buitenkansje voor het zeemanshuis. Zijn de jongens geslaagd, dan zijn het knappe jongens, gewoonlijk 17 of 18 jaar, flink uit de kluiten gegroeid, een bril of zoiets op de neus en verbeelding voor zes. Deze jongens moeten nu geplaatst worden en door voorspraak met heren der rederijen gelukt het dan dikwijs om ze aan boord te krijgen. Een paar komen als lichtmatroos of scheepsjongen aan boord (dit zijn de gelukkigen) en de overigen moeten per jaar f 100,- betalen en gaan als leerling mee, ook alweer tegen vastgestelde bepalingen waar ik straks op terug kom.

Nu heb je dan 5 of 6 grote jongens aan boord waar je niets aan hebt. Ze hebben nooit gewerkt, kunnen dus niet werken en (de goeden, die misschien niet te lui zijn, niet te na gesproken) gewoonlijk zijn ze erg voor hun gemak en liuieren wat of liggen bij al de werkzaamheden, zodra het oog niet meer op hen rust. Om hun handjes aan een eind bruin touw of geteerd zeilgaren te zetten, gaat immers niet, men wordt er immers vuil van. Als ze 's nachts de wacht hebben, kruipen ze uit de voeten en leggen zich hier of daar neer om te slapen. Ja man, je zult later een fijn soort officieren aan boord krijgen. De vroegere jongens, die je mee naar zee kreeg, kon je tot zeelui opleiden, deze niet.

Maar overdrijf je nu niet, Stroobos? Nee, volstrekt niet. Er zijn bijvoorbeeld ook nog leerlingen, die geen cursus gevolgd hebben. Je hebt ze die bij vader in de zaak waren, maar waarvan bleek, dat ze wat erg royaal met de kas waren of zich teveel met het dienstmeisje bemoeiden. Onder andere had ik eens een knaap, ruim 20 jaar oud, die thuis zijnde, eens een uitstapje maakte met een buffetjuffrouw of kelnerin en bovendien met een behoorlijk deel van de kas. Hij mocht volstrekt niet langer in huis zijn en moest dus maar naar zee. Wat was hiervan te maken? Natuurlijk niets. Het volgende jaar bleef hij, zoals ge kunt denken – na beterschap te hebben beloofd – weer thuis.

Een andere van 20 jaar was te Kampen geweest om voor soldaat of sergeant te leren. Ze hebben de jongen veel laten blokken, zei papa. Het bleek echter dat de knaap in het geheel niet in staat was om iets te leren en daarom als onbruikbaar was weg gezonden. Zulke jongens moeten nu zeeman of liever stuurman worden. Met de beste wil der wereld krijg je de namen der touwtjes er niet in. Moet je dan voor zulke jongens nog moeite doen? Leren ze niet, dan wordt er gezegd, er is totaal geen moeite voor gedaan. Leer je ze nog iets bijna met geweld door ze aan dek te houden in hun wacht te kooi, dan wordt er later gezegd, die jongens zijn slecht behandeld.

Ja, ik verzekер je, de handen jeuken me soms om zo'n jongen een draai om zijn oren te geven, maar ik ben gelukkig zo wijs geweest om het niet te doen. De jongelui van de cursus, gewoonlijk blauwpijpen genoemd, weten dat er voor hen betaald wordt en denken, ja durven bijna zeggen dat zij aan boord zijn om niets te doen dan leeg te lopen en te leren.

Maar nu vraag ik je, kan iemand op een schip van het praktische iets leren zonder mee te werken. En voor het theoretische behoeft men ze toch niet aan boord te zenden, ze zijn immers al zo knap. Ze hebben immers al examen gedaan, praten over afstanden of het niets is. Bovendien als ze theoretisch bij leren willen of denken bij te leren, dan hadden ze hun onderwijzer mee moeten nemen. Wie betaalt mij om mijn rust op te offeren en onderwijs te geven? Men mag nog geregeld op hen letten, dat ze zich reinigen, hun kleren wassen enz. Waarvoor geven de ouders het kindermeisje ook niet mee, die op hen past en op hen wacht en in stopt. Ik moest er eigenlijk niet langer over praten.

Het wordt al laat. Maar ik beloofde je om op de bepalingen terug te komen, eigenlijk een contract gesloten tussen ouders of voogden voor de jongens en de reders. Als het je nu niet te laat wordt voor van boord te gaan of voor je volk, dan zal ik hierover beginnen. Nee, ik ben met een tanban-gan, ik neem 's avonds geen volk mee in de boot. Nu dan heb je tijd genoeg, morgen is het zondag, dan heb je toch zeker niets te doen als je ladingboeken na te kijken en de uitlossing na te gaan, niet waar? Juist geraden, maar laat mij eerst nog eens opsteken en ga dan voort met je contract.

Ja, spot er maar mee, het is ook niets anders waard. Luister. De schepeling verbindt zich door op de monsterrol voor te komen. Dus feitelijk zijn ze daardoor geheel schepelingen en zijn ze daar-door ook geeneens meer dan een scheepsjongen. De goede leiding en zorg wordt de gezagvoerder en stuurlui toevertrouwd. Moeten wij niet voor andere scheepsjongens ook zorgen? Gebiedt je plicht als mens ons dat niet? Hier onder is begrepen hen te bekwaam in het praktische zeemans-vak, sturen te leren en onderricht in instrumenten te geven, als die aanwezig zijn.

Nu vraag ik je. Wie zou die jongens niet graag sturen leren? Als ze het kunnen, heb je er gemak van, dan kunt ge nog eens een zeilmaker of matroos bij hun werk laten. Deze zijn soms bij een werk nodig, dat men liever zo spoedig mogelijk gemaakt wil hebben. Maar nu de jongens, de meeste tenminste, als ze zo klein beetje het schip op koers kunnen houden met mooi weer, dan verveelt het hen en hangen ze of liggen ze op het roer. Een matroos moet recht staan en op roer en zeilen passen en kennis geven, wanneer de zeilen aan de wind komen. Zo'n jongen, die 3 à 4 maanden op zee is, staat aan het roer om te leren en hangt - God beter het - op het roer te slapen.

Les in de instrumenten. Wie heeft er zo'n ding? Bijna niemand en die er één heeft, geeft er les in. De kapitein heeft nog zo'n ding, dat hij niet gebruikt en leert hem, vooruit maar. Als ze een paar keer zowat (je moet op geen halve graad zien) mee waar genomen hebben, zeggen ze reeds als je hen vraagt hoeveel ze waar genomen hebben (en dit verschilt van eigen waarneming), u bent abuis, stuurman; dus per slot van rekening zeggen ze de kapitein en stuurman kunnen geen hoogte nemen en daardoor hadden wij een heel verkeerd bestek. Ja, kerel, ik zie in dat dit er van groeit. De meeste heb je niet veel aan.

Een ander artikel luidt: de schepeling geniet voor voeding de gewone scheepskost, maar toch ge-loof ik dat ouders en misschien zelfs reders beleidigd zouden zijn wanneer ze nooit eens bij de ka-pitein aan de eerste tafel zitten. Nu wil ik hier voor enige keren niets van zeggen, maar een derde stuurman geniet die eer maar zelden. Zijn het echter nette jongens, dan gaat het nog, maar tussen goede en slechte jongens of leerlingen mag geen verschil gemaakt worden. en nu zit je dan als kapitein en of stuurman met een weggejaagde soldaat of een zoontje, die zijn vaders kas geplun-derd heeft en dit in gezelschap van een lief gezichtje, verbrast heeft. Er is de leerlingen ten zeer-ste aanbevolen zich bescheiden jegens hun meerderen te gedragen en gewillig en vlug al de gelaste werkzaamheden te verrichten, waar een eerst beginnende zijn zeemansloopbaan mee begint. De bescheidenheid laat dikwijls veel te wensen over en de vlugge uitvoering van het hen gelaste? Och

hemel, ze hebben bij het tekenen van het contract nooit gedacht dat er ook gewerkt moest worden. Ze kennen echter het spreekwoord wel: "Arbeid maakt het leven aangenaam", maar houden zich liever aan "luiheid sterkt de leden".

En nu vraag je wat respect moet er later komen voor stuurlieden, die van al het werk zelf niets afweten en deze moeten natuurlijk de volgende reis reeds examen doen en dan over een paar jaar zelf bevel voeren en commanderen. Het zal wat moois worden. Weet je wat het is? Ze zouden 300 honderd dagen op zee moeten zijn geweest en dan een bewijs van de kapitein hebben en anders zou er geen examen mogen worden gedaan. Was het geen verplichting dat één reis moet worden gedaan, geloof gerust vriend, je kreeg geëxamineerde stuurlui, misschien wel gezagvoerders, die nooit naar zee waren geweest.

Maar ik wil toestemmen dat er stuurlui of kapiteins zijn, die alle moeite doen om die jongens wat te leren en ook dat het goede jongens zijn. Maar dan is het nog de vraag, met welk doel. Het kan hen zelf of de ouders niet schelen of ze wat van het zeevaren weten als ze maar een reis gedaan hebben om examen te mogen doen, dan gaan ze immers toch op een stoomboot. Daar hebben ze immers als eerste of tweede mijnheer met geen zeilen of tuig, met splitsen of knopen, met repareren of nieuwe zeilen maken te doen. Dus waarvoor zou men zich zelf kwellen om overal op te letten en te trachten kennis op te doen. Eigenlijk is dit nog het ergste niet.

Hoor eens, je mag mij een oude knorrepot of een mopperaar noemen, men zegt toch reeds Stroobos de mopperaar, dat weet ik wel, maar het kan me niet schelen, ik mag graag het kind bij zijn naam noemen.

Ga maar door met vertellen over je opvattingen, Stroobos, hetgeen je gezegd hebt is volkommen waar en de rest wens ik graag te vernemen.

Nu dan, wij hebben 6 jongens aan boord, maar met allen is het precies eender. Eén reis doen en dan voor stuurman leren. Gewone jongens, zoons van stouwerlui, metselaars enz., die geen plaats als jongmaatje aan land kunnen bekomen, willen om moeder de zorg te verlichten, graag naar zee. Deze gingen vroeger als jongens met een schip en een enkele uit gezondheid, de meeste bleven matroos. Nu kunnen deze jongens echter niet meer geplaatst worden, men heeft immers al jonglui genoeg aan boord! Maar waar moet men nu later de matrozen, de workers, vandaan krijgen? Het komt er niet op aan, de zeilvaart zal toch wel gauw op de fles wezen. Ge weet tenminste niet wat er groeien moet als men stuurlui heeft, die één of twee reizen gedaan hebben en in plaats van matrozen een aantal leerlingen heeft.

Weet je wat, Kromhout, zend je tanbangan weg, je kunt hier wel blijven vannacht, dan steken we nog eens op en praten over iets anders dan over de blauwpijpen. Nee, zeker niet, ik ga van boord, hoe laat is het al? Half twaalf. Waar blijft die tijd toch. Nee hoor, ik ga.

Nu neem dan nog een sigaar. Ik bedank voor dat merk, maar zal er nog één stoppen en neem dan de pijp mee. Welnu, zien wij ons nog weer? Bepaald wel, zo niet dan wens ik je een goede reis, alles wat een zeeman toekomt en geloof mij, ik zal er altijd aan denken wat de knorrepot zei.

Wel aan boord. Dank je. Slaap wel.

415/416

Simonsstad (Zuid Afrika), 24 december 1896

Geachte Mijnheer en Mevrouw Verruis,

Verwonderd zult gij zeker zijn om van mij weer enig bericht te vernemen, maar de genoeglijke tijd in Durban geslepen, brengen in gedachten dat ik, nu in de nabijheid ben, spoedig antwoord kan

bekomen en kan vernemen dat gij allen nog welvarend zijt, hetgeen ik van harte wens. U weet dat ik met de Oostenburg van Java naar de Westkust van Zuid-Amerika moest zeilen. Welnu daar gelukkig na een vlugge reis aangekomen zijnde, moest ik naar een noordelijker plaats genaamd Iquique in Peru zeilen om salpeter te laden. Deze lading bracht ik naar Rotterdam, moest vervolgens naar Amsterdam en heb gedurende enige maanden gelukkig bij vrouw en kroost doorgebracht. Ik moest repareren en ben ook nog een korte tijd met mijn vrouwtje een reisje bij de familie wezen doen. (U zult waarschijnlijk zeggen, de laatste uitdrukking is plat Amsterdams, maar neem het me zeker niet kwalijk). Vervolgens moest ik naar New Castle stenen en steenkolen laden en eindelijk brak de tijd van scheiden weder aan, want zo lang was vrouwlief aan boord geweest.

Een voorspoedige reis tot in de oceaan ging voor de Oktobermaand zeer wel, maar ik trof een Engels driemaster schip de Eastern Monarch, die zijn tuig verloren had en hulpeloos was. Vijf en twintig man equipage werden bij hem van boord gehaald met hoge zee, na 2 dagen in zijn nabijheid te zijn gebleven. Deze mensen brachten wij na enige dagen zeilen te Madera aan land en vervolgden verder onze koers. Maar gedurende de reis kreeg ik broei in de steenkolen en lig hier nu sinds eergisteren om te wachten op een verklaring van een inspecteur enz. enz. Waarschijnlijk moet ik lossen of kolen verwerken, dit moet nog beslist worden. Nu weet gij echter in korte trekken mijn wedervaren, want erg veel tijd heb ik op het ogenblik niet, daar ik weer aan land moet. Laat me alstublieft zo spoedig mogelijk weten hoe of het met uzelf, met mevrouw en met de kleine meid, met Beatrice en met Minka is. Ik hoop alles wel. Schrijf veel nieuws, ook veel van alle kennissen. Uw schoonzuster neemt het mij zeker niet kwalijk dat ik Beatrice schrijf, ik heb mij hoop ik vergist en heet zij nu mevrouw, maar dan is het buiten mijn schuld.

Nu vrienden ik eindig, het adres is:

Capt Bron, Lane Mr. Hugo, Dutch vice consul, Simonsstad

na vele groeten ook van mijn stuurman, noem ik mij uw toegenegen

H.J.Bron

=====

417/418

Simonsstad, 27 december 1896

Lieve vrouw en kinderen,

Gij treft het alweer dat wij in deze plaats moesten binnen gaan, nu krijgt gij tenminste bericht en kunt daardoor vernemen, dat ik zeer gezond en welvarend ben, doch niet altijd tevreden, dat begrijpt gij. Het is dan ook deze reis wel degelijk met hindernissen. Eerst Madera en nu weer hier. Doch het moest; mensenlevens, schip en lading durfde ik niet op offeren. Het is toch ook een trouwe lading, niet waar. Ik hoop dat gij na het telegrafisch bericht maar terstond geschreven hebt, dan heb ik tenminste nog veel kans om iets van je te vernemen. Wij moeten hier voorlopig eerst een deel der lading lossen, tot later door meer onderzoek blijkt hetgeen verder gedaan moet worden. Doch ik kan hier nog niet uitvoerig over zijn. De feestdagen hier geven dan ook geen gelegenheid om vordering te maken en de volgende week is het niet beter.

Ik heb reeds een paar keer in Kaapstad moeten zijn. Het lijkt een mooie stad, te meer nu de winkels er mooi uitzien, alles met de Christmas presents mooi uitgestald. In Simonsstad is weinig van betekenis, alleen een goede marinewerf en hetgeen hiervan afhankelijk is, zowel voor volk als officieren. De meeste van mijn zaken moeten dan ook in Capetown Kaapstad afgedaan worden, doch een uur per trein voert je er heen. Later zal ik misschien hierover nog wel eens meer schrijven, maar voorlopig is dit genoeg. Onderweg gaat men een groot deel langs steile en hoge bergen en woeste gronden, doch een ander gedeelte voorbij Wijnberg Nijland, Ronde bord en Kennil Worth, is zeer mooi. Ik zal daar denkelijk eerstdags eens gaan rondzien met een vriend van Luppe tenminste een goede kennis. Misschien begrijpt ge wel, wanneer gij soms van Engeland (Board of

Trade) iets bijzonders voor mij hebt vernomen, wees dan zo goed mij dit spoedig te doen weten. Ik heb namelijk het hoofd office een bericht gezonden van Madera betreffende de Eastern Monarch, door die kapitein opgemaakt als blijk van de vele moeite voor hen gedaan. Laat mij, als wij gelukkig in Java komen, spoedig weten hoe het met jezelf en mijn lieve jongens is, doen ze hun best wel? IJdele opblazerij is niets, maar de werkelijkheid telt.. Gaan zij op school goed vooruit? Hendrik wordt al zo groot, het is altijd geen spelen meer en met zuchten nu en ach blijft menig één, een brekebeen, dus flink maar aan de slag.

Nu lieve vrouw, leef recht goed en braaf, groet moeder en Lina, zoen onze jongens en denk dikwijls in liefde aan je innig liefhebbende man

H.J. Bron

Spoedig meer nieuws.

Z.O.Z.

Ik schrijf dit gedeelte aan de andere kant onder aan privaat, hetgeen ik niet gekopieerd wil hebben, moet eventueel vervallen. Ik ben hier als ik niet goed oppas weer door Amsterd. aan de haaien over geleverd wegens verschillende brieven van kapiteins aan anderen geschreven. Hebt gij het begrepen. Knip dit stuk weg.

=====

419/420

Simonsstad, 5 Januari 1897

Lieve vrouw en kinderen,

Al weer is er een week voorbij en schrijven wij nu 1897. De beste wensen vergezellen deze brief weder voor de toekomst. Met mij gaat het nog steeds zeer goed. Nieuwjaar met vorige feestdagen bracht ik aan boord door wegens de vreselijke wind, die het niet mogelijk maakte om aan land te gaan tenzij met gevaar in de boot. Nu was ik Zondag naar Kaapstad, vanwaar ik telegrafeerde en gelijkertijd die dag doorbracht bij een architect, een Nederlander, die hier woont. Het stormde daar verschrikkelijk en de zware wolken, welke dan als het ware over de Tafelberg heen vallen aan de kant van Kaapstad, vertoonden een prachtig gezicht. Alles staat hier nu in volle bloei en de prachtige vruchten, waaronder de heerlijkste aardbeien, doen je watertanden, maar om ze mee te nemen naar Simonsstad (daar zijn ze niet) gaat zo moeilijk, daarom krijgt men ze gewoonlijk niet.

Zo'n reisje naar Kaapstad is ook niet erg gezellig, alleen omdat het overal, zelfs in de spoorlijntuigen, zo verschrikkelijk stoffig is en men hier onder lijkt te worden begraven en de ogen, die overal naar kijken, krijgen het meeste stof.

De jongens vragen zeker hoe is het met Tom. Wel Tom is een lieve, zachte hond, een goed beest. Hij is in het begin van de reis wegens de warmte gedeeltelijk van zijn lange haar ontdaan en zag er toen uit als een leeuw. Het is jammer dat hij te bang is, voornamelijk voor Pluto, die tegenwoordig nu Dodge een beetje verliefd is, als politieagent past op Tom's huis. Dodge is een verbazend grote hond geworden en een lief dier. Als ik aan boord kom, is het of alle drie honden mij willen verscheuren van blijdschap en doen de 2 kleintjes, die van het Engelse schip aan boord zijn gebleven, hun best met keffen. Ja, jongens, zo rumoer moest je eens zien; de stok doet dienst om ze af te weren, maar het helpt niet veel.

Nu moet je nog weten, dat ik op het laatste ogenblik een jonge kanarievogel heb gekocht voor M. Jansen, die vorig jaar de stuurman om zo'n vogel vroeg, maar hem niet kon bekomen. De laatste die ik kocht (die van de stuurman is dood door insectenpoeder (vergif, je begrijpt het wel, Jo lief) voor weinig geld, zingt verbazend en hoofdzakelijk wanneer ik in de kajuit ben; ben ik van boord dan hoor ik hem niet (logisch, maar de stuurman zegt, hij zingt niet), zelden hoorde ik een vogel zo zingen.

Nu vraagt gij misschien hoe gaat het met de kolen, de lading en de warmte. Wel dit kan ik er over schrijven. Voordat de kolen weer zullen worden geladen, moet er een behoorlijke afkoeling plaats hebben. Hedenmorgen was er onderzoek naar de kolen in het ruim en de bevinding was, dat er plaatsen zijn waar de hand een indruk ontvangt niet van warmte, maar van hitte. Dus er moet nog veel meer gelost worden om dit tegen te gaan, de damp slaat er uit.

Ik hoop vrouw, dat gij zo verstandig geweest bent om direct te schrijven, dat ik hier tenminste nog één of meer brieven krijg. Wij komen in de eerste maand hier nog niet weg, geloof ik. Nu zou ik nog wel bij kunnen schrijven, maar onwillekeurig kom ik tot vragen die in hoofdzaak ons zelf betreffen. Hoe zou het met mijn vrouwtje en jongens zijn? Hoeveel kou zou men daar tegenwoordig niet moeten verduren en je weet hoeveel vragen dienaangaande ik zo dikwijls opper. Laat mij gaarne veel nieuws weten, Joh. Hoe het met jullie allen gaat, groet moeder en Lina. Jezelf innig met onze jongens geomhelsd door je liefhebbende man

H.J.Bron

=====

421

=====

Totaal verbleekt en onleesbaar.

=====

422/425

=====

Simonsstad, 6 Januari 1897

Waarde vriend Schneijder

Ik heb op het ogenblik tijd teveel en zal daarom maar weer enige regels voor je neer schrijven. Je zegt zeker, het is wat moois, als hij zich niet verveelde, dan schreef hij niet. Volkomen de waarheid, ik ben door de harde wind en zee gedwongen aan boord te blijven. De black Zuid-Ooster is in volle gang. Het schip schommelt als op de oceaan, de apprentices zeggen hij gaat krom. De ene ketting vast aan de grote gouvernement's boei en het andere anker in de grond en nog moet ik soms bevreesd zijn voor breken. Het is deze reis wel een reis met tegenspoed.

Maar kom aan, ik zal van het begin der reis af je enige bijzonderheden berichten. Door de Noordzee en het Kanaal ging het voorspoedig, wel had ik in de Noordzee storm, dikke regenlucht en veel kou, geen bestek te beramen, terwijl bovendien de kompassen (die in Amsterdam aan land voor verbetering zijn geweest, met vermindering terug waren gekomen en mij, daar zon of sterren slechts zelden door de nevellucht drongen) veel moeite opleverden. Het liep echter nog al mee en ik was de 5^e dag bij Lezard toen de eerste dagen een stijve NNW wind met hagelbuien mij verder dreef. Met afwisseling zoals gewoonlijk kwamen wij verder. De morgen van de 27^e (wij zeilden voor de marszeilen, kluiver, grootzeil en gaffel)(ons tuig lag veel te los om te zeilen) werden wij voorbij gelopen door een driemaster met sky zeils in alle toppen. De barometer was vrij wat gedaald, het woei hard. Die kerels durfden toch te zeilen. In onze nabijheid maakten ze sky zeils Gib topzeil vast en geide bagijne zeil op. Daarna verloren wij hem in de regenlucht uit zicht, maar tegen 1 uur 's middags kwam er een schip vooruit te zien, tuig overboord. Weldra bemerkten wij het sein "heb hulp nodig", daarna "blijf gedurende de nacht in mijn nabijheid". Natuurlijk draaide ik zo spoedig mogelijk bij. Maar het was des nachts met hoge zee een vreselijk slingeren, lang niet alles om bij opdraaid te liggen terwijl er een goede gelegenheid verloren ging. 's Morgens was de wind bedaard, maar de zee ruw en waren wij spoedig bij hem. Grote mast geheel weg, grietje steng eveneens, voor bramsteng hing met ra's en zeilen door voor topzeil en fok, alles slingerde door elkaar, dus een mooie toestand. Weldra toonde zich het sein "wilt gij mijn volk overnemen". De gehele dag waren wij hiermede bezig, zijn boten waren stuk. Grietje steng stond recht in het schip-licht. Het dek (door het onderdek breken van de grote mast) was opgebroken, pompen stuk, vrij wat water in het schip (dat werd mij tenminste verteld), in waarheid een ruïne. Het schip was de Eastern Monarch, geladen met steenkolen bestemd voor Callao, Zuid Amerika. Vijf en twintig

mensen werden er door ons van boord gehaald en tegen de avond vervolgden wij onze koers, nu echter naar Madera.

Gij hebt het voornaamste zeker reeds in de nieuwsbladen gelezen. Het is werkelijk weer een mooi staaltje van Engels zeemanschap. Of het schip verlaten moet worden, zijn mijn zaken niet. Op het laatste moment werd hij voor de veiligheid tot ondergang gedoemd. En willekeurig dacht ik "is deze man meer waard dan ik". Als het goed gaat krijgt men voor een oud schip goed betaald. De Eastern Monarch was een prachtig ijzeren schip, ruim 20 jaar oud.

Na Madera aangedaan te hebben en het volk ontscheept te hebben vervolgden wij onze koers, maar kregen dan de volgende nacht ellendig weer, hetgeen men op deze breedte gewoonlijk niet meer verwacht. De volgende morgen stond de groot braamsteng in twijfel aan welke zijde hij het beste over boord kon, de streven boven of liever uit trekken waren beide gebroken en nu lagen al de pardoens en stagen los. Het gelukte ons echter met flinke handen spoedig de boel weer ordentelijk vast te krijgen. Eindelijk ging het dan weer beter en de passaat bracht ons de goede weg op, maar hadden wij in alles 38 dagen naar de linie.

In plaats dat toen de kolen, die met de temperatuur gestegen waren, om de zuid ook weer daalden, bleven ze eerst hetzelfde en namen later aardig in warmte toe. De stangen waren bepaald heet en in één der kokers was de temperatuur 104 graden, doch de stangen waren veel heter. De gewone formaliteiten (scheepsraad) werden in acht genomen en ik besloot naar binnen te gaan, om eerst een partij kolen te lossen en dan de warmte op te graven en betere gelegenheid te hebben in de kolen te werken en te scheppen – hetgeen niet geschieden kan als het water over de luiken spoelt. Hier aangekomen kregen wij alle mogelijke feestdagen, terstond werd echter door Ensant lossing nodig geacht. Nu zijn ruim 200 ton gelost, maar toen ik heden morgen zelf weer onderzoek deed en graven ging vond ik verschillende plaatsen waar de damp uit opsteeg en een onaangenaam gevoel van warmte aan de handen veroorzaakten. Dus er moet nog vrij wat meer uit. De warmte of hitte zit overal. Als de warmte verdwenen is, zullen wij herschepen, waarlijk alles behalve aangenaam zo'n reis.

Nu zal ik daar maar over zwijgen en je zeggen, dat ik volkomen gezond ben. Ik hoop dat gij en je lieve vrouw, die ik door deze minzaam groet, ook welvarend zijt. Zijn er vele nieuwjes aan de kletstafel of komt gij er niet meer. Bericht mij zo spoedig mogelijk something from there. Je ziet ik begin met Engels, maar dat kan in deze kolonie niet anders. Waar zijn onze schepen zo ongeveer? Is de Premier al op de thuisreis? Hoe staan de vrachten, is er nog iets te verdienen. Gij zult dit tegenwoordig als reder wel veel beter kunnen beoordelen dan ik. Als gij soms te Vreeland komt of de familie Bos ontmoet, groet dan vooral van mij. Nu weet ik voorlopig niet meer. Ontvang de beste wensen en groeten ook voor het nieuwe jaar van uw vriend voor uw beide. Uw toegenegen

H.J.Bron

=====

426

Simonstown, 10 Januari 1897

Mr. Struckman,

Leaving Durban on Juli 1895 you promised me to write me some time, so as I did twice, I send a letter to you, but never received any answer. Let me first ask, how is it with you self, your dear lady and family, with my compliments and respect.

Permit me to come back to the poststamps. Where are all that several sorts which you would send me? How is it with all the friends in Durban? I wrote various times from here but have not received answers. Please tell me something, I came here in Simonsstad with a cargo of coals bound for Java, but the coal was heated and therefore I had to put in and now I am discharging partly. I

don't know how long to remain here, but by all means there is plenty of time for some of your letters towards me on the adress:

Capt. Bron, ship Oostenburg,
care Hugo, Dutch consulate.

By arrival of the first letter from your hand, you can depend upon my answer and I should thank you in before hand for your collection of stamps for me. Short of time I leave with my best wishes to you and your family and remain, yours truly

H.J.Bron

=====

427/428

Simonsstad, 10 Januari 1897

Alweer is een week voorbij en ik hoop dat ik nu maar gauw bericht van je krijg, hoe dat het met jullie allen thuis is. Met mij gaat het nog steeds zeer goed, steeds welvarend. Veel bijzonders kan ik je niet berichten, wat is er voor bijzonders aan boord, dat weet je zelf. Mopperen over ontevreden werk, bezigheden lossen, zwart van de steenkool in de kajuit en overal, want ten anker liggen de heeft men altijd de wind van voren, dus al het stof van de steenkool krijgen wij gedurende de lossing achter. Hoe lang of dit hier nog zal aanhouden, durf ik nog niet te beweren. De derde inspectie heb ik reeds aan boord gehad en is door deze heren meerdere lossing geconstateerd, vervolgens de boel in het ruim verwerken en daarna als dit afgelopen is en de kolen zijn afgekoeld, dan moet weer geladen worden. Zeer veel zorg en moeite is hier aan verbonden en ik zal blij zijn als dit tot alle tevredenheid van alle belanghebbenden, is afgelopen. Er moet natuurlijk zeer veel geld voor dergelijk werk besteed worden, daarbij laat het weer geen vlug werken toe, in deze tijd waait het doorgaans stevig van Z.O. hetgeen heel hinderlijk is.

.....wat hier en goed en gemakkelijk te bekomen is vis. [.. *Deze bladzij is nagenoeg onleesbaar, mede omdat er dwars over heen geschreven is. Uit kleine stukjes is op te maken dat Opa een beschrijving geeft van de leerlingen...*]]

leren doet de jongen nooit iets, dat is zeker, daarom wordt hij dan ook maar weg gezonden. De andere 3 plagen hem dan soms en dan is het gewoonlijk vechten totdat de stuurman de vrede met een paar oorvijgen hersteld. De kleine Fokkert, die achterhacker, is geloof ik het beste geschikt om zeeman te worden en handig in het leren, maar het is een ondeugende bengel, een eerste liefhebber voor vechten en komt als hij een rammeling van één of ander voor zijn brutaliteit gehad heeft, natuurlijk klachten indienen. Het is schande, dat de zeevaart aan de toekomst der leerlingen is.

Nu weet ik niet veel meer te berichten, ik ben er eigenlijk ook niet best toe in staat, omdat ik niets bijzonders weet. Zeer verlangend ben ik iets van jullie zelf te vernemen, hoe of het met mijn jongens gaat, of ze goed leren en hoe of mijn lief vrouwtje het maakt. Ik heb nog altijd vergeten je te zeggen, dat ik van de kapitein der Eastern Monarch 2 mooie portretlijsten heb gekregen, waar hij zijn foto's had uitgehaald. Die foto's nam hij zelf mee. Deze lijsten waren net geschikt voor onze portretten en zodoende prijk je nu in het goud met onze jongens en mijn persoontje in de kooi. Ziezo, hiermede schei ik uit, groet allen van mij, Joh lief, voornamelijk moeder en Lina, zoen onze jongens en wees innig geomhelsd door je liefhebbende man

H.J.Bron

Simonsstad, 11 Januari 1897

Waarde stuurman Munneke,

Ik dacht daar straks aan een brief van u, welke ik in Engeland ontving en waarin vermeld stond 33 uur naar Shields, 33 dagen naar de Linie, 66 dagen naar de Kaap en 99 naar Java. Deze berekening loopt deze reis wel tegen, niet waar? Maar kom, laat ik je eens berichten dat ik volkomen gezond ben en hoop dat dit in het pas begonnen jaar ook met u en uw familie zo mag zijn.

Onze reis was in de Noordzee en het Kanaal vrij voorspoedig, wel ruw herfstweer. Immer dik van de regen, maar met de 5^e dag waren wij toch Lizard gepasseerd. Daarna hadden wij dicht bij Madera dat geval met de Eastern Monarch, hetgeen gij wel in de courant gelezen hebt. Dat schip zielde ons des morgens met sky zeils in top voorbij, terwijl wij bramzeils vast hadden, ruw weer, dik van regen, lage Bar. Tegen de middag kwam hij weer te zien, tuig overboord. Grote mast met tackehore kruissteng voor bramsteng. Je begrijpt, een ontredderde toestand, dek opgebroken, boten stuk (zoals later ons gezegd werd), vroeg onze hulp om bij hem te blijven en haalden wij de volgende dag met veel moeite, hoge zee, maar beter weer, 25 man equipage van boord en werd toen dat prachtige schip voor de veiligheid der zee, tot ondergang gedoemd.

Dit oponthoud en aandoen van Madera maakte, dat wij 38 dagen naar de Linie kregen, anders waren 33 dagen voldoende geweest. Tot hier aan de Kaap hadden wij 69 dagen, dus lang genoeg. Nadat wij de Linie gepasseerd waren, begonnen de fijne smidskolen (het is niets dan stof) gaande weg warm te worden en waren wij genoodzaakt hier binnen te gaan.

Dit is voor het eerst van mijn leven, dat ik in dergelijke moeilijkheid ben. Wij zijn nu dan dagelijks aan het lossen, omstreeks 400 ton zullen er denkelijk(?) voorlopig uit moeten. Het gaat hier niet vlug. Dan moet later de andere boel in het ruim verwerkt worden voor aleer ik weer kan laden. Mijn belading was anders zodanig geweest, dat ik al te grote opeenhoping van de kolen had voorkomen, maar toch heeft het niet geholpen. Bijgaand blaadje geeft de lading en de verdeling in het schip aan. Wanneer wij hier weer weg komen, weet ik niet. Het schip ligt hier goed, maar het waait soms verschrikkelijk van Z.O.

Verder kan ik je geen bijzonders berichten, de stuurlui zijn welvarend en brengen hun groeten over. Van thuis weet ik niets, maar hoop hier toch nog bericht te krijgen, tenminste wanneer mijn vrouw maar terstond heeft geschreven. Met vele vriendelijke groeten aan je ouders en familie, noem ik mij je toegenegen

H.J.Bron

Simonsstad, 19 januari 1897

Waarde vriend Schneijder,

Ik kan en behoeft bij mijn vorige brief, die ik je zond, maar weinig meer bij te schrijven en dit zou dan werkelijk zijn dat ik je brief van 23 December heb ontvangen. Maar dit is toch te weinig, dunkt me voor f 0,125 porto, dus maar een weinig meer.

Het bericht betreffende de dood van Jaski spijt mij en verwonderde mij en onwillekeurig riep ik uit (je weet dat wil nog wel eens bij mij) al weer een braaf(???) mens ter ziele. Waarom plaats je die vraagtekens daar, zegt gij zeker? Wel nu omdat ik niet weet of hij braaf was. Verder schrijft gij mij betreffende het blije vooruitzicht van een cadeau voor het reden der schepelingen. Kijk er is aan, ik geloof niet dat gij zoals sommige, het plan hebt om mij lekker te maken. Maar luister, ik begreep toen ik die lui te Madera afzette, dat dit voor janmaat zowel als voor mij of stuurlieden

wel enigszins een woord van dank waard was. Ik vroeg daarom aan die kapitein om een klein briefje van hetgeen voor hen gedaan was, welk briefje hij en de stuurlui ondertekenden en terstond door mij naar Head office board of trade werd gezonden vanuit Madera en denk ik dat het door U gemelde daar een gevolg van zal zijn.

Nu kan ik om het blaadje vol te maken nog wel een ogenblik op Europa en Nederland terug komen. In het bestier van Europa ligt de toekomst van Nederland, toch uit het bestuurde Nederland komt de bestuurder van Europa. [...] *Betreft waarschijnlijk de benoeming van 2 kapiteins voor de nieuwe schepen Nederland en Europa...*.

Laat ik nu op de schepen komen. Onze Nederlandse rederijen hebben hun best gedaan examens achter elkaar te doen verwijzen tot aan het staatsexamen toe. Is het nu goed te keuren dat er door de reders niet meer op gelet wordt of hun opvarende stuurlieden of schippers staatsexamen of in het geheel wel Nederlands examen gedaan hebben? Ik wil de kennis dezer lui volstrekt niet te weinig achten, geenszins, maar zijn er geen geëxamineerde stuurlui genoeg? Luister nog eens. Ik voer op de Leisbergen als stuurman toen Klaassen tot mij zei als ik wist dat mijn broer het schip kreeg, ging ik van boord af. Mijn antwoord aan hem was... ik dank u kapitein, dat ik dat weet, nu ga ik er binnen komende terstond af. Zo gaat het straks ook met de weinige goede stuurlui, die er zijn. Mijn stuurlieden klagen nu, dat er voor hen geen vooruitkomst meer is en trachten iets anders te bekomen, pakketvaart of iets dergelijks. Nu krijgen waarschijnlijk onze stuurlieden de blauwpijpen, terwijl onze stuurlui later hoogwaarschijnlijk (blauwpijpen) apprentices zullen zijn.

Maar een ieder mag met zijn eigendom doen wat hij verkiest (tenminste in deze gevallen geloof ik dat wij er geen aanmerking op mogen maken). Wel is waar de tijden veranderen, wordt gezegd. Vroeger volgden de stuurlieden de kapitein op voor hetzelfde schip. Maar vroeger waren de mensen niet wijzer, nu is die tijd anders. Nu kom, eindigen. Als gjt nu uit deze mijn hartelijke groeten voor U beide hebt ontvangen, verscheur dan de brief, maar geloof steeds in je vriend

H.J. Bron

Zou dit het socialisme tegen werken?

=====

434/435

Simonsstad, 19 januari 1897

Lieve vrouw en kinderen,

Alweer is een week voorbij sinds ik je schreef. Ik was blij deze week je briefkaart te ontvangen, waaruit ik je gezondheid tot mijn innige blijschap vernam. Behalve dit - het voornaamste nieuws - stond er echter zeer weinig nieuws op, kon gjt niet een ogenblik tijd meer vinden? Gelukkig dat Schneijder het beter maakte door mij een lang epistel te zenden. Ik ben volkomen gezond en de zaken, hoewel langzaam, vorderen toch. Veel kan ik hier niet over schrijven, ik denk dat het nog wel een maand zal aanhouden voor wij gereed zijn, de werkzaamheden die gedaan moeten worden, kan ik je in een paar woorden zeggen. Een flink deel der lading is gelost, het andere deel der kolen, dat nog heet is, moet in het schip ter afkoeling verwerkt worden. Gaat dat te vlug, dan blijft de warmte er in, dus geschiedt dit gestadig door. Dan moet denkelijk later de gehele partij weer ingenomen worden. Dat is van later order. Dus dat kost nog tijd.

Schneijder schrijft mij dat Benj. Jaski gestorven is, dus de twee vrienden hebben elkaar spoedig gevuld. Nu kunnen de beide weduwen dus op het dodenhof treuren en deze bedegang vindt met een tijd korting en verpozing. Weer een braaf (???) mens minder.

Verder verneem ik van S. dat de Engelsen toch dankbaar zijn voor goede daden door mij te berichten dat bij de Heer H. cadeaus voor stuurman en mij waren, benevens geld voor de equipage. Mo-

gelijk wel een gevolg van mijn schrijven aan Hoofd Office board of Trade. Misschien ook anderszins, dit daar gelaten.

Ik verneem bovendien dat het nieuwe schip de Europa door Bona zal worden bevaren, terwijl Brouwer van de Baarn de Nederland krijgt. S. schrijft in dier voege dat het zo spijtig is dat de zee-lieden voorbij worden gegaan, dat men daardoor alle goede stuurlui zou verliezen. Het is waar, maar de leerlingen zijn immers over één of twee jaar daar goed voor. Er bestaat mijnerzijds, dat weet gij wel, niet de minste spijt dat ik niet voor één dezer twee ben gekozen. Ik denk soms, wil eens een berg beklimmen, gaat niet langs een effen pad, maar leid ons dikwijs over hindernissen, die nu goed verstaat deze uit de weg te nemen, is het eerst boven. Nu dat is weer niets.

Hoe gaat het met jullie Joh lief. Ik hoop toch veel nieuws van je te weten te komen. Vertrouw er toch nooit op als de patroon soms zegt, schrijf maar niet, hij is al lang weg. Geloof toch eens in mij en schrijf dikwijs en overal. Komt zo brief te laat, maakt nog niets uit als de afzender op de achterzijde is opgegeven.

Nu lieve vrouw, innig gekust en gezond, zorg goed voor onze twee, verwen ze niet zoals deze leerlingen aan bord verwend zijn. Groet allen, moeder en Lina voornamelijk, zoen de jongens, geloof je liefste

H.J.Bron

=====

436/443

Simonsstad, 23 januari 1897

Waarde broeder, zuster en kinderen

Met je geopende brief voor mij, die ik voor enige dagen ontving, vind ik wel een weinig stof om je die behoorlijk te beantwoorden, maar ik heb ook maar heel weinig tijd. Doch de post vertrekt eerst over een paar dagen, ik zal dus bij gedeelten schrijven, vandaag iets en morgen weer.

Eerst vraagt gij een uitvoerig bericht van mijn avontuur met kapitein Jones. Wel ik geloof dat mijn vorig schrijven reeds duidelijk genoeg was. Maar kom aan, hier volgt zoals alles zich voordeed.

's Morgens met het dag worden was er een schip achteruit in het zicht, dat ons opliep (zeemans-termen, in werkelijkheid is het, dat sneller zeilde dan wij). Het was wat men noemt ruw weer, dik van regen, zeer hoge zee, lage dalende barometer. 's Nachts was door ons reeds gedeeltelijk zeil geminderd. Je kent de zeilen zeker reeds bij naam, dus luister. Bramzeil vast, boven bramzeil vast, buiten kluwer grootzeil en enige kleine andere zeilen vast. Je weet dat van ons tuig bijna alles vernieuwd is. Dit tuig raakt gewoonlijk in het begin door beweging een bagatel meer op zijn plaats; bovendien rekken talrefen [...] enz. iets op, dus om een zeil stevig te hebben was het tuig te los (ik hoop, dat gij het vat) weer en gelegenheid in aanmerking genomen. De Eastern Monarch echter, had al de zeilen, die aan het tuig hingen, bijgezet, dus wel een verschil in opvatting. Onwillekeurig zei ik tot stuurman Vos "wat een branje". Die kerel is zeker waanzinnig, was het antwoord. Gewoonlijk is het, die het laatst lacht, lacht het beste. (Ik heb zo lang geen lachen of laggen geschreven, dat ik niet weet of het met een g of een ch geschreven moet worden).

Gij zijt wat wijdlopig toegegeven, maar kan ik een uitvoerig bericht geven zonder uitvoerig te zijn? Terzake, de schuit liep ons in minder dan een tijd voorbij en maakte toen de skyzeils (deze zijn boven de boven bramzeilen aan de ra's gebonden) vast.

Weldra was hij in de dikke regen vooruit uit het zicht verdwenen. Tegen de middag klaarde het een weinig op en terwijl wij met het gisbestek bezig waren (geen zon gehad) riep Vos, die aan dek bleef "een schip vooruit voor klein zeil" (dit betekent voor heel weinig zeil). Ik kwam aan dek, nam het glas (kijker) en antwoordde, stuur recht naar hem toe. Het schip heeft geloof ik tuig verlo-

ren. Weldra bemerkten wij, het was hetzelfde schip van 's morgens, nu echter met grote mast geheel weg, een paar stengen hangende, alles slingerde (als gij je met hoge zee moet verbeelden met zo'n zwaar tuig) geheel in ontredderde toestand.

Dit was nu iets waar van men vragen moest, waarom is deze man zo'n groot kapitaal toevertrouwd geweest. Het schip was veel groter dan de Oostenburg, had 3300 ton steenkolen in voor Callao (westkust Zuid-Amerika). Weldra kwamen de vlaggen te voorschijn. Heb hulp nodig. Wilt gij bij mij blijven. Wilt gij de gehele nacht in mijn nabijheid blijven? Zo spoedig mogelijk werd nu bij ons het mastzeil geborgen en bijgedraaid, waarlijk met hoge zee gedurig over één of andere zijde te gaan om bij hem te blijven, wenden en keren gedurende de hele nacht, dat is niet aangenaam. Met gewoon weer gaat men wenden, met ruw weer en zeil is dit onmogelijk en moet men steeds voor de wind rond en deze perioden, wanneer een schip voor de wind ligt met weinig zeil, dus geen vaart maakt, komt er gewoonlijk ontzettend veel water over het dek, dan lopen de zeeën, die meer kracht hebben, met geweld over de verschansing, terwijl men bovendien zo spoedig mogelijk moet handelen om niet teveel van je plaats te verwijderen. Vrolijk is het op zee te varen, zegt gij misschien even zoals de rijmen in vroeger jaren. Maar ik zeg, ik doe zulks liever met een schuitje op de Amstel. De volgende morgen was het weer veel beter, de wind was bedaard doch de zee nog hoog. Spoedig waren wij hem weer zover genaderd als behoorlijk ging en zagen wij het sein "Wilt gij mijn volk overnemen. Ik moet het schip verlaten, zend een boot. Onze boten zijn stuk". Je begrijpt door het vallen van het tuig waren de boten verpletterd. Ik zal niet zeggen dat het schip direct verlaten diende te worden, doch wat moesten de mensen doen? De gelegenheid die zich nu voordeed, verloren laten gaan en het avonturen of de kans zich ooit weer voor deed? Nee, voor de veiligheid van de mensen was dit de enige keus, terwijl bovendien de Engelse matrozen, die natuurlijk ook één of meer maanden voorschot hadden ontvangen, slechts 8 dagen uit waren. In dit geval geloof ik een klein beetje onwillig waren de handen uit de mouwen te steken, in aanmerking genomen, dat zij door het schip te verlaten, de grootste kans hadden hun leven te redden en in geen geval iets konden verliezen. Welnu, wij redden dan gedurende de ganse dag 25 mensen van de Eastern Monarch. Verscheidene overtochten werden daarvoor met de boot gedaan en aanhoudend moesten wij met de Oostenburg manoeuvreren om in de nabijheid blijven.

Gij vraagt misschien was er niets van dat schip aan boord te brengen, proviand, touwwerk of zo iets? Luister, enige kleinigheden uitgezonderd, zeg ik neen. Het gevallen tuig hangt bij zo'n schip langs zij, slingerend door de golven tegen de romp, en is daardoor bijna niet door een boot te genaken en het is voor deze lui zeer gevaarlijk, men deed dus ook geen moeite voor iets anders dan voor de mensen en dit vereiste nog bijna een hele dag. Je begrijpt dat toen wij 's avonds onze koers vervolgden, zelf bijna geen plaats aan boord konden vinden. Kajuit vol, hutten vol, overal mensen en doornatte kleren. Enige dagen daarna bracht ik hen te Madera en na weer water en proviand aangevuld te hebben, vervolgden wij onze koers.

Gij zegt, dat dit een mooi zaakje voor mij is. Dit begrijp ik niet recht, persoonlijk voordeel zit hier niet aan, het weegt tenminste in geen geval op tegen de moeite en het gevaar voor onze mensen. Wel wordt gewoonlijk voor het redden een geschenk gegeven, bij voorbeeld een kijker, een barometer of iets dergelijks. Daar ik zelf in Madera een notitie aan de Board of Trade heb gegeven, is het daar bekend. Inmiddels heb ik gehoord dat voor de bemanning en mij is gezorgd, ik weet niet wat het is, doch zal het je later schrijven. Je begrijpt echter zelf, dat dit niet aanbrengt om een mooie zaak te zijn.

Het vervolg der reis was redelijk goed, maar bij Thistan da Cunha begonnen de kolen gaande weg warm te worden en ofschoon niet direct gevaarlijk was het ook niet ongevaarlijk. Wanneer de kolen eenmaal verhitte, kan in 1 of 2 dagen reeds de broei zodanig zijn toegenomen dat alles in lichte laarie staat. Het was dus raadzaam zo spoedig mogelijk binnen te lopen.

Eerst echter begonnen wij een 20 ton ongeveer over boord te gooien, hierdoor lag het schip niet zo diep en konden de luiken meermalen geopend worden, zodat in de kolen gewerkt kon worden door vergravingen. Het onderzoek van de temperatuur gebeurt met thermometers. Voor het schip be-

gint te laden worden enige loodrechte kokers door het dek tot op de bodem geplaatst en laat men daar thermometers in op verschillende dieptes. Daar men onmogelijk overal ijzeren kokers kan plaatsen, hebben veel schippers (ik tenminste) ijzeren stangen ter lengte van 20 voet en korter. Deze stangen worden nu in verschillende richtingen in de kolen gestoken, blijven daar een halve dag zitten en wanneer deze nu hier of daar heet zijn, weet men eveneens op welke diepte en welke richting de warmte zit. Is dit nu niet te diep of niet te groot, dan graaft men dit weg. Bij ons was het echter op verschillende plaatsen en nam spoedig in hitte toe. Wij stuurden dus naar Simonsstad en kwamen hier de 22^e December aan.

Gij begrijpt, dat mij het op zee veel hoofdbreking gaf, scheepsraad meer dan eens genomen, mij op verzoek van het volk door binnen te gaan van deze, daarvoor verklaringen doen geven. Onbepaald zijnde of de kolen zo lang goed zouden blijven enz. enz. Er valt bij dergelijke dingen zoveel bij voor en men moet daarbij niets vergeten.

Hier binnen komende was het natuurlijk direct het benoemen van een inspecteur, hetgeen door aanvraag moet geschieden. Terstond werd gedeeltelijke lossing geconstateerd. Aanvraag in de nieuwsbladen gedaan wie het goedkoopste wilde lossen. Ook voor pakhuizen werd een aanvraag gedaan. Drie à vier inspecties zijn er reeds gehouden. Je begrijpt dat men in een plaats waar men voor zoiets komt als dit het geval was, bijna iedereen als een dief moet aanzien, die zo mogelijk zijn best doet veel aan alles te verdienen. Men dringt er bijvoorbeeld op aan de lading te verkopen en koopt het dan voor weinig of niets, want dan doen allen zoals de joden, tezamen en delen bij verkoop de winst. Het is mij echter gelukt de lading te behouden, de gehele lading is verwerkt en daardoor afgekoeld, ruim 400 ton was gelost en door het trage lossen hunnerzijds, ook afgekoeld.

Maar waarom zal ik je nu al die bijzonderheden vertellen, je wordt toch geen zeeman meer en boven dien word ik voor het les geven niet betaald. Het zal na deze nog wel 14 dagen aanhouden voor ik vertrek. Weet allen dat ik volkomen gezond ben en het goed maak.

Duizenden makrelen waren zoals dikwijls gebeurd langs zij en het gelukte de stuurman en mij er een 25 stuks à ongeveer 1 kg per stuk te vangen. Je kunt niet begrijpen hoeveel vis hier is. Wij gaan soms 's morgens een paar uur vissen en komen dan doorgaans met een 30 kilo aan boord terug. Dikwijls zend ik een partij aan land, wij kunnen het met 21 koppen onmogelijk opeten. Soms ligt er wel eens 50 kilo aan dek en het wordt dan gespietst, gebraden, gestoofd, gezouten of in het zuur gelegd. Arme vissen in grootte van een paar ons tot een 25 kilo worden tegen wil en dank gevangen, alleen uit lust tot vangen (noem het wredeheid, maar het is prettig ze met de lijn te zien lopen) en altijd niet eens gegeten, men heeft er teveel van.

Willen wij voor een keer veel vis vangen dan geschiedt dit (wij doen dit dikwijls) met 5 of 6 man met dunne lijtjes, die meegaan in een boot en varen een weinig verder naar buiten. Als men een zeer grote vis vangt, dan ligt er een korte haak in de boot gereed om de vis aan boord te halen en zo te voorkomen dat de lijn breekt. Dikwijls echter ontvangt men haaien, die dan langs het boord met knuppel en mes worden afgemaakt. Deze haaien zijn soms wel 10 vadems lang. Als de drukte mij niet verhinderde, maakte ik er meer werk van, ook op het gebied van drogen. Dit over onze visserij.

Maar nu raak ik ook bijna uitgepraat en je zult zelf zeggen "het is alweer genoeg", maar weet eerstens dat ik niet geloof je van hier nogmaals te kunnen schrijven, dus het mag wel een weinig meer zijn. O ja, je vraagt me nog naar het klimaat. Welnu, het is hier zomer en het is dikwijls gloeiend heet, maar in Simonsstad waait vaak een frisse Z.O. wind, dus aan boord is het niet zo heet, maar komt gij aan land voor namelijk in Kaapstad, dan hebt gij dikwijls meer dan Indische hitte. Je begrijpt, ik moet nogal eens naar Kaapstad toe, in Simonsstad is weinig en de zaken worden in hoofdzaak in de Kaap bezorgd. Waarom ging gij dan naar Simonsstad, vraag je. Wel met een noodhaven zoeken, neemt men de eerste de beste haven, zover wind en gelegenheid gunstig zijn. Maar ter zake, het land is hier vruchtbaar en mooi, hier eet men met Kersttijd de heerlijkste vruchten, aardbeien, perziken (iets later), vijgen en wat je maar wilt, maar in Simonsstad is dit niet, wel

in Kaapstad en om het mee te slepen, lijkt mij niet. Prachtig weer, vreselijk heet, erg veel stof. Mooie streken ziet men wanneer men per spoor naar de Kaap gaat (circa 1 uur rijden). Men passeert de steden of plaatsen Muizenberg, Newland, Rondebosch, Kennilworth en enige meer. De eerste is een heerlijke kust badplaats. De tweede plaats heeft prachtige villa's en ligt in een heerlijke streek (ik heb natuurlijk de voornaamste alleen genoemd).

Ik zie dat mijn papier vol raakt, dus ga eindigen. Geloof niet dat het gevaar voor het vervolg der reis zo groot is nu de steenkolen gedroogd zijn door het verwerken. Wees zo goed allen van mij te groeten. Zet alsjeblieft geen aanhalingen uit deze brief in de nieuwsbladen (doorgaans schrijf ik zoveel niet). Breng ook de preekheer mijn groeten en geloof steeds in de groeten van je broer H. Het is wat een lange brief en toch niet wijdlopig, is het wel?

H.J. Bron Mzn

=====

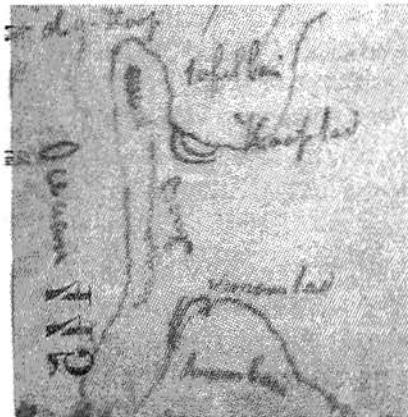
444/445

Simonsstad, 26 januari 1897

Lieve vrouw en kinderen,

Innig blij was ik deze week een brief van je te ontvangen en te vernemen dat allen in goede gezondheid waren. Daar de mail hedenavond, geloof ik, weer sluit, zal ik je nog even één of ander laten weten.

Eerstens dat wij vorderen met ons werk. Wij hebben ongeveer 400 ton kolen gelost en hebben vervolgens al de overige kolen verwerkt en verschept. Alles is nu afgekoeld en de vochtigheid van Engeland is eruit gedroogd. Het lossen is niet vlug gegaan, evenmin het verscheppen, dit had voor de aannemer het voordeel veel pakhuishuur voor langere tijd te ontvangen. Aannemers en agenten in Kaapstad is een complot, op alle manieren wordt getracht voordeel te halen of liever te plunderen, eerst lossen tegen een hoge prijs, dan duur pakhuishuur en vervolgens zoveel mogelijk trachten de lading te laten verkopen, dit bijna voor niets en als enige opkopen of tenminste samenwerken te kopen, duur te verkopen en van de algemene geldwaarden bovendien hun 5 % te innen. Tegenwerking ondervindt de één niet van de ander, het is alles samen. Gelukkig begreep ik hen en trok er partij van. Luister, maar zwijg over zoiets, vooral tegen de reden, want als ze het ooit te weten komen, dan mag dit niet door mij zijn. Door het langzame lossen kreeg men natuurlijk het pakhuis *traag vol*, maar daardoor koelden de steenkolen totaal af en toen men weer op verkopen aandrong liet ik opnieuw experts benoemen. De kolen werden onderzocht en totaal koud bevonden, goed gedroogd en werd mij een certificaat gegeven dat de kolen in een betere conditie waren dan in Engeland dat het ten volle vertrouwd was om de kolen te herladen en de reis te vervolgen. Dit was een streep door hun rekening. Wij zijn nu bezig de lading weer in te nemen en ik denk met 14 dagen wel gereed te zijn. Je ziet de agenten zijn overal hetzelfde en als men op zijn zaken wil passen, heeft men dikwijls moeite.

Gij vraagt waar Simonsstad ligt, nu kijk hier dan maar voor in je atlas dan zult gij met nevenstaand kaartje wel terechtkomen.

Zeer verheugd het mij van onze jongens goede berichten te vernemen, dat zij goed en braaf leren. Ach Joh, hun humeur kan alleen veel verholpen worden door zelf nooit veel humeur te tonen, maar opvliegendheid of uitvallen zien ze zeker ook dikwijls van grootmoe en misschien is dit ook door geboorte en aan vaders eigen humeur toe te schrijven. Het zal echter wel verbeteren, hou maar goed de moed en zeg hen in driftige of gehumeurde buien hoe lastig dit zal zijn als niemand hen later in dienst wil houden voor het humeur of niemand om dezelfde reden of eigenwijs of eigenzinnig hen niets wil leren.

Misschien helpen raadgevingen, maar ik geloof het is mijn lief vrouwtje best toevertrouwd. Ik lees dat ik maar één brief meer krijg in Simonsstad. Het spijt mij wel, maar schrijf mij dan omtrent alles uitvoerig op Java. Het is een akelige reis met de steenkolen, niet alleen maar met al die hindernissen, misschien zijn er verder weinig problemen zoals ik hier met de agenten mee gemaakt heb.

Mijn stuurlui zijn ook zo niet als vroeger, geeft men hier een beetje veel vrijheid dan moet men zelf nog veel meer doen, maar kom, ik eindig, groet allen van mij, zoen onze jongens en wees innig geomhelsd, blijf steeds de lieve, innig geliefde vrouw van je liefhebbende

H.J.Bron

P.S. Ik ontving een brief van M.

446

Dutch Barque Oostenburg

Wages accord from the date of arrival at Simonsbay, Dec.1896
to date of ship being ready for again from Simonsbay.

	wages	f	£		
H.J.Bron	master	100,-	8	8	8
E.Teensma	mate	75,-	6	5	
F.C.Vos	2 ^e mate	55,-	4	11	8
J.Beits	3 ^e mate	35,-	2	18	4
C.Johansen	steward	25,-	2	1	8
H.Velthuizen	carpenter	50,-	4	3	4
J.Selen	cook	40,-	3	6	8
P.O.Nieuwenstein	sailor	35,-	2	18	4
A.Lundy	sailor	30,-	2	10	
D.Hoek	sailor	30,-	2	10	
J.Anderson	sailor	30,-	2	10	
H.J.Fowell	sailor	30,-	2	10	
C.Nielsen	sailor	30,-	2	10	
Sw.Heckenberg	sailor	30,-	2	10	
H.Schrijver	sailor	30,-	2	10	
Th.Bolman	O.S.	12,-	1	-	
A.W.v.Gilsen	O.S.	12,-	1	-	
Totaal		649,-			

Hoe is het met Renske, je schrijft er in het geheel niet van, is ze gelukkig weer beter? Van Jacob en vrouw of van Marten hoor ik in het geheel niets. Wij zijn goed gezond, waren eersteren toen Joh verjaardag hield, te Hilversum. Ik des avonds voor een uurtje. Hendrik heeft nog steeds pijn aan zijn been. Die wond tegen dat ijzer is nogal zwaar aangekomen. Nu weet ik geen nieuws meer; ik schrijf maar weinig, maar het komt van de drukte, een volgende keer meer. Groet allen van ons, die gij ziet en wees met vrouw en kinderen van ons beiden, die hier zijn, gegroet.

Je broer H.

447

Dutch Barque Oostenburg

Maintenance account for master, officers and crew from Decembre 1896 to date of ship being ready for sea again from Simonsstad Febr. 1897 month and days

To maintenance Master, mate, 2e mate, 3e mate, steward, cook
carpenter, sailmaker, 8 persons

from the Dec. 1896 to Febr. 1897
ad. 3/ per day month and days
To maintance 9 seamen from
the Dec. 1896 to Febr. 1897 month and days
ad. 2/ per day

===== 448 =====

Breng hiermede ter kennis
gebruikt touwwerk en geleden
schade gedurende lossing in noodhaven.

120 vadem touwwerk 3 dm voor reven
en takels bij ontlossing
40 vadem 3 1/4 dm ankertakel
44 vadem touwwerk fokke schoten
voor lichter touwen en voor geijs
4 1/4 dm dikte
1 bijna nieuwe kant voor stuif
kleed der fijne smidskolen totaal
stuk gewaad 4 rol doek No 3
1 ijzeren reling bord, geheel stuk
2 takel blokken bij lossing 6 doos

Teensma
1^e Februari 1897

[.....N.B. dm kan zowel duim zijn als decimeter.
Een duim is 2½ cm, echter een Amsterdamse
duim is slechts 1 cm en dat lijkt het meest logische...]

===== 449/450 =====

Simonsstad, 3 Febr. 1897

Lieve vrouw en kinderen.

Ik zou bijna vergeten dat het den 3^e Februari was, maar niet jokken, het is ook nog maar de avond van den 2^e, maar morgen gaat hij per post. O, wat heb ik de vorige week weer gewacht op een brief, maar de enige die wederom geen brief kreeg, was ik. Waar ligt het toch aan? Gij schreef mij dat gij mij nog eens zou schrijven. Nou ik ontvang niets dan de eerste weinige regels. Ik hoop dat morgen de mail maar iets voor mij mee meebrengt.

Wij zijn reeds weer gedeeltelijk beladen, maar ik kom deze week niet weg. Misschien de eerste helft van de volgende week, dus nog 7 mail dagen hier en slechts een klein briefje ontvangen. Aan boord gaat alles zijn oude gang. Een kok die niet veel waard is. [..onderste regel onleesbaar..]. De eerste was een vuillak met een gezicht zo mooi, dat hij de bijnaam heeft van Filip de Schoone. Nummer twee is iemand die nooit op tijd is en buitengewoon smerig. Met de Amsterdammers heb ik de meeste moeite, met de overige in het geheel niet.

Zondag heb ik een rondreisje met enige vrienden in een Jan Plezier gemaakt om deze schone landstreken tussen de Kaap en hier te zien. De stuurman was ook mee. Prachtige gezichten tussen de hoge bergen en uitgestrekte wijngaarden. Voornamelijk in de nabijheid van Constancia (slechts enige wijnbouw) waar de heerlijke wijn geproefd wordt, daar was de natuur werkelijk mild met zijn gaven geweest. Maar niet alleen dat schone landschap boeit, dat ziet men in Holland ook, maar de vreemde trossen tussen de bergen. Heden nacht en vandaag was ik niet wel. Braken en naar de

Beste K. om de beurt. Of men ons iets gegeven heeft, hetgeen niet goed was, weet ik niet, de stuurman klaagde ook, maar niet zo erg. Een half glas melk, dat ik nuttigde, werd kort daarna weer verwijderd, evenzo met water of thee. Nu schijnt het een weinig te bedaren, maar veel lust tot schrijven heb ik natuurlijk niet. Zo slap als een touwtje. Ik heb zoveel mogelijk gelegen. Maak je echter niet ongerust, het zal morgen wel weer in orde zijn.

Ik had het vandaag druk. Wanneer word ik nu eigenlijk eens gewaar hoe of het met jullie is? Ik weet geen nieuws meer en heb geen lust, misschien weet ik morgen vroeg nog een paar regels. Zoen onze jongens en wees innig geomhelsd door je liefhebbende

H.J.Bron

===== 450a =====

Capt.H.J. Bron Dutch Barque Oostenburg
Expenses made during destiny Simonstown from
22^e Dec 1896 to 10 Febr. 1897

Travelling and boarding	£	13. 9. 2
Boothane		<u>4.13.6</u>
	£	18. 2. 8

Simonstown, Febr. 1897

===== 451/453 =====

Simonsstad, 10 Februari 1897

Lieve vrouw en kinderen,

Gij weet het wel en het is niet nodig te herhalen, dat het de laatste dagen voor het vertrek erg druk is en nu voornamelijk in dit geval. Veel drukte, veel moeite, veel verantwoording en als je zulks met een eerlijk geweten wilt terechtbrengen, kost het moeite, te meer daar de nep mecenten van de agent, die hier woont Black heet en black is zwart. Ik ga daarom bijna dagelijks naar de stad naar de hoofdagenteren, die ofschoon sluw, toch degelijk schijnen te zijn. Ik zal je in enkele trekken mijn verhouding melden tot deze Black, een eerste klas drinkebroer. Zaterdag laatsleden kwam het tussen ons tot ongenoegen en ik zei kalm tot hem: mijnheer Black, u dient morgen naar de kerk te gaan en te bidden voor een goede reiniging, want gij zijt te zwart, er is geen wit plekje aan u te vinden. Hij heeft getracht op elke manier deze dagen mij te lijmen, mij te winnen voor slechte handgrepen, heeft aan het volk gevraagd om aan boord voor hem te werken en wil later daarvoor een jodenfooi geven om mij te lijmen voor hetgeen voordeel voor de rederij moet worden. Eindelijk geloof ik, is de boel toch terechtgekomen en verzoekt hij mij andere condities aan te nemen, hetgeen hij wel toe moet geven, daar hij ervan betaald moet worden. Het is goed dat ik door de havenmeester, die geen vriend van hem was, gewaarschuwd werd met de woorden: "volgens uw ogen, kapitein Bron, zijt gij geen slecht mens en daarom wil ik u raden, denk of zie uit voor al hetgeen zwart is". Genoeg hierover. Twee van mijn matrozen zijn er stilletje vandoor gegaan, dus weer volk tekort, het is altijd tobben, ander volk is niet te krijgen, wel Engelsen, doch de boeren zeggen hier: "waar een Engelsman trapt, het gras niet meer groei niet als ons dat ken. Bovendien deugen deze niet aan boord van vreemden, dus die neem ik niet.

Mijn gezondheid laat niets te wensen over, de vorige week schreef ik een weinig ongesteld te zijn, doch dit is over, het kwam geloof ik van nieuw drinkwater ofschoon die ziekte anders toch nogal heerst.

De lading is weer ingenomen en het schip zover gereed om als alles in orde gemaakt is, te kunnen vertrekken. Wees zeker overtuigd dat de lading veilig en nu veel droger en in betere conditie is dan dit bij het vertrek uit Engeland was.

Het verwondert mij werkelijk dat ik geen enkel bericht heb gekregen van huis of van de patroon. Acht weken bijna hier en geen brief. Was er soms weer gezegd, het schip blijft daar niet lang? Ach waarom toch niet naar mij geluisterd? Maar het is niet anders, ik hoop met 40 dagen op Java te zijn en daar zal het zeker brieven regenen. Nu beste, ik weet werkelijk niet of ik vanavond nog tijd vind om meer te schrijven. Voorlopig zeg ik maar met de kinderen innig geomhelsd door je lieve

H.J.Bron

2 dagen later, te laat voor de mail.

Nog iets. Ik ben er met die Black ingelopen, zwart ingelopen het zal mij niet zoveel kwaad doen, maar doet toch zeer. Doch dat komt niet terecht. Ik schreef in één der eerste brieven, dat ik geloofde weer aan de haaien overgeleverd te zijn. Het is zo, dit was een boekje dat vroeger al uitgegeven was. Maar hier het is zo in werkelijkheid. Ik heb de man misschien een beetje voorbarig bij zijn jasje gepakt. Ik denk dat de rederij daardoor schade heeft, doch men kan het proberen.

Het enige wat ik nu te zeggen heb is dit, ik ontving heden voor iedereen weer brieven, zoals elke mail, behalve voor mij. Met welk doel is het dat ik zo weinig van mijn huis verneem. Waarom moet ik zo weinig horen.. Ik heb nu één brief en een briefkaart gehad, dat is al, en geen nieuws. Vertrouw toch niet op hetgeen men je wijs maakt, geloof mij als ik zeg, schrijf terug of denkt gij niet dat ik zulks het beste weet. Nu lieve Joh, ik durf in zaken niet wijdlopig te zijn, waar anderen misschien voordeel hebben, ik niet! Ga ik misschien te recht door zee, ik weet het niet? Ik lijdt nadeel bij deze zaak. Nu genoeg. Groet allen vooral van mij, zoen onze twee jongens, tracht hen zo mogelijk te onderwijzen en op eerlijkheid en deugd te wijzen, want ik kan nooit geloven en hoop nooit dat onze jongens zullen trachten om voordeel uit een anders nadeel te halen of te zoeken. Leef beste vrouw in alle goede hoedanigheden gezond, uit liefde voor ons kroost en wees geomhelsd van je liefhebbende man

H.J.Bron

454/455

Aan Franciscus Christiaan Elias Vos
op zijn 23^e verjaardag.

my dad that too
was that

23 Februari 1897

Mijn wens is thans
Mijn beste Frans
Blijf gezond als je op je schip komt
Blijf gezond al is het ook nog zo zwaar
Blijf gezond als je op je op de slip komt..

Ik weet je bent ruim 20 jaar
Doch vriend, blijf altijd uit gevaar
Blijf gezond, al wordt je tachtig
Blijf gezond vriend, als je bent in nood
Blijf gezond, zelfs bij gebrek aan bord
Blijf gezond, ik meen het waarachtig.

Ik weet, vriend Vos, je vaart op zee
Doch man ook dat brengt zorgen mee
Blijf gezond bij wat mag gebeuren
Blijf gezond al weet je niet misschien
Blijf gezond ... je naasten weer te zien
Blijf gezond, ga toch niet treuren.

Blijf gezond, al gaat de zaak niet recht
Blijf gezond, al staan je fondsen slecht
Blijf gezond, al trek je een nietje
Blijf gezond, al gaat het nog zo krom
Blijf gezond, al weet je niet waarom
Blijf gezond, .. zeg nooit 't verdriet je.

Blijf gezond, gezond wat wil je meer
Blijf gezond, ja smeek dat van den Heer
Blijf gezond, dan ben je krachtig
Blijf gezond, dan krijg je Abrams kroost
Blijf gezond, al vaar je ook op de Oost
Blijf gezond, dan ben je machtig.

Blijf gezond, al ben je ook in de West
Blijf gezond, je vraagt niet om de rest
Blijf gezond, denk aan de duiten
Blijf gezond, betaal geen mens te vroeg
Blijf gezond, denk steeds nog tijd genoeg
Blijf gezond, laat ze anders fluiten

Blijf gezond, blijf gezond bij hetgeen je doet
Blijf gezond, heb altijd goeden moed
Blijf gezond, God zal je zegenen
Blijf gezond, al zijn je haren grijs
Blijf gezond, denk dan niet, nu ben ik wijs
Blijf gezond op al je wegen.

456

niet aanwezig

457/458

Soerabaja, 1 Mei 1897

Waarde vriend Schneijder,

Het is alweer geruime tijd geleden dat ik iets aan u berichtte, maar dat komt door die lange reizen. Altijd flauw en stil om de zuid en in de Java Zee eveneens. Verbeeld je van Anjer tot hier 26 dagen en in het geheel 67 dagen vanaf Simonsstad. De 4^e maart was ik in de nabijheid van Van der Laag, maar die is nog niet hier. Ik zou Straat Soenda niet gekozen hebben, maar de kolen begonnen reeds weer aardig in warmte toe te nemen. Bijzonderheden van de reis heb ik niet, maar toch is alles treurig vervelend en naar. Niet alleen het lange vervelen tijdens de reis en in de Java Zee, nee nog erger is het hier.

De 24^e kwamen wij ter rede, de 25^e was het volk helemaal bezopen, nu is dit geen wonder op Soerabaja als er bomboten langs zij komen met de nodige kalveren. Goed wij gaan de volgende dag in het bassin en toen ik tegen de avond naar wal ging, kreeg ik omstreeks een uur daarna bericht "cholera aan boord". De volgende morgen is de zeilmaker dood, de kok in het cholera hospitaal en

de quarantainevlag op. De matrozen die aan boord waren, waren dronken en die aan land waren, waren bezopen. Niemand mag, dit is een bepaling, zonder een bewijs van de stuurman uit het bassin. Deze bewijzen zijn gedrukt en dienen alleen ingevuld te worden, maar jawel niemand had een bewijs van de stuurman gekregen, je kent hem geloof ik wel reeds als een vertrouwde kerel, en toch was alles bezopen. Het was een janboel bij de afsluiting van het dok.

Vervolgens moest het schip terstond weer uit het dok. Die aan land waren mochten niet aan boord en zwalken nu reeds 5 dagen aan land rond. De 3 stuurlieden zijn bovendien ook ziek, geen cholera, maar toch koorts of iets dergelijks. Zij zijn knap beroerd. Alle dagen de dokter van het wachtschip aan boord en de quarantainevlag op. Dit duurt nu nog, denk ik, 2 of 3 dagen. Ik kan niet aan boord gaan, daar ik weer onder doktershanden ben vanwege mijn gewone buikziekte in Indië.

Als ik nu een opgeruimde brief wilde schrijven, moest ik bepaald al mijn vrienden en kennissen te hulp roepen, want op deze manier gaat het niet. O, wat is dit een reis en welk loon levert het op? Het is feitelijk niet veel bijzonders, het zeevaren. Nu met het volk overhoop, die ik bedankt heb en mij nu aanklagen dat zij niet bedankt willen worden. Ze willen tegenwoordig compleet de baas spelen of ik geloof dat de enige manier is zoals vanmorgen, doen als broer of vrouw om met hen om te gaan. Mooie bedoeling.

Ljofe Less

Welnu vriend, een ander maal schrijf ik meer opgeruimd, hoop ik. Het is nu niet veel, maar wees ermee content en geloof mij, groeten ook aan uwe gade, je toegenegen vriend,

H.J. Bron

=====

459

Soerabaja, 3 mei 1897

Mejuffrouw A. v d Bergh,
Grisfu

Geachte Mejuffrouw,

Bij mijn vertrek van Amsterdam ontving ik van Mejuffr. Huijgens twee pakjes om bij u te bezorgen. Diverse oorzaken hebben gemaakt dat deze 2 pakjes lang onderweg zijn geweest en nu ons schip hier eindelijk ter rede is, ben ik zelf door ziekte verhinderd u ze persoonlijk ter hand te stellen. Wilt gij mij het genoegen doen ze af te halen of als u iemand wilt zenden of mij berichten dat ik dezelve per post naar Grisfu zal zenden.

In afwachting van bericht noem ik mij groetend, uw dw.d.

H.J.Bron
gezagv.v.d. schip Oostenburg
adres Hotel des Indes, Soerabaja

=====

460/467

Soerabaja, de 6^e Mei 1897

Innig geliefde vrouw en kinderen,

Ik ontving gisteren avond laat je brief, lieve vrouw, gedateerd 2 April en het verheugde mij zeer om zulke goede tijding te ontvangen en jullie gezondheid te vernemen. Jammer vind ik het dat gij zo bitter weinig over jzelf en de jongens schrijft, maar in hoofdzaak over vreemden, mij geheel onbekende personen, zoals die juffrouw Landsman en die tante in Emden, waarvan ik onmogelijk de naam kan lezen. Gij weet het toch reeds lang Joh lief, dat alle berichten van jzelf, ons huis en

de jongens, hun leren en spelen, hun doen en laten, dat dit het enige is wat ik wens te lezen en waar ik belang in stel. Hiervoor bonst mijn hart, bij iedere brief die ik ontvang.

Hier is best zo klein vel papier mee vol te maken, te meer als het even ver uit elkaar geschreven wordt, als nu. Moet ik dan altijd knorren over zoiets. Mijn vorig schrijven was niet opgewekt en deze zal je zeker ook niet erg opfleuren. Zoals ik geloof de vorige week reeds berichtte, is het schip weder uit het bassin weg gesleept naar de rede en heeft daar 10 dagen in quarantaine gelegen. Al de stuurlui bovendien ziek aan boord. Niet de gevreesde cholera, maar ziek, pijn in al hun ledien, koorts en wat daar meer bij was. Alle dagen dokters aan boord, minstens f 100 per visite of f 25,- op de rede. De helft der bemanning liep aan land rond en mocht niet aan boord komen. De kok is tot heden steeds in het cholerahospitaal. Ik zelf mocht niet aan boord en kon ook niet, daar ik weer door mijn oude kwaal aan mijn kamer gebonden ben.

STD MAC 4

Terstond na mijn vorig schrijven kreeg ik flinke koorts, daarna weer de buikziekte. Dit komt waarschijnlijk wel gedeeltelijk mede door de zenuwachtige opgewondenheid en overspanning, maar hoe het gekomen is doet niet ter zake, de hoofdzaak is het genezen en ik geloof dat mijn goede dokter Winkler Prins daar zijn best voor doet. Daarbij zorgen Jansen, Mevrouw en Constance Strootman wel dat ik niet anders krijg dan volgens de voorschriften is toegestaan en waarnaar zij telkens de dokter vragen, doen mij zo mogelijk genoegen zodat ik bijna even goed verzorgd wordt als thuis. Ik weet toch dat mijn vrouwtje haar best nog beter zou doen. Ik ben overigens gezond, maar moet rust houden, hetgeen voor mij erg moeilijk is. Maak je echter niet ongerust, Joh lief.. Wat ook met het schip mag gebeuren of waar heen hij bevracht wordt, ik zal eerst trachten te genezen. Maar het is ook zo erg niet. Het schip is nu weer vrij van quarantaine en de stuurlieden zijn genezen. Tussen 2 haakjes geloof ik, dat de stuurman geen sterk gestel heeft. Nu heb ik van boord 4 der belhamels en mede onrustzoekers zoals de overleden zeilmaker, ontslagen. Die hadden natuurlijk heel wat te vertellen. Hun oordeel was dat zij aan boord konden doen en laten hetgeen hun lief was, doch nu ik krasse maatregelen nam, nu wilde men niet ontslagen worden en waren natuurlijk onschuldig. Ik hoop het volk der Nachtegaal terug te krijgen en zo niet, dan moet het schip maar met Javaantjes varen, want stuurlieden berichten mij reeds als deze belhamels aan boord moesten blijven, zij niet mee wilden, hetgeen ook mijn besluit was. De havenmeester wilde graag dat ik ze terug nam, omdat zij anders ten laste van het Gouvernement komen, doch toen hij de reden had gehoord, was hij toch na de taal der lui gehoord te hebben, meteen geneigd tot ontslaan.

Van der Laag is nog niet hier, heeft nu bijna 7 maanden gereisd van New York af, wat zal de man blij wezen wanneer hij weer aan land is. Ik denk dat hij heden wel hier zal komen, tenminste volgens de berichten die wij hoorden.

Ik weet niet of ik je in mijn vorige brief schreef, dat ik Luden buiten Straat Soedan gepasseerd ben, zie je zo gaat dat, als men geen kopie houdt, vergeet ik wat ik geschreven hebt. Ja, Luden kwam mij tegen en riep mij toe: Vaar maar door. Hij moest naar Rangoon en was goed gezond, zoals hij mij toeriep.

Doch je ziet het nu, lieve Joh, als ik zo lange brief achter elkaar schrijf, dat ik toch werkelijk niet erg ziek ben, maak je dus maar niet ongerust, mijn beste. Nu heb ik nog in het geheel niet over Jansen en familie gesproken. Ik zeg spreken omdat ik mij steeds verbeeld als ik schrijf thuis te zijn. Allen zijn goed gezond. Mevrouw, die erg zwaar is, sukkelt geloof ik een weinig. Etta is een lief, aardig meisje en Anna, vertegenwoordigt de lieve vrolijkheid persoonlijk. Dikwijs zegt Jansen als hij bij mij is "precies Doortje" en ik geloof dat dit ook volkomen waar is. Vrolijk, opgeruimd, haar evenbeeld in gezicht met roodachtige of liever kastanje bruine haren. Lieve kinderen zijn het en als ze 's avonds of 's morgens de piano samen bespelen en met hun mooie meisjesstemmen het spel begeleiden, dan klinkt het werkelijk mooi.

Hoe maakt Jan het, heb je daar geen nieuws van? Nu wil ik toch op je brief terug komen. Daarin schrijft gij of ik mijn schrijven niet uit wil geven. Dit is iets hetgeen nog in de grond omgewerkt moet worden, want zoals het is zou het tot niets dienen. Ik betwijfel of gij het wel hebt gelezen,

had gij dit gedaan, waart gij zeker wel de beste geweest, die mij de fouten verbeteren kon. Het zal misschien later iets worden voor M. [..zoon Marten?...], misschien dat die er dan iets van maken wil. Zo schreef ik deze reis nog een paar kleine dingen: "Stroobos, de knorrepot", een stuurman die op apprentices en op dit systeem bromt, en een klein verhaaltje tegen de verveling betreffende onze reis naar Groningen, maar je begrijpt dat dit enkel is geweest om verveling te voorkomen. Het is in alles het papier en de inkt niet waard, maar het heeft mij toch enige uren van afleiding bezorgd. Dit is op zee heel wat waard. Als je luchtkasteel nog eens werkelijkheid wordt, dat wij samen in onze woning bij elkaar zitten, kunt gij mij wel eens helpen met één en ander, tenminste als ik mij dan ook verveel en gij er geen raad voor weet. Wanneer en op welke manier kan dat ooit zover komen, dat ik bij je blijf? Welk wonder zou er moeten gebeuren? Zie de toekomst zelf maar in, de verdiensten zijn zo hoog niet, dat op veel overhouden gerekend mag worden. Extra verdiensten zijn er tegenwoordig, tenminste deze reis, in het geheel niet. En wanneer door toeval het schip verkocht wordt of ik mogelijk door ziekte niet meer zou mogen of kunnen varen, dan zal het werkelijk nog moeite genoeg kosten om wat te verdienen, want een oud zeeman staat aan de wal met de handen verkeerd, heeft nergens verstand van en is zo lang hij kapitein is geweest, geen werken met de handen gewoon. En mijn stem is ook zo goed niet om met zingen aan de kost te komen. Nee, een oud zeeman staat gelijk met een oud paard, hij wordt afgedankt en is goed voor de sleper of viller. Dus waar blijft het vooruitzicht om bij je te blijven. Je zegt zeker hij overdrijft weer, waarop ik antwoorden moet, was dat maar waar.

Maar laat ons nu eens over de jongens beginnen. Hoe is het met hen, blijven ze lief en gehoorzaam? Leren ze goed, laat Hennie toch vooral zijn best doen. Extra lessen worden dikwijls door onderwijsers aangeraden, doch dit is veelal eigen belang, een lot zonder nieten nemen op een ander zijn beurs. Voor extra lessen wordt meer per maand besteed dan voor schoolgang per jaar. Extra les is doorgaans per uur, schoolles 4 uur per dag, wanneer beide niet goed besteed worden, geeft het toch niets en wanneer ze goed leren, dan is schoolles voldoende. Dan heeft de leraar extra genoegen in de leerling en zal hen zoveel mogelijk helpen. Dus Hendrik doe je best mijn jongen, het is het enige beginsel van vooruitkomen in alles je best te doen, je verheugt daarmee je onderwijsers en tevens je vader en moeder, terwijl het bovendien je toekomst verzekert. Moe wil je in alles graag helpen.

Interes +

En Marten, je wilt zeker ook wel je best doen flink te leren. Jongens die goed leren worden graag gezien, terwijl domkoppen of ondeugende jongens gewoonlijk achter de ploeg moeten werken of op de mestkar moeten zitten.

Nou Joh lief zou ik bijna eindigen als je mij niet omtrent de leerlingen gevraagde had. Ik schreef geloof ik in mijn vorige brief daar reeds over. Ik kreeg van Grotenhuis een brief, waarin mij gevraagd werd om zo mogelijk te zorgen dat zijn zoon in Indië bleef. Ik had het dus in Engeland goed begrepen, dat het om een goedkope overtocht te doen was. De vader vroeg mij alles in het werk te stellen hem achter te laten, hem zo nodig geld te lenen om hier of daar aan de gang te kunnen een om hem dan tenminste niet weer mee te nemen, indien dit anders kon. Het angstige vaderhart zag zich zo graag van die jongen ontdaan. Nou ja, dat geld lenen of voorschieten voor reisgeld, doe ik natuurlijk terstond. Zou die oude baas mij voor zo mal aanzien, geld te lenen zonder de minste hoop het terug te krijgen? Waarvoor heeft hij mij dan geen voorschot meegegeven? Ik heb de heer H. een kopie van die lieve vaderlijke brief gezonden.

Roms Winkel, die toch geen zeeman wordt, heeft met tranen in de ogen gevraagd om weg te mogen, hij hoopte als werkend lid per stoomboot mee te gaan om zijn moeder geen onkosten te bezorgen, hij werd toch nooit zeeman. Fokkert wordt flink. Botman is Botman. Gilse gaat wat beter, leert zijn stotteren ook wat af. Versluis is goed, maar heeft teveel eigendunk.

Nu eindig ik vrouw lief. De groeten van Jansen en familie. Mevrouw heeft al haar vogels afschafft en wil de kanarie liever niet hebben. Wees in gedachten Joh lief, innig geomhelsd en gekust, zoen onze jongens, groet moeder en Lina en anderen en geloof mij, steeds je innig liefhebbende man

H.J.Bron

P.S. Wat een lange brief voor een zieke. Van H.Schoo hoor ik niets; ik geloof de dokter is onderweg voor hier. Groeten, je lieve H.B.

===== 468 =====

Soerabaya, 7 mei 1897

De directie van het Cholera Hospitaal,
Marine Werf, Soerabaja

Beleefd verzoek ik U afschrift acte van overlijden of bewijs van overlijden van de schepeling Nieuwenhuizen, voorheen zeilmaker aan boord van de Oostenburg toe te zenden; bovendien heb ik zijn kleren graag opgezonden aan het havenkantoor.

Ook zou het mij aangenaam zijn te vernemen of de zieke J. Siebens spoedig weer in staat is het hospitaal te verlaten.

Met de meeste hoogachting, Uw edele dientwillige dienaar

H.J. Bron

adres : Kapitein Bron
Hotel des Indes

===== 469/470 =====

Soerabaya, 10 mei 1897

Waarde vriend de Man,

Hoe lang is het niet reeds sedert gij het laatst enig bericht van mij hebt gehad! Waar vliegt de tijd toch heen. Het schijnt wel dat met de tijd ook de postzegels vervlogen zijn, tenminste ik ontving in al die tijd niets van U en moet ik erbij zeggen, zond ook zelf heel weinig weg om reden dat ik niets had of op kon doen wat enige waarde voor U kon hebben. Hebt gij soms enige nodig, waarvan de mogelijkheid bestaat dat ik ze bezit, geef dit dan op, dan doe ik juist als in het versje voor komt "kan ik zo help". Natuurlijk verzoek ik U ook om van U een karrenvracht – iets minder is ook goed - te ontvangen.

Hoe gaat het verder met Uw lieve vrouw en kinderen. Breng s.v.p. mijn groeten over. Hoe is het met Boon en de vrouw van Maas? Ik meen gehoord te hebben dat hij dood is. Is dit zo? Het spijt mij werkelijk, het was een goede kerel. Groet dan vooral Boon van mij ook. Hoe gaat het met W.B., dat wil zeggen de havenmeester, ik geloof dat Versteeg zijn naam is. Ik heb in al die tijd weinig of niets gehoord, dus laat mij nu eens alle bijzonderheden van Tjilatjap vernemen; gij hebt toch dikwijls tijd over en het is goed om de verveling verdrijven.

Ik ben hier na een reis van, ja, bijna 6 maanden aangekomen, maar ik ben daarvan ongeveer 2 maanden in Kaapstad (Simonsstad) geweest. Geen enkele postzegel gekregen. Hier aangekomen moest ik mijn steenkolen in het bassin lossen, maar de eerste dag in het bassin kreeg ik de cholera aan boord. Eén persoon dood en één hield het ternauwernood boven Jan. Het schip werd natuurlijk weer naar de rede gesleept. Verscheidene dagen moest de Oostenburg in quarantaine liggen. Mijn stuurlieden hadden alle 3 koorts en ik had buikziekte aan land. er was geen communicatie met het schip mogelijk, dus een mooie toestand. Thans is echter alles weer in orde en gaat de losing op de rede voort. Zelf knap ik ook aardig op. Boeboer, boeboer, boeboer, maar het schijnt

goed te helpen. Het is wat moois zo'n reisje. Van mijn volk, dat tijdens de quarantaine dronken aan boord of aan de wal zwalkten, heb ik er enige ontslagen, een mooie boel!

Nu vriend, schrijf mij nu ook eens een velletje vol of maak er twee van. Schrijf mij veel over Tji-latjap en de bekenden, ook of de weduwe van Maas rond kan springen.

Ontvang verder mijn groeten, voor uw vrouw en kinderen natuurlijk ook, van je vriend

H.J.Bron

=====

471/472

Soerabaja, 10 Mei 1897

Geachte vriend Munneke,

Uw beide brieven heb ik ontvangen en het deed me genoegen ook goede berichten van U en Uw familie te vernemen. Ik zou je nu met gemak enige volle papieren van ons wedervaren kunnen berichten, maar zal dat toch maar een beetje korter maken. De reis van Simonsstad naar Java was lang, veel te lang. Via de zuid 2 dagen voor Paarl passeerden wij de Martina Johanna in de onmiddellijke nabijheid, deze had een 125 dagen reis, doch alles was wel. Wij hadden naar Anjer, meen ik, 48 dagen, dus lang genoeg en verbeeldt je daar nu 25 dagen Java Zee bij, dan weet gij wel hoe vervelend dit geweest is. Daarbij gedurende de gehele reis een ontevreden en balsturig zootje lui, hetgeen meest te weeg werd gebracht door een paar Amsterdamse oproerkraaiers. Welnu we kwamen hier de 24e op de rede, daarop volgde de zondag. Op dinsdag waren wij zover om in het bassin te gaan voor lossing. Wij kwamen in de middag vast en 's avonds bleken wij aan boord cholera te hebben; 's morgen één man dood en een ander in het Cholera hospitaal gebracht; laat ik nu eerst zeggen dat op zondag allen op één of andere wijze drank hadden gekregen, waarschijnlijk door bomboten, daarbij de nodige vruchten etc. waaronder ook de nodige parampoeans, ik gebruik dit woord liever voor jou alleen. 's Maandags was er voor deze mensen geen geld, terwijl niemand van de bemanning werkte except stuurlieden en timmerman, waren allen dronken.

Nu was er dan in het bassin nog niemand dezelfde avond aan wal geweest, maar moet dunkt mij de ziekte aan de vorige dagen toegeschreven worden. Het schip moest in quarantaine, niemand mocht aan of van boord, 3 matrozen die dronken aan land waren, moesten de 5 dagen quarantaine aan land rond zwalken. Er bleken nog 2 man dronken aan boord te zijn. Vier man werden terstond ontslagen, maar er moest met de uitvoering en uitbetaling gewacht worden tot na quarantaine. Diezelfde dag werd het schip weer na de rede gesleept, in het dok was men bang voor besmetting. Zes dagen hing de gele vlag in top. De drie stuurlui en de vier jongens hadden koorts en buikloop, pijn in de leden, hevige kou enz. Dagelijks kwam de dokter aan boord en ik zat aan land. Koortsig en pijn, loomheid in al de leden, daarbij kwam spoedig mijn oude kwaal en ben ik steeds met buikloop tot nu toe onder doktershanden. Het is nu gelukkig bijna over. Dokter Winkler Prins schijnt nogal raad te weten. Maar je begrijpt dat ik het meest huisarrest heb.

Het havenkantoor is vlak bij. De afmonstering kon dus doorgaan. Nu wilden de kerels niet, wel oproer kraaien, dronken zijn, dienst weigeren, feitelijk de baas spelen, maar nu ze ontslag kregen, kroop het slakkenhuisje terug, ze hadden niets gedaan, geen schuld en dachten dat dit wel mocht enz. enz. Men dacht niet dat ik buiten hen kon en daarom probeerde men alles. Ik had er echter wel op gerekend dat de Nachtegaal te Macasser lag en krijg nu 7 man vandaar terug, terwijl de andere nu lopen te zoeken bij deze of gene voor werk of huur. Gelukkig zijn mijn stuurlieden nu weer beter en de jongens ook meest weer klaar, terwijl de ene choleralijder weer hersteld aan boord is (of dat dit cholera geweest is of dat het vuurwater en vrees de oorzaak waren, weet ik niet). De 7 man van de Secretaris van collega Wacht zijn er nog niet, dus onze kok is weer aan boord en Filip de Schoone, zoals hij genoemd wordt, kan weer zijn best doen de andere op te stoken, totdat hij erin loopt en ontslagen wordt. De rode Gerben Smit komt van de Nachtegaal. Je begrijpt dat ik niet erg opgeruimd kan zijn.

Met de lossing gaat het nu echter goed vooruit, we liggen nog altijd op de rede en zijn niet in het bassin terug. Nu dat is zo erg niet. Zelf begin ik goed op te knappen en ik ben bijna hersteld. Groet nu vooral uw geachte familie, misschien schrijf ik later nog eens weer meer.

H.J.Bron

Van vrachten is nog geen sprake, wat zegt gij van Bona en Brouwer of liever over de schepen Europa en Nederland, netjes niet waar?

Bron.

=====

473

Soerabaja, 12 mei 1897

Geachte collega!

Ik beloofde je enige regels te zenden en zal er dus ook maar niet langer mee wachten. Laat ik je dan eerst berichten dat ik goed begin te genezen en bijna weer beter ben.

Na uw vertrek ontving ik order om niet in het bassin, maar op de rede te lossen. Vijf, neen 6 dagen hebben wij de gele vlag in top gehad, maar toen al de ziekte geweken was, werd de vlag neergehaald en zijn wij kort daarna begonnen te lossen, hetgeen nu behoorlijk vordert. De éne zieke, die nog in het hospitaal was, is gezond terug gekeerd. De overige lieve jongens zijn ontslagen, het kostte mij wel enige moeite met die kerels, temeer daar de havenmeester zoals je weet, hen liever niet aan de wal had, maar toch ging dit goed; om deze kerels weer mee te nemen, ging niet. Nu krijg ik in het geheel 7 man van de Nachtegaal en is mijn crew weer compleet.

Van vrachten is nog geen sprake. God weet wanneer en waarheen dit nog gebeurt. Van der Laag is nog niet hier. Vandaag zijn zijn 7 maanden voltallig; maar ik geloof dat er nog een kans is dat hij heden komt, men vertelde mij tenminste daarnet zoiets.

Wees zo goed en schrijf mij enige regels terug en meldt mij of de Tjerimai ook op Soerabaja moet komen. Zeg tegen van Duin nog een beetje te schrijven, voornamelijk over zijn stuurman, zoals je weet, is dat een neef van mij.

Verder weet ik niets bijzonders. Postzegels heb ik nog steeds aan boord vergeten, maar zullen je bepaald volgen. De groeten van de leden van de firma Krap, leveranciers. Verder jezelf een aangename en voorspoedige reis gewenst van je vriend.

H.J.Bron

=====

474

Soerabaja, 15 Mei 1897

Mejuffr. A. Borgerhoff vd Berg
Banjermasin

Geachte Mejuffrouw,

Ik ontving uw aangenaam schrijven van 10 Mei en wil natuurlijk gaarne aan uw verzoek voldoen en de pakjes naar Grisfu zenden. Maar ik geloof dat het u aangenamer zal zijn deze artikelen rechtstreeks te ontvangen. Ik vroeg daarom aan een vriend, kapitein Griek, gezagvoerder van het stoomschip Medan, die eerstkomende donderdag van hier naar Banjarmasin gaat. Deze wilde zich gaarne de moeite doen en de pakjes bij u bezorgen. Heb ik nu hierin verkeerd gedaan, dan zou

mij zulks spijten, maar het is toch met goede bedoelingen gedaan. Na goede ontvangst zullen enige regels van u mij genoegen doen.

Hartelijk dank voor uw belangstelling in mijn ongesteldheid, gelukkig is dit bijna genezen.

Beleefd groetend, Uw dw.d.
H.J.Bron

=====

475

Soerabaja, 16 Mei 1897

Mevr. Borgerhoff vd Berg
Grissee.

Geachte Mevrouw,

Toen ik gisteren uw geëerd schrijven betreffende de pakjes bestemd voor Mejuffrouw uw dochter ontving, had ik juist tevoren aan uw dochter geschreven, dat ik a.s. donderdag deze artikelen met de stoomboot Medan, kapitein Griek, naar Banjermasin zal zenden.

Ik ben overtuigd dat kapitein Griek, een vriend van mij, deze wel aan het adres zal bezorgen. Ikoordeelde deze maatregel beter dan ze eerst naar Grissee te zenden.

Ontvangt u mijn dank voor de belangstelling in mijn ongesteldheid, welke gelukkig zo goed als genezen is.

Aangenaam zou het mij zijn met U en Uw geachte familie kennis te maken, doch twijfel ik of er een kans bestaat om aan uw verzoek om ten uwent te verschijnen te kunnen voldoen.

Beleefd groetend noem ik mij uw dienaar.

H.J.Bron

=====

476/477

Soerabaja, 16 Mei 1897

Lieve vrouw en jongens,

Dit is nu al de 2^e zondagmorgen dat ik aangenaam verrast word bij het ontwaken door een lieve brief van vrouw en jongens, o nee, de jongens niet, denken ze soms niet meer aan hun vader, dat ze geen tijd kunnen vinden om enige regels te schrijven. Maar kom beste, laat ik je nu eerst eens gerust stellen en zeggen dat ik weer genezen ben en de dokter al enige dagen niet gezien heb. Wel zal ik zijn raad nog een poos volgen - want je weet hoe licht ik dit weer terug krijg - en dan denk ik wel geheel klaar te zijn.

Aan boord gaat nu alles weer goed. Gisteren had ik weer taxateurs aan boord voor de waarde van het schip, hetgeen altijd nog terugkomt vanwege de averij aan de Kaap door de steenkolen geschiedenis. Je begrijpt dat die kwestie heel wat drukte heeft te weeg gebracht.

Ik was mee aan boord bij vd Laag, die hier als goede vriend naast mij logeert. Vanmorgen werd ik ook door Mevr. Jansen verrast met een keurig portret van haar Constance Strootman, Ella en Anna, een prachtige groep, kabinet formaat; ik hoorde van Jansen dat hij ook een portret naar Hilversum zou zenden. Ze zijn werkelijk mooi. Jansen ontving heden morgen een portret van Jan met

2 vrienden op een kaart, waar een klein versje over 3 studentjes bijgevoegd was. Ik geloof dat Jan een lieve jongen wordt.

Met mijn honden schiet het nog niet op. Ik ben zeker te duur. Voor de mooie Pluto heeft ieder interesse, maar geen duiten over. De kleine honden sukkelen allemaal. Maar aan Dodge wil men ook niet aan en Tom wil ik voorlopig nog niet missen omdat hij van thuis is, hij heeft echter ook weinig waarde. Het is toch een slechte reis voor mij, dus ook hier zal wel niets mee te verdienken zijn.

Je zegt dat Tini Huijgens om postzegels vraagt, maar daar kan van Andel toch wel voor zorgen. Ik hoorde van hem, dat hij hier een zaak heeft overgenomen om hier te beginnen of samen te doen met een ander in het expediëren van goederen. Ingesloten zijn een paar postzegels voor de jongens, het is altijd moeilijk om dit soort te krijgen, geef ze dus niet weg. A propos, mocht gij nog eens bezoek krijgen van die grijze, gewezen predikant van Kaapstad, genaamd Pot, die in maart vandaar naar 's Graveland zou vertrekken, ontvang die oude heer dan vriendelijk, hij is een goede ziel, hetgeen ik echter niet direct van zijn dochter kan zeggen, welke vriendschap ik je daarom minder aanraad. Ze is niet alleen niet mooi, maar achter haar deugd plaats ik ook een vraagteken. Het zijn lui die ik aan de Kaap heb ontmoet.

Nu lieve begint mijn papier weer vol te raken, laat de jongens mij toch ook eens iets schrijven. Ik zou nog wel iets van het schip kunnen schrijven, maar ik wacht hier maar mee tot een volgende keer. Hier is zo weinig nieuws om je te schrijven, dus beste lieve vrouw eindig ik. Feitelijk diende ik je nog te beknorren dat je niet genoeg om jezelf denkt, want dat altijd klagen over de borst bevalt mij volstrekt niet. Spreekt gij daar wel eens met de dokter over? Nu mijn beste, innig gekust, de jongens gezond, moeder en Lina gegroet van je liefhebbende

GMA

H.J.Bron

=====

478

Soerabaja, 17 mei 1897

De Weledele Heer Kimmerer,
Makasser

Waarde collega,

Ik ontving je brief van 8 mei door middel van de matrozen. Vier van deze lui zijn gemonsterd en waar nummer vijf zit, weet ik niet. Gij vraagt mij of ik ook geen lichtmatrozen kan gebruiken. Nee man, volstrekt niet, ik heb er reeds 6 aan boord en tot overmaat zendt gij mij nu bij deze vijf lui nog 2, die bij U aan boord lichtmatroos waren. Het is mogelijk dat ze nu als matroos kunnen varen, doch volgens verklaring van uw zeilmaker – die ik reeds een poosje aan boord heb – is dit lang zo niet.

Mogelijk dat ik later er nog wel één nodig heb en zal je dit dan spoedig laten weten, het is nog onzeker. Bestemming heb ik echter niet en licht wordt het geen Europa. Overigens mijn groeten. Weldra zullen wij je zeker zien. Als steeds je vriend,

H.J.Bron

=====

479/480

Soerabaja, 21 mei 1897

Waarde broer Geuko, zus, neven en nichtjes.

Wat is het een verschil, niet waar? Toen wij jong waren schreef ik "waarde G", dat is toch veel korter dan hetgeen hier nu boven staat. Het komt zeker alles met de jaren, evenals de grijze haren,

die er nog aanwezig zijn. Bij mij worden deze kleine haren op mijn hoofd zo weinig, dat ik gedu-
rig hoe langer hoe harder hoor schreeuwen. Vroeger was het niet zo erg als er één verdween, doch
tegenwoordig hoor ik als er een paar verdwenen zijn, zulk een vreselijk vaarwel roepen en
schreeuwen, dat het bijna niet vol te houden is. Men moet wel hard schreeuwen, want men woont
daar boven steeds verder van elkaar. Maar kom nu niet langer gekletst.

h A w A

Ik had je eigenlijk al eerder dienen te schrijven, maar als er weinig nieuws is en dan nog geen goed
nieuws, stelt men het gewoonlijk uit, maar nu ik vannmorgen een brief van Marten van Beerta ont-
ving, dacht ik kom vooruit maar, ga maar eens naar de Ganzedijk en vertel hun een beetje.

Ja, je brief heb ik ontvangen en ik ben blij jullie allen gezond te zien. Met mij was dat de laatste
dagen niet zo goed, maar ik ben nu toch weer beter. Maar je moet ook wel ziek worden met zo'n
toestand zoals ik hier had. Verbeeldt je, eerst op de reis een paar onruststokers, die de overige
zowat op hol brachten. Toen binnen komende, allen bezopen - door bomboten aan boord gebracht.
De volgende dag in het gouvernementsdok om te lossen. Diezelfde nacht twee personen met cho-
lera en 's morgens reeds een dode. Niemand mocht toen aan of van boord en het schip werd be-
smet verklaard en naar de rede gesleept. Het meeste volk liep dronken aan wal en mocht niet aan
boord. Ik werd die dag ziek (aan land) en de drie stuurlui en 4 der jongens waren ziek aan boord.
Dit was echter geen cholera maar koorts met bijkomende ziekte. Geregeld kwam de dokter aan
boord en het schip werd onder bewaking gesteld. Zo zie je, wat een paar belhamels, die door drank
en buitensporigheid ziek geworden waren, kunnen teweeg brengen. Ontzettend veel kosten zijn
hier natuurlijk ook aan verbonden. Enige van deze lui heb ik weg gejaagd, maar toen ze ontslagen
waren, kropen ze als kwade jongens terug en vroegen aan boord te mogen blijven en toen dat niet
hielp, lasterden ze natuurlijk. Nu gaat alles weer rustig toe en mijn volk is weer door anderen aan-
gevuld.

Het socialisme heeft wel zijn goede zijde, maar de mensen niet. Deze soort lieden, waartoe wij de
matrozen moeten rekenen, zijn nog lang niet rijp en hebben nog volstrekt geen idee wat ze eigen-
lijk willen, wensen of kunnen en mogen. Maar daar nu niet verder over, zo goed als elk schip heeft
ook elk der opvarenden zijn gebreken. Van een schip bestaat namelijk een spreekwoord: "het on-
volmaakte schip". Dit komt omdat deze of gene steeds aanmerkingen maakt. Waar wij nu verder
van hier naar toe gaan weet ik nog niet, wij zijn nog onbevracht. In de tegenwoordige tijd staat mij
het zeevaren verbazend tegen, maar hoe komt men anders aan de kost? Nu raakt mijn tijd weer op.
Nieuws en wat er meer mag komen, schrijf ik wel aan je zoon of aan Jacob en leest gij het wel
door hen. Allen hartelijk gegroet door je broer

H.J.Bron

=====

481

Soerabaja, 21 mei 1897

Waarde Albrandt,

Hierbij enige postzegels voor je jongens, hebt gij misschien nog iets voor mij of enige regels,
schrijf dan! Van bevrachting is nog geen sprake. Van der Laag is hier en laat je groeten, hij moet
met slepen naar één der drie plaatsen Port Elizabeth, Durban of Delagoa. Overigens mijnerzijds
geen nieuws. Nogmaals een goede reis gewenst van je toegenegeen vriend,

H.J.Bron

Soerabaja, 23 mei 1897

Lieve vrouw en kinderen,

Het is weer zondag, maar verwacht hedenmorgen geen brief. De Koningin Wilhelmina is zo vlug geweest en bracht mij je brief reeds drie dagen vroeger. Nu de stoomschepen mogen dan zeer voordeilig voor de scheepvaart zijn, ze zijn toch ook snel. Een brief van Holland naar Soerabaja via Batavia in 26 dagen, dat gaat nogal.

Ik ben op het ogenblik weer geheel hersteld, de dokter komt niet meer, alles is weer in orde. Aan boord ook, de stuurlui en bemanning zijn gezond en ook weer compleet, één is er in het hospitaal en zal weldra terug komen, denk ik. Gij schrijft mij dat gij met de jongens naar Nijmegen zijt geweest. Nu dat doet mij genoegen, voornamelijk in het voorjaar, wanneer het daar in Gelderland zo gezond moet zijn. Ook dat mevrouw een 2e grootmoeder voor hen is. Nu dit laatste wil ik geheel (ten goede) geloven. Met de meeste grootmoeders is dit echter zo niet en bederven ze de kinderen of ook gaan meer op met die éne en zien van de andere de fouten vergroot.

Verder schrijft gij over de *Daalwijk*. Deze assurantie kwestie las ik reeds gedeeltelijk, doch wist en weet nog geen iota van hetgeen er na het aanhouden door Italianen tot de huidige dag is voorgevallen. De verkoop der van Galen is hier bekend. Wat heeft hij opgebracht, worden de anderen ook verkocht. Heeft Maas (de kapitein) nu bij geval de Vondel nu Brak mede gaat. Welk schip is er verkocht? Is dit de stoomboot, ik meende dat dit nog een nieuwe schuit was.

Wat de vracht der Nachtegaal aangaat, hiervoor ben ik bezig, doch lijdt dit zeer grote twijfel, ook door de eerdere brand. Een ander laag vrachtkje is mij aangeboden, ik hoop echter dat dit door de patroon wordt geweigerd. Eerstens denk ik dat spoedig verbetering in de vracht komt, ten 2^e lijkt mij Amerika ook niet zo prettig toe. Varen moet ik toch en doorgaan voor lage vracht, waarom zal men dan zoets weigeren?

Anderen gaan naar huis.. Boven dien worden de provisies vergooid door het teveel aan te grote vaartuigen, welke kans van vooruit komen bestaat er dan voor mijn stuurlui. De stuurman wilt natuurlijk ook vooruit komen en ook zijn vrouw weer te zien en Vos hoopt op een spoedig examen. Jan Wensenius en Baasbank slaagden hier 2 dagen geleden voor het Groot Atlantische en Indische kustvaart examen. Ik sprak Wensenius. Die jongens houden zich goed. Ik denk Hendrik Schoo, die noch steeds niets van zich laat horen, straks ook te schrijven. Wat scheelt die knaap weer, dat hij niet schrijft, is het ontevredenheid?

Met mijn negatie gaat het treurig, volstrekt geen verdienste, zelfs geen verkoop van het één of het ander. Nu zal ik maar weer eindigen en hoop ik de volgende week meer bijzonderheden te kunnen schrijven. Van Marten Bron uit Beerta ontving ik een brief met bericht van de geboorte van zijn 2e zoon. Groet moeder, Lina en overige familie, zoen onze lieve jongens, raad en leid hun zo mogelijk ten beste, wees zelf innig in gedachten gekust door je liefhebbende man

H.J. Bron

[.....de kwaliteit van de kopie was niet best, praktisch onleesbaar. Enkele fragmenten heb ik overgeslagen omdat ik uit de te ontcijferen woorden geen logisch verband kon opmaken. Ook of de juiste namen van de stuurlui en de schepen vermeld zijn, is niet zeker]

Soerabaja, 23 mei 1897

Beste Hennie Schoo,

Hoe komt het dat gij volstrekt niets van je laat horen. Gij weet toch zeker wel dat wij nog steeds te Soerabaja zijn en denkelijk ook nog wel zullen blijven. Onze wederwaardigheden aan de Kaap en ziekte aangelegenheden hier te Soerabaja hebt gij zeker wel vernomen. Als gij de ziekte in de nieuwsbladen gelezen hebt, zijn ze echter vreselijk vergroot tot je gekomen. Er is slechts één man gestorven n.l. de zeilmaker. De kok is in het ziekenhuis tegen cholera behandeld. Bovendien was er enig ongemak aan boord onder de stuurlieden zoals koorts. Zelf had ik weer last van mijn oude kwaal, maar alles is nu weer over. Het schip moest uit het bassin weer terug naar de rede en is daar gelost. Thans wachten we leeg op vracht. Vier van de lieve matrozen zijn ontslagen.

Welk nieuws hebt gij van huis? Ben je tevreden over je superieuren? In hoofdzaak is men tevreden over U? Doe de anderen stuurlieden mijn groeten, ook aan kapitein van Duin..

C. Schoo, laagste 2^e rang, zoals mijn vrouw schreef. Laat mij iets van je horen. Adres Hotel des Indes. Van huis goede berichten. Allen, Lina en grootmoeder goed gezond. Overigens geen bijzonders. Groetend je toegenegen

Oom H.J. Bron

=====

485/486

Soerabaja, 24 Mei 1897

Waarde broer, zus en kinderen.

Is het ver naar Java? Ja, het is te ver en dit is zeker dan ook wel een reden, dat ik hier geen brief van je kreeg, niet waar? Naar de Kaap, loopt tijding in 3 weken en naar Java van 24 tot 28 dagen. Maar ik denk dat ik het wel vat. Het voorjaar en de drukte met de tuin, poten en zaaien? Maar dan de paasvakantie? Nu ja, maar toen zeker geen tijd? Maar dit is maar malligheid. Je lieve dochter Lina mag haar oom ook wel schrijven, als gij geen tijd hebt. Is Lina nog naar Hilversum geweest of is dit er ook weer bij ingeschoten? Ik geloof dat ik zo af en toe een beetje moet moppen zodat gij kwaad wordt, dan bestaat er tenminste een kans dat gij uit kwaadheid terug schrijft. Mijn lange brief uit Simonsstad hebt gij toch zeker wel ontvangen?

Ook thans kan ik je weer mijn gezondheid berichten. Wel was ik laatst wat ongesteld, doch het is gelukkig weer over. Het is misschien veroorzaakt door de voorgevallen omstandigheden. Doch, daar gij niet elke dag bij Geuko. komt, die ik alles reeds schreef, zal ik jou ook het ergste verhalen.

Bij mijn bemanning waren er een paar bij, die niet alleen dachten dit schip in pacht te hebben, maar dit ook uitkraamden op zee. Amsterdams gespus, min of meer onruststokers aan boord. Hier in Soerabaja waren bijna allen de eerste dag bezopen aan boord en ze konden dus niets mee uitvoeren. Die volgende dag in het marinedok komende, kreeg ik reeds 's avonds bericht dat één van hen aan boord cholera had. De volgende morgen was deze man overleden en lag een ander in het Cholera hospitaal. Enige bemanningsleden die ongevraagd aan land waren gegaan, mochten niet weer aan boord, de communicatie werd afgebroken en het schip werd onder bewaking gesteld. De stuurman had geen recht om die Amsterdammers aan land te zenden (dit was niet toegestaan). Die lui aan land liepen dronken rond. Het schip werd weer uit de haven gesleept. De stuurlieden en de leerlingen waren allen ziek, koorts etc. Zes dagen lang lag het schip in quarantaine. Dagelijks kwam de dokter aan boord en werden er ontsmettingsmiddelen toegepast.

Ik mocht evenmin aan boord. Die kerels werden natuurlijk zo spoedig mogelijk ontslagen, maar kropen toen in hun schulp terug en vroegen aan boord te mogen blijven en zij dachten dat dit op-

treden hun wel geoorloofd was enz. enz. Toen dit natuurlijk niet hielp, was er aan lasteren geen gebrek, dat hielp natuurlijk ook niet. Ik heb nu gelukkig anderen weer terug. Je begrijpt dus wel dat door losbandigheid van deze lui al deze onkosten en soesa te weeg is gebracht. Het schip is leeg en voorlopig weet ik nog niet waarheen ik moet. Het zeevaren is in de tegenwoordige tijd niet erg prettig.

Hoe gaat het met de dominee en hoe is het met u allen; ik weet op het ogenblik geen bijzonderheden meer en moet even weg, daarom allen gegroet en het beste gewenst, ook de predikant en familie gegroet.

Je broer

Reb.

H.J. Bron

=====

487/488

Soerabaja, 30 mei 1897

Innig geliefde vrouw en kinderen,

Alweer is het zondag, maar nu is de mail een beetje traag geweest, want tot heden heb ik niet mijn gewone brief ontvangen. Gelukkig ben ik nog zeer gezond en verlang er natuurlijk al weer geducht naar omdat ook van u allen te vernemen. Het is weer het mooie voorjaar bij u en de jongens zullen er dan ook wel geducht van profiteren en mijn vrouwtje ook, niet waar? Maar daarom jongens, het leren niet vergeten, zorg vooral je best te doen opdat moe tevreden is, evenals je onderwijzer.

Wij liggen totnogtoe steeds zonder vracht. Wel was ik deze week bezig, maar de aanbieding was mij te gering, daarbij Hamburg mee inbegrepen, benevens de vrijheid om ons naar Amerika te zenden of liever voor het laatste de meeste kans, zeer diverse plaatsen zodat de onkosten niet eens goed te maken zouden zijn! Nee, dat gaat toch niet. De agenten die hun best er voor deden, natuurlijk met het oog op de 5 % commissie, keken een beetje zuur, maar dat helpt niet. Het wachten is echter nadelig, aangroeien zoveel te meer en onkosten evengoed. Maar dat alles zo beroerd gaat deze reis is toch geheel buiten mijn schuld, zou ik denken.

Zeg mij, welke reden heeft de patroon er toch voor om over om over de cadeaus van de Eastern Monarch te zwijgen. Het volk weet er meer van dan de stuurlieden of ik en zij vragen er mij naar. Zij zeggen natuurlijk de kapitein wil het niet zeggen. Ik wilde deze week aan boord gaan logeren omdat ik aan land niets te doen heb, maar dat begrijp je. Toen ik dit aan Jansen vertelde zei hij, dat denk je maar, je baas heeft hier niets te zeggen. En gisteren zei hij tegen mij: ik heb Johanna een briefkaart heen gezonden en geschreven dat ik het paard getuigd en gezadeld voor je gereed heb gemaakt en dat je gaat paard rijden. Hier is natuurlijk niets van waar, maar ik geloof dat hij dit alleen heeft geschreven om je omtrent mijn gezondheid gerust te stellen. Het is een beste kerel, ik krijg echter nog dagelijks veel zacht gekookte rijst te eten, daar wordt mijn maag bepaald beter van. Alle dagen een paar flessen melk en Constance zorgt voor een paar koppen bouillon. Ze zorgen dus wel voor mij ofschoon ik zo gezond ben als een vis. Hoe vindt gij het portret, dat Jansen je gestuurd heeft, je ziet wel, je Bronnetje ziet er nog goed uit.

Ik vind dat die dingen van Engeland niet goed zijn, dit moet later maar eens over worden gedaan. Van H.Schoo heb ik nog niets gehoord of hij heeft geen tijd om te schrijven. Hij zal wel flink aan moeten pakken, dat denk ik wel, ofschoon ik weet dat zijn stuurman iemand is waar in het geheel geen voortgang bij is. Ella is bezig, geloof ik, iets voor de fancy fair te maken en heeft daarvoor een flinke opruiming in mijn over complete postzegels gemaakt.

A propos, hebt gij nog iets van Jengum gehoord, ik meende dat Notaris Klinkenberg geschreven had dat er in het voorjaar nog een beetje te verdelen was. Nieuws weet ik niet, ik moet altijd zoe-

ken een brief vol te maken. Weet gij ook wat de van Galen en de Evertsen hebben opgebracht, zijn de beide anderen ook verkocht? Van van den Andel vernam ik dat de Europa reeds bijna klaar is.

Nu lieve vrouw eindig ik. Spoedig hoop ik vracht te bekomen, want hier op Soerabaja, waar de cholera soms de ronde doet, deugt het niet. Welnu beste, groet allen, moeder en Lina voornamelijk. Zoen onze jongens, doe zoveel gij kunt uw best voor hunne leiding. Wees zelf innig gekust door je innig liefhebbende man.

H.J. Bron

=====

489/490

Soerabaja, 6 juni 1879

Innig geliefde vrouw en jongens,

Alweer is een week om sedert ik je het laatst schreef. Toen schreef ik dat de mail op zich liet wachten en nu is het niet beter. Reeds 14 dagen geen brief. O, wat maakt mij dat bezorgd, gij zijt toch niet ziek beste vrouw, waarom schrijft moeder dan niet. Als ik geen tijding heb, ben ik altijd beangst. Ik hoop echter dat gij daar allen zo gezond en wel varend zijt, als ik hier.

Deze week ben ik enige dagen met een kennis, een oud-gezagvoerder, naar Lawang geweest. Ruim 1 uur sporen naar een lief klimaat. Hier deed de deken 's nachts dienst, dus kunt gij wel begrijpen, welk verschil dit maakt met de schroeihitte van Soerabaja. Je begrijpt dat dit mij wel heeft goed gedaan.

Van bevrachting is nog geen sprake. Hetgeen geboden wordt is veel te weinig om voor te varen. Gelijk met deze brief zend ik een paar portretten af die over compleet zijn, die zijn voor Jacob, Geuko en Martin en moet gij hun toezenden. Misschien zend ik er Frans en Kea zelf één. Ze zijn nogal goedkoop en dunkt mij goed uitgevallen, vind je niet? De éne, die gij niet kent is, is Van der Laag, de gezagvoerder der Martina Johanna.

Hoe is met de jongens? Wordt nu alles vergeten, tot heden geen enkel briefje van hen, opdat ik zien kan of ze met schrijven vorderen. Het is zeker erg mooi dat hun vader daarvoor op zee vaart, zonder iets van hen te vernemen? Is Lina Bron nog te Hilversum geweest of is het zover niet gekomen. Het spijt mij dat ik nu weer zo lang moet wachten op enig nieuws. Gij hebt toch zeker niet gedacht Joh lief, dat de Oostenburg al weer weg was. Dat zou toch drommels wezen als ik nooit geloofd word. Er is daar zoveel dat ik gaarne verneem. Bericht mij per gelegenheid eens wat met de Andjoen is voorgevallen? Was dit schip verlaten? Wat moet nu met al die kapiteins gebeuren, die nu weer zonder schip zijn?

Met mijn honden gaat het nog niet. Ik heb een partijtje koffie voor je gekocht, maar het zal wel voorlopig aan boord moeten blijven, ik zie geen kans voor verzending van hier. Nu heb ik geen bijzonders meer vrouwtje lief, laat de jongens goed hun best doen en veel schrijven evenals hun moeder. Groet moeder en Lina, ik heb geen tijd meer daar om zes uur de post sluit. Wees dus allen recht innig gegroet en geomhelsd door je liefhebbende man en vader.

H.J.Bron

=====

Soerabaja, 9 juni 1897

De Weledele Heer R. Meijburgh,
Kaapstad.

Geachte Heer Meijburgh

Een oud Hollands spreekwoord zegt "beloven maakt schuld". Zo beloofde ik u voor mijn vertrek uit Simonsstad, dat ik u zou schrijven zodra ik hier was aangekomen, maar verschillende aangelegenheden hebben vertraging teweeg gebracht.

Eerst stelde ik het schrijven uit om reden dat ik wachtende was op enig bericht van u en onze vriend Vinebone.. Tot heden toe heb ik echter nog geen letter ontvangen. Meerdere reden die ik voor uitstel van schrijven had, kan u licht zelf nagaan, wanneer u het volgende "een verslag van mijn wedervaren" hebt gelezen.

Laat ik U echter eerst berichten dat ik op het ogenblik volkomen gezond en welvarend ben, hetgeen zowat het voornaamste is. Bijzonderheden omtrent mijn reis van Simonsbay naar Soerabaja heb ik eigenlijk niet. Veel stilte maakte de reis lang, enige onaangenaamheden met de bemanning maakte de reis vervelend en de toenemende warmte van de steenkolen maakte mij dikwijls bezorgd. Ziedaar in hoofdtrekken het aangename van deze reis beschreven.

De kolen stegen reeds spoedig weer tot een temperatuur van bijna 100 graden Fahrenheit, maar bleven toen geruime tijd zo zonder hoger te stijgen. Ik ben daarom door Straat Soenda in plaats van door Str. Balie gevaren en had tot Anjer een 47 dagen reis. Vandaar door de Java zee naar Soerabaja kreeg ik nog 20 dagen. Arriveerde hier de 27e april. Ik moest in het marinedok lossen, maar ternauwernood met behulp van de sleepboot binnengesleept zijnde, ontstond er ziekte onder de bemanning. De matrozen waren zich door drank en vruchten gebruik een beetje erg te buiten gegaan, het gevolg was cholera.

Eén persoon stierf terstond en een tweede was doodziek, plus een aantal mensen aan boord waren dronken en ook waren er dronken aan wal. Stuurlui en leerlingen enz. ziek, koorts en buikziekte. Ik zelf was met ziekte in het hotel, waarlijk een mooie toestand. Het schip werd zo spoedig mogelijk weer naar de rede gesleept en bleef daar enige dagen onder bewaking (quarantaine) liggen.

In die tijd was alles weer zowat in orde, enige matrozen waren door mij ontslagen, hetgeen bij de anderen die invloed had, dat ze thans allen zo bedaard mogelijk zijn. Het schip bleef toen op de rede lossen en nu wacht de Oostenburg al geruime tijd op vracht, 17/6 wordt aangeboden, doch dit is toch geen vracht om voor te varen?

Maar tegen de tijd dat deze brief in uw handen is, zal de Oostenburg wel vertrokken zijn en als u dan in Lloyds weekly Shipping Inden ziet, wordt gij licht gewaar waarheen gij uw schrijven moet zenden. Met betere woorden bedoel ik, dat ik thans geen adres kan opgeven, maar dat u dit gemakkelijk kunt te weten komen. Het adres is steeds "aan boord Oostenburg" en de plaats van bestemming kunt u licht gewaar worden.

Weet gij geen nieuws, vertel mij dan maar hoe of het met al onze bekenden is of Vinebone, die ik ziek moest verlaten, weer hersteld is. Hoe of het met uw zoon Piet en uw neef gaat. Schrijf mij ook iets omtrent onze vriend de Boer, die wegens ziekte in Kaapstad was binnen gelopen. En bericht mij vooral hoe uw geachte familie het maakt. De hartelijke vriendschap en raad bij u genoten zal voor mij steeds een dankbare herinnering zijn.

Nog meer dingen heb ik te vragen. U weet, ik vraag graag alles. Uit enige kranten, nieuwsbladen en andere geschriften heb ik verschillende dingen gelezen, bijvoorbeeld in sommige Transvaalse

berichten las ik niets dan smaad betreffende Rhodos, zelfs zoiets laaghartigs ploertigs. Nu las ik weer in Engelse bladen dat Rhodos een bij uitstek groot man is. Nu heb ik een beetje in het combineren van stellingen geleerd. Door deze twee verschillende uitdrukkingen omtrent Rhodos te combineren kom ik tot de slotsom dat deze heer een grote smeeralap of ploert moet zijn. Is dit zo???

U ziet dus door mij van uzelf, onze vrienden, over de kolonie en de tijdgeest één en ander te berichten vindt gij zeer licht stof genoeg voor een lange brief en alles hetgeen u mij bericht, zal zeer aangenaam zijn.

Nu vriend Meijburgh, allen recht hartelijk van mij gegroet en op mijn welzijn samen even in de Gaitv gedronken, uzelf wordt een dankbare handdruk gegeven van uw vriend

H.J.Bron
(vriend mag ik u immers wel schrijven, nietwaar?)

=====

495/496

Soerabaja, 14 juni 1897

Lieve vrouw en kinderen,

Gij hebt het zeker reeds lang vernomen, mijn beste, dat het er weer zo beroerd treurig uitziet met de reis en de bevrachting. Lang gewacht, veel moeilijkheden met de reis en nu nog bovendien bevracht naar Amerika met weinig vracht, niets te verdienen en weder een zeer lange scheiding van de enigen, die ons lief hebben. Ja, mijn beste, in treurig, maar mogelijk toch een beschikking der voorzienigheid.

Nu worden de jongens weer 2 jaar ouder eer ik ze zie en wat kan ik doen voor hun leiding en hoe weinig genot hebben wij eigenlijk gehad. Nee, laat ik niet klagen, ik geloof dat die dagen die wij samen geweest zijn, ook dubbel zelfs driedubbel genot geleverd hebben. Nu zien wij elkaar deze reis echter weer niet. Amerika zal daar wel geen gelegenheid voor bieden. Wanneer zou er ooit een tijd komen dat wij samen kunnen blijven? *STAY HOME SOON?*

Gij hebt zeker de portretten ontvangen. Vindt gij ze niet goed gelijkend? De stuurman treft het deze reis ook niet om naar Amerika te moeten gaan, tenminste als hij aan boord blijft. Ik betwijfel dit echter. Want aan ons kantoor schijnt toch geen promotie voor stuurlui te zijn, en ik denk dat hij wel voor een andere gelegenheid uit zal zien.

Gezondheid gaat goed, ik ben geheel in orde. Met de stuurlui en leerlingen gaat het ook goed. Ver-sluis wou overgeplaatst worden op de Martina, maar nu wij bevracht zijn, veranderde dit natuurlijk weer, het was om meer te leren en van stil liggen met de Oostenburg leren de jongens natuurlijk niet veel. Was onze bevrachting nu naar via Falmouth, dan was dit voor de jongens beter, doch kon ik ook eveneens als vd Laag het vorige jaar zijn vrouw vandaar meenemen naar Amerika. Maar lieve beste vrouw, het zal nu niet gaan. Niet alleen de kosten, maar bovendien het verblijf, en last not least wintertijd over de Atlantische Oceaan. Nee vrouwtje, aan die moeilijke overtocht waag ik je bij wintertijd niet. Het zou je gezondheid teveel kwaad doen. Indien het kan zal ik je deze week een beetje geld zenden, hoeveel weet ik nog niet.

Van H. Schoo heb ik deze week een brief gehad, Die van Duin treft het weer eens, met Veldman mee naar Holland te gaan, maar minstens zo beroerd is dat hun schuit dan verkocht wordt. Het is wat te zeggen voor de schippers tegenwoordig. Van der Laag moet naar Durban, dus komt ook voor het eerst niet thuis. Het volk van de Nachtegaal werd in Makasser afbetaald, ze zonden hun geld naar huis. Nu moeten zij van Makasser naar hier door het Gouvernement over gezonden worden, want de patroon of het schip heeft verder niets met hen te doen en laten hen links liggen zonder hen naar Holland te zenden. Een treurige toestand voor de arme, getrouwde lieden, die twee

jaar aan boord zijn geweest, nu op eigen kosten terug moeten varen of tenminste dit later terug moeten betalen.

Nu lieve Joh weet ik geen nieuws meer. Van der Laag zit aan zijn vrouw te schrijven en zegt ook niets meer te weten, maar gelooft dat Jansen heden verjaardag viert. Nu lief wifke, troost je, laat de jongens mij toch ook eens schrijven. Wees innig geomhelsd en gekust, ook de jongens door je zo innig liefhebbende man

H.J.Bron

P.S. Groet moeder en Lina.

=====

497/500

Bladzij 497 is blanco en de bladzijden 498 t/m 500 ontbreken.

=====

Tot besluit.

Uit andere bronnen is bekend dat de Oostenburg in 1898 een aanvaring had met een Engels schip en zware averij opliep. Het Engelse schip zonk, niemand verdrong. De bemanningsleden van de Oostenburg kregen elk een medaille en 2 Engelse ponden. De kapitein kreeg een zilveren kandelaar. Dit alles volgens Okko Bron, die een tweede boek met brieven in zijn bezit had. De boot is in 1898 naar Noorwegen verkocht en opa kocht in Appingedam op het Bolwerk een drogisterij. In 1917 verdween de Oostenburg spoorloos op zee.

Zelf twijfel ik of de genoemde beloning soms betrekking heeft op het redden van de bemanning van de Eastern Monarch. Misschien komt er nog wel eens een tweede deel "Privaat Bron" met meer duidelijkheid.

Heemskerk, anno 2005

Ben Bron, geboren 14-7-1932
zoon van Marten H.J.Bron — 1886 - 1933.

=====

BEN Als er 2 Boeken zijn. Maar is het
geschenk van de Albatraas met Roek
of Schreef hij een naaf met dat zei min
gedacht er zijn er meer (Boeken) geweest
als deze 2?